

gaudia caelorum. Sciendum autem, quod ille agnus benedictus sanguinem suum pro nobis fudit septem vicibus, ut nos lavaret a septem peccatis mortalibus, quibus eum heu saepe offendimus. Primum fudit in circumcissione sua, hoc fecit contra primum peccatum mortale, scilicet contra superbiam.

Nam primus homo erexit se contra Deum per superbiam cupiens se assimilare Deo. Et Christus assimilavit se peccatori, quando humiliavit se intantum, quod circumcidi voluit tamquam peccator, non quod aliquod peccatum assumeret sed signum peccatoris in circumcissione. Circumcisio enim instituta fuit contra originale peccatum, sicut modo baptismus, nisi quod circumcisio regnum non aperuit, sed ad sinum Abrahae animas transmittit, ubi redemptionem expectabant. Christus autem non habuit originale peccatum, quia conceptus et natus fuit sine peccato, et ideo circumcissione non indiguit, sed tamen, ut pro nostra superbia satisfaceret, ideo se circumcissione humiliavit et sanguinem suum fudit.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Secundo fudit sanguinem suum in oratione. Nam dicitur Lu. XXII.³¹¹ Cum appropinquaret hora passionis suae, ait discipulis suis: Sedete hic dum vadam et orem. Et ecce recessit ad eis quantum est iactus lapidis et flexis genibus orabat patrem suum dicens. Pater, si fieri potest transeat a me calix iste, verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu vis, et factus est sudor eius sicut guttae sanguinis decurrentis in terram. Hunc sanguinem fudit contra secundum peccatum mortale, scilicet acidiam, qua Deum saepe offendimus. Ipse enim orabat non ut oratione indigeret, sed ut nobis formam orandi daret, sicut dicit Glossa.

³¹¹ Lc. 22, 41–44. Számos eltérés a Vulgata szövegétől. Paratus textusa inkább szabad leírásnak tűnik.

(108^v)

Harmadzer ky evtte az ev zent vereet ez ar | tatlan baran, az ev meg
oftorozafaban. My | koron evtet mezeytelen az kev ozlophoz kevtevé |
zeek, es vezzevkkel es oftorokkal evtet oly | igeen vereek, hog talpa-
twl fogua teteyglen | evbenne egeez nem marada. Ez oftorozas | bely
zent vereet hullata criftus az har | mad halalalos bevn ellen, az az.
az buya | fag ellen. Mert iduezeytevnk iefus az ev | tefteet annera
10 gyevtre, hog menden ev || tagybol veert bochataky. Es ez vagyon |
az fertezeteffek ellen, kyk tefteek menden | gyenyerevfegeet be akar-
yak tellyefeyteny, | es az ev tefteket femmyben nem akaryak | meg
gyevtreny. Negyedzer ky evtte az | ev zent vereet az artatlan baran
az tev | viffel valo coronazafaban. Mert mynek | vtanna meg oftorozak
evtet, evltevteteek | evtet veres ruhaban, mykent kyralt, | meg
20 chufoluan evtet. Es evlteteek ev || tet zeekre vagy zeekben, es tevnek
ev fe | yeben tevys coronat. Es az ev zent fe | yet veryk vala az nad-
dal, ezenkeppen |

(109^r)

az igeen elevs tevuyfkek az ev aldót feyet | altal hagyak vala. Es az
ev zent vere ala | folyo vala az ev orchayara, meg elegyevd | veen
az vtalatos nyallal, kyt pevkdevftek | vala az ev keuanatos orchayara.
Vgy | hog az ev aldót orchaya lattatyk vala | lenny mykynt poklos.
Es meg chufó | lyak vala evtet teerdeket haytuan es | monduan. Yduez-
10 legy fydoknak kyralya, | es mynd ezekre femmyt nem felele, de ||
bekeffeggel el zenuede. Azert mongya | zent hieremyas ppheta kev-
nyuenek | tyzenegyed kevnnyueben monduan, | Mykeppen az baran
zeleed baran ky | vytetyk az aldozatra. Zent ifayas es | vgy mond.
Mykent az baran az nyrev | nek elevtte, ev magat meg nymeyta, |
Ez coronazafaban valo zent vereet evtteky | az negyed halalos bevn
20 ellen, kyuel | az vr ifrtent gyakorta meg bangyvk, || az az, az harag
ellen. Mert ez artatlan | baran mykoron atkozthatneek, nem at | koza
fenkyt. Mykoron veettetneek nem |

(109^v)

vere fynkyt meg. Ky vagyon az haragofok | ellen, kyk femmyt nem
zenuedhetnek el | mykoron meg haragoznak, de legottan boz | zwt
akarnak allany. Evtedzer ky evtte az | ev zent vereet ez artatlan baran,
az ev ke | zeynek meg fvrafaban. Az az, Mykoron az | aldót kezeyh,
vas zegekkel az kereztfahoz ze | geztetenek, es valanak altal zegez-

Tertio fudit sanguinem suum in flagellatione, quando eum nudum ad statuam ligaverunt et eum virgis et flagellis tantum percusserunt, quod a planta pedis usque ad verticem nihil integrum in eo remansit. Hunc sanguinem fudit contra tertium peccatum mortale, scilicet luxuriam. Nam ipse carnem suam tantum castigavit, quod de omnibus membris suis fudit sanguinem. Hoc est contra voluptuosos, qui omnia sua desideria carnis volunt adimplere et corpus suum in nullo castigare. Quarto fudit sanguinem suum in coronatione. Nam postquam flagellaverunt eum, induerunt eum veste coccinea, idest rubea; tamquam regem pro derisione et ponentes eum super chatedram, imposuerunt ei coronam spineam et percutiebant caput eius arundine,

ita quod illae acutissimae spinae benedictum caput eius penetrabant et sanguis eius fluebat in faciem eius mixto sputo, quod expuebant in faciem eius ita, quod facies eius benedicta videbatur tamquam esset leprosa et infatuabant eum flectentes genua et dicentes: Ave rex Iudaeorum.³¹² Et ad omnia illa nihil respondit, sed patienter sustinuit. Unde dicitur Hiere. XI.³¹³ Quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam. Isaiac LXII.³¹⁴ Quasi agnus coram tondente se obmutuit. Hunc sanguinem fudit contra quartum peccatum mortale, quo Deum saepe offendimus, scilicet contra iram. Ipse enim cum sibi malediceretur non maledixit, cum percuteretur non reperiit,

quod est contra iracundos, qui se statim vindicare volunt et nihil sustinere possunt si irascantur. Quinto fudit sanguinem suum in manuum perforatione, quando scilicet illae manus benedictae clausis ferreis sunt affixae cruci et fuerunt perforatae, in quibus maximam paenam sustinuit et ex quibus multum sanguinem effudit: ex eo quod in mani-

³¹² Mt. 27, 29.

³¹³ Jer. 11, 19.

³¹⁴ Is. 53, 7.

tettek által | furattattak az vas zegekkel. Mely zegezeef | ben ez aldot
10 crifus nagy keent zenuede. || es az ev zent kezeynek lykabol bevfeg-
gel ky | bochata az ev zent vereet. Azert hog em | bernek kezeben
tenereben. nagy fok erek | jevnek evzue. Az ev kezevnek zentfezes
ve | reet bochataky ez artatlan baran. az evtvt | halalos bevn ellen.
az az. az fefuenfeg ellen | kynek myatta az vr iftent gyakorta meg |
bangyvk. Vgy mond zent bernald. O em | ber laffad az kereztfan fygge
20 iefus crifus | nak zyneet. Kezeyt vadnak meg fwruaan || (az) ev nagy
bev adomanyanak iegyere. mert | keez adnya valamyt kerendevnk.
Ky va | gyon az fefuenyek ellen. kyknek ev kezek |

(110^r)

mendenkoron kezek el vetelre. de nem adafra. | Es mykeppen adam
ky teryezte ev kezeet | az parancholatnak tevrefere. ezenkeppen |
crifus ev kezeet ky teryezte meg fvrafra. | Hatodzer az ev zent vereet
ky evtte ez artat | lan baran. az ev labaynak meg zegezefe | ben. Az az.
Mykoron az ev aldot labay | vas zegekkel az kereztfahoz zegeztetenek. |
kyben es iduezeytevnk nagy kent zenuede. | Es az ev zent vereet nagy
10 bevfeggel ky || bochata. azert hog ot es emberben nagy | fok erek es
jnak evzue ievnek. Az ev zent | labaynak vereet evtteky az hatod hala-
los | bevn ellen. az az. az torkoffag ellen. Mert | adam labayual mene az
fahoz. hol az tor | koffagot teue. Mely torkoffagert valank | mynd
nyayan meg atkoztak. es crifus | az ev labayt az kereztfahoz zegez-
tete. hog | eleget tenne az my bevnevnkert. me | lyet tettevnk torkof-
20 fagnak myatta. Es hog || mynket meg zabadeytana az atokbol ky |
ben eftevnk vala torkoffagnak myatta. | Ky vagon az oly bevnefek
ellen. kyknek |

Országos Széchényi Könyvtár

(110^v)

ev labok keezek az torkoffagra. Az az koreho | mara zabalafra. es
egyeb bevnekre menny. | Kykrevl vgy mond bevl falamon pelda
bezed | revl irt kevnyuenek elfev rezeben. Az ev la | bok gonozra fwt-
nak. Hetedzer es vtolzer | az ev vereet ky evtte ez artatlan baran.
az ev | oldalanak meg nytafaban. Mykoron az ev | zyveet longynus
altal evklele. es legottan | viz es veer ievueky az ev zent zyuebevl. |
10 Ez ev zyuenek vereet evtteky iduezeytevnk || az heted halalos bevn
ellen. kyuel az vr iftent | gyakorta meg bangyvk. Az az. az jrygfeeg |
ellen. Vgy mond zent bernald. O ember laf | fad az kereztfan fygge
crifus. vagon az | ev oldala nytuán. tekelletes zeretnek ie |
gyere. Mert byzonual azert evtetteky az ev | vereet az ev zyuebevl.
hog ennek myatta | meg mutatnaya. hog mynket tellyes zy | vybevl
zeretne. Es hog ev keez mynden | bozzy allaft ev zyuebevl meg bo-
20 chatny. ha || my bochanatot kerendevnk ev tevl az | my bevneynk-
revl. Ezt igeen iol meg mu | tata longinus vitezen. ky mykoron vak
vol |

bus multae venae conveniunt. Hunc sanguinem fudit contra quintum peccatum mortale, scilicet avaritiam, qua Deum saepe offendimus. Bernardus: Vide, o homo, speciem Jesu Christi in cruce pendentis. Manus habet perforatas in signum suae maximae largitatis, quia paratus est dare quicquid petierimus, quod est contra avaros,

qui habent manus paratas ad recipiendum et non ad dandum. Et sicut Adam extendit manum ad mandatum frangendum, sic Christus extendit manum suam ad perforandum. Sexto fudit sanguinem suum in pedum affixione, quando benedicti pedes eius clausis ferreis cruci sunt affixi, in quo etiam maximam poenam sustinuit et multum sanguinis effudit, ex eo, quod ibi multae venae et nervi concurrunt. Hunc sanguinem fudit contra mortale peccatum, scilicet gulam. Adam cum pedibus ivit ad arborem, ubi gulam commisit, per quod fueramus omnes maledicti, et Christus pedes suos cruci affigi fecit, ut pro nostro peccato, quod per gulam commisimus, satisfaceret et a maledictione, quam per eam incurrimus liberaret. Quod est contra peccatores,

quorum pedes parati sunt ad gulam, scilicet ad tabernas, commestationes et talia peccata. Prover. I.³¹⁵ Pedes eorum ad malum currunt. Septimo et ultimo sanguinem suum fudit in lateris apertione, quando scilicet Longinus latus eius perforavit et continuo exivit sanguis et aqua. Hunc sanguinem fudit contra septimum peccatum mortale, quo Deum offendimus, scilicet invidiam. Bernardus: Vide Christum in cruce pendentem, habet enim latus apertum in signum perfectae charitatis. Vere enim idecirco de corde suo sanguinem fudit, ut ostenderet, quod ex toto corde nos diligeret, paratus est omnia dimittere, si veniam postulaverimus. Et hoc bene ostendit in Longino, qui cum caecus esset,

³¹⁵ Prover. I, 16.

(111^r)

na es illette volna az ev zemeyt criftufnak vere. | legottan meg vela-
 gofeytateek. Ez vagy on az | urygyek ellen. kyk nem zeretyk ev kevze-
 lev | ket. Ezenkeppen jmmar nyluan vagy on. | mykeppen evtteky az
 ev zent vereet my eret | tevny ez artatlan baran. az az. criftus iften |
 nek fya. hog mynket meg zabadoytana | evrdegnek hatalmabol. Ez
 zent verrel kel meg | iegyeznevny nagy beehetlenevny az my zy |
 10 vevnynek aytoyat. hog be menucen es ky || ievueen my zyvevnykbevl.
 myndenkoron | laffyky criftufnak kennyat. Es legen zevnet | len my
 emlekevezetevnyben criftufnak ken | nya. gondoluan hog az ev halala
 es vere hul | lafa myat. vagy onky meg zabaduluan. evr | degnek
 hatalmabol. Es vagy onky be hozatuan | az (e) my evrekfegevgben. ky-
 bevl ky valank | vetteteuen. Peldat vehetevny nemely | zvezrevl. ky-
 revl vgy oluafatyky. hog nemely | kyraly crevuel ky vete ez zvyt
 20 az ev zvyeynek || evrekfegevgbevl. Mely zvy mykoron az ev fevl |
 deben fem egy oltalmat vagy fegedelmet | nem lelne. tevteneek hog
 nemely iffyv ievne |

(111^v)

jdegen orzag[og]bol es fel veue az zvyert az hadat. | yl zerzees alat.
 hogha ez iffyv az hadban meg | halna. Hog az zvynek kellene ez iffyv-
 nak | ev veres fegyueryt es ruhayt fel tenny az ev | kamorayaban. Hog
 ez zvy latuan ez iffyv | nak veres fegyueryt es ruhayt. mendeko | ron
 meg emlekevezneek az ev hyvfegevevl. | mellyet neky tevt vala. Es [ha]
 az ev baraty | keerneyek ez zvyet hog hazaaffagra menne. | ezenkeppen
 10 mondana nekyky. En meg aka || rom magamat gondolnom. es tahat be |
 menne ev kamorayaban. Es meg neznee | az veeres fegyuereket. es meg
 emlekevezneek | ez iffyvnyak hyvfegevevl. hog ev erte holt | volna meg.
 Tevteneek azert hog ez iffyv | addeeg hadakozeek. hog az zvynek ereke-
 fe | goet meg nyere. es evmaga az hadban meg | hala. Az zvy kedeg
 mynd meg teue. va | lamyt fogadot vala. Es mykoron el jev | nek
 20 vala ez zvynek baraty. keerueen evtet || hog hazaaffagra menne.
 Ez zvy be megyen | vala ev kamorayaban. es latuan az vevres | fegyue-
 reket. femmykeppen nem akar vala |

(112^r)

hazaaffagra menny. Ez zvyzen ertetyk tellyes | embery nemzeet. mely
 embery nemzet volt | ky evzeteuen paradychombol. az ev evrekfe |
 gebevl. evrdegnek chalardfaganak myatta. | Es az embery nemzetfege
 mynd ez tellyes | velagban fem lele maganak fegedelmet. | Tahat ievue
 nemely iffyv vendeeg orzag | bol. Az az. ievue iefus criftus ez zvep
 iffyv | menyorzagbol. Es halara vete magat. | es az ev halala myat az
 10 my evrekfegevn || ket meg lele. az az. menyorzagot. Azert | myes

a casu oculos suos sanguine Christi tetigit et statim illuminatus est. Istud est contra invidios, qui non diligunt proximos suos. Sic patet, quomodo iste agnus, scilicet Filius Dei Jesus Christus pro nobis sanguinem suum fudit, ut nos a potestate diaboli liberaret. Isto sanguine debemus signare ostium cordis nostri ut ingredientes et egredientes semper videamus passionem Christi, et etiam in frequenti memoria habeamus cogitando, quod per mortem suam et sanguinem suum liberati sumus a potestate diaboli et reducti in hereditatem nostram de qua eieci eramus. Exemplum possumus accipere de quadam virgine, de qua legitur, quod quidam rex eiecit eam violenter de hereditate parentum suorum, qui cum nullum inveniret defensorem sive adiutorem in terra sua, contigit,

quod quidam iuvenis venit de alienis partibus et inivit pro ea bellum tali pacto, quod si ipse in bello moreretur, et ipsa deberet arma sua cruentata et vestes in cubiculum suum reponere, ut illis visis semper haberet memoriam fidelitatis suae, quam sibi exhibebat, et quando amici eius instarent, quod ducerent, sic deberet dicere: Ego volo de hoc deliberare et tunc deberet intrare cubiculum et inspicere arma cruentata et recordari fidelitatis suae, quia pro ea mortuus esset. Accidit autem, quod ille tamdiu bellavit, quod istam hereditatem recuperavit et ille in bello mortuus est. Ipsa autem fecit, quod promiserat. Et cum amici eius instarent, ut nuberet, ipsa intrabat cubiculum et videns arma cruentata omnino nubere recusabat.

Per istam puellam genus humanum designatur, quod ex hereditate sua expulsum fuit, de paradiso per deceptionem diaboli, et in toto mundo non invenit adiutorium, tunc venit quidam iuvenis de alienis partibus, idest Christus de caelo et morti se exposuit et per mortem suam hereditatem nostram recuperavit. Nos ergo arma sua cruentata in cubiculo cordis nostri semper habere debemus et fidelitatis nobis exhibite nunquam oblivisci et cum hoc nullum alium sibi praepone.

tarchvk az my zyuevknnek kamo | rayaban ez zeepfeget iffyvna
iefusnak | meg veerefevlt fegyueryt. Es az ev hyv | fegeet fo
ne akaryvk el feledny. | Es fem egyeb zeretev ev felette zere
ny. | kyt my nekevkn engegyen tehetnevkn an | geloknak hat
almas kyralya iefus xps. Amē. |

XII.

²⁰ *Kezdetyk vyz kerez t napyan valo predica | cio. ||*

Factum est autem vt baptizaretur omnis | populus. et iefu bap
tizato et orante aper | tum est celum. Et descendit sp
iritus sanctus | corporali specie. sicut columba super ip
sum. |

(112^v)

et vox de celo facta est. Tu es filius meus | dilectus. in te complacuit
michi. Et ipse | iefus erat incipiens annorū quasi triginta | vt
putabatur filius ioseph. luce tercio. | Levn kedeg hog kerez
telkev dneek menden | neep. es alla iefus kerez telkev du
een es jmad | uan. Meg ny leek menyorzag. es le zalla | zent
lelek tefty abrazban ev rea mykeppen | galamb. Es zozat
10 levn menyorzgabol | monduā. Te vagy en zeretev fyam. te ||
bened let en kellemeteffegevm | Es az iefus vala el kezduen
olyha harmyc | eztendevket. hog aleytatyk vala ioseph fya |
nak. Zent lukac irya kevyuenek har | mad rezeben. Meg kel
tudnonk nekevkn | hog ez eyel auagy ez may napon. keet
jn | nep vagyon. kyket tyztel anya zent egy | haz. Elfev
jnnep jmadafnak innepe. my | koron az kyralyok jmadaak
iduezeytevnk | iefust. es ayandokokkal meg ayandokozak. ||
20 Mafod innep. az kerez telefnek jnnep. | mykoron zent
ianos meg kerez tele vron | kat. Mert vronk iefus mykoron
volna | tyznharom napy gyermek. ievuenek az | kyralyok.
es imadaak evtet. es ayandokok |

(113^r)

kal meg ayandokozak. Vgyan azon napon | egyhean harmyc
eztendevk el muluaan. | es tyzenharom napok elmuluaan. Meg
| kerez telkev deek vronk iefus zent ianoftvl. | Ez keet
jnnepkert oluafatyk ez may na | pon keet euangelium. Az
egyke euange | lium oluafatyk enekeltetyk eyel. chak |
conuent helyekevn. Az mafyk euangeliu | oluafatyk ene
10 keltetyk. menden egyha | zakban. Az elfev euangelium
vagyon || vronknak kerez tfegevevl. mykeppen ev | tet
zent ianos meg kerez telte. Az mafyk | euangeliu
vagyon azrvl. mykeppen az | kyralyok imadaak.

Quod nobis praestare dignetur rex angelorum, Jesus Christus, Dominus noster. Amen.

*In Epiphania Domini. Sermo XXVI.*³¹⁶

Factum est autem, ut baptizaretur omnis populus et Jesu baptizato et orante apertum est caelum et descendit Spiritus Sanctus corporali specie sicut columba super ipsum,

et vox de caelo facta est: Tu es filius meus dilectus, in te complacui mihi, et ipse Jesus erat incipiens annorum quasi XXX, ut putabatur, filius Joseph. Lu. III.³¹⁷ Ita lectum est in hac nocte. Sciendum autem, quod in hac nocte vel in die duplex festum peragit mater nostra, scilicet sancta Ecclesia. Primum est factum adorationis, quando magi eum adoraverunt et munera obtulerunt. Secundum autem est festum baptismationis, quando eum Johannes baptizavit. Cum enim esset Jesus tredecim dierum, venerunt magi et adoraverunt eum et obtulerunt ei munera.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Eadem die, transactis viginti novem annis, cum esset Jesus viginti novem annorum et tredecim dierum, baptisatus est a Johanne. Propter istud duplex festum legitur hodie duplex evangelium, unum in nocte, tantum in locis conventualibus, aliud in die, in singulis ecclesiis. Primum, quod in nocte legitur, est de baptismo Christi, quomodo eum Johannes baptizavit. Secundum, quod legitur in die, describit beatus Mattheus,³¹⁸ in quo legitur quomodo magi eum adoraverunt. Circa primum sciendum, quod Lucas³¹⁹ dicit, quod Joannes fuit in deserto

³¹⁶ *Forrása: Paratus, De Temp. serm. 26.*

³¹⁷ *Lc. 3, 21–23.*

³¹⁸ *Vö. Mt. 2, 1–12.*

³¹⁹ *Vö. Lc. 3, 1–20.*

Az elfevrel meg kel | tudnonk mykeppen zent lukac mongya. | hog
zent ianos volt az kyetlenben ev | eletenek harmychad eztendeygen.
Es | tahat ez idevben levn zozat zent ianofnak | iftentevl. hog el menne
20 es predicalnaya | az kereztfegnek penitencyayat. es kereztel || ne.
Es mene zent ianos iordan vize mel | le. es kezde predicalny es kerez-
telny. Levn | kedeg hog kereztelkevndneek menden neep | zent ianoftvl.
el ievue vronk iefus es. hog | meg kereztelkevndneek zent ianoftvl.
Zent |

(113^v)

ianus meg tyлта evtet. Az az meg alaza ma | gat monduan. Ennekem
kel te tevled kereztel | kednem. es te ievz en hozzam hog meg kerez |
tellyelek tegedet. ffelele iefus. hagyad el maftan | az az. hagyad en
nekem be tellyefeytenem | azt. ammyre ievtttem. Mert ezen-
keppen kel | mynekevnk be tellyefeytenevnk. menden | jgaffagot. az
az. Ennekem es teneket | ezenkeppen kel be tellyefeytenevnk az tevel
10 | letes alazatoffagos. Tahat zent ianos meg || kereztele vronk iefult
iordannak vizeben. | es ievue zent lelek galambnak kepeben | jduezey-
tenkre. Es atya iftennek zaua hal | lateek monduan. Te vagy en zere-
tev | fyam. te benned let en kellemeteffegevm. | Maftan azert meg kel
latnonk. myert akarta | zent lelek fel venny galambnak zemelyeet. |
Meg kel azt tudnonk. hog ezt azert teue zent | lelek. <nota> Mert
mendenek kyk akaryak venny | zent lelket. kel evnalok lenny [az
20 galambnak] (zent leleknek) || zemelyenek abrazanak. Vagyon kedeg
az galambnak heet tulaydonfagy. mely tu | laydonfagoknak kel my
bennevnk lenny. | ha akaryak venny zent leleknek heet | ayandokyt.
Elfev tulaydonfaga az galamb |

(114^r)

nak. hog evneky nyevgefe vagyon. az enek | lees helyeben. Mert az
galamb nem zokot | vigan enekleny. mynt egyeb madarak. | hanem
zokot nyevgny vagy fyrnya. | Ezben (zokot) adatyk erteny. hog valakyk |
akaryak venny zent lelket. azoknak elkel | futnya ez velagnak evrev-
meet es gye | nyerevfegeet. es kel lenny mendenkoron | fyralmban.
10 Zent ifayas vgy mond. | mykeppen az galamb nyevgueen fyruan ||
gondolkodom. Yfydorus es vgy mond. | myg ez velagban vagyonk.
menden | koron nyevgnevnk fyrnonk kel. Meg | emlekevzueen azrol.
mely nagyok nehe | zek az bevnek kyket tettevnk. Mely edef | fek
az menyey evrevmek. kyket az bev | nek myatta el veztetevnk. Es
mely | rettenetefek az pokolbely kenok. kyket | az bevnek myatta
20 erdemlettevnk. | Azert mongya zent bernald. Menden || te myelkev-
detydben o ember meg em | lekezzel te vtolfo idevdrel. az halalnak |
retteneteffegerevl. az ityletnek felelmes |

usque ad tricesimum annum aetatis suae et tunc facta est ad eum vox Domini dicens, quod iret et praedicaret baptismum paenitentiae et baptizaret. Et venit Johannes circa Jordanem et caepit praedicare et baptizare. Factum est autem, ut baptizaretur omnis populus a Johanne. Venit etiam Jesus ad eum, ut baptizaretur ab eo.

Johannes prohibuit eum, idest humiliavit se dicens: Ego debeo a te baptizari et tu venis ad me, ut te baptizem. Respondit Jesus: Sine modo, idest permitte impleri id, ad quod veni, sic enim decet nos, idest me et te, implere omnem iustitiam, idest perfectam humilitatem. Tunc baptizavit eum Johannes in Jordane et venit Spiritus Sanctus in specie columbae super eum et vox Patris audita est: tu es filius meus dilectus, in te mihi complacui.³²⁰ Nunc autem videre debemus, quare Spiritus Sanctus voluit accipere speciem columbae. Habet enim columba septem proprietates, quas spiritualiter debemus habere, si volumus septem dona Spiritus Sancti accipere.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Prima proprietas est, quod gemitum habet pro cantu. Non enim solet lactanter cantare sicut aliae aves, sed gemere. In hoc datur intelligi, quod omnes, qui volunt accipere Spiritum Sanctum, debent fugere et delicias huius saeculi et semper in gemitu esse. Isa. LIX.³²¹ Quasi columbae meditantur gememus. Isid. Quamdiu sumus in hoc saeculo semper gemere et flere debemus, reminiscetes quam gravia sunt mala, quae commisimus, quam dulcia gaudia caeli, quae amisimus, quam horribilia tormenta inferni, quae meruimus. Unde Bernardus: In omnibus tuis, o homo, memorare novissima tua, mortis horrorem, tremendum iudicium,

³²⁰ Lc. 3, 22.

³²¹ Is. 59, 11.

(114^v)

rettenetes voltarol. Az evrek teveznek gyevtre | merevl. ez velagbely
eletnek neuolyaffaga | rvl. es te tulaydon gyarlofagodrol. Azert |
te embery allat ha ez illyen fele gondo | latokban maradandaz meg.
nem hagy | tegedet lenny az vr iften lelky vigazta | las nekevl. es
be tellyefevdyk tebened | az. melyet az byzonfag igyert mond | uan.
10 bodogok kyk fyra. mert evk | meg vigaztatnak. Ez illyeten nyevge ||
fekbevl fyralmakbol kerestetyk zent | leleknek elfev ayandoka. Mely
ayan | dok mondatyk zent agoftonnak mon | da dafa zerent gonoztv
valo el tauozas. | Az az. bevntevl. Ez kedeg akoron lezen | mykoron
ember kezdy feelni az vr iftent. | mykeppen ev edes atyat zeretevl.
es meg oltatlmazya ev magat. hog az | ev zerelmes atyat megne bancha
20 vala | mely bevnnnek myatta. Vgy mond fa || lamon. bevle ember feel.
es el tauozyk | az gonoztv. Ez felelmnek ayandoka | jgeen zevkes
embernek idueffegere. |

(115^r)

Kyrevl vgy ir fyra fyra iefus kevnyueneke elfev | rezeben monduan.
ky felelmnekevl vagyon | az megnem igazvltathatyk. az az. nem |
iduezevlhet.:. Mafod tulaydonfaga az ga | lambnak ez. hog [ev]
az mas galambnak fyayt | fel targya. mykoron latya hog el hagyattat
tanak ev zevleyektevl. Az az. mely galamb | fyayak ev atyok meg
evletet vagy meg | fogatot vagy holt. Ezben adatyk nekevnk | tanol-
10 fag. hog mendenek kyk akaryak || venny zent lelket. kel evnekky
evrevmeft | eeltetny zegenyeket aruakat zarandokokat | es el hagyat-
takat. Es kel az ev zevfegevket | meg zerzeny. Ennek myatta nyeret-
tetyk | kerestetyk zent leleknek mafod ayandoka | az az. az kegyefeg.
Zent leleknek ez ayan | doka hyvya embernek zyvyben az kenye |
revletet. hogha ember latya ev kevzelet | bando bankodny. ev vele
20 evzue bankogyek | zyvnek kevnyrevlety myat. Es ha latya || hog ev
kevzele fyr. vele evzue fyryon. | mykeppen criftus tevn. ky lata maria
mag | dalenat fyruan. ev es fyra ev vele evzue. |

(115^v)

Es ha valakyt lat ev tefteben gyevtretny. ev es | tellyes zyuebevl
keferegyen. Zent leleknek ez | ayandoka jgeen zevkes embernek
idueffegere. | mert az irgalmafok irgalmaffagot kevuet | nek.:.
Harmad tulaydonfaga az galambnak | zeletfeeg. mert az galamb ze-

gehennae poenam, praesentes vitae miseriam et fragilitatem propriam. Si in huiusmodi meditationibus perseveras, non faciet Dominus sine consolatione te esse et complebitur omnino in te, quod pollicetur veritas dicens: Beati, qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.³²² Ex talibus gemitibus et meditationibus acquiritur primum donum Spiritus Sancti, quod secundum Augustinum dicitur fuga mali, idest peccati Hoc fit quando homo incipit Deum, quasi patrem timere ex charitate et cavet ne offendat eum in aliquo peccato. Unde Prov. XIV.³²³ Sapiens timet et declinat a malo. Istud donum timoris est homini valde necessarium ad salutem.

Eccl. I.³²⁴ Qui sine timore est, non poterit iustificari, idest salvari. Secunda proprietas columbae est, quod alienos pullos pascit, quando videt eos derelictos a parentibus suis, quorum scilicet parentes occisi sunt vel capti vel mortui. In hoc datur nobis doctrina, quod omnes qui volunt accipere Spiritum Sanctum debent libenter pascere pauperes, pupillos et peregrinos et derelictos et eorum necessitatibus subvenire. Per hoc acquiritur secundum donum Spiritus Sancti, scilicet pietas. Istud donum provocat in homine cordis compassionem, ut si videat homo proximum suum turbatum, quod cum eo turbetur, per cordis compassionem, et si viderit flentem, secum ploret. Sicut Christus fecit, quando Mariam Magdalenam flentem vidit.

Et si viderit aliquem in corpore afflictum, ipse e toto corde doleat. Istud donum est nobis valde necessarium, quia misericordes misericordiam consequentur. Tertia proprietas columbae est simplicitas, est enim animal simplex sine felle et sine dolo, sic debent homines esse, qui

³²² Mt. 5, 5.

³²³ Prov. 14, 16.

³²⁴ Eccl. 1, 27.

leed lelkes allat | epe nekevl es chalardfagnekevl. Ezenkeppen | kel
 lenny az oly embereknék. kyk akaryak | venny zent lelket. Kyrevi
 19 vgy mond idue | zeytevnk zent mathe irya irya kevyuenek || tyzed
 rezeben monduan. legyetek zeledevk | mykeppen galambok. bevl
 vgy mond. | zyvnek zeledfegeben kereffetek evtet. Zent | mathe vgy
 ir. ha az te zemed egygyevgyev | zeled leyend. mynd az te tellyes
 tefted fe | nes lezen. Az az. ha az te igyekevezetevd egy | gyevyev
 zeled lezen es chalardfagnekevl. | menden te myelkevdeyid iok lez-
 nek. En | nek myatta kereftetyk zent leleknek harmad | ayandoka.
 20 az az. az tudomannak ayando || ka. zent leleknek ez ayandokanak
 tulay | donfaga ez. taneytany embert igazan | elny vizza fordult gonoz
 emberek kevzevt. |

(116^r)

Azert mongya zent agofton. Az tudoman az. | embery es ifteny alla-
 toknak meg efmerety. | az az. hog ember tугyon valogatny az io |
 kevzevt es az gonoz kevzevt. Az embery | es ifteny dolgok kevzevt.
 es tугyon ez | zerent ez velagon eelny. Vgy hog iftent | megne bancha.
 es ezzel egyetemben meg | igyzhetetlenevl elny es mutatny evma |
 gat ez velagban. Negyed tulaydonfaga | az galambnak ez. hog ev
 10 evrevmeft zokot len || ny lakozny az kev zyklaknak lykayban. Ezen |
 iegyeztetyk ez. hog valakyk akaryak venny | zent lelket. evrevmeft
 kel evnekyk lakoznyk | gondolatnak myatta az kev zyklanak lykay |
 ban. az az criftus febeynek lykayban. Mert | zent pal apoftolnak mon-
 dafa zerent. criftus | vala az zykla. Azert mongya criftus az bo | dok
 leleknek. bevl falamon irta meg kevy | venek mafod rezeben mon-
 20 duan. Ievyel en | baratom. en galambom az kev zyklanak || lykayban.
 olyha azt mondanaya. Veffed | az te gondolatydat az en febeymben.
 gon | doluan mene fok kenokat zenuettem te erted. |

(116^v)

Azert mongya zent bernald. houa vgyem az | en crevs nyugodalma-
 mat. hanem chak crif | tufnak febeyben. Mert ot criftufnak febeyben |
 anneual batorb lezek auagy batorban lako | zom. meneuel criftus
 hatalmafb jduezeytefre. | Ennek myatta kereftetyk nyeretetyk zent
 lelek | nek negyed ayandoka. az az erevfegek ayan | doka. Mely
 ayandok tezen embert erevffe el | zenuedny mynden bozzvlagokat.
 10 Vgy mond | zent bernald. Akarya az keges hercheg vgy || vezer az
 aytatos viteznek zemeyt fel emelny | az ev febeyben. hog ezbevl az

volunt accipere Spiritum Sanctum. Matt. X.³²⁵ Estote simplices sicut columbae, quia sicut dicitur Prov. III.³²⁶ Cum simplicibus sermocinatio eius. Ideo dicitur Sap. I.³²⁷ In simplicitate cordis quaerite illum. Matt. VI.³²⁸ Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit, idest si intentio tua simplex fuerit et sine dolo, omnia opera tua bona sunt. Per hoc acquiritur tertium donum Spiritus Sancti, scilicet donum scientiae. Actus huius doni est docere hominem, recte conversari in medio nationis pravae et perversae.

Unde Augustinus: Scientia est cognitio humanarum et divinarum rerum, quod scilicet homo sciat discernere inter bonum et malum, inter divinum et humanum, et sciat secundum hoc in mundo conversari, quod Deum non offendant, et tunc cum hoc irreprehensibilem se ostendit. Unde Apostolus: Ro. XII.³²⁹ Providentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus. Quarta proprietas columbae est, quod libenter solet esse in cavernis petrarum. Per hoc significatur, quod qui volunt Spiritum Sanctum accipere, debent libenter habitare per meditationem in foraminibus petrae, idest in vulneribus Christi. Petra enim erat Christus secundum Apostolum. Unde dicit Christus animae sanctae Can. II.³³⁰ Veni amica mea, columba mea in foraminibus petrae, quasi diceret: Pone meditationes tuas in vulneribus meis cogitando qualia propter te passus sum.

Unde Bernardus: Ubi ducam firmam requiem nisi in vulneribus Christi. Tanto illic securior habito, quanto ille potentior est ad salvandum. Per istud acquiritur quartum donum Spiritus Sancti, scilicet donum fortitudinis, quod facit hominem fortem ad sustinendum adversa. Unde Bernardus: Vult benignus dux devoti militis vultum et oculos in sua sustolli vulnera, ut illius ex hoc animum erigat: et suo sancto et suo sancto et illustrissimo exemplo ad tolerandum reddat fortiozem. Unde Gregorius: Si passio Christi ad memoriam reducitur, nihil adeo durum est, quod non aequo animo tolleretur. Quinta proprietas

³²⁵ Mt. 10, 16.

³²⁶ Prov. 3, 32.

³²⁷ Sap. 1, 1.

³²⁸ Mt. 6, 21.

³²⁹ Rom. 12, 17.

³³⁰ Cant. 5, 14.

viteznek lelkeet fel | emelye. Es az ev peldayauul tegye erevbe zen |
vedeefre. Azert mongya zent gergely. ha criftufnak | kennyia embernek
emlekeveztyben hozattatyk. | femmy nynchen oly nehez vagy kemen
hogy [kÿ] egyen | lev lelekkel el ne zenuetteffeek.: N. Evtevd tu |
laydonfaga az galambnak ez. hog ev zokta az gabona zemnek az iauat
valogatny. es az gono | zat el vetny. Ezen ezek iegyeztetnek. hog
20 mynden || emberek kyk akaryak venny zent lelket. kel ev | nekyk yob
tanolfagokat valasztany. Kel ez ilyen | embereknék. mynden embereknék
tanolfagokat |

(117^r)

hallany. es nyayaffagokat eleteket latny. Es mynd | ezekbevl yobbat
valasztany. melyet kevueffevn. | Es ezbevl kerestetyk zent leleknek
evtevd ayandoka. | az az. tanalchnak ayandoka. Mert az tanale ig |
jrattatyk monduan. Az tanale ez. az meg hant | vetet ok. vagy meg
gondolt ok. valamyt ten | ny vagy nem tenny. kevlemb kevlemb embe-
rek. | kevlemb kevlemb dolgokra taneytanak es tanalchoz | nak. hog
ember mynd ezekbevl valasztany tugyon | iobbat. ez az tanalchnak
10 ayandoka. Azert mon || gya fyrac fya iefus kevnnyuenek hatod reze-
ben. | Tanalchofod legyen teneked egy. ezer kezzevl. | olyha azt
mondanaya. Ezer doctorok kezzevl va | laz egyet kyt kevués. az az.
criftuft. Tobyas es | vgy mond. Az te tanalchod mendenkoron criftuf
ban maragyon.: Hatod tulaydonfaga az ga | lambnak ez. hog ev zokot
evlny vizeknek mel | lette. hog latuan az heyanak arnekat az vizben |
el fuffon el elevle. Az vizeken iegyeztetyk az zent | iras. mely viznek
20 az az. az zent irafnak mellette || kel evlnevkn. Evrevmeft halgatuan
es oluafuan | az zent iraft. hogy ev benne meg lathaffvk az heya | nak
arnekat. az az. az erdegnek arnekat. ky akarya |

(117^v)

el ragadny az my lelkevnket. Az erdegnek arne | ka kedeg nem egyeb
hanem az bevn. Mert | valahol lattatyk az korvoly madarnak ar |
neka. ot kevzel vagyon az koruoly madar. | Ezenkeppen valahol bevn
vagyon. ot ielen | vagyon pokolbely erdeg. Es ez ilyen ar | nekot. az
az. az bevnt az zent irafban ef | merhegyevk meg. azt es my legen az
bevn. | Es ennek okaert my nekevnk evrevmeft | kel evlnevkn mykep-
10 pen az galambnak az || vyz mellett. az az. az zent iras mellett. | Azert
mongya criftus az bodog leleknek. | falamon irta meg kevnnyuenek
evtevd reze | ben monduan. Az ev zemey olyanok myke | pen galamb-
nak az vyzeknek folyafyn. | Ennek myatta kerestetyk zent leleknek |
hatod ayandoka. az az. ertelmnek lelke | auagy ayandoka. Az az hog
ember tugya | meg erteny az fevldyeken kyket laa. az | menyeyeket
20 kyket nem laa. Az az. hog || ember meg erche meg efmerye az ev
terem | teyet melyet nem laa az teremtet allato | kon melyeket laa.
Pelda rola. Mykeppen |

columbae est, quod meliora grana solet eligere et viliora abicere. Per hoc significatur, quod omnes, qui volunt accipere Spiritum Sanctum, debent meliores doctrinas eligere. Debent enim singulorum doctrinas audire

et conversationes videre et ex omnibus illis optimum ad imitandum eligere. Et exinde acquiritur donum quintum, quod est donum consilii. Describitur enim sic consilium: Consilium est examinata seu cogitata ratio alicuius faciendi vel non faciendi. Unde Eccl. XXXVII.³³¹ *Cor boni consilii statue tecum. Diversi diversa docent et suadent, quod de his omnibus homo melius eligere sciat, hoc est donum consilii.* Unde Eccl. VI.³³² *Consiliarius sit tibi unus de mille, quasi diceret: de mille doctoribus elige unum, quem sequeris, scilicet Christum.* Tob. III.³³³ *Omni tempore consilia tua in Christo maneant.* Sexta proprietas columbae est, quod solet iuxta aquas sedere, ut visa umbra accipitris in aqua, effugiat. Et per aquas significatur Sacra Scriptura, iuxta quam sedere debemus, libenter audiendo et legendo eam, ut in ea videre possumus accipitris umbram, idest diaboli conantis animam accipere.

Országos Széchényi Könyvtár

Umbra autem diaboli est peccatum, quia ubicumque videtur umbra accipitris, non longe est accipitor, sic ubicumque est peccatum, adest diabolus. Et istam umbram in scripturis cognoscere possumus, scilicet quid sit peccatum. Et ideo libenter debemus apud eam, sicut columba residere. Ideo Christus dicit de anima sancta, Can. V.³³⁴ *Oculi eius sicut columbae super rivos aquarum.* Per hoc acquiritur sextum donum Spiritus Sancti, scilicet donum intellectus, hoc est quod homo per ista terrena, quae videt, sciat intelligere caelestia, quae non videt, ut scilicet per creaturas, quas videt, intelliget Creatorem, quem non videt.

³³¹ Eccli. 37, 17.

³³² Eccli. 6, 6.

³³³ Vö. Tob. 4, 20.

³³⁴ Cant. 5, 13.

(118^r)

ha ember laát valamynemev feneffeget | valamely teremtet allatok-
 ban. mykeppen az | nappban hodban es chyllagokban. Ezen meg |
 erthety. hog az ev teremteye fokkal fenefb | legyen. Ha ember laát
 zepfeget az virag | ban. ezen meg erthety hog az viragnak | teremteye
 fokkal zeeb legyen. Ha ember laát | bevlcheffeget az kegyoban vagy
 az hangyaba. | ezen meg erthety hog az ev teremteye bevl | cheb legen.
 10 Ezenkeppen erthet egyeb teremtet || allatokrol. Vgy mond ezrevl zent
 iob ppheta | kevényucnek tyzenkettevd rezeben monduā. | Keergyed
 meg az barmokat. es meg taneyt | nak tegedet. Keergyed meg az egy
 repe | sev madarakat. es meg ielentyk teneked. | Zoly az fevldnek. es
 meg felel teneked. | es meg ielentyk teneked ezeket. tengernek |
 halay. Es az ertelmnek ayandoka. hog em | ber ezeknek myatta kyket
 20 laát. meg ertheffe | az ev teremteyet. melyet nem laát. vgy || dauid
 ppheta az foltarban. Ne akaryatok | lennetek olyanok mykynt lo es
 evzueer. | kyben nynchen ertelm.: —.

(118^v)

Heted tulaydonfaga az galambnak ez. hog my | koron ev nyvgodny
 akar. tahat az ev feez | kere repevl. vagy kedeg ablachra. Mykep |
 pen nyluan vagyon noenak galambyarol. | ky mykoron ky bohattatot
 volna. nem lele | helt hol az ev laba meg nyvgodneyeek. de | meg
 teere az barkanak ablakara. Annak | okaert tenger elue valo orzagog-
 ban. my | koron ellenfegtevl valamely varas meg | zallatyk. Vadnak
 10 ezekneel maas varas bely || galambok. kykre leucleket kevtnek. es
 el | revpeytyk evket. es ez galambok foha nem | nyvgoznak mygnem
 az ev ablakokra | ivtnak. vagy teerne. Ezen iegyeztetyk ez. | hog
 valakyk akaryak venny zent lelket. | Nem kel azoknak nyvgodnyok.
 vagy nem | kel nyvgodalmat kerefnyek. ez velagy el | mulando mar-
 hakban. de kel evnekyk re | pevhnyevk aytatos gondolatnak myatta
 20 az ev feezkevykre honnat ievttenek volt. az az. || kel evnekyk repevl-
 nyevl az menyey allatok | nak gondolafara. es az edes vr iftennek |
 zeepfegees zynynek lataf anak gondolatjara. |

(119^r)

Mely vr iftentevl ievttenek. es kynek zynynek | latafara teremtette-
 nek. ot lelnek magoknak | nyvgodalmat. es fohol nem egyebvt.
 Kyrel | vgy mond zent dauid ppheta az foltarban. | Ky ad ennekem

Ro. I.³³⁵ Invisibilia Dei a creatura mundi per ea, quae facta sunt, intellecta conspiciuntur. Verbi gratia: Si videt homo aliquam claritatem in aliqua creatura, scilicet sole, luna vel stella, per hoc potest intelligere, quod Creator eius multo clarior sit. Si videt pulchritudinem in flore, per hoc potest intelligere, quod Creator eius sit pulchrior. Si videt sapientiam in serpente vel etiam in formica: per hoc potest intelligere, quod Creator eius sit sapientior, et sic de aliis. Sap. XIII.³³⁶ A magnitudine speciei et creaturae cognoscibiliter potest creator earum videri. Job. XII.³³⁷ Intus roga iumenta et docebunt te, et volatilia caeli et indicabunt tibi, loquere terrae et respondebit tibi, et narrabunt ea pisces maris. Hoc ergo est donum intellectus, quod homo per ista, quae videt, possit intelligere Creatorem suum, quem non videt. Unde Ps.³³⁸ Nolite fieri sicut equus et mulus, in quibus non est intellectus.

Septima proprietas columbae est, quando quiescere vult, volat ad nidum suum vel fenestram et nusquam alibi requiescit, sicut patet id columba Noe, quae emissa non invenit, ubi quiesceret pes eius, sen reversa est ad fenestram archae. Unde in transmarinis partibus quando obsessa est aliqua civitas a Saracenis, habent columbas aliarum civitatum, quibus alligant litteras et faciunt eas volare et istae nunquam requiescunt donec ad fenestras suas revertantur. Per hoc significatur, quod illi, qui volunt accipere Spiritum Sanctum, non debent requiem quaerere in istis rebus tranistoriis, sed debent volare per meditationes suas ad nidum suum, unde venerunt, idest contemplationem rerum caelestium et in Deum,

a quo venerunt et ad quem creati sunt, ibi invenient requiem et nusquam alibi. Unde Ps.³³⁹ Quis dabit mihi pennas sicut columbae et volabo et requiescam. Ideo dicitur de contemplativis Esa. LX.³⁴⁰ Qui

³³⁵ Rom. 1, 20.

³³⁶ Sap. 13, 5.

³³⁷ Job 12, 7—8.

³³⁸ Ps. 31, 9.

³³⁹ Ps. 54, 7.

³⁴⁰ Is. 60, 8.

zarnyakat mykeppê galamb | nak, es el repevlevk es nyvgozom. Azert
 mō | datyk az iftenrevl elmelkevdevkrevl ezkeppen. | Kychodak ezek
 kyk azonkeppê reperfnek my | keppen kevdevk. es mykeppen galamb
 10 bok ev ab | lakokra. Ennek myatta kereftetyk zent leleknek || heted
 ayandoka. az az. bevlcheffegnek ayandoka. | az az io izev tudomannak
 ayandoka. Az az my | koron ember az menyey gondolatokbol. kez | dy
 erzeny es vallany az menyey edeffegevt. | Vgy mond ifydorus nevez
 doctor. az bevl | cheffeg chak az menyeyeket gondolya. es | azokban
 eruendevz. Ez bevlcheffegnek ayan | doka vala zent agofton doctornal.
 mykoron | ezt mongya vala. be vyz engemet vram | nemykoron igeen
 20 zoktalan keuanfagban || belevl. nem tudom mynemev edeffegben. |
 Mely edeffeg ha meg tevkelletyk en bennem. | nem tudom my legyen
 egyeb az erek elet. |

(119^v)

ha ez edeffeg nem leyend az erek elet. Pelda | olua tatyk ezrevl. keet
 aytatos zeztrakrol | Kyk zoktak vala evlny chak evmagok fafang |
 ban. nemely hytuan nadas hazachkaban. | es fevtnek vala tykot.
 Es kezdenek iftenrevl | zolny. oly igeen nagy edeffeggel bezelnek va |
 la. hog fem cheznek fem zomehozanak. | fem femmyt nem erzenek. de
 nemynemev | evrevmmel evlenek mynd az tellyes nagy | bevten.
 10 mynd hufuetyk. Tahat tevrte || net zerent ievue nemely ember ez
 nadas | hazachkaban. es be mene monduan. | Myert evltek it be rekez-
 tuen. felelenek az | zeztrak. fafang vagon. Es akaryvl el ta | uoztatny
 ez velagnak hevfatat, ky ez idev | ben ielelben zokot lenny. Monda
 azert | ez ember. teuelygeteg nynchen maftan | fafang menyetek ky
 mert ma hufueet | napya vagon. Ime azert mykeppen meg | tarta
 20 az iftenrevl valo edes bezellees ez keet || zezetrakat. ezenkeppen myn-
 ket es meg tart | az lelky edeffegben vr iften. ha feezkezevnk | es
 nyvgozonk az edes ihefufnak febeyben.: |

(120^r)

XIII. *Yt kezdetyk zent dorothea azzonnak | zentfeges etete. es kemenfe-*
ges mar | tyromfaga ez keppen v monduan. |

Halgaftatok engemet ifteny dymevlchevk. es | mykeppen vizeknek
 folyalyñ plantaltatot ro | fak dymevlchezyetek. Ezek meg vadnak |
 iruan fyrac fya iefus kevnjuenenk harmye | kylenched rezeben. Ez

Az első 3 sor rubrum.

sunt ipsi, qui ut nubes volant et quasi columbae ad fenestras suas. Per hoc acquiritur septimum donum Spiritus Sancti, scilicet donum sapientiae, idest sapidae scientiae, quando scilicet homo contemplatione supernorum incipit habere caelestem dulcedinem et sapere. Unde Isid: Sapientia tantummodo aeterna contemplatur et in istis iocundatur. Istud donum sapientiae habuit beatus Augustinus, quando dicebat: Introducis me aliquando in affectum multum inusitatum introrsus nescio in quam dulcedinem, quae si perficiatur in me, nescio quid sit aliud vita aeterna si illa non est.

Exemplum de duabus Begutis contemplativis, quae solae sedebant in quadam casa in carnisprivio et assabant pullum. Et incipientes de Deo loqui tam dulciter confabulabantur, quod nec esuriunt, nec sitiunt nec aliquid senserunt, sed in quodam iubilo sederunt per totam quadragesima usque ad festum pascae. Tunc a casu venit quidam et intravit casam dicens: ut quid sedetis hic inclusae. Responderunt: Carnisprivium est, volumus fugere saeculi vanitates, quia praecipue isto tempore fiunt. Ille dixit: Erratis, exite, quia festum paschae est.

Országos Széchényi Könyvtár

*De Sancta Dorothea Sermo cum Legenda.*³⁴¹

Audite me divini fructus: et quasi rosae plantatae super rivos aquarum fructificate. Scribuntur haec Eccli. XXXIX. cap.³⁴² Et optime conveniunt accipi de sancta Dorothea virgine martyre. Tum ratione

³⁴¹ Forrása: *Temesvári Pclbárt, De Sanctis. Pars hyemalis. De Sancta Dorothea sermo cum legenda.*

³⁴² Eccli. 39, 17.: *A Vulgátában*: „Obaudite me divini fructus, et quasi rora plantata super rivos aquarum fructificate.”

- bezedek ilnek vetet | nÿ. zvv zent dorothea azzonrol. Elevzer az |
 10 jegÿzefnek okaert. mert mÿkeppen zent || gergelyÿ mongÿa. hog az ro
 fanak viraga | illatozÿk az martÿrokban. mert az ev ve | reknek choda-
 latos illatÿauaal fenelnek. An | nak okaert az rofanak pirofagan iegyez |
 tetÿk az martÿromfag. es az rofanak vi | ragzo zepfegeen az tÿzta
 zvezefeg. bodogfagos | zent dorothea azzon kedeg levn martir es |
 dÿchevfeges zvv. kÿnek okaert meltan illic | jegÿzettetnÿ az rofan.
 20 Mafodzer ilnek ve | tetnÿ ez felÿevl meg mondot igeek zent || dorothea
 azzonrol. az levn chodanak oka | ert. Mert oluaftatÿk az ev legendaÿa-
 ban. | hog mÿkoron zent dorothea azzon volna | az nÿak uago helyen.
 criftus evnekÿ para |

(120^v)

- dychombol kevlde rofakat es almakat. mykep | pen ide alab iobban
 meg mondatÿk. Har | madzer ilnek ez jgeek vetetny zent dorothea |
 azzonrol. peldanak okaert. Mert ez rofanak | felyevl meg mondot cho-
 daynak hyre. my | nd az tellyes fevldet kereztyen hytnek kevuete |
 fenek peldayara fordeyta. Es mykeppen az | rofa az ev illatÿauaal
 embereket gyenyeketv | tet. ezenkeppen my es halgaffvk myt mond
 10 zent dorothea azzon menden kereztyeneknek || ez felyevl meg mondot
 igegben monduan. | Halgaffatok engemet. az az. engeduen hal | gaf-
 fatok engemet. az az. kevueten enge | met iftenÿ dymevlchevk. az az.
 taneÿtuanÿok | kereztyenek. Kyk vattok criftufnak zent ve | renek
 myatta. iftenÿ kerefefnek dÿmevlchÿ | az mennyey dÿchevfegre. Es
 mykeppen vizek | nek folyafyn evltetet rofak. kyk zepek. tÿz. | tak
 es pyroffak. dymevlchezyetevk jo mÿ | elkevdetben. tyztafagban es
 20 iftenÿ zerelmbé. || Azert meltan vetetnek ez felyevl meg mon | dot
 igeek zent dorothea (azzonrol) azzonnak | dÿchyretyre. Melÿ igeegbevl
 vegyevnk | harom tanolfagot. kÿkbevl ielefevl dÿchyr | tetÿk zent do-
 rothea azzon. Elevzer zolok |

(121^r)

- az rofa viragnak tyztafagarol. hol azt mon | gya. mykeppen rofak
 vizeken. Mafodzer | az rofay pyroffagnak zeretetyevl. hol azt |
 mongya. plantaltattanak. az az. zeretet | ben. Harmadzer az rofay
 feneflegnek | bodogfagarol. hol azt mongya. dymevl | chezyetek. az
 az. dÿchevfegre. Az elfevrevl. | az rofa viragnak tyztafagarol kerdetÿk. |
 hog honneet illic vala. hog az tyztafag | az rofan iegyezteffek. ffelel-
 10 tetyk. hog || zent dorothea azzonnak zvezey tyztafaga | meltan
 jegÿzettetyk az rofan. egyeb ve | ragoknak felette. fok okoffagokkal. |
 Elevzer zepfegnek okauaal. Mafodzer az | ev io illatÿyanak edeffegeuel.
 Harmadzer | tyuyfkes voltanak okauaal. Negyedzer | meg hyvefeytev
 jozagos voltaual. | Mondam elevzer. hog zent dorothea | azzonnak

significati, quia ut Grego. super Ezech. parte suprema homel. VI. dicit: Rosae flos in martyribus redolet, quia mira flagrantia cruore suo rutilat. Unde martyrium significat pro rubedine: et pro floride pulchritudine munditiam virginalem. Beata autem Dorothea extitit gloriosa et virgo, propter quod per rosas convenit significari. Tum ratione miraculi facti, quia in eius legenda legitur, quod dum ipsa decollaretur,

rosas et fructus de paradiso Christus eidem missit, ut infra dicitur clarius. Tum denique ratione exempli, quia praedicti miraculi de rosis fama totam illam terram ad exemplum imitandi in fidem catholicam convertit: sicut rosa odore suo demulcet homines. Itaque audiamus: quid in praemissis verbis dicat beata Dorothea omnibus christicolis. Obaudite me, inquit, scilicet imitando divinos fructus. Lyra. idest discipuli, hoc est christiani: quia estis fructus acquisitionis divinae per sanguinem Christi ad caelestem gloriam. Et quasi rosae plantatae super rivos aquarum, quae quidem sunt pulchrae, mundaе et rubicundae, fructificate: scilicet in bono opere facto, in munditia et charitate. Merito ergo ad istius laudem accipiuntur haec verba. Ex quibus verbis tria mysteria notabimus pro sermone secundum sensum, quem de his tribus ipsa in eis praecipue commendari videtur.

Primo de roseo flore castitatis: ibi.

Quasi rosae super aquas.

Secundo de roseo robore charitatis: ibi.

plantate: scilicet in charitate.

Tertio de roseo fulgore felicitatis: ibi.

Fructi. scilicet in gloriam.

Circa primum de roseo flore castitatis quaeritur, unde conveniebat, quod castitas per rosam designaretur. Respondetur per conclusionem, quia virginalis castitas beatae Dorotheae merito prae alio flore comparata est rosae.

Declaratur pluribus rationibus.

20 zvzey tyztafaga meltan ie | gyeztetyk az rofan. zepfegnek okaua. ||
mert az rofa igeen zEEP. kyualtkeppen | valo zepfeggel. Annak okaert
monda | tyk. viragoknak viraga az rofa. Arra | mongya zent ambrus.
zvzelegrevl | irt kevnnyveben. kychoda aleythat |

(121^v)

nagyob zepfeget. zvzeffegnek zepfegenel | ekeffegeneel. hogky
zerettetyk az kyraltvl | az az criftultvl. meg byzonyeytatyk az |
byrotvl. es meg zenteltetyk az vr iften | tevl. Ezrevl mongya bevl
es. oh me | ly jgeen zep az tyzta nemzetfeg az fenel | feggel tyzta-
faggal. Mert halaltalan | az ev emlekevzety. mely efmeretes iften |
10 nel es. embereknel es. Mely bevlchnek | bezedebevl ezevnkben vehe-
gyevk. hog || az tyztafag meg zepety embernek | lelkeet criftufnak
hytyben. fok keppen. | Elevzer paradychomy artatlanfagnak | zep-
fegeuel. mert mykeppen damafce | nus mongya. Az zvzeffeg kezdet-
tevl | fogua. az az. artatlanfagnak allapatya | ban embereknek terme-
zetyben plantal | tatot. Mert ember zvz fevldbevl terem | tetevt. es
20 chak egyedevl zvz adamtv | eua teremteteeck. Annak okaert az tyz ||
tafagnak myatta. ember byrya az pa | radychomy tyztafagot. Arra
monda | tyk bevlchnek ez felyevl meg mondot | bezedeben monduan.
Oh mely jgeen | zEEP az tyzta nemzetfeg. Mafodzer |

(122^r)

meg zepety az tyztafag embernek lelkeet | az menyey zepfeggel.
kynek okaert mondatyk | ez felyevl meg mondot bezedevkben. O mely |
jgeen zEEP az tyzta nemzetfeg. az fenefeggel | tyztafaggal. Mert vgy
mond zent ieronimus | paulahoz es evftochyumhoz irt epiftulayaba |
monduan. Teftben teft nekevl elny. nem | fevldy elet. hanem menyey
elet. Mert me | nyorzagban fem hazafvlnak. fem hazafey | tatnak.
10 Harmadzer az tyztafag. meg ze || peyty embernek lelkeet. angely
zepfeggel. | Azert mongya bevl. halaltalan az ev em | lekevzety. az
angelokhoz byzonual hafonla | tyk az halaltalanfag. Vgy mond aran-
zaÿv | zent ianos. zent mathe mondan. Men | den iozagos myelkev-
detevk lelky allatok | de maga ielefevl az tyztafag angeli allat. |
Mert chak az tyztafagnak myatta. kyualt | keppen hafonlatnak embe-
20 rek angelokhoz. | es az természet meg gyevzetyk az iozagos || myel-
kevdetevkkel. Negyedzer az tyztafag | meg zepety embernek lelkeet.
ifteny zep | feggel. mert hafonlatyk criftushoz iftennek | fyahoz. es
az ev zvz anyahoz zvz mariahoz. | Annak okaert mondatyk ez felyevl
meg |

Primo ratione speciositatis.

Secundo ratione odoriferae suavitatis.

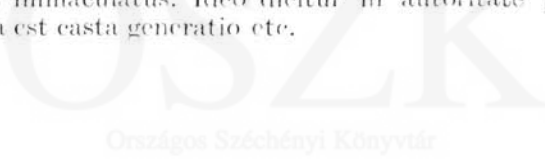
Tertio ratione spinositatis.

Quarto ratione frigerativae virtuositatis.

— Primo, inquam, ratione speciositatis.

Est enim rosa speciali pulchritudine speciosa, unde dicitur flos florum, sicut castitas. Unde Amrosius in lib. de virginitate dicit sic:

— Pulchritudinem quis potest, ait, maiorem extimare virginitatis decore, quae amatur a rege, scilicet Christo, probatur a iudice, consecratur et benedicitur Deo. Haec ille Hinc et Sap. III.³⁴³ O quam pulchra est casta generatio cum claritate, immortalis enim est memoria illius, quoniam et apud Deum nota est et apud homines. Ex qua autoritate colligere possumus, quod ista castitas pulchrificat animam humanam in fide Christi multipliciter. Primo in pulchritudine innocentiis paradisi, quia ut dicit Damascenus, li. III. virginitatis a principio, scilicet in statu innocentiae in hominum natura plantata est, de virgine enim terra homo plasmatus est: et a solo Adam virgo Eva creata est: in paradiso etiam virginitas conservabatur: post praevagationem enim cognovit Adam Evam, uxorem suam. Haec ille. Unde per castitatem habet homo pulchritudinem paradisiacam, ubi erat thorus immaculatus. Ideo dicitur in autoritate praedicta. O quam pulchra est casta generatio etc.

Secundo pulchritudine caelesti, propter quod subditur: Cum claritate: Nam dicit Hiero. ad Pau. et Eustochium.^{343/a} In carne praeter carnem vivere non terrena vita est, sed caelestis. Item in caelo neque nubent, neque nubentur. Matth. XXII.³⁴⁴ Tertio pulchritudine angelicali, unde dicit: Immortalis est memoria illius, angelis quippe immortalibus assimilatur. Chrysostomus super Mat. Omnes quidem virtutes, inquit, spirituales res sunt: praecipue tamen castitas res angelica est, per hanc enim solum singulariter homines angelis simulantur, et vincitur natura virtutibus. Quarto pulchritudine divinali, quia Christo, Dei Filio et eius virgini matri assimilatur.

³⁴³ Sap. 4, 1.

^{343/a} Szent Jeromos Eustachiumhoz írt *De conservanda virginitate* című levelére vonatkozik ez az utalás.

³⁴⁴ Vö. Mt. 22, 30.

(122^v)

mondot jgekben. Mely efmeretes iftennel es. | embereknel es. meg
byzoneytas mya. auagy | jousa hagyas mya. Ezert lakozyk ielefben |
kyvalt keppen az tyztakban az vr iften. ky | revl vgy jr zent pal apof-
tol. corintiofok | hoz irt elfev kevényuenek hatod rezeben. | Nem tugya-
toke. mert aty tagytok zent | leleknek templomy. O azert mely jgeen |
bolondok azok. kyk az zent tyztafagnak | jozagat meg vtalyak. es
10 evmagokat || teft zerent meg zeplev feytyk. Mert by | zonal ez ilyen
emberekben. nem chak | oktalan allatoknak rutfaga vagyon ev | ben-
nevk. de meeg ennek felette az byn | nek es. az dohos devgnek es.
rutfaga | vagyon ev bennevk. Azert mongya | zent gergely. az barom-
nak meg rohdad | ny ev ganeyaban. illyetenek az tefty | emberek kyk
20 az ev eleteket fertezetefleg | ben vegezyk el. Ennek felette ez illyen ||
embereknel vagyon pokolbely es evrdev | gy rutfag. Kyrevl vgy mond
zent ianos | latafaraol valo kevényuenek huzon egyed | rezeben. Az fer-
tetetefeknek reze vagyon. | az egev teveznek es keenkevnek allo ta |

(123^r)

uaban. Azert meltan mondatyk az tefty | zerelm. dohofnak. rutnak.
es fertezetefnek. | Mafodzer az tyztafag jegyeztetyk az rofan | az ev
edes illatyanak okaert. Mert mykep | pen az rofa jgeen edes illatv.
azonkeppen az | tyztafag edes illat az vr iftennek. es an | geloknak.
es az bodog lelkeknek. Annak | okaert mongya az bodog lelek az jge |
ket kyt meg jrt salamon egy kevényue | nek elfev rezeben monduan.
10 Vongy enge || met te vtannad. futonk te kenetydnek | illatyara.
Ennek felette mondatyk criftus | eltetny gyenyerevfegefen. tyzta-
fagnak | liliomy kevezvt. Aranzayv zent ianos es | vgy mond. iftennek
elevtte. es angelok | nak elevtte. az jo es tyzta akaratok. | olyanok
mykeppen az jo illatv gyenye | revfegees viragok. Harmadzer az tyzta |
fag jegyeztetyk az rofan. az ev tyvifkes | voltaert. Mert az rofa egye-
20 bevnt nem || tamad. fem neuukevdyk. fem vegyg | megnem marad.
hanem tyvifkek kev | zevt. Ezenkeppen az tyztafag nem zyletyk |
sem neueltetyk. hanem chak eletnek ke | menfegeben. es teftnek meg
nyomoreyta |

Unde subditur: Quae et apud Deum nota est, scilicet per approbationem et apud homines. Unde ipse Deus specialiter habitat in castis. I. Cor. VI.³⁴⁵ Nescitis, quia membra vestra templum sunt Spiritus Sancti. O ergo quam fatui, qui hanc virtutem contemnunt, et se carnalitate maculant. Nam profecto tales per contrarium habent non solum bestialitatis turpitudinem, sed et culpae et cadaveris foetidi. Unde Gregorius: Computrescere iumenta in stercore suo, est carnales homines in luxuria vitam finire. Tales etiam habent turpitudinem infernalem et daemoniacam. Apoc. XXI.³⁴⁶ Fornicatoribus pars in stagno igne ardentis et sulphure.

Merito ergo carnalis amor dicitur foetidus, turpis et immundus amor per omnia. Secundo ratione odoriferae suavitatis. Nam sicut rosa est odore suavissima: ita castitas odor Deo et angelis ac animabus beatis. Propterea anima beata dicit Cant. I.³⁴⁷ Trahe me, post te curremus in odore unguentorum tuorum. Christus etiam dominus dicitur pasci inter lilia castitatis delectabiliter. Cant. II.³⁴⁸ Chrysostomus: Coram Deo et angelis sunt bonae et castae voluntates sicut odoriferae flores delectabiles.³⁴⁹

Tertio ratione spinositatis, quia rosa non nisi inter spinas habet ortum et incrementum et perseverantiam; sic castitas non nascitur, nec nutritur nisi in vitae austeritate et carnis iustificatione.

³⁴⁵ I. Cor. 6, 10.

³⁴⁶ Az Apokalipszisben a 20–21. fejezet tartalmazza az utolsó ítélet leírását.

³⁴⁷ Cant. 1, 3.

³⁴⁸ Vö. Cant. 2, 2.

³⁴⁹ A latin szövegnek mintegy harminc sora nincsen meg a magyarban. A kihagyott részben Pelbárt a ferences Franciscus de Mayro nyomán a tisztasághoz vezető lépcsőfokokról szól.

(123^v)

faban. Vgy mond zent bernald, az tyztafag | gyenyerevfegben el veez.
Crifoftomus vgy | vgy mond, az tyztafag az ev tarfy nekevl. | az az.
bevthnekevl es mertekleteffegnekevl | hamar el jzamyk. Ha kedeg
ezekkel meg | erevfeytetevt leyend mykeppen tamazokkal. | tahat
jgeen kevnyn coronasztatyk. Ezek | mynd meg leletenek zent dorothea
10 feytev iozagos volta || ert. Mert az rofanak vagyon hyvefeytev |
jozaga. hevleg ellen. mykeppen nyluan | valo byzonfag vetel vagyon
az rofa vizrevl. | Ezenkeppen kel az tyztafagnak meg hyvefey | teny.
menden gonoz keuanfagnak hevfegeet. | Kyrevl vgy mond firak fya
iefevs. kevn | venek tyzen nyolchad rezeben. Ne jary | az te keuanfa-
gyd vtan. mert teeznek | tegedet (evgevdvt) evrevmme te ellenfe |
20 gydnek. Neegy dolgok vadnak. kyk || nek myatta ember meg marad-
hat | tyztafagban. hog(en) ne effeek. Elfev | dolog ez. hog ember teygen
aytatos. | es fyralmas jmadfagot. kyrevl vgy | mond bevle. Tuttam
mert egyebkeppen |

(124^r)

nem lehetek tyzta. hanemha (iftennek) iften | adangya nekem. Vgy
mond zent agofton. | Vram iften tyztafagot parancholz. agyad |
amelyet parancholz. es parancholyad me | lyet akarz. Mafod dolog
teftnek gyevtre | me auagy ehneytefe. kyrevl vgy mond | zent pal
apoftol. corintiuffokhoz irt elfev | kevnnyuenek kylenehed rezeben
monduā. | Gyevtrevm az en teftemet. es zolgalatra | alazom. hog
10 mykoron egyebeknek predi || callandok. ne talam enmagam meg
ve | tevt legyek. Harmad dolog. munkanak | gyakorlatfa. Mert az
evrefkevdés es gye | nyerkevdés. az ag ellenfegnek fegyverv | az
neuoljás leleknek el ragadafara. Zent | jeronimus ezrevl vgy mond.
Menden | koron valamj jot tegy. hog tegedet az | evrdeg mendenkoron
foglalua lelyen. | Negyed dolog. az erzekenfegevknek ev | ryzety meg
20 zabolazafa. Kyrevl vgy va || gyon meg iruan fyrac fya iefus kevn |
venek kylenehed rezeben. fordohad el | az te orchadat. az meg ekefevlt
azzony | (allatnak) allattvl. es ne nezyed kevnnyevl | az jdegennek or-
chayat. Mert zent hie |

Bernardus: Periclitat castitas in delitiis. Chrysostomus super Ps. L. homel.: Castitas sine comitibus suis: ieiunio et temperantia cito labescit, quae si his quasi adminiculis roborata fuerit, perfacile coronabitur. Haec ille. Haec patet in beata Dorothea. Quarto ratione virtuositatis, scilicet refrigerativae. Nam rosa habet virtutem refrigerativam aestus et coloris, ut patet in experientia, de aqua rosae etc. Sic castitas debet refrigerare omnem aestum concupiscentiae, quia contra illam habet militare, ut patuit supra. Unde Ecclesiasti. XVIII.³⁵⁰ Post concupiscentias tuas ne eas, quia facient te in gaudium inimicis.³⁵¹

(Respondetur sicut colligitur ex scripturis et doctorum dictis,) quod praecipue per quattuor. Quorum primum est attendenda et lacrymosa oratio. Sap. VIII.³⁵²

Scivi, quoniam aliter non possum esse continens, nisi Deus det. Et hoc ipsum erat sapientia scire cuius hoc esset donum, audiit Dominum et deprecatus sum illum. Unde Augustinus: confess. lib. X. Continentiam Domine, iubes, da quod iubes, et iube, quod vis. Haec ille. Secundum est corporis castigatio vel maceratio. I. Cor. IX.³⁵³ Castigo corpus meum et in servitum redigo: ne cum aliis praedicam, ipse reprobus efficiar.³⁵⁴ — — — — — Tertium est laboris exercitatio, quia otium et voluptas sunt arma hostis antiqui ad miseris animas capiendas; (extra de renun. Nisi cum p̄dem § verum.) *Propterea Hiero.* de eo. e. dist. V. Semper aliquid operis facto: ut diabolus semper te occupatum inveniat.

(Nam et Sodoma legitur per otium et gulam cecidisse. Ezech. XVI. Fuge ergo otium.)

Quartum est sensuum refrenatio. Eccli. IX.:³⁵⁵ Averte faciem tuam a muliere compta et ne circumspicias speciem alienam.

³⁵⁰ Eccli. 18, 30—31. Az idézet kivonatos.

³⁵¹ A latin mintegy 28 sorát elhagyja a magyar. A részlet több helyről összeszedett idézeteket tartalmaz.

³⁵² Sap. 8, 21.

³⁵³ I. Cor. 9, 27.

³⁵⁴ A magyar hat sort kihagy a latinból: Szent Ferencre és Bernátra utal az utóbbi.

³⁵⁵ Eccli. 9, 8.

(124^v)

remyas pphetanak mondafa zerent. kyt meg | jrt kevnyuenek kylen-
ched rezeben monduan. | Mert az halal bement amy ablakynkon. az |
az. az evt (ereke) erzekefegevnkevn. Annak | okaert mendenfevel
meg evryzendevk mynden | erzekevnfegevnk. nem chak az kylfevk.
de meeg | az bellev erzekefegevnkes. Vgy mond zent ber | nald.
femmy olyan haznalatos oruoffag men | den kefertetek ellen. mynt
10 criftus kenyanak | emlekevezety. Azert o embery allat ezeket tar ||
chad. es nem jzamol. Ezeket mynd zorgal | matoffon meg tarta zent
dorothea azzon. | annak okaert meg ekefetyetevt tyztafag | gal mynt
rofa. viragozuan zvzeleggel. py | rofoduan martyronfaggal. Annak
okaert er | demlet rofakat. Mafodzer zolok az rofay py | roffagnak zere-
tetyrevl. hol azt mongya plan | (taltatot) taltattanak. az az. zeretet-
ben. bodog | fagos zent dorothea azzon vala tevkelletes | zerelmev crif-
20 tufnak malaztyaban. es virago || zeek mykeppen az piros rofa. ky meg
byzoney | tatyk fok keppen az ev eletybevl. Keerdevm | hog honneet
byzoneytatyk meg emberben. | az ifteny malaztnak es ifteny zeret[et]-
nek tel | lyes volta. ffeleltetyk erre. hog jelefevl ez |

(125^r)

negyeknek myatta. Eleveler vgy oluafatyk | zent dorothea azzonnak
eletyrevl. hog ev tel | lyes volt zent lelekkel. azert tevkelletes volt |
criftufnak zerelmeuel. Mert vgy mond | zent pal romayakhoz irt
leuelenek evtevd | rezeben. Iftennek zerelme el ozlot my zyvev |
nkben. Zent leleknek myatta ky adatot my | nekevnk. Ez jmmar az
legenda. Oluafatyk. | hog bodogfagos zvz zent dorothea azzon es |
10 martyr. zvletevt romay nemes fenatorok || nak nemzetfegebevl.
Az ev atyanak vala ne | ue dorus. az ev anyanak thea. Az jdevbe |
kedeg vala kereztyeneknek kemeny evldev | zefek. az romay chaza-
roknak myatta. kynek | okaert dorus. zent dorothea azzonnak atya |
ev felefegeuel es keet leanyual kyket zvt | vala. criftennel es kalix-
tennel az baluanyo | kat meg vtaluan. Es el hagyuan roma | ban valo
evrekfegeet. mayor hazayt. zevleyt. | zanto fevldeet. Hazayt es varat.
20 El mene || capadocya(ba)nak orzagaban. es lakozeek | cefareanak
varafaban. es ot zevleek | ez nemes magzatot zent dorothea azzont.
Me | lyet az ot vala zent pifpek meg kereztel | veen. ada evneky neuet
atyanak anyanak |

Nam mors intrat per fenestras nostras, id est per quinque sensus. Hieremias IX.³⁵⁶ Obstruendi sunt ergo omnes sensus: et non solum exteriores, sed etiam interiores.³⁵⁷ — — — — — Bernardus: Nil tam efficax remedium contra omnia tentamenta vitiorum, quam memoria passionis Christi. O ergo homo, observa haec et non laberis. Haec omnia beata Dorothea sollicitè servavit, et ideo castitate decora fuit, ut rosa florens virginitate: et rubens martyrio, ergo rosas meruit. Circa tertium principale de roseo rubore charitatis accipiamus pro conclusione, quod beatissima virgo Dorothea perfectissimi amoris Christi gratia tamquam rubens floruit rosa, quod probatur multipliciter ex eius vita. Quaero namque, unde probatur in homine plenitudo divini amoris et gratiae. Respondetur, quod praecipue per haec quattuor, quae habuit beata Dorothea.

Primo quia legitur, quod fuerit Spiritu Sancto plenissima, sequitur ergo, quod charitate Christi perfectissima. Nam dicente Apostolo Roma. V.³⁵⁸ Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis.

Legenda.

Legitur nempe, quod gloriosa virgo et martyr Dorothea ex patre Doro et matre Thea nobili ex sanguine senatorum fuit progenita. In illo autem tempore persecutio christianorum vigeat per imperatores Romanorum. Quapropter ipse Dorus cum uxore et duabus filiabus, quas genuerat, scilicet Christen et Calixten spernentes idola et dereliquentes Romana praedia, possessiones, vineas, agros, et domos ac castra, transfretarunt in regnum Cappadociae, et habitaverunt in civitate Caesarea: ibique genuerunt filiam hanc Dorotheam, quam episcopus sanctus baptizans nomen eidem imposuit compositum ex nominibus patris et matris: Dorothea.

³⁵⁶ Vö. Jer. 9, 21.

³⁵⁷ Jeromosnak az idézethez írt kommentárját elhagyja a magyar.

³⁵⁸ Rom. 5, 4.

(125^v)

neuebevl. es neueze dorotheanak. Ez zent gyer | mek kedeg meg telyek
zent lelekkel. es menden | jozagos myelkevdetevkkel. es meg taney-
tateek | kereztyenfeznek menden jo erkevlchere. Es zeeþ | vala az
orzagnak menden leanyfelet. de | nagyval zeeþ vala hyttel es criftufnak
zerelme | vel. Mafodzer vala zent dorothea azzon | tevkelleter zerelmev
criftufnak malaztyaval. | mert criftufnak zerelmeert meg vtala men |
10 den fevldyeket es teftyeket. Hogky nagy tevkell || leteffegnek dolga.
Mert mykeppen mongya | zent agolton. hog ot orzagol az tefty gonoz |
keuanfag. hol nynchen az ifteny zerelm. Ne | vekevduen kedeg az
ifteny zerelm. meg kyffe | beytetyk az gonoz tefty (zerel) keuanfag.
Mert | akoron tevkelleter emberben az ifteny zerelm. | mykoron
femmyt egyebet nem keres. hanem | chak criftuft. Ezenkeppen tevn
zent dorothea | azzon es. mert pokolbely evrdeg meg jril | le. zent
20 dorothea azonnak tyztafagat es zent || fegeet. az fevldnek feyedelmee
fel jndeyta | zent dorothea azzonnak zerelme. hog ev | tet keuanmaya
gonoz keuanfaggal. Mely | feyedelm kevlduen dorotheaert. hog ev |
tet venneya maganak hazas tarfvl. Jgyr |

(126^r)

veen evneky adny jegy ruhaÿaert zamnekevl | valo nagy fok marhakat.
Mely marhakat | vagy kazdagfagokat zent dorothea azzon meg |
vtala mykeppen faart. azonkeppen az tefty ha | zaffagot es meg vtala.
Es evmagat felelm | nekevl valya vala criftufnak jegyefenek. | melyet
mendeneknek felette zeretevt es va | laztot. Harmadzer vala zent
dorothea az | zon tevkelleter zerelmev iftenhez. mert nagy | fok fele
10 kenokat zenuede criftufnak zerelme || ert. vgy vagyon meg iruan az
tevrnen | kevnben. hog az ifteny zerelm. tezen bynnek | ellene allany
mynd halalyk. tezen jo my | elkevdetevkben beuelkevdy. ez velagnak
hy | zelkevdefeet meg vtalny. es mendeneket | melyek embery gyar-
lofagnak nehezek. | azokat meg tevkelleny. Annak okaert my | koron
fabricius feyedelm latnaya. hog | zent dorothea azzont hyzelkevde-
20 fekkel es ez | velagy jgyretekkel elnem vehetneye criftuftvl. || Harag-
gal fel gyvlada es hagyta zent dorothea | azzont. forro onnal tellyes
kadba bebochatny. | de zent dorothea azzon. criftufnak evryze | ty
myat. ferelmnekevl marada meg. mykep | pen ha balfamommal ken-
tetneek meg. |

Ipsa autem puella repleta est Spiritu Sancto: et omnibus virtutibus et omni disciplina christiana imbuta, formosa valde super omnes puellas illius regionis: sed formosior utique fide Christi et charitate. Patet propositum. Secundo, quia amore Christi contempsit omnia terrena et carnalia: quod est magnae perfectionis. Nam ut dicit Augustinus: In Enhiri.³⁵⁹ Regnat carnalis cupiditas, ubi non est charitas, minuitur cupiditas charitate crescente. Et de pen. dist. II. Hec. qui. in fine habetur, quod tunc perfecta charitas est in homine, quando nil aliud, quam Christum quaerit. Sic fecit Dorothea. Invidens namque diabolus eius castitati et sanctitati, Fabricium terrae praefectum in amorem Dorotheae stimulavit: ut eam carnali concupiscentia appeteret. Qui mittens pro ea legitime pro thoro accipiendus,

spoondit thesaurum et res pro doto donaturum absque compoti determinatione, quae Dorothea quasi lutum despiciens respuit divitias et carnalem thorum horruit: et intrepida se Christo desponsatam fatebat. quem prae cunctis amavit et praelegit. Tertio, quia pro amore Christi sustinuit quemquam paenarum genera. Nam habetur de pe. dist. II. § Charitas est quod amor Dei facit peccato resistere, scilicet usque ad mortem: bonis operibus abundare: saeculi blandimenta contemnere: et omnia, quae humanae fragilitati sunt difficilia, perficere. Unde cum Fabricius videret eam non posse blandimentis et promissionibus temporalibus a Christe avellere, furore succensus in dolium ferventis olei mitti iussit. Sed ipsa virgo Christo protegente illaesa permansit.

³⁵⁹ Ágoston idézett műve: *Enchiridion ad Laurentium*. (Migne, PL. 40.; CSEL) Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum (41.)

(126^v)

Sokak kedeg az poganok kezzel. latuan ez cho | dat criftufhoz fordulanak. ffabricius hÿue | hog ezeket zent dorothea azzon tenneye evr | devgy tudomanyal. berekezte evtet az tevm | levben. es tarta evtet kylenec napyg etel | jtalnekevl. de zent dorothea azzon celteteek | angeloktvl. es mykoron ky hozattateek az | tevmlevchbevl az byro zeky eleyben. zebnek | lattateek hognem annak elevtte. vgyhog |
 10 mendenek chodalkoznanak ezen. hog enne || napyg etel jtalnekevl maraduan illyen zep | nek lattatneek. Monda fabricius. ha az | iftene ket ezennel nem jmadandod. keenzo fa | nak keennyat el nem tauoztatod. Emeltetet | vala kedeg fabricius vgyanottan egy kevla | bat es az kevlabra baluant. ffelele zent dorotha azzon. Menyeknek ifteneet jmadom. nem | az evrdevgevket. kyk vadnak az baluanyokba. Es jmada zent dorothea azzon legottan. hog vr | criftus az ev menden-
 20 hato hatalmat meg mu || tatnaya. es hog chak evnen maga volna iften. | Es jme angeloknak nagy fokfaga nagy herte | lenfeggel jevuen. az baluant az kevlabban evz | ve tevreek. annera hog chak egy kys reez | fem leleteek meg benne. Ezen jdevben hallateek |

(127^r)

evrdevgevknek zauok az eegben monduan. dorothea | myre hog mynket ezenkeppen puzteytaz el. Eze | ket haluan poganoknak ezery fordulanak meg. | es martyromfagot zenuedenek. de fabricius | ezeket mynd tulaydoneyta evrdevgy tudo | manyoknak. es paranchola zent dorothea | azzont keenzofara felkevtny. az ev tefteet vas | gerebenekkel zaggatny es meg oftorozny. Az | ev vzzey emlevre paranchola egev
 10 faklyakat | kevtny auagy hozya tenny. es holt eleuenevl || az tevmlevchen berekezteny. Mafodnapon | kyhozattateek az tevmlevchbevl az feyedelmnek | eleyben. es femmynemev ferefnek jegye ev rayta | nem ielenek. Kyrevl mykoron meeg az feyedelm | es chodalkozneek. monda zent dorothea azzonnak. | Ymmar maftan teer meg o zepfeges lean. mert | elegge verettettel. Es el kevlde az feyedelm zent | dorothea azzont az ev keet nenyhez criftenhez | es kalixtenhez. kyk halaltvl
 20 valo felelmert. | criftuftvl el tauoztak vala. hog az ev keet ne || nye zent dorothea azzont criftuftvl el fordey | tanayak. de zent dorothea azzon zoluan az | ev keet nenyenek. criftufhoz tereyte evket. | Kyt haluan fabricius. zent dorothea azzonnak | az keet nenyet criftufhoz fordultanak |

(127^v)

vala. paranchola evket hattal evzve kevtny. es | tevzben vetny es meg egetny. Es monda fa | bricius zent dorothea azzonnak. ne akary | mynket touabba vontatnod bezeddel. auagy | aldozval az ifteneknek hog ely. auagy ha | lalnak fen[ten]cyayat vezed hog meghaly. Zent |

Ad quod miraculum multi paganorum conversi sunt ad Christum. Item in carcerem reclusit novem diebus sine omni alimento: sed ab angelis sanctis nutrita fuit et reducta ad tribunal pulchrior apparuit. Item Fabricius dixit eidem: Adora deos in praesenti: alioquin poenas non evades. Erexerat quippe ibidem Fabricius columnam et desuper idolum. Dorothea respondit: Deum caeli adoro, non daemones, qui sunt in idolis. Oravitque mox, ut Christus Dominus omnipotentiam suam, et quod ipse solus esset Deus ostenderet. Et ecce multitudo angelorum cum impetu veniens contrivit idolum et columnam adeo, ut nec particula inveniretur. Et audita est

vox daemonum clamantium per aera: Dorothea, cur nos sic devastas. Et ad haec milia paganorum convertebantur et martyrium passi sunt. Sed Fabricius haec magicis artibus attribuens ipsam eculeo iussit suspendi, uncis lacerari corpus eius et flagellari: ac ardentis faculas ad mamillas virgineas eius applicari, et semimortuam recludi in carcerem. Ad crastinumque producta nullius laesionis vestigium in ea apparuit. Admirans praeses iussit eam duci ad suas sorores Christen et Calixten, quae motu mortis a Christo recesserant, ut scilicet illae Dorotheam a Christo avellerent. Sed potius beata Dorothea alloquens illas ad Christum revocavit, quas Fabricius igne cremari fecit,

et Dorotheae dixit: Noli nos protrahere: aut sacrificia diis, ut vivas, aut capitali sententia plecteris. Dorothea respondit laeta: Quicquid vis, pati parata sum pro Christo Domino et sponso meo: in cuius horto rosas cum pomis colligam et laetabor in aeternum. Tunc tyrannus

dorothea azzon nagy vigan felele monduan. | Valamyt akarz hog zenuegyek keez vagyok | en vram criftufert az en jegyefemert zenued | nem.
 10 Kynek kerteiben rofakat almakkal gevh || tevk auagy zedek. es vigadok evrevkke. | Tahat az feyedelm paranchola. hog zent | dorothea azzonnak zeep orchaya iftapokkal | es palehakkal annera veretteneyek. hog az | ev orchajanak chak nyoma vagy jegye | fe ielenneek. es meg tevmlevcheztete. My | koron az alnokfagnak zolgay fokaÿg verteek | volna ez zentfezes vzv zent dorothea azzony | nak zeepfezes orchayat. es jgeen meg fa | rattak volna. es ez zent zvezet az verefenek ||
 20 evtefebevl jgeen meg eekteleneytetteek volna | tellyeffeggel. Az feyedelmnek paranchola | tyabol emeg az temlechben vetteteek. | Azon eyel meg ieleneek iduezeytenk edes | iefus az ev zeretev iegyefenek zent doro |

(128^r)

thea azzonnak. es tellyesfeggel meg vigazta ev | tet. Mafod napon ky hozattateek zent doro | thea azzon az temlechbevl az feyedelmnek ele | yben. es lattateek menden ferelmnekevl. Ne | gyedzer vala zent dorothea azzon tevkelletes | zerelmv iftenhez. mert criftufnak zerelmert | halat zenuede. ez kedeg jgeen tevkelletes | zerelm. Mert mykuppen magyerazo jras | mongya zent pal mondafan. hog tevkelletesb |
 10 zeretet nynchen sem egy ennel. amely zere || tetre az zent martyrok ivtottanak. hog | az vr iftenert meg halanak. Ezenkeppen | zent dorothea azzon es. halalt zenuedet az | vr iftenert. Mert zent dorothea azzon ra ada | teek fentencia. hog az ev zentfezes feye el | vagatneek. Es mykoron az varafnak kevfá | lanak kyvevl ky vitetneek zent dorothea az | zon. Latuan evtet teophilus az orzagnak fev | jtylev mestere. olyha
 20 meg meuetuen kere | zent dorothea azzont. hog evneky kevdene || az ev iegyefenek kertebevl rofakat es alma | kat. Zent dorothea azzon kedeg fogada hog | meg kevldy. Mykoron zent dorothea azzon | jvtot volna az nyak vago helyre. kere az vr | iftent mendenekert. hog valakyk az ev |

(128^v)

kennyanak meg emlekevezetyre az ev jnnepeet | tyztelneek. vagy az evkennyarol megemlekevz | nenek. mendenben iduezeytetnenek meg hal | gattatnanak. Es ielefevl hog zemeremtevl. ha | mys byntevl meg zabadeytatnanak. Gyer | mek zevlev azzonyallatok kedeg az ev neuet | hyuan. az ev faydalmakban erezzenek ha | marfaggal valo fegedelmet. Es mendenek | kyk az ev halarol kennyarol meg emlekevz | nek. halaloknak jdeyen nyeryek menden || bynekrevl valo tevredelmeffeget
 10 es bocha | natot. Es jme zozat hallateek menyorzag | bol monduan. Yeyyel en valasztottam en | jegyefem. mendeneket. kyket keertel meg |

praecepit, ut facies eius pulchra baculis et fustibus cederetur adeo, quod nec vestigia faciei in ipsa apparent: et incarcerata est. De mane quoque producta illaesa est visa: a salvatore curata.

Quarto praeterea pro amore Christi mortem protulit in perseverantia. Et hoc est perfectissimae charitatis. Ut enim glo. super Heb. XII.³⁶⁰ dicit: Perfectior in hac vita charitas nulla est illa ad quam sancti martyres pervenerunt. Sic in proposito. Nam post praemissa capitali sententia est Dorothea adiudicata. Et dum extra muros ducitur: videns eam Theophilus notarius principalis regni, quasi illusorie petivit sibi mitti rosas de viridario sponsi sui: quod ille promisit. Cum autem venit ad locum decollationis, rogavit Dominum,

ut qui memoriam suae passionis peragerent, in omnibus salvarentur tribulationibus, et praecipue a verecundia et falso crimine: et in fine contritionem peccatorum obtinerent: ac mulieres parturientes ipsam invocantes celerem sentirent perfectum in doloribus. Et ecce vox de caelo audita est: Veni electa mea: omnia, quae petisti, impetrasti. Dorothea autem inclinata ad ictum spiculatoris: ecce apparuit ei puer purpura indutus, discalceatus, crispo capite, in cuius veste stellae aureae fuerunt, ferens in manu sportulam cum rosis tribus et tot malis. Cui Dorothea: Obsecro te, domine mi, fer eas Theophilo scribae.

³⁶⁰ Vö. Hebr. 12, 3. Glossa: a középkori biblia-kiadásokat kísérő jegyzetek.

nyerted. Zent dorothea azzon kedeg az ev | feyet lehayta az nyak vagonak elevtte. | es jme jeleneek evneky egy gyermek. ky | vala barfonyal meg evltevtetet. Mezeyte | len labakkal. es vala zeep fodor haya. ky |
20 nek ev ruhayan valanak aranyas chylla || gok. hozuan evkezeben kofarkaat. harom | rofakkal es harom almakkal. Kynek monda | zent dorothea azzon. kerlek en vram hog | vigyed ezeket az az. az rofakat es ez almakat | ez kofarkaban teophylufnak. Az nyak vago |

(129^r)

el vaga zent dorothea azzonnak zentfezes feyet. | vr zvletety vtan keet zaz nyolchuan heet ezten | devben. februar hauaban. dyoclecius es | maximianus chazaroknak jdeyeben. Ezen | keppen ez zentfezes zvz es martir zent dorothea | azzon zenuede az martyromlagot. az ev zere | mes iegyefeert. mendenkoron zere. ke | vana. es meg kerefe es meg lele. Teophilus | kedeg ez idevben al vala az feyedelmnek |
10 palotayaban. tahat jme ieleneek teophiluf || nak ez felyevl meg mondot gyermek. ke | zeben hozuan az kofarkat az rofakkal es almakkal. feel fele hyua teophiluft es monda neky. | Ez rofakat ez almakkal kevldette teneked | az en hugom dorothea. az ev jegyefenek pa | radichomabol kertebevl. Ezeket monduan | ez gyermek el enezeek. Teophilus notarius | ez nagy chodat latuan meg kereztelkevdeek. | es efeek dycheretnek zauara. dycherueen | es dychevevtueen dorotheanak iftenet. || hogky februar hauaban rofakat es alma | kat kevldhet kynek akarya. mykoron az | nagy hydegfeeg az fevldet annera meg zo | reytotta. hog az faak femynemev zevldfeg | gel megnem evltevtetnek. kynek ev neue |

Országos Széchényi Könyvtár

(129^v)

aldot legen evrekke. Es zerze teophilus jgeen zeep | dychyretet eneket. vr iftennek es zent dorothea az | zonnak dychyretyre. ez rofaknak chodayrol. An | nak okaert teophilufnak erevfeytefeuel es pre | dykacyoyaua. mynd az tellyes fevld meg fordv | la. Latuan ezeket az feyedelm. tevbele kenok | kal gyevtre teophiluft. hognem zent doro | thea azzont. Vtolzer az feyedelm teophiluft | darabontkeent elmeteltette.
10 es vetette ma | daraknak meg enny. Yme azert mely || jgeen chodaltos az vr iften ev zetyben. | es dychevfezes az ev felfegeben. O io iefus. | O iftennek fya neked dychyret es dychevfeg. | Harmadzer zolok jmmar

Et decollata est anno Domini CCLXXXVII. Idus Februarii sub Diocletiano et Maximiano imperatoribus. Et sic migravit ad Christum. Theophilus autem stans in palatio praesidis: ecce vidit sibi apparentem puerum et dicentem: Has rosas et poma mittit tibi soror mea. Dorothea de paradiso sponsi sui. Et hoc dicto puer disparuit. Theophilus ergo protonotarius viso hoc miraculo baptisatus est. Et ad laudem Dei ac beatæ Dorotheae laudes carminis edidit de hoc miraculo rosarum in mense Februario.

Cuius affirmatione et praedicatione tota illa terra convertitur, propter quod tyrannus Theophilus martyrizavit. Ecce quam mirabilis Deus in sanctis et gloriosus in maiestate sua. O bone Jesu, o fili Dei, tibi laus et gloria. Circa tertium de rosae felicitate: ex quo rosa florido decore virginitatem significat: et rubro colore martyrium: quorum utrumque fuit in beata Dorothea, propter quod rosea corona meruit felicitari. Quaeritur ergo huius rei gratia: utrum praecellentiorum habeat in caelo de virginitate, quam de martyrio: vel econverso: Respondetur secundum Thomam in IIII. dist XLIX.³⁶¹

³⁶¹ Aquinói Szent Tamásnak Petrus Lombardushoz írt kommentárjára vonatkozik az utalás.

az rofay feneffegnek bodog | fagarol. Myert kedeg az rofa. az ev
 viragzo zep | fegeuel iegyezy az zvzeffeget. es az ev piroffagauual |
 iegyezy az martyromfagot. kynek mindenyk | vala zent dorothea
 azzonban. Ennek okaert er | demlevt rofa kozoruval meg bodogeytatny
 20 es | tyzteltetny. Azert kerdetyk. hogha zent dorothea || azzonnak mel-
 tofagofb az ev bodogfaganak dy | chevfege. es ha nagyob az ev evrev-
 me menyor | zagba az ev zvzeffegevel. hognem az ev martirom |
 fagarol. felettetyk erre zent thamafnak mon | dafa zerent. hog az
 martiromfagnak aureola |

(130^r)

ya meltofaga job altalyaban zolual. menden | egyeb aureolaknal.
 Ennek okaert zent dorothea | azzonnak nagyob evrevme vagyon az
 marty | romfag(rol)nak aureolayarol. Annak okaert | mondatyk zent
 mathe mondan valo magye | razaton. hog. az nyole bodogfagban.
 mynd az | tevb bodogfagok meg tevkelletnek. hogky illety | az marti-
 romokat monduan. Bodogok kyk evl | dezest zenuednek igaffagert.
 10 mert evk iften | fyaynak hyuattatnak. Haymo efmeg vgymond. ||
 hog az hazas embernek martiromfaga. felyevl | mulya az oly zvzetek
 kyk nem martirom. | Imennek okaert. Mert az aureola nezy tulay |
 donchak az viafkodaft es az gyevedelm vetelt. | hog az aureola mon-
 daffek jobnak. az ky tar | tozyk erevfb viafkodafnak. de ez marti-
 rom | fagnak viafkodafa erevfb az zvzeffegek via | kodafanal. azert
 20 job az martiromfagnak au | reolaya. hognem az zvzeffegek aureo-
 laya. | Azert mykoron zent dorothea azzonnak mynd || ez keet aureo-
 lak adattanak. gondolyatok | mely jgeen nagy az ev bodogfaga. O
 dychev | feges vz. O nemes martir. O rofay bodogfag | gal fenes zent
 dorothea azzon. tegedet kerevnk | hog az te zerelmes iefus iegyefednel
 meltoly |

(130^v)

efedevzned my erttevnk. hog agyon mynekevnk | malaztot. bekef-
 fegevt es dychevfegevt. <Amen.> |
 Vegezetyk zent dorothea azzonnak elete zent borlo | bas eftyn zom-
 baton. vrnak zvletety vtan. Ezer evt | zaz. tyzen neegy eztendeiben.
 Ezen eztendeiben | levn az kereztes had. magyar orzganak evrevk |
 emlekevezety. kyben vezenek fok nemes vrak az kegyet | len poor had-
XIV. nagyoknak kegyetlenfegek myat.: |
 10 *Kezdetyk zent agota azzonnak elete es | martyromfaga ez keppen monduan.* |
 Zent agota azzon vala nemes vz: elmeuel es | tefteel jgeen zeep.

9–10. sor, továbbá a 2., 4., 14., 18. sor dőlt betűi rubricummal.

quod aureola martyrii ceteris paribus est potissima: simpliciter loquendo inter omnes aureolas alias, et ideo de illa habetur maius gaudium. Unde dicitur in Glo. Matth. V.³⁶² quod in octava beatitudine, quae ad martyres pertinet, scilicet: Beati qui persecutionem patiuntur etc. omnes aliae praeficiuntur. Haymo etiam dicit, quod coniugati martyres praecellunt virgines non martyres. Et ratio, quia aureola proprie respicit pugnam et victoriam: ut dicitur illa aureola potior, quae debetur fortiori pugnae. Scilicet pugna martyrii fortior est, quam virginitatis, ergo est potior. Cum autem utraque sit collata beatæ Dorotheae, quanta est ergo eius felicitas. O virgo gloriosa, o martyr inclita, o rosea felicitate praeclara: beata videlicet Dorothea te rogamus, ut apud tuum dilectissimum sponsum

Jesum pro nobis intercedere digneris, ut det nobis gratiam et gloriam.
Amen.

XXXIX. *De Sancta Agatha virgine.*³⁶³

Agatha virgo ingenua, mente et copore pulcherrima in urbe Cathanien-
sium, Deum semper in omni sanctitate colebat. Quintianus autem
consularis Siciliae cum esset ignobilis, libidinosus avarus et ydolis
deditus, beatam Agatham comprehendere nitebatur, ut quia erat

³⁶² Vö. Mt. 5, 10.

³⁶³ Forrása: *Jacobus de Voragine, Legenda Aurea, cap. 39.* — Az Agatha nevet elemző mintegy 14 sor bevezetés elmarad.

cathanianak varafaban | az vr iftent mendenkoron tyztely vala menden | zentfegben. Quincianus kedeg. ficilianak fe | yedelme: mykoron ev volna nemtelen. fefveen. | fertezetes eletev. es baluany imadafra adatot. | erevkevdyk vala zent agota azzont meg fog | ny. *Es* myert quincianus nemtelen poor | vala. ez nemeffet feeli vala meg fogny.
 20 *Es* | myert fertezetes eletev vala. hog az ev zeep || fegeuel eltetneek. myert kedeg fefveen vala. | hog az ev kazdagfagyv el ragadoznaya. es | myert baluanÿ jmado vala. hog az balua |

(131^r)

nykat jmattatnaya vele. Azert eleyben hozata | quincianus zent agota azzont. ky mykoron | eleyben hozattatot volna. *Es* quincianus | meg elmerte volna zent agota azzonnak jn | dulatlan zandokat. ada evtet nemely affro | dofia nevev parazna azzonyallatnak. es ev ky | lenc leanynak. kyk es ezenfele rvt eletet vi | felnek vala. hog az ev tanalchokkal harmye | napyg az elmeyet meg valtoztatnayak. *Es* | nemykoron jgyrnek vala zent agota azzon || nak vigaffagofokat. nemykoron meg jyezt | veen fenyegetyk vala kemenfegevkkel. remen | lyk vala hog evtet az ev io zandekatvl meg | vonhatnayak. Kyknek monda zent agota az | zon. az en elmem az kevzyklan az az criftofon | erevleytetet meg. es crifufban fondaltatot. | Az ty igetek zelek. az ty jgyerettek effevk. | az ty fenyegetetstek folyo vizek. kyk akar | mely jgeen vyanak.
 20 de az en hazamnak fon | damentomat elnem ondhagyak. Zent ago || ta azzon kedeg zomehozuan jutny az marti | romfagnak palmayara. naponkeent fyr va | la es jmadkozyk vala monduan. Oh enne | kem. Latuan azert affrodifia zent agota | azzont jndulatlan meg maradny. monda |

Országos Széchényi Könyvtár

(131^v)

quincianufnak. kevnyeben lagyvllhatnak meg | az kev. es kevnyeben fordulhatna az vas az on | nak lagyfagara. hognem mynt ez leannak | elmeye meg vontathatneek az kereztyenfeg | nek jgyekezvetyevl. Tahat quincianus eley | ben hozatatta zent agota azzont. es monda | neky. Mynemev tulaydonfagy vagy. ne | mes vageye. auagy nem. Kynek monda | zent agota azzon. Nem chak nemes vagyok. | de meeg ennek
 10 felette. nagy nemes mel || tofagbely nemzet vagyok. mykeppen ezt | menden en nemzetfegem byzonegyya. Ky | nek monda quincianus. ha nemes vagy. | myre mutatod magadat lenny zolgalo ze | melnek erkevlchevddel. ffelele zent agota | azzon. Myert crifufnak zolgalo leanya | vagyok. azert mutatom zolgalonak ze | melyet. Monda quincianus. ha nemef | nek mondod magadat. mykeppen mon | dod
 20 zolgalonak magadat. ffelele zent ago || ta azzon. nagy nemeffeg az. kyben eri | ftufnak zolgalatya byzoneytatyk meg. | Monda quincianus. Valazyad amelÿet | akarz. auagy aldozyal az ifteneknek. auagy | kevlemb kevlemb kenokkat zenuegy. Ky |

ignobilis, comprehendendo nobilem timeretur, quia libidinosus eius pulchritudinem frueretur, quia avarus eius divitias raperet, quia ydolatra diis eam faceret immolare.

Fecitque eam ad se adduci, quae cum adducta esset et eius immobile propositum cognovisset, tradidit eam cuidam meretrici nomine Affrodisiae et novem filiabus eius eiusdem turpitudinis, ut per triginta dies suaderent ei, quomodo eius animam immutarent. Et modo promittendo laeta, modo terrendo per aspera sperabant eam a bono proposito revocare. Quibus beata Agatha dixit: Mens mea super petram solidata est et in Christo fundata, verba vestra venti sunt, promissiones vestrae pluviae sunt, terrores vestri flumina sunt. Quae quantumvis impugnant, stat fundamentum domus meae, cadere non valebit. Haec autem dicens, flebat quotidie et orabat sitiens ad martyrii palmam pervenire. Videns igitur Affrodisia ipsam immobilem permanere,

dixit Quintiano: Facilius possunt saxa molliri et ferrum in plumbi molliciem converti, quam ab intentione christiana mens istius puellae converti seu revocari. Tunc Quintianus fecit eam ad se adduci et ait illi: Cuius conditionis es? Cui illa: Non solum ingenua, sed et spectabili genere, ut omnis parentela mea testat. Cui Quintianus: Si ingenua es, cur moribus te servilem personam habere ostendis? Illa respondit: Quia ancilla Christi sum, ideo servilem exhibeo personam. Quintianus dixit: Si te ingenuam dicis, quomodo ancillam asseris. Illa respondit: Summa ingenuitas ista est, in qua servitus Christi comprobatur. Quintianus dixit: Elige, quod volueris; aut scilicet diis sacrificia, aut diversa supplicia sustinere.

(132^r)

nek zent agota azzon felele. Legyen olyan az te | felefeded, mynemev
az te azzon iftened ve | nus. es te olyan legy. mynemev az te ifte | ned
jupiter. Tahat quincianus parancho | la (evtet) evneky torkat fel verny
monduan. | Az byronak bozzvfagara. ne akary vakme | rev zaual
pogyökny. ffelele zent agota az | zon. chodallak tegedet ezes ferfyat.
enne | bolondfagra ivtottat. hog azokat mon | gyad lenny te iftenydnék
10 kyknek eleteket || nem keuanod hog kevueffe. fem felefeded | fem
tenen magad. Es hog mongy teneked | bozzvfagokat lenny. ha az ev
peldayok | kal eelz. mert ha iftenek. tahat iot keuã | tam teneked.
ha kedeg vtalod az ev tarfol | fagokat. tahat en velem egyet ertez. |
Monda quincianus. mecchek en ez fok | bezedekkel. auagy aldozval
ez ifteneknek. | auagy kevlomb kevlomb kenoknak myatta | el vegeztet
20 lek tegedet. ffelele zent ago || ta azzon. ha ennekem fenye vadakat
jgerz. | criftufnak neuget haluan. meg zeledévl | nek. ha ennekem tev-
zet ach. menyorzag | bol ennekem angelok idueffeges harma | tot zol-
galtatnak. ha en ream febeket |

(132^v)

auagy keent vec. vagyon ennelam zent le | lek. kynek malaztya mya
mendeneket meg | vtalok. Tahat quincianus paranchola evtet | az tevm
levchben vonny. mert nyluan valo | zoual zydamazya vala evtet.
Mely tevm | levchben zent agota azzon vigan es dyché | kevduen me-
gyen vala. es myntha vendeeg | fegevkre hyuatot volna. az ev kefal-
kodafat | vr iftennek ayanlya vala. Mafod napon | monda neky quin-
10 cianus. tagadmeg az || criftuft. es jmagyad az ifteneket. ky my |
kiron nem akarnaya. paranchola evtet | quincianus kenzofara fel
fezeyteny es ken | zany. Monda zent agota azzon. en ez ke | nokban
azonkeppen gyenyervevdevm. my | keppen ky jo hyrt hal. auagy ky
lagya azt | kyt reegtevl fogua kevant latny. auagy | ky fok keencheket
lelt. Mert az buza nem | tetethetyk az kasban. hanemha az gabo |
20 nafev leyend elevzer erevffen meg chep || letevt. es pelyvaya valtoz-
tatot. Ezen | keppen az en lelkem nem mehetbe para | dychomban
martyromfagnak palma | yaual. hanemha zerelmefen kenzatod | az
en testemet az kenzokkal. Tahat meg |

(133^r)

haraguek quincianus. hagma zent agota | azzonnak emleyt kenzany.
es fok kenzafok | vtan el metteny. Kynek monda zent agota | azzon.
alnok kegyetlen kemen pogan feyedelm | nem zegyenletted el metny
azzonyallatban | azt. melyet tenen magad zoptal anyadban. | Ennekem
belevl en lelkemben egez emlev | ym vadnak. kykbevl eltetem menden
en | erzekefegymet. kyket gyermekfegemtevl | fogua vr iftennek zen-
10 teltem. Tahat quin || cianus paranchola evtet az tevmlevchben | be

Cui Agatha: Sit talis uxor tua, qualis Venus dea tua, et tu talis sis, qualis fuit deus tuus Jupiter. Tunc Quintianus iussit eam alapis cedi dicens: In iniruiam iudicis nolo temerario ore garrere. Agatha respondit: Miror te virum prudentem ad tantam stultitiam devolutum, ut illos dicis deos tuos esse, quorum vitam non cupias tuam coniugem vel te imitari, ut dicas tibi iniurias fieri, si eorum vivas exemplo. Nam si dii tui sunt, bonum tibi optavi. Si autem execeraris eorum consortia mecum sentis. Quintianus dixit: Quid mihi verborum superfluum cursus. Aut sacrificia diis, aut te faciam diversis suppliciis interire. Agatha respondit: Si feras praemittas, audito Christo nomine mansuescunt mihi. Si ignem adhibeas, de caelo mihi rorem salvificum angeli ministrabunt.

Si plagas vel tormenta ingeras, habeo Spiritum Sanctum per quem despicio universa. Tunc iussit eam trahi ad carcerem, quia voce eum publica confundebat. Ad quod laetissime et glorianter ibat et quasi ad epulas invitata agonem suum Domino commendabat. Sequenti die dixit ei Quintianus: Abnega Christum et adora deos; quae cum renueret, iussit eam in eculeum suspendi et torqueri. Dixitque Agatha: Ego in his paenis ita delector, sicut qui nuntium audit, aut qui videt, quem diu desideravit, aut qui multos thesauros invenit. Non enim potest triticum in horreum poni, nisi theca eius fuerit fortiter concultata et in palveas redacta. Sic anima mea non potest intrare in paradysum cum palma martyrii, nisi diligenter feceris corpus meum a carnificibus attractari.

Tunc iratus Quintianus iussit eius mammillam torqueri et tortam diutissime iussit abscidi. Cui Agatha: Impie crudelis et dire tyranne, non es confusus amputare in femina, quam in matre suxisti. Ego habeo mammillas integras intus in anima mea, ex quibus nutrio omnes sensus meos, quas ab infantia Domino conservavi. Tunc iussit eam in carcerem recipi prohibens ingressum medicorum et panem vel aquam sibi ab aliquo ministrari. Et ecce circa mediam noctem venit ad eam qui-

rekeztény, meg tyltuan ev hozya bemenny | oruofokat, es hog fenky-
 tevl evneky ne | adatneek kenyer auagy vyz. Es jma efe | lenek jdeyen.
 jevue zent agota azzonhoz | az tevmlevchben nemely veen, kynek
 elet | te iev vala zevuetnek vifelev gyermek. | hozuan ev vele ez veen
 kevlemb kevlemb | oruoffagokat, es monda zent agota azzon | nak.
 20 jollehet hog ez bolond feyedelm tege || det kenokkal gyvtre, demaga
 te jnkab | gyevtred evtet az te feleletyddel. Es iolle | het hog ev kenza
 az emlevydet, demaga | az ev bevelkevdefe keferev fegre fordeytatyk. |
 Es myert en ot valek mykoron kenzatol |

(133^v)

vala, latam hog az te emlevd egeffegnek meg | gyógyvlfat vehety.
 kynek monda zent ago | ta azzon. Tefty oruoffagot az en teftemnek |
 foia nem attam, es rutlag hog amyt enne | jdeyg meg tartottam, es
 maft el vezeffem. | Monda neky az veen, leanyom en kereztyen |
 vagyok, ne zemermekegyel en tevlm. | kynek felele zent agota azzon
 honneet | zemermekevdhetnem, mykoron te legy | jgeen veen, en
 10 kedeg(vgy) oly jgeen kegyet || lenevl zaggattattam, hog fenky en tevlm |
 gyenyerevfeget nem vehet, de halat adok | teneked vram es atyam,
 mert meltoltat | tal en rolam zorgalmatoffagot vifelned. | Kynek
 monda az veen, myert nem hagyod | hog meg gyógyehalak tegedet,
 ffelele | zent agota azzon, azert nem hagyon. | mert vagyon en nekem
 vram iefus eri | ftus, ky chak igeuel gyogyeyt mendeneket. | es bezeddel
 20 mendeneket meg epeyt, ev || ha akarya legottan meg gyogyeythat en |
 gemet, Tahat mofululvan az veen monda, | en es ev apoftola vagyok,
 es ev bochatot | engemet te hozyad, es ev neuben tuggyad | magadat
 meg gyógyvltnek lenny. Eze | ket monduan legottan zent peter apoftol
 el ene |

Országos Széchényi Könyvtár

(134^r)

zeek, Es le teryezkevdeven az fevldevn | zent agota azzon halat
 aduan, lele | evmagat menden fevl meg gyógyvlt | nak, es ev emleyt
 meg adatuan ev | melyenek, Azert mykoron az velagoffagnak | nagy
 voltabol, az tevmlevc evryzevk meg | jyeduen el futottak volna, es
 az tevmlevchet | nytua hattak volna, Keryk vala nemelyek | zent agota
 azzont, hog el menne az tevm | levchbevl, Monda zent agota azzon,
 10 tauol || legen en tevlm hog en el fuffak, es az bekel | fegnek coronayat
 el vezeffem, es az tevm | leve evryzevket nyomorufagban hagyam. |
 Negy napoknak vtanna monda 'quin | cianus zent agota azzonnak,
 hog az | iftenekeket imadnaya, hog nehezeb keno | kat ne zenuegyen,
 Kynek monda zent | agota azzon, atte jgeyd bolondok es | hytok,
 20 az egeket meg ferteztetyk es al | nokok, The neuolyas es ertelm nekevl ||
 valo, mykeppen akarad hog en az kev | ueket jmagyam, Es menyeknek
 ifteneet | el hagyam, ky engemet (teremtet) meg | gyógyeytot, Monda
 quincianus, ky | choda gyógyeytot meg tegedet, ffelele |

dam senex, quem antecedebat puer lummis portitor diversa secum ferens medicamenta et dixit ei: Licet consularis insanus tormentis te afflixerit, tu cum tuis responsis amplius afflixisti, et licet ubera tua torserit, sed illius ubertas in amaritudinem convertetur, et quoniam ibi eram, quando haec patiebaris,

vidi, quia mammilla tua tua potest curam salutis suscipere. Cui Agatha: Medicinam carnalem corpori meo nunquam exhibui, et turpe est, ut quod tam diu servavi, nunc perdam. Dixit ei senex: Filia, ego Christianus sum, ne verecunderis. Cui Agatha: Et unde verecundari possum, cum tu sis senex et grandaevus, ego vero ita crudeliter lacera-
rata, quod nemo de me possit concipere voluptates. Sed ago tibi gratias Domine Pater, quia sollicitudinem tuam mihi impludere dignatus es. Cui illa: Et quare non permittis, ut curem te? Agatha respondit: Quia habeo Dominum Jesum Christum, qui solo verbo curat omnia et sermone restaurat universa, hic si vult, potest me continuo curare. Et subridens senior dixit: Et ego apostolus eius sum, et ipse me misit ad te, et in nomine eius scias te esse sanatam. Et continuo Petrus Apostolus disparuit.

OSZKA
Országos Széchényi Könyvtár

Et procidens beata Agatha gratias agens invenit se undique sanatam et mamillam suam pectori restitutam. Cum ergo ex immenso lumine custodes territi aufugissent et apertum carcerem reliquissent, rogabant eam quidam, ut abiret. Absit, inquit, ut fugiam et coronam patientiae perdam, et custodes meos tribulationibus tradam. Post dies quattuor dixit ei Quintianus: ut deos adoraret, ne graviora supplicia sustineret. Cui Agatha: Verba tua fatua sunt et vana, aerem maculantia et iniqua. Miser sine intellectu, quomodo vis, ut lapides adorem, et Deum caeli, qui me sanavit dimittam. Quintianus dixit: Et quis te sanavit?

(134^v)

zent agota azzon. Criftus elev iftennek fya | gyogyeytot meg engemet.
 Monda quincianus. | emeg criftuft mered nevezned. melyet en nem |
 akarok hallanom. Monda zent agota az | zon. myg en elek criftuft
 zyvemmel es aya | kaymmal hyvom. Monda quincianus. | maydan
 meg latod ha criftus tegetet meg | gyogyeyt. es paranchola ez kegyet-
 len fe | yedelm cherepeket meg tevrdeluen el | hynteny. es az cherepek
 10 ala hagyta eleuen || zent tenny. es hagyta ez tevzes cherepe | ken. zent
 agota azzont mezeytelen teftel | hengergetny. Mykoron ez nemes
 zent | zvet ezenkeppen kenzanayak. Ime levn | nagy fevld jndulas.
 Mely fevld jndu | las mynd az telyes varaft vgy vere evzue. | hogy
 egy reze le efeek. es quincianufnak | keet tanalchofyt meg evle. Es
 mynd az | neep quincianufhoz futu kyaluan. hog | ez fevld jndulaft
 20 zenuedneyek. Zent ago || ta azzonnak hamyffan valo kenzafaert. |
 Tahat quincianus az fevld indulafnak | felelmeert es. az nepnek fel-
 tamadafa | nak felelmeert. hagyta zent agota azzont | emeg az tevm-
 lechben be vynny. Mely |

(135^r)

tevmlechben zent agota azzon ezenkeppen jmad | kozeek monduan.
 Vram iefus criftus. ky en | gemet teremtetee. es en gyermekfegem |
 tevl fogua meg evryzteel. ky az en teftemet | fertezeteffegtevl meg
 tartottad. es en tev | lem ez velagnak zerelmeert el vetted. Es | ky en
 velem meg gvezetted ez nagy ke | nokat. es ez kenokban attad
 ennekem | bekeffegnek jozagat. Vegyed el en zerel | mes iftenem en
 10 edes iegyefem io iefus || az en lelketem. Es parancholyad jutny |
 az en lelketem. az te irgalmaffagodra. | Ezeket mykoron jmaduan
 mondotta | volna zent agota azzon. nagy zoual | ky bochata az ev
 bodog lelkeet. Vr zv | letety vtan(keet) [keet] zaz evtuen harom ez | ten-
 devben. decius chazar ideyeben. | Mykoron kedeg az kereztyenek
 zent agota | azzonnak tefteet nemes kenetekkel ken | neck. es az ko-
 20 porfoban tennek. Ime ne || mevnevev iffyv felmes ruhaban evl |
 tevuon. tevb hognem zaz zepleges es | meg ekefevlt. es feyerben
 evlzetet fer | fyakkal be ievue zent agota azzon tefte | hez. kyk az
 fevlden ez elevt foha nem |

(135^v)

lattattanak vala. Es ez iffyv tevn egy | maruan kev tablat zent agota
 azzon fe | yehez. es evmaga mendeneknek zemey | elevl el enezek.
 Vala kedeg iruan az | tablan ez. Mentem fanctam. az az. zent | elmeert.
 akarat zerent valo. iftennek | tyzteffegeet. es az tartomannak meg
 za | badulafat. ky ezenkeppen ertetyk. Zent | elmeye volt. akaratya
 10 zerent atta ev | magat az kenokra. iftennek tyzteffegyet || adot iften-
 nek. es az tartomannak | zabadulaft tevt. Mykoron ez chodak | el

Cui Agatha: Christus, Filius Dei. Quintianus dixit: Iterum te Christum audes nominare, quem ego nolo audire. Agatha dixit: Quamdiu vixero, Christum corde et labiis invocabo. Quintianus dixit: Nunc videbo, si Christus tu curabit. Et iussit testas fractas spargi et sub testas carbones ignitos mitti et ipsam desuper mundo corpore volutari. Quod cum fieret, ecce terraemotus nimius factus est, qui totam civitatem ita concussit, ut pars corruens duos consiliarios Quintiani opprimeret, clamans quod propter iniustum Agatae cruciatum talia paterentur. Tunc Quintianus ex una parte terraemotum, ex alia seditionem populi metuens, ipsam iterum in carcerem recipi iussit.

ubi sic oravit dicens: Domine, Jesu Christe, qui me creasti et ab infanzia custodisti, qui corpus meum a pollutione servasti, et a me amorem saeculi abstulisti, et qui tormenta me vincere fecisti, et in eis virtutem patientiae tribuisti, accipe spiritum meum et iube ad tuam misericordiam pervenire. Haec cum orasset cum ingenti voce spiritum tradidit circa annum Domini CCLII, sub Daciano (alias Decio) imperatore. Cum autem fideles cum aromatibus corpus eius condirent et in sarcophago collocarent, quidam juvenis sericis indutus cum plusquam centum viris pulcherrimis et ornatis ac albis indutis,

qui nunquam in illis partibus visi fuerant, ad corpus eius venit et tabulam marmoream ad caput eius ponens ab oculis omnium statim disparuit. Erat autem in praedicta tabula scriptum: Mentem sanctam, spontaneum honorem Deo, et patriae liberationem, quod sic intelligitur: Mentem sanctam habuit, spontaneum se obtulit, honorem Deo dedit et patriae liberationem fecit. Et hoc miraculo divulgato etiam gentiles et Judaei sepulchrum eius plurimum venerari coeperunt.

hyrhettek volna. kezdek tyztelny az | lydok es poganok zent agota
 azonnak | koporfoiat. Quincianus kedeg mykoron | elmene zent agota
 azonnak kazdagfagy | meg tudakozny. keet louak nagy nyereytest |
 20 tevnek evnen kevtzvevk. az egyk lo nagy ke | gyetlen harapaft tevn
 quincianofon. es az | mafsyk vgy ruga ev labaual. hogy elbe || efeek
 az vyzben. vgyhogy foha az tefte | megnem leleteek. Egy eztendev
 kedeg el | muluan. zent agota azonnak halala na | pyan. nemely (hegy)
 nagy hegy az vara | fnak mellette meg hafada. es ky jevue |

(136^r)

ev belevle nagy lang. Mely lang mykeppen | nagy hertelenfeggel valo
 folyo vyz lezal | uan. Es az kevueket es az fevldet meg ol | uaztuan.
 az varafra nagy hertelen lyetef | fel jev vala. Tahat poganoknak nagy |
 fokaffaga az hegyreyl lezaluan. es futuan | zent agota azzon kopor-
 foyahoz. Az velomot | kyuel be vala fevduen zent agota azzon |
 10 koporfoya el ragadak. es allatak az tezv | nek langya ellen. Es legottan
 az tezv meg || alla. Zent agota azzon halala napyan. | es touabba
 femmykeppen nem mene | az tezv. Vgy mond zent ambrus az pre-
 facioba | zent agota azzonrol monduan. Obodog | es nemes zvv. ky
 erdemlette vr iftennek dy | chyretyert. ez hyv martyrnak ev vereet |
 meg fenefeyteny. O nemes es dychevfe | ges zvv. ky ez keet ekeffeggel
 velagofottal. | ky az kemeny kenok kevtzvt. choda tete | lekkal
 20 mendeneknek vagy feyedelmek. || Es ifteny tytkok(kal)nak fegeyt-
 fegeuel feneluen. | erdemlet zent peter apoftolnak latoga | tafaual meg
 gyogeyttatny. vegeztetyk | zent agotha azzonnak elete kenya es |
 meltoffagos halala.:. — |

(136^v)

Országos Széchényi Könyvtár

XV. *Kezdetyk dychevfege zent Iuliana azzon | nak zentfege elete monduan. |*
 Zent juliana azzon. mykoron iegyeztetet | volna evlogios feyedelmnek.
 Es mykoron | zent iuliana azzon femmykeppen nem | akarna menny
 ez feyedelmhez kevlemben. | hanemha cristufnak hytyt fel venneye. |
 paranchola zent iuliana azzont az ev | atya meg foztany. es jgeen
 10 kemenyen | verny. es az feyedelmnek meg adny. || Monda az feyedelm
 zent iuli[a]na azzonnak. | en edeffeges julianam. myre meuetteel |
 meg engemet illyen igyen. hog en ho | zyam nem akarz ievned. kynek
 monda | zent iuliana azzon. ha te jma(n)dandod | az en iftenemet. tahat
 engedek teneked. | ha kedeg nem jmadandod az en iftene | met. foha
 nem leez en vram. kynek | monda az feyedelm. En azzonyom en ezt |
 20 nem tehetem mert az chazar el vetetnee || az en feyemet. kynek monda
 zent iuliana | azzon. ha te illyen jgeen feled az halando | chazart.
 mykeppen akarod azt. hog en | ne felyem az halaltalan chazart.
 Azert | valamyt akarz azt tegyed. mert engemet |

1—2. sor rubrum.

Quintianus autem dum ad eius investigandas divitias pergeret, duobus equis inter se fremitum dantibus calcesque iactantibus unus cum morsu appetit, alter calce percussus in flumine proiecit ita, quod corpus eius nusquam potuit inveniri. Revoluto anno circa diem natalis eius mons quidem maximus circa civitatem ruptus

eructavit incendium, qui quasi torrens de monte descendens et saxa terramque liquefaciens ad urbem cum magno impetu veniebat. Tunc paganorum multitudo descendit de monte et ad sepulchrum eius confugiens, velum unde coopertum erat, sepulchrum arripuit et eum statuit contra ignem. Statimque in die natalis ipsius virginis ignis stetit et ultra nullatenus non processit. De hac virgine dicit Ambrosius in praefatione: O felix et inclita virgo, quae meruit Domini pro laude fidelis martyris sanguinem clarificare suum. O illustris et gloriosa gemino illustrata decore, quae inter tormenta aspera cunctis praelata miraculis, et mystico pollens suffragio apostoli meruit visitatione curari. (Sic nuptam Christo susceperunt aethera.)

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

*XLIII. De sancta Juliana.*³⁶⁴

Juliana cum Eulogio praefecto Nicomediae desponsata esset, et nollet sibi aliquatenus copulari, nisi recipiet fidem Christi, iussit eam pater suus expoliari et gravissime cedi ac ipsi praefecto tradi. Cui praefectus ait: Duleissima mea Juliana, cur me ita delusisti, ut me sic renueres. Cui illa: Si tu adoraveris Deum meum, aquietam tibi, alioquin nunquam dominus meus eris. Cui praefectus: Domina mea, hoc facere non possum, quia imperator amputari faceret caput meum. Cui Juliana: Si ita times imperatorem mortalem, quomodo vis, quod imperatorem non timeam immortalem. Fac quicquid vis, quia me decipere non valebis.

³⁶⁴ Forrás: *Jacobus de Voragine, Legenda Aurea, cap. 43.*

(137^r)

megnem chalhacz. Tahat az feyedelm | paranchola zent juliana azzont
jgeen | nehezen verny vezzevkkel. es feel nap eftyg | hayanal fogua
feel akasztuan fyggeny. es | oluaztot onnot ev feyere evtteny. Mely
ke | nok mykoron neky femmyt nem artot | tak volna. az feyedelm
zent iuliana az | zont lanchokkal meg kevtetze. es tevm | levehben
10 be rekezte. Mykoron zent iulia | na azzon volna az tevmlevehben. ev ||
hozya jevue pokolbely erdeg monduan. | juliana en vagyok vrnak
angela. ky | engemet te hozyad bochatot. azert hog | en tegedet inte-
nelek. hog aldozzal az ifte | neknek. hog il fokayg ne kenzaffal. es
il | gonoz halal[al] meg ne haly. Tahat zent | iuliana azzon fyruan
jmada az vr iftent | monduan. En vram iften. ne hagy en | nekem
el veznem. de mutaffad meg en | nekem. kychoda ez ky ennekem ilye-
20 ne || ket tanalhoz. Es zozat levn zent iulia | na azzonhoz. hog meg
fognaya azt ky | neky zol. es kezereyteneye evmagat hog | meg
vallanaya ky volna ev. Mykoron | meg fokta volna evtet zent iuliana |

(137^v)

azzon. es meg kerte volna hogky volna. Meg | monda hog ev evrdeg
volna. es hog evtet | az ev atya azert bochatta volna hog evtet | meg
chalnaya. kynek monda zent iuliana | azzon. es kychoda az te atyad.
ffelele az er | deg. hog belzebyb az ev atya. hogky myn | ket menden
gonozokra jgazgat. Es jgeen ke | menyen veretet mynket belzebyb.
valame | nyzer meg gyevezetevnk az kerezyenektevl. | Es annak okaert
10 joltudom en. hog en go || nozomra jevttem jde. mert tegedet meg |
nem gyevzhetelek. Egyeb dolgok kevtetv | az erdeg ezek valla meg.
es monda hog | mentevl jnkab akoron tauoznak el az erde | gevz az
kerezyenektevl. mykoron vronk | iefus criftufnak zent tefte aldoz-
tatyk az | myfen. es mykoron jmadfagok es predica | cyok leznek.
Tahat zent iuliana azzon | az erdegnek kezeet hatamege kevtetze. es |
20 evmagat fevldre le vete. es jgeen erevl || fen vere zent iuliana azzon
az erdeget | az lanchal kyuel vala meg kevtetzuen | ez zent zyz. Az
erdeg kedeg kyaltuan | kery uala. monduan en azzonyom (ne | akary
en rolam mevetevt tenned tovabba)

(138^r)

iuliana. irgalmaz ennekem. Tahat az fe | yedelm paranchola zent
iuliana azzont | ky hozny az temlechbevl. es ky jevuen zent | juliana
azzon az temlechbevl. vonzya vala | ev vtanna az erdeget meg kevt-
teztetuen. | Az erdeg kedeg kery vala zent iuliana | azzont monduan.
en azzonyom ne akary | touabba en rolam meuete[s]t tenned. Mert |
jmmar touabba en fenkyt megnem gyevz | hetek. az kerezyenek
10 irgalmafoknak || mondatnak. es te en velem femmy ir | galmaffagot

Tunc praefectus iussit eam gravissime cedi, et dimidia die per capillos appendi et plumbum liquefactum in capite eius fundi. Quod cum nihil ei nocuisset, ipsam cathenis ligavit et in carcerem recludit. Ad quam venit diabolus in specie angeli dicens: Juliana, ego sum angelus Domini, qui me ad te misit, ut te debeam commonere, ut diis sacrifices, ne tam diu crucieris et tam mala morte moriaris. Tunc Juliana flens oravit dicens: Domine, Deus meus, ne permittas me perire, sed ostende mihi, quis est iste, qui mihi talia persuadet. Factaque est ad eam vox, ut ipsum apprehenderet et quis esset ipsum cogeret confiteri. Quae eum cum tenuisset,

et quis esset, interrogasset, dixit ei, quod daemon esset, et quod ad eam decipiendam pater suus ipsum misisset. Cui Juliana: Et quis est pater tuus. Respondit: Beelzebub, qui ad omnia mala nos dirigit et facit nos graviter verberari, quotiens a christianis fuerimus superati, et ideo scio, quod malo meo huc veni, quia te superare non potui. Inter alia, quae confessus est, dixit, quia tunc maxime a christianis elongabatur, quando misterium dominici corporis agebatur, et quando orationes et praedicationes fiebant. Tunc Juliana manibus retrorsum ipsum ligavit et ad terram ipsum deiiciens cum cathena, qua erat ligata, ipsum durissime verberavit. Diabolus autem clamans rogabat eam dicens:

Domina mea Juliana, miserere mei. Tunc iussit praefectus, ut Juliana de carcere educeretur. Et exiens trahebat post se daemone alligatum. Daemon autem rogabat eam dicens: Domina mea Juliana, noli amplius de me ridiculum facere. Non enim potero ultra in quempiam praevalere. Christiani dicuntur misericordes esse, et tu nullam de me misericordiam habes. Sicque per totum forum ipsum ipsum traxit et postea in quandam latrinam ipsum proiecit. Cum autem ad praefectum perve-

nem teez. Ezenkeppen zent iu | liana azzon az erdeget mynd az tellyes
 pya | chon vona. es ennek vtanna vete az erdeget | egy nagy zernyev
 farban. Mykoron zent | iuliana azzon jutot volna az feyedelmnek |
 eleyben. Zent iuliana azzon ky teryezteteek | nemely kereken. annera
 hog menden ev | tetemy meg teverttek vala mynd ev ve | leenek ky
 20 jevüfeýglen. Vrnak angela ke || deg az kereket mynd el teere femmye[c]
 teue. | es zent iuliana azzont azon horaban meg | gyogyeta. kyt latuan
 azok kyk ot ielen | valanak. hynek criftufban. Es legottan | meg evle-
 tenek evt zaz ferfyak. es zaz har |

(138^v)

myc azzonyallatok. Ennek vtanna mykoron | zent iuliana azzon bochat-
 tatot volna nemely | fazekba. ky vala oluaztot onnal tellyes. de az |
 oluaztot on levn olyan mykeppen egy jgeen | zepen meg elegyetet
 fördeü. Tahat az fe | yedelm meg atkoza az [ev] istenyt. ky[k] egy
 leant | megnem gyevzhetnek. ky evneky ennē | fok bozzvfagot tezen.
 Tahat az feyedelm ha | gya zent iuliana azzonnal nyakat vagny | ny.
 10 ky mykoron vitetneek az nyak va || gafra. az erdeg melyet zent iuliana
 az | zon vert vala az tevmlechben ot ielen | ven egy ifývnnak kepeben.
 kezde kyal | tany monduan. Ne akaryatok evneky | engedny. mert az
 ty iftenteket bozzon | ta. es engemet ez eyel jgeen nehezen | vere.
 azert agyatok meg neky amy | erdemlet. Ez bezedekre mykoron zent |
 iuliana azzon ev zemeyt keueffe fel | emelte volna. hog latnaya ky
 20 volna ky || illyeneket volna. Az erdeg ezt latuan | el futa kyaltuan
 monda. Jay. iay | ennekem nevolyafnak. mert azt hy | zem. hog enge-
 met meg akar fogny | es kevtzny. Azert mykoron zent ju |

Országos Széchényi Könyvtár

(139^r)

liana azzonnak nyakat vagtak volna. az | feyedelm hayon menuen az
 tengeren. es | nagy vééz zéél tamada. harmye neegy | ferfyakkal be-
 merevle az tengerben. Ezek | nek ev tefteket mykoron az tenger ky
 ve | tette volna. Vadaktol es madaraktvl meg | emeztetenek. Vegez-
 tetyk zent iuliana | azzonnak zent|eges elete.: - |

XVI. *Kezdetyk zent potenciana azzon elete.* |

10 Vgy mond zent agofton. zvznek jnnepen. || predycallando az zvzeffeg.
 Erre fegehen myn | ket criftus zvznek fya. es zvzeknek iegyefe. |

nisset, in quadam rota adeo est extensa, quod omnia eius ossa usque ad medullarum exitum sunt contrafacta. Angelus autem Domini rotam comminuens ipsam in momento sanavit. Quod videntes, qui aderant, crediderunt. Et statim decollati sunt viri quingenti et mulieres CXXX.

Deinde cum in quadam ollam plumbo liquefacto plenam missa fuisset, sed plumbum velut temperatum balneum factum esset, maledixit praefectus diis suis; qui unam puellam punire non poterant, quae tantam iniuriam eis irrogabat. Tunc iussit eam decollari. Quae dum ad decollandum duceretur, daemon, quem verberaverat in specie iuvenis apparens clamabat dicens: Nolite ei parcere, quoniam deos vestros vituperavit et me hac nocte graviter verberavit, reddite ergo sibi, quod meruit. Cumque Juliana paululum oculos aperuisset, ut videret, quis esset, qui talia loqueretur, daemon aufugiens exclamavit: Heu, heu me miserum ad hoc puto, quod me velit capere et ligare.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Cum ergo beata Juliana decollata fuisset, praefectus navigans in mari cum XXXIII viris orta tempestate submersus est. Horum autem corpora cum mare iactasset a feris et avibus sunt comesta.

Hoc³⁶⁵ isto sermone suscepimus: adiuvet Christus Virginis Filius et virginum sponsus, virginali utero corporaliter natus, virginali coenobio spiritualiter conjugatus. Cum ipsa igitur universa Ecclesia virgo sit desponsata uni viro Christo, sicut dicit Apostolus;³⁶⁶ quanto digna

³⁶⁵ A Potenciana-legendá, illetve rövid prédikáció pontos latin megfelelője ismeretlen. A keret, amelybe az életrajzi adatokat beleszórták Szent Ágostontól való, s eredetileg minden bizonnyal valamely breviarium „Commune Virginum” lekeiainak felelt meg. Az Ágoston-féle szöveget a breviáriumi igények szerint kivonatolták. A szöveg lelőhelye: Augustinus, *De sancta virginitate*. Az első részlet: cap. II. (Migne, PL. 40, 397.; CSEL. 41, 236.)

³⁶⁶ Vö. Eph. 5, 24–25.

zvzey mehbevl zvletet teft zerent. Zvzey ha | zaffaggal zerkezet lelek
 zerent. Azert my | koron kevzeffeges anya zent egyhaz zvz | legyen.
 mykeppen zent pal apoftol mongya. | Mynemev nagy tyzteffegre
 meltok az oly | tagok. kyk azt evryzyk ev tefteken. me | lyet anya
 zent egyhaz evryzet telyeffegel | hytben. az az. az zyzeffegyet. Azert
 20 az teft || nek femmynemev nemzefe. nem hafonlat | hatyk az zent
 zvzeffeghez. meg chak az teft | nek zvzeffeghez es. Menyetek el
 azert. |

(139^v)

zent gyermekek. es iftennek leany. menyeyek | es nem hazafvtak.
 Menyetek el es jaryatok | mynd vegyg az zent zvzeffegben. dyehyr |
 yetek edefben azt. melyet gyakraban gon | dohtok. remenkevyetek
 bodogban abban. | kynek alhatatofban zolgaltok. Zereffetek | gerye-
 detevfben azt. kynek kellemetev (fbek) | fevk vattok jgyekevzetevfben.
 Ez illyen fe | le zent zvzeknek zama kezzevl es tartoffagy | kezzevl
 10 vala bodogfagos zvz zent potencia || na azzon. ky vala romay. es
 nagy nemel | feges nemzetbely. prudens fenatornak | zent peter apoft-
 ol taneytuanyanak leanya. | es zent praxedis azzonnak huga vagy |
 eveche. Ev anyanak vala neue fabynella. | Az ev atya prudens. ta-
 neyta zent potencia | na azzont. kereztyenlegnek menden zer | zetef-
 fegere. es hagyta evtet criftufnak zv | zefeffegben. Az ev atyanak
 20 hala[la] vtan zent po | tenciana azzon neuekevdeek irgalmaffag || nak
 menden myelkevdeyben. Vgy hog | eyel es nappal zevnetlen mynd
 ev (hozza) ha | zabelyekkel evzue. zolgal vala az vr iftennek | jmmo-
 fokban es jmadfagokban. Es az ifte | ny dyehyretekben rezefevl vala
 auagy |

Országos Széchényi Könyvtár

(140^r)

egyefevl vala zent potenciana azzonual. | bodogfagos pius papa. Azert
 mykoron | volna kereztyeneknek nagy haborgataffa. | es az poganok-
 tvl naponkent fok kereztyenek | evletnenek meg. Zent potenciana
 azzon az | ev evecheuel zent praxedis azzonual. eyel az | zent marty-
 roknak tefteket eltemetyk vala. | Es zent pius papaual. az ev jnnepe-
 ket illic | vala. Mykoron az kereztyeneknek evldevze | fek il nagyon
 10 forrana. ezen jdevben zent po || tenciana azzon menden ev evrekegeet
 ze | genyeknek zvkefevkekre. es az ev neuolyafa | goknak fel emelefere
 kevlte oztogata. El | jevue azert az jdev. mely jdevben az men | den
 ioknak meg fyzetevytevl kellene ven | ny az io myelkevdeyveknek
 dychevfezes dy | mevlehet. Azert ez felyevl meg mondot | jo myelkev-
 detekert es egyebekert es. kyket | tevn ez zent zvz vr iftenert. Yvnius
 20 ha | vanak tyzen negyed napyan. bodogul re || pevle criftufhoz. Es
 teteteek az ev bodog | tefte. az ev bodog atyanak bodog prudenf | nek
 mellette. prifeilla neveu cymteryom | ban. Salaria neveu vtan. kynek
 mellette | ez vtan temetteteek zent praxedis azzon es. |

sunt honore membra eius, quae hoc custodiunt etiam in ipsa carne, quod tota custodit in fide, quae imitatur matrem viri sui et domini sui.

Nulla³⁶⁷ ergo carnis fecunditas sanctae virginitati etiam carnis comparari potest.

Pergite³⁶⁸ itaque sancti Dei, pueri ac puellae, mares et feminae, caelibes et inuptae; pergite perseveranter in finem. Laudate Dominum dulcius, quem cogitatis uberius; sperate felicius, cui servitis instantius; amate ardentius, cui placetis attentius.

(Potentiana³⁶⁹ virgo filia fuit beati Pudentis et soror Praxedis, nobilissima Romanorum. Haec post mortem parentis utriusque omnem facultatem suam cum sorore dividens, coeperunt ambae ditissimum patrimonium vendere et pecunias pauperibus erogare. In ecclesia vero, quam pater illarum construxerat in loco urbis, qui dicitur in vico Patricii,

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

quam praefatus pater earum Pudens in titulo beati Pastoris dedicaverat: cum consilio Pii papae baptisterium construxerunt, cupientes, ut familia utriusque die sancto Pascae baptizaretur. Quos a numero XCVI. manumissos beatus Pius episcopus aquis salutaribus abluit. Ibi per sanctos presbyteros et clericos die noctuque divina celebrari mysteria: et multos baptizari faciebant. Post multorum itaque martyrum exhibitas venerabiliter sepulturas: post omnes facultates suas pauperum visceribus inclusas et Christo fideliter commendatas: Potentiana in sancto virginitatis proposito de terris ad Christum migravit XIII. calen. iunii. Sepulta iuxta patrem suum, via Salaria in cimiterio Priscillae temporibus Antonini imperatoris.)

³⁶⁷ Ágoston, i. m. cap. VIII. Migne, PL. 40, 400.; CSEL. 41, 241.

³⁶⁸ uo. cap. XXVII. Migne, PL. 40, 410.; CSEL. 41, 263.

³⁶⁹ Az életrajzi adatok megfelelő latin forrásszövegének hiányában ide iktattuk a *Catalogus Sanctorum* textusát.

(140^v)

Maftan kedeg vigadnak az menyey bodog | fagban mynd evrekkevl
evrekke. Vgy mond | zent agofton. Az vr iftenneel meeg az gyarlo |
leany természet es vitezkevdyk. Mert fok le | anyok. ferfyvy lelekkel
viteffgevt tevttenek. | Ezenkeppen tevn zent potenciana azzon. |
ky az ev lelky ereevel meg gyezvev ez velagot. | ev teltet. es pokolhely
10 evrde(gnek)gevt. vgy | mond zent agofton. Menyetek el iftennek |
zent gyermeky es leanyok. fuffatok vegyg || meg maraduan. Ty
agyektok meg evue | devzuen. es zevuetnektevk meg gyohtuan |
varyatok az vr iftent zvzek. Mongyatok | vy eneket az artatlan baran-
nak menyeket | zevere. Oly eneket. kyt fenky nem mondhat. |
hanem chak zenteknek tyzenkeet ezere. ze | plevtelen zvzeffegnek
kynortaloy. Es myert | dychev feges zent potenciana azzon | te rolad.
es mynd az zent zvzekrevl jrt | zent ianos. hog az artatlan barant
20 fenky || nem kevuethety. vala houa megyen. ha | nem chak ty zvzek.
houa aleygyvk hog | megyen ez baran. houa fenkynek evtet nem | kel
kevuethety. fe merye fenky kevuethety. ha | nem chak ty zvzek. Houakel
kevuethety az |

(141^r)

barant. hanem chak criftufbol criftufban. | Criftus vtan. criftus myat.
criftufert. Az | zvzeknek tulaydon evrevme. criftuffe. Mert | egyebek-
nek vadnak egyebh evrevmey. de | fenkynek illyeten. Mennyetek el
zvzek. | kevueffetek az artatlan barant. mert az | barannak ev tefte
es. byzonual zvz. Kevueffe | tek az barant. vegyg tartuan az zvzeffe-
get | kyt foggattatok. Tegyetek geryedetevffeggel | az jot. amyt tehet-
10 tek. hog az zvzeffegnek || jaaa elne vezzen. Mykoron femmy oly jot |
nem tehettek. hog kyuel az el vezet zvzeffeg | meg teryen. Kevueffe-
tek zvzek az artatlan | barant. vala houa megyen. de az alaza | tos
baranhoz. alazatoffon iarulyatok hog | elne effetek. Ky kedeg feel
el efny. kerye | es mongya. Ne jeyyen ennekem keuffeg | nek laba.
Azert iaryatok az keuffegnek | vtat. alazatoffagnak labaual. Az ioba |
20 vegyg marado zvzek. agyak nektevk || joba meg maradafnak peldayat.
Az byn | ben el efvt bynefek. beueytyk az ty byn | tevl valo felelme-
tevket. Azt zereffetek. | azert hog kevueffetek. Azt fyraffatok. |
hogne fyryatok. Ne leleffetek ty bennetek |

(*Lumbis*³⁷⁰ accinctis et lucernis ardentibus exspectate Dominum, quando veniat a nuptiis.³⁷¹ Vos afferatis ad nuptias Agni canticum novum, quod cantabitis in citharis vestris. Non utique tale, quale cantat universa terra, cui dicitur: Cantate Domino canticum novum; cantate Domino universa terra,³⁷² sed tale, quale nemo poterit dicere, nisi vos. Sic enim vos vidit in Apocalypsi quidam prae ceteris dilectus ab Agno, qui discumbere super pectus eius colitus erat et bibeat et eructabat mirabilia super caelestia Verbum Dei. Ipse vos vidit duodecies duodena millia sanctorum citharoedorum illibatae virginitatis in copore, inviolatae veritatis in corde: et quia sequimini Agnum quocumque ierit, scripsit ille de vobis:³⁷³ Quo ire putamus hunc agnum, quo nemo eum sequi vel audeat vel valeat, nisi vos? Quo putamus

eum ire? in quo salus est parata? Ubi credo sunt gramina gaudia, non gaudia saeculi huius vana, et insaniae mendaces, nec gaudia, qualia in ipso regno Dei ceteris non virginibus erunt, sed a ceterorum omnium gaudiorum sorte distincta. Gaudium virginum Christi: de Christo, in Christo, cum Christo, post Christum, per Christum, propter Christum. Gaudia propria virginum Christi, non sunt eadem non virginum, quamvis Christi: Nam sunt aliis alia, sed nullis talia. Ite in haec, sequimini Agnum, quia et agni caro utique virgo.)³⁷⁴

³⁷⁰ Ágoston, i. h. cap. XXVIII. — A 368. jegyzetben idézett hely folytatása. A magyarral való egyezés nem pontos.

³⁷¹ Vö. Lc. 12, 35—36.

³⁷² Vö. Ps. 95, 1; Apoc. 14, 3—4.

³⁷³ Vö. Apoc. 14, 1. skk. Ágoston nem a Vulgátát használta!

³⁷⁴ A továbbiakban az Ágoston-féle szöveg annyira eltér a magyartól, hogy szükségtelennek tűnt a közlése.

(141^v)

nem iamborfagnak zyne auagy orchajya. Ne | leleffEEK tybennetek
budofO zem. ne zabolatlan | nyelv. Ne leleffEEK ty bennetek auagy
ty keVz | teteVk parazna hahotalas. ne zemeremtelen | rut pakocha.
Ne leleffEEK oly evlteVzet ky zvz | hez nem illie. ne leleffEEK keuely
iaras. | de zereffetek tellyes zyuel. embereknek fyay | felet zeep
abrazt. Nezzeetevk zvzek. az ty | zereTEVTEVKNek zepfegeet. Gondolya-
10 tok | azt. ky egyenlev atya iftenhez. Ky engedelmes || az anya zvz
marianak. Gondolyatok azt | ky menyekben vrankodyk. es fevldevn
zolgalt. | Gondolyatok azt. ky mendeneket teremtevt. es | ev emberfege
zerent. teremtetevt mendenek | keVzEVT. Nezzetek zvzek az kereztfan
fyggeV | nek febeyt. es az fel tamatnak meg dychev | fevlt febeyt. az
meg valtonak iutalmat. | Azert zegezteffEEK be tellyeffeggel az ty
zyue | tekben az criftus zent potenciana azzon | ual evzue. ky ty erte-
20 tek fel zegeztetek || az magas zent kereztfan.: — |

XVII. *Kezdetyk dychevfegeS zent Ilona azzon | rol ygen zeep tanufag hog ky vala |
romay nagyfagos chazarne azzony. |*

(142^r)

Az evzuegyeket tyztelyed. kyk byzonual evz | uegyek. Ezeket zent
pal apoftol mongya | thymoteufhoz irt elfev keVnyuenek evted |
rezeben. Az zent evzuegyek meltan tyzte | lendevk anya zent egyhaz-
ban. es vr iften | tevl kyvalt keppen aldottak es valasztottak. | Mert
nem kyfded lelky jozag. fevt nagy lel | ky iozag az evzuegyfeget iol
10 kyffeb lelky iozag az hazaffagtv | || valo zenuedees evzuegyfegben. kyt
neha | gyenyervevttet vala. mykeppen az hazaf | fagnak gyenyerevfe-
get (meg tagadnya.) | nem tudnya. Mert keVnyeb az zvzeffeg | tartas
az oly teftben. ky teftnek gyenyerev | fegeet nem tutta. Az evzuegyfeg
kedeg | zorgalmatofb. az az. tevb keferteteket zen | ued. azert hog az
el multakrol meg em | lekeVzyk. Annak okaert nyhuan vagon | hog
20 az evzuegyfegbely tyztalag nagy lelky || jozag. jgeen tyztelendeV es
dychyretes. | es iftentevl kyualt keppen valo malasztal | es vegezetre
dychevfeeggel meg aldando | teftnek illyen nagy vyaflkodafaert. Ezen |
keppen tyztelendeV es dycherendeV mynden |

Viduas honora, quae vere viduae sunt. I. Tim. V.³⁷⁶ — — — — —
Merito sanctae viduae honorabiles sunt in ecclesia et a Deo specialiter benedictae et electae: quia non parva, immo magna virtus est viduitatem bene servare. Unde Ambrosius lib. de virginibus. Propemodum non inferioris virtutis est a conjugio abstinere scilicet in viduitate, quae aliquando delectaverit, quae conjugalia delectamenta nescire. Virginitas enim facilius est in eo, qui carnis incentiva non novit. Viduitas autem sollicitior est, id est tentationes plus patitur: eo quod praeteritas animus recollit voluptates. Unde patet, quod maxima virtutis est continentia vidualis: et per consequens multum honoranda et commendabilis, pro tali quoque carnis victoria a Deo speciali gratia et tandem gloria benedicenda.

³⁷⁵ Az Honáról szóló prédikáció főforrása: *Temesvári Pelbárt, De Sanctis. De sanctis mulieribus viduis sermo communis. Sermo I. A—H.* — Pelbárt latinjával jól egyezik az özvegyekről szóló általános keret, amely a beszéd nagyobb részét képezi. Az Honára vonatkozó életrajzi és egyéb adatok forrása ismeretlen. Valószínű, hogy ez is liturgikus szövegekre vezethető vissza.

³⁷⁶ I. Tim. 5, 3. — A jelmondat után Pelbárt még több bibliai idézetet is felsorol, amelyekből kiindulva prédikálni lehet az özvegyeségről. A magyar ezeket elhagyja.

(142^v)

emberektevl bodogfagos zent ilona azzon. | kynek anya zent egyhaz
ez may napon jn | nepet tezen nagy tyzteffeguel. ky az ev evz | uegy-
fegeben valo tyztafaga myat es zent | fege myat az vr iftentevl nagy
malasztot | es dychevfeget nyere. Annak okaert. | ez dychevfezes zent
ilona azzonnak tyzteffe | gere. veteffenek az felyevl meg mondot |
jgeek my tanolfagonkra es epeletevnkre. | monduan. Az evzuegyeket
10 tyztelyed. kyk || byzonuan evzuegyek. Es bezedeg auagy | jgeek zerent
lezen harom tanolfagonk. | Zent ilona azzon tyzteffegere ez maftany |
prediacyoban.: — |

Elfev tanolfagonk lezen az evzuegyfegnek | tyztelendev allapagyarvl.
holot az mon | gya. Az evzuegyeket tyztelyed. |

Mafood tanolfagonk lezen. az zentfegnek | byzonfagos jegyerevl. ho-
20 lot az mongya | kyk byzonual vadnak. ||

Harmad tanolfagonk lezen az tyztafag | nak erdemenek dychyrety-
revl. holot | azt mongya. evzuegyek. | Mondam. hog elfev tanolfagonk
lezen | az evzuegyfegnek tyztelendev allapatyarl. |

(143^r)

Ez jgeek melle vadnak nemely keerdefevk | my tanolfagonknak okaert.
Elfev keerdees | ez. Az evzuegyeknek mynemev tyzteffeget | kel
zeretnyek. Erre felettetyk ezenkeppen. | hog harom fele tyzteffeg
vagyon. Az elfev | tyzteffeg. ez velagy tyzteffeg. Mafood tyzteffeg |
az ifteny abraznak tyzteffege. harmad tyz | tefleg. az menyey tyztef-
feg. | Az elfev tyzteffeg | az az. ez velagy tyzteffeg. meg vtalando
10 | menden kereztyen embertevl. Mert ez || velagy tyzteffeg hytfagos.
es lelky dymevle | nekevl mulyk el. Mykeppen meg ielen | teteek
nagy alexanderben. Nero chazar | ban. es ezekhez hafonlatofokban.
kyk ev | rekke karhozanak. Es az nagy tyzteffegrevl. | jutanak pokol-
bely nagy zegyenfegre. azert | hog ev nalok jgaz hyt es byzon zeretet |
nem volt ev celtekben. es hog ev tevek | byneket nem tauoztattak el.
20 Illenekrevl | irattatyk bevl kevnyuenek evtevd rezeben || hog pokol-
ban haborkattatnak rettenetes | felelmel. penitenciat tartuan es mon-
duan. | Myt haznalt nekevnk az keulfeg. auagy | myt hozot nekevnk
kazdagfagokrol valo | magonk hanyafa. Mynd elmulanak |

(143^v)

mykeppen arneek. Elmeg ez velagy tyzteffeg | nem chak hev fagos.
de es pokolbely kenok | nak meg beveyteyve. bevlchnek ez monda |
fa zerent. Az hatalmafok hatalmafon zenued | nek kenokat. Zent ianos

sicut patet exemplariter in ista sancta vidua, cuius hodie festum colimus: quae per castitatem magnam gratiam et gloriam consecuta est a Deo et sancta ecclesia. Ad honorem ergo ipsius assumuntur praemissae verba pro nostra aedificatione et institutione: ubi dicitur: Viduas honora etc. Iuxta quae verba tria mysteria notabimus pro sermone isto.

Primo de viduitatis statu honorabili; ibi:
Viduas honora.

Secundo de sanctitatis signo probabili, ibi:
quae vere sunt.

Tertio de castitatis merito commendabili, ibi:
viduae.

Circa primum de honore viduitatis aliquae quaestiones occurrunt pertractandae pro nostra instructione.

Prima quaestio est: qualem honorem viduae debent amare. Ad quod respondetur, quod honor est triplex. Unus est mundialis. Alius est divinae imaginis. Tertius est caelicae beatitudinis. Primus honor, scilicet mundialis est contemnendus omni homini christiano et despiciendus, quia est vanus, eo quod est sine fructu transitivus. Patet in Alexandro Magno, in Nerone rege, et in consimilibus imperatoribus, qui aeternaliter damnati de magno honore ad pessimam persuasionem, scilicet infernalem pervenerunt: eo quod fidem et veram charitatem Dei non habuerunt in vita, nec peccata caverunt. De talibus scribitur Sap. V.,³⁷⁷ quod in inferno turbabuntur timore horribili paenitentiam agentes et dicentes: Quid profuit nobis superbia, aut divitiarum iactantia, quid contulit nobis: transierunt omnia,

velut umbra. Item, quia talis umbra nedum est vanus: sed et bene infernalis augmentativus iuxta illud Sap. VI.³⁷⁸ Potentes potenter tormenta patientur. Et Apoc. XVII.³⁷⁹ Quantum se glorificavit et in

³⁷⁷ Vö. Sap. 5, 14. skk.

³⁷⁸ Sap. 6, 7.

³⁷⁹ Apoc. 18, 7.

es vgy mond lata | farvl valo kevyuenek tyzenheted rezeben. | Menere
 dychekevedvt az gyenyervfegevkben. | anneet agyatok neky az
 kenokban. | Malod tyztfefeg. az ifteny abraznak tyztfefege. | Ez fele
 10 tyztfefeg nagy zorgalmatoffaggal meg || tartando. hol el ne vezzevn.
 Ezevvl vgy mond | dauid ppheta az foltarban. Ember mykoron |
 volna tyztfefegben. megnem erte. hafonlateek | az oktalan barmok-
 hoz. es levn hafonlatos | ev hozyayok. bevnnek myatta. Azert mon |
 gya ricardus mester. fem egy tyztfefeg | nagyob. femmynemev ekef-
 feeg chodalatofb | mynt lenny embernek iftennek kepere | es hafon-
 latoffagara. Azert ez tyztfefeg | jgeen | kel es zeretettel evryznevkn.
 20 Mert mykep || pen az nemes bevlc ember. az oly leuelet | auagy bullat
 nagy zerelmel evryzy. Mely | leuelnek myatta nyerhet egy varat vagy |
 egy tartomant. Ezenkeppen kel mynekevkn | es evryznevkn. my lel-
 kevknben meg irot |

(144^r)

iften kepeet abrazat. kynek myatta meg nyer | yevk menyeknek orza-
 gat. de ha kerdeneed | mykeppen kel embernek meg tartany az ev |
 lelkenek tyztfefegeet. az ev tyztelendev allapa | tyaban. Tugyad hog
 harom keppen kel meg | tartany. Elevzer ezenkeppen. hog az lelek-
 nek | adaffek az vralkodas az teften. Mert mykep | pen nagy zemerem.
 az zolgalo leannak azzon | kodny ev azzonyan. Ezenkeppen nagy
 10 zeme | rem. az teftnek vralkodny az lelken. vgy || mond zent bernald.
 Az leleknek kel vralkod | ny. mykeppen nemeffbnek. Az teftnek zolgal |
 ny kel. mykeppen zolgalo leannak. mert | zolgalatra adatot az teftn.
 az leleknek. Ma | fodzer kel az lelket meg tartany. evtet meg | evryz-
 uen byneknek ganeatvl. Mert my | keppen az kyrálnak nagy zemerem
 volna | ha te az kyrálnak orchayara bydevs ganeet | hagytanal. es
 meg ferteztetned. Ezenkeppen | nagy tyzteletlenfeget teez az te lel-
 20 kednek. || mykoron az te lelket bynekkel meg fer | teztetevd.
 Azert mongya fyrak fya iefus. | ffyam egygyevgyevfegben zeledfeg-
 ben tar | chad az az. evryzyed az te lelket es agy | evneky ev erdeme
 zerent valo tyztfefegvt. |

(144^v)

az az. az ifteny abraznak meltofaga zerent. | Elmeg vgy mond. Az
 ev lelkeben veetkevzevt. | kyhoda jgazeygya meg. Az az ky nyluan
 va | lo bynekkel meg ferteztetty ev lelkeet. ky aley | gya jgaznak. Es
 kyhoda tyztfefety. az az. ky | aleygya tyztfefegre meltonak. az ev
 lelkeet | tyztfefeleneytevt. Az az. ky az ev lelkeet nyl | uan valo by-

deliciis fuit, tantum date illi tormentum etc. Secundus honor est divinalis imaginis, et ista est sollicite conservandus ne perdat. De quo Ps.³⁸⁰ Homo cum in honore esset non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus et similis factus est illis, scilicet per peccatum. Unde Richardus de mystico somno dicit: Nullus honor maior, nullum decus admirabilius, quam esse ad imaginem Dei et similitudinem. Hanc itaque honorem valde diligenter debemus custodire. Sicut enim homo nobilis et sapiens bullam vel litteram donatoriam, per quam consequi potest unum magnum comitatum vel dominium castrorum et possessionem diligenter conservat: sic nos debemus imaginem Dei in anima nostra scriptam

per quam caeleste regnum habebimus diligentibus conservare. Sed qualiter possit homo istum honorem animae suae conservare in suo statu honorabili. Notandum, quod tripliciter. Primo ei dominium super carnem praestando: quia sicut confusio est dominae ancillam sibi dominari: sic carnem, quae est ancilla, dominare animae. Bernardus: Anima tamquam nobilior debet dominari: caro tamquam ancilla famulari, quia ad serviendum data est spiritui. Secundo eam mundam a peccati stercore custodiendo. Sicut enim regi magnum dedecus faceres, cum in faciem eius sterco foetidum iactares et sordidares: sic quando animam peccato sordidas et sic inhonoras. Ideo Eccli. X.³⁸¹ Fili in mansuetudine serva, scilicet custodiendo animam tuam, et da illi honorem secundum meritum suum,

id est secundum dignitatem imaginis divinae. Sequitur: Peccantem in animam suam quis iustificabit et quis honorificabit exhonorantem animam suam, quasi diceret, talis non est a Deo honorandus. Tertio eius decentem ornatum diligenter procurando. Nam confusio est filiam regis nudam procedere, sic non decet animam esse nudam sed virtutibus

³⁸⁰ Ps. 48, 13.

³⁸¹ Eccli. 10, 31.

nekkel meg ferteztety es meg | zegyenyety. es ev tevl el vezy dychev-
 10 feynek | coronayat. Ez illyen ember nem melto iften || tevl tyzteltety.
 Harmadzer kel az lelket | meg tartany. ev neky zeep alkalmas evltev |
 zetevt zerelmel zerzeny. Mert jgeen nagy | zemerevm az kyal leanya-
 nak mezeytelen | jarny. Ezenkeppen nem illie az leleknek | mezeytelen
 lenny. de kel az leleknek lenny | meg ekefevltnek lelky iozagokkal.
 Mert | az lelek az felfeges kyalnak leanya. az | az. az vr iftennek.
 20 Es valaky az lelket | meg fozgya. az meg gyevtreytk. Es va || laky az
 lelket meg ekefety. az meg iutal | maztatyk. Azert mongya zent ianos
 lata | farol valo kevnnyuenek tyzenhatod rezeben | monduan. bodog
 ember ky vigyaz es meg | evryzy ev ruhayat. hog mezeytelen ne iar |

(145^r)

yon. de jay az maftany kereztyenek jnkab gon | dolnak az zolgalo
 leannak evltevzeteyevl | ekeffegerevl. az az. az teftnek ekeffegerevl |
 hognem az leleknek ekeffegerevl. Azert | mongya zent agofton. Annera
 elhatal | mazot emberekben az elmenek vakfaga | hog menden iokat
 es tyztakat akar vallany. | az ev lelketevl meg valua. Elmeg vgy mond |
 zent agofton. O embery allat. mychoda ez | hog femmykeppen fem-
 10 mynemev gonozt || nem akarz vallanod. Nem akarz gonoz | felefeget.
 nem akarz gonoz fyat leant. | nem akarz gonoz zolgat. nem akarz go |
 noz ruhat evltevzetet. Vtolzer me[e]g chak | gonoz kapchat fem akarz-
 Oh iay demaga | veetkezuen akarz vallanod gonoz lelket. | kerlek
 azert tegetet vefled felyeb tarchad | felyeb az te lelketet. az te kab-
 chadnal.: ——— | Harmad tyzteffeg mondatyk menyey tyztes | feynek.
 20 es ez illyen tyzteffeg. nagy keuan || faggal kerelfendev. Mykeppen ez
 zentfezes | zent ilona azzon kerefe az menyey tyz | teffeget. kyert
 menden ez valagy kazdag | fagokat meg vtalá. Azert enekly anya |
 zent egyhaz zent Ilona azzonnak kepeben |

(145^v)

ev dychyretyre monduan. Ev velagnak | ez | orza | gat es menden ev
 ekeffegcet meg vtalam | en vram iefus cristusnak zerelmeert. Melyet |
 lattam hytem mya. melyet zerettem. kyben | hyttem. mellyet zerettem
 Azert zeretev atya | fyay my es kereffevk az menyey tyzteffegevt. |
 ez zentfezes zent jlona azzonnak peldaya ze | rent. Mert ez dychev fezes
 zent ilona azzon | nagy zerelmel kerefe az byzon hytnek efme | retyt.

ornatam: quia est filia summi regis, id est Dei: et qui eam spoliatur, punitur: qui autem decorat, praemiabitur. Unde Apoc. XVI.³⁸² Beatus, qui vigilat et custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet etc.

Sed heu, moderni christiani plus curant de ornatu ancillae, id est carnis, quam de ornatu animae. Hinc Augustinus: Adco caecitas mentis invaluit, ut omnia bona et munda velit habere praeter suam animam. Quid est, inquit, quod te nil omnino malum vis habere: non uxorem, non filium, non servum, non tunicam, postremo non caligam tuam; tamen peccando vis habere malam animam; rogo te praepone animam caligae tuae. Haec ille. — Tertius honor est caelicae beatitudinis: et iste multum desideranter est quaerendus sicut haec sancta pro hoc omnia contempsit. Unde canitur in officio in persona eius:

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Regnum mundi et omnem ornatum saeculi contempsi propter amorem domini mei Jesu Christi, quem vidi, quem amavi, in quem credidi, quem dilexi. Et nos ergo exemplo eius quaeramus caelestem honorem.

(Unde Gregorius: Si fratres culmen veri honoris quaeritis, ad caeleste regnum tendite.)³⁸³

³⁸² Apoc. 16, 15.

³⁸³ Az Ilona személyét illető adatok forrása ismeretlen.

10 kynek myatta meg lelhetneye az me || nyey tyzteffegvt. kyrevl vgy (of) oluafatyk | hog mykoron az kereztyen hytet meg efmer | te volna. zent filuefter papanak difputacioya | nak gevzedelm vetele myat. legottan meg | kereztelkevdek evt ezer emberekkel. Es meg | gyvladuan criftuflnak kennyanak zerelme | ben. az zent kereztfat nagy zerelmes zorgal | matoffaggal meg keresuen meg lele. Mely | zent kereztfanak
 20 meg lelefe myat ez zentfe | ges zent ilona azzon kerefe es lele maga || nak mynd menyen mynd fevldevn veghe | tetlen nagy fok tyzteffegvetket es erdemeket | mynden zenteknek kevzevttte. Ez levn az zent | kereztfat. ky meg tevre pokolbely evrdevgnek | ereyet. kyrevl vgy mond zent agofton. hog |

(146^r)

valahol az zent kereztfat elevl mendend hyttel es ifteny | felelmelet ot az ellenfeg nem arthat. Es az | meltofagos zent kereztfat. ky az gonoz keuan | fagot es gonoz gondolatot el evz. Ez az zent ke | reztfa. ky embert (hog)hoz alazatoffagra. Mert | az kereztfanak halala. vala zevrnyevfeges halal. | Es criftus ezt valazta maganak. hog myne | kevnk adnaya alazatoffagnak peldayat. | Vgy mond zent agofton.
 10 Ime vagyon my | nekevnk alazatoffagnak peldaya. keueffeg || nek oruoffaga. O azert myt dagachfel em | ber vagy myt keuelykevdevl. O meg holt | beer. myt gondolz. O meg dohofvlt genyet | leg. myt keuanz. Az te feyedelmel criftus | alazatos. es te keuely vagy. Az fev (keuely) | alazatos az az criftus. es tag keuely. tauol | legyen ez. Ez fele es ezhez hafonlatos tyztfel | fegevetket lele maganak zent Ilona azzon. | ez zent kereztfatnek myatta. menden zen | teknek felette. Azert
 20 tyztelendev ez zentfeges || zent ilona azzon menden emberektel. | Mert mynekevnk nagy fok iokat lele ez | zent kereztfanak meg lelefe myat.: ——— Ma fod kerdees ez. hog io lelkeknek es | zent lelkeknek mykeppen kel kerezny az |

(146^v)

[es] mykeppen kerestethetyk az menyey tyzteffeg. | Erre feleltetyk l[e]o papanak mondafa zerent | monduan. Chodalkozonk hog ha ember ez | velagy tyzteffegre nem iuthat. mukanak | erdeme nekevl. Nagyal erevben ember | az menyey tyzteffegre nem iuthat. muka | nak erdeme nekevl. Annak okaert ezevnk | ben kel vennevnk. hog mykeppen ez velagy | tyzteffegvetket kerestethetyk fok modokon. Ezen | keppen
 10 lelek zerent. az menyey tyzteffegvetket || kerestethetyk fok modokon. Ez velagy tyzteffeg | elevzer kerestethetyk nemykoron. erevs hatalmas | fagnak es iozagnak myatta. es ellenfegvetket | nek meg gyevzele myat.

Secunda^{383/a} quaestio oritur: qualiter ergo debeant sanctae animae hunc caelestem honorem habere

et possint acquirere. Ad quod respondetur ex verbis Leonis papae dist. LXI. c. Miramur, quod si ad honores, inquit, mundi sine laboris merito non pervenitur, multo fortius ad honores caelestium dignitatum. Haec ibi. Ideoque advertandum, quod sicut honores mundi acquiruntur pluribus modis: sic spiritualiter: per mundi, carnis et diaboli victoriam, quare isti sunt hostes nostri contra quos pugnare debeamus. Unde Bernardus: Quotiens vincis, totiens coronaberis. Nam et II. Tim. II.³⁸⁴ Non coronabitur nisi qui legitime certaverit. Secundo quoque acquiritur honor in mundo, scilicet per bonae servitutis industriam,

^{383/a} Pelbárt idézett helyének közvetlen folytatása.

³⁸⁴ II. Tim. 2, 5.

mykeppen az nylua | vagon az vitezekhben es feyedelmekben. Ezen |
keppen lelek zerent. kereftetyk az menyey | tyzteffeg. ez velagnak.
teftnek es evrdevgnak | meg gyevezefe myat. Mert ezek amy ellen |
20 valamenezet meg || gyevezed. annezer koronaztatol. Zent pal es | vgy
mond. Senky nem coronaztatyk. hanem | ha erevffen teruenzerent
kefalkodandyk. | Mafodzer memykoron kereftetyk ez velagy | tyztef-
feg. jo zogatlatnak gyorfalaga myat. |

(147^r)

Mykeppen nyluan vagon ez. az kyralnak | zolgayban. Ezenkeppen
lelek zerent. kereftetyk | az menyey tyzteffeg criftuflnak gyors zolga |
latya myat. Kyrevl vgy mond jduezeytevnk | iefus. Zent janos irtameg
kevnyuenek ty | zenkettevd rezeben monduan. Ha valaky en | nekem
zolgaland. meg tyztefetyt evtet en | atyam ky menyekben vagon.
Harmadzer | nemykoron kereftetyk ez velagy tyzteffeg. | fenes bevl-
10 cheffegnek myatta. Mykeppen || ez nyluan vagon az tanalc adokban
es bevl | chekben auagy doctorokban, Ezenkeppen le | lek zerent.
kereftetyk az menyey tyzteffeg az | byzon bevlcheffegnek myatta.
Mely byzon | bevlcheffeg al. embernek evnen maga meg | efmeretyben.
es iftennek efmeretyben. kyrevl | vgy mond bevlc. Jevuenek ennekem
ez by | zon bevlcheffegnek myatta menden jok. es | zamlalhatatlan
tyzteffeg. az az tyzteffegnek | allapatya. Negyedzer nemykoron kereft-
20 tetyk || ez velagy tyzteffeg. kazdagfagoknak kazdag | fagy myat. Mert
vgy jrattatyk fyrae fya iefus | kevnyuenek tyzed rezeben monduan.
Az penz | nek mendenek engednek. Ezenkeppen lelek | zerent az
menyey tyzteffeg kereftetyk. Joza |

(147^v)

gos myelkevedeteknek es nagy erdemeknek | kazdagfagy myat. kyrevl
vgy mond zent pal. | dychevfeg. bekeffeg. es tyzteffeg. mynden |
jot tevevnek. Zent agofton es vgy mond | Semmy jo ayandekozas
nekevl nem ma | rad.: ——— Evtedzer ez velagy tyzteffegkerefte | tyk
bevlc es ezet zolafnak myatta. My | keppen ez nyluan vagon az ora-
torokban | auagy kevuetevkben. es az aduocafokokban | auagy zozo-

ut patet in servis regis. Sic spiritualiter caelestis honor per servitium Christi. Joann. XII.³⁸⁵ Si quis mihi ministraverit, honorificabit eum pater meus, qui in caelis est. Tertio quoque per claram sapientiam, ut patet in consiliaribus et doctoribus etc. Sic spiritualiter per veram sapientiam, quae consistit in suiipsius et Dei cognitione. Unde Sap. VII.³⁸⁶ Venerunt mihi omnia bona per illam: et innumerabilis honestas, id est honoris status. Quarto: quandoque per divitiarum opulentiam. Nam scribit Eccles. X.³⁸⁷ Pecuniae oboediunt omnia. Sic spiritualiter per virtuosorum operum

et meritorum magnorum divitias. Rom. II.³⁸⁸ Gloria, pax et honor omni operanti bonum. Augustinus: Nullum bonum irremuneratum. Quinto per eloquentiae et facundiae prudentiam: patet in oratoribus et advocatis. Sic spiritualiter per orationem. Luc. XI.:³⁸⁹ Omnis, qui petit, accipit, qui quaerit invenit etc. Hinc. Eccl. V.³⁹⁰ Honor et gloria in sermone sensati. Sexto per familiarem regis vel principum amicitiam.

³⁸⁵ Jn. 12. 26.

³⁸⁶ Sap. 7, 11.: *A Vulgátában*: „Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa et innumerabilis honestas per manus illius.”

³⁸⁷ Eccl. 10, 19.

³⁸⁸ Rom. 2, 10.

³⁸⁹ Lc. 11, 10.

³⁹⁰ Eccl. 5, 15.

- 10 lokban. Ezenkeppen lelek zerent. || kereftetyk az menyey tyzteffeg jmadfagnak | myatta. kyrevl vgy mond zent lukac. | Mynden ky kery vezy. es kerefy meg | lely. Vgy mond fyrac fya iefus. tyzteffeg | es dychevfeg. az ezeftnek ertelmefnek be | zedeiben.: — Hatodzer kereftetyk ez velagy | tyzteffeg. kyralnak nyayaaffaga myat. es | feyedelmeknek vraknak baratfaga myat. | Ezenkeppen lelek zerent. kereftetyk az me | nyey tyzteffeg iftenhez valo byzon zerelm || myat. kyrevl vgy mond zent janos. la | tafarvl valo kevnyvenek harmad rezeben. | Tanalchozok teneked vened. meg tevzelevlt | aranyat. az az. ifteny zerelmet. | hog kazdag (p) legy. Syrac fya [ihs] es vgy mond |

(148r)

- iftennek zerelme. tyzteletes bevlcheffeg. Ezen mo | don kerefe zent ilona azzon es az menyey tyz | teffegevket. Mert ev meg gyeve az ev tetet | ez velagot es pokolbely evrdevget. Magat | foglala criftufnak zolgalatyaban. Az byzon | bevlcheffegnek myatta. meg efmere evnen | magat es. az vr iften es. Gyevhtev evma | ganak lelky kazdagfagokat. iozagos myelkev | detevknek nagy fok kazdagfagybol. Imadfa | gogban magat foglaluan nagy zerelmel || es nagy aytatoffaggal. Levn evneky barátya | az menyey kyral. es az menyey feyedelmek | az az. az zent angelok zereteek evtet.: — | Harmad keerdés ez hog az evzuegyevk | mynemev tyzteffeggel tyztelendevk embe | rektevl az evzuegyek. hog be tellyefevgyek | zent pal apoftolnak parancholatya. holot | azt mongya. Tyztellyed az evzuegyevket. | Erre feleltetyk. hog az evzuegyeket kel tyztelny | neegy keeppen valo tyzteffeggel. 20 Elevzer kel tyz || telny az evzuegyeket. tyzteletnek tyzteffegeuel. | Es ezt kel tenny az evzuegyefgbely tyztafag | nak meltofagaert. Mert vgy mond pogan | bevlc. hog az tyzteffeg ez. tyzteffegnek muta | tafa tetele. az iozagos myelvkevedetnek jegyere. |

(148v)

- Mert az tyzteffeg mentevl nagyob az kylsev jok | kezzevl. es iozagnak iutalma. Mert az tevkelle | tes iozagnak nynchen mento tyzteffege. de | zent agofton mondafa zerent. kereztyeneknek | menden vyafkodafy kevzevt. kemenb viafkodas | tyztafagnak kefalkodafa. holot az viafkodaas | menden napy. es rytka az meg gyevzees. | Mert az gyevzedelmnek ayandoka. chak az vr | iftentevl adatyk. es keueffeknel vagon. Azert | mongya iduezeytevnk criftus. Zent mathe irta ||

Sic spiritualiter per charitatem veram ad Deum. Apoc. III.³⁹¹ Suadeo tibi emere aurum ignitum, id est charitatem, ut locuples fias. Eccli. I.³⁹² Dilectio Dei honorabilis sapientia.

(Istis modis quaesivit haec sancta, ergo etc.)³⁹³

Tertia quaestio est, quali honore sunt ipsi viduae a christianis honorandae, ut impleatur apostoli praeceptum dicentis. Honora viduas etc. Respondetur, quod quadruplici honore, secundum quod colligitur ex scripturis et doctorum dictis. Primo honore venerationis, et hoc propter excellentem virtutem castitatis. Dicit namque Philosophus III. Eth.,³⁹⁴ quod honor est exhibitio reverentiae in signum virtutis,

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

quia honor est maximum bonorum exteriorum: et est praemium virtutis: perfectae enim virtutis non sit condignus honor. Haec ibi. Sed quoniam, ut ait Augustinus, inter omnia christianorum certamina duriora sunt castitatis praelia, ubi quotidiana pugna et rara victoria. Nam hoc donum a solo Deo datur et rari habent: propter quod Christus Mat. XIX.³⁹⁵ dicit: Sunt eunuchi, id est casti homines propter regnum caelorum. Et subdit: Qui potest capere, capiat. Non enim omnes

³⁹¹ Apoc. 3, 18.

³⁹² Eccli. 1, 14.

³⁹³ A latin forrást a magyar Honóra alkalmazza.

³⁹⁴ Philosophus = Aristoteles.

³⁹⁵ Vö. Mt. 19, 12.

meg kevényuenek tyzenkylenched rezeben. | monduan. vadnak tyzta emberek menyeknek | orzagaert. Efmeg vgy mond. ky foghagya fog | ya. mert nem mendenek fogyak ez jgeet. | az az. az tyztafagnak igeyet. Annak okaert | az oly azzonyallatok. kykben leleknek illyen | erevffege vagyon. kyk az ev tefteket meg | gvezzhetyk. jgeen tyztelendevk. Kyknek iegye | re az jras. az evzuegyeket zvzekhez zerkez | tety. 20 Mykeppen zent pal mongya. corin || tyofokhoz irt elfev kevényuenek heted rezebê | monduan. Az hazafagnekevl valo azzonyallat | es az zvz. gondolya azokat kyk vr iftene. | mykeppen legyen kellemetes vr iftennek. hog | legyen zent. az az. tyzta teftel es lelekkel. |

(149^r)

Vgy mond zent ambrus. Tanolyatok azzony | allatok. mely nagy malaszt legen az evzuegyfeg. | Mely evzuegyfeg az madarakban es dychrtetyk. | mert az gerlyce egy gerlycehez zerkeztetuen. | evzuegye maraduan. foha ma gerlycehez nem | zerkeztetyk.: — Mafodzer tyztelendevk az evzu | egyek. el (taplafa) taplalafnak tyzteffegeue. zevk | fegnek ideyen. Mert regente az evzuegyek | el taplaltatnak vala. Zent egyhaznak jevuedel | mebevl. kyk veenfegevgbevl vagy beteg- 10 fegevk || bevl nem mukalkodhatnak vala. Maftan es | meltan taplaltatnak el az evzuegyek. mert | evk fegellyk az zent egyhazat. tartoznak es fe | gelleny az ev imadfagokkal es erdemekkel. | Az carthagynenfis bely concilium jgy zerze mōd | uan. Az evzuegyek kyk zent egyhaznak ievue | delmebevl taplaltatnak. oly jgeen mynd zevnet | len kellennyek iftennek dolgaban. hog az ev | erdemekkel es jmadfagokkal fegelyek az zent | egyhazat. Ennek ellene az irgalmatlanokat || 20 kyk evzuegyeknek nem fegelnek. meg feddy | zent iob ppheta monduan Mynek okaert | heuon el bochattatok az evzuegyeket. ennek | okaert vattok meg kernyekevezueen tevrekkel.: — | Harmadzer tyztelendevk az evzuegyevk. ev |

(149^v)

nyomorufagoknak zomorufagoknak vigasztala | faban valo tyzteffegeuel. Criftufnak peldaya | zerent. ky latuan az evzuegy azzonyallatot fyr | uan. ev egyetlenegy meg holt fyan. jrgal | maffagra jndultatuan monda. Azzonyallat | ne akary fyrnod. es fel tamazta evtet. Ezen | keppen kel nekevnk es jot tennevnk az evz | uegyeknek. jgeuel es myelkevdeffel evne | kyk jot teueen. es vigasztaluan evket. vgy |

capiunt verbum hoc, scilicet castitatis. Unde illae mulieres, quae habent talem fortitudinem spiritus, ut possint carnem vincere, multum sunt honorandae. In cuius signum scriptura viduas virginibus copulavit. I. Cor. VII.³⁹⁶ dicens: Mulier innupta et virgo cogitat, quae Domini sunt, quomodo placeat Deo, ut sit sancta corpore et spiritu.

Ambrosius in Hexa.: Discite mulieres, quanta sit viduitatis gratia, quae et in avibus commendatur. Nam turturi uni iuncta viduata nunquam alteri iungitur. Secundo honorandae sunt honore sustentationis, scilicet in defectu necessitatis. Nam antiquitus ipsae viduae sustentabatur stipendiis ecclesiae, quae prae aetate aut infirmitate non poterant laborare et nunc merito debent sustentari: quia ipsae ecclesiam iuvant et tenentur iuvare orationibus et meritis. Proinde sacrum concilium Carthaginense LXXXI dist. ca. Viduae, inquit, qui stipendio ecclesiae sustentantur, tam assidue in Dei opere esse debent, ut meritis et orationibus suis ecclesiam adiuvent. Quo contra Job. XXII³⁹⁷ arguit immisericordes dicens: Viduas dimisistis vacuas, propterea circumdati estis laqueis etc. Tertio honorandae sunt

Országos Széchényi Könyvtár

honore consolationis in amaritudine tribulationis exemplo Christi, qui videns mulierem viduam flentem super unicum filium mortuum: misericordia motus dixit:³⁹⁸ Mulier, noli flere: et resuscitavit illum. Sic et nos debemus eas consolari verbo et opere benefaciendo. Unde Jac. I.³⁹⁹ Religio munda et immaculata, scilicet christiana haec est apud Deum: visitare pupillos et viduas in tribulatione. O ergo tu mulier

³⁹⁶ I. Cor. 7, 32. — A bibliai idézet a beszéd igényeinek megfelelően átalakítva.

³⁹⁷ Vö. Job 22, 9–10.

³⁹⁸ Vö. Lc. 7, 11. sqq.

³⁹⁹ Jac. 1, 27.

10 mond zent jacob kevnyuenek elfev rezeben. || Tyzta es zepplevtelen
 zerzet. az az. az ke | reztyenfegnek zerzete ez. meg latogatny | aruakat
 es evzuegyeket ev nyomorufa | goknak jdeyen. Oh azert mynd haza fok |
 mynd (evzuegyek) zvezek. meg latogaffatok | fegelyetek es vigasztalya-
 tok az evzuegyeket. | Mert teneked es. azon mertekkel merette |
 tyk. mykoron meg nyomorodol. Negyed | zer tyztelendevk az evzue-
 20 gyek. ev jgyekben | valo meg oltalmazafnak tyzteffegeuel. || Annak
 okaert irattatyk ezenkeppen. hog az | pifpekeknek es egyeb egyhazi
 feyedelmeknek | jelefben kel jgyekevznyk. az evzuegyeknek | oltalma-
 zafara. es el taplalafara. Zent hiero | nymus vgy mond. hog kyralyok-
 nak tyzty |

(150^r)

jtyletet es jgaffagot tenny. es evzuegyeket | hatalmafoktvl es nyomor-
 gatoktvl meg ol | talmazny. kyknek ellene irattatyk jfayas | ppheta
 kevnyuenek elfev rezeben monduan. | Az te feyedelmyd hytetlenek.
 oruoknak tarfy. | aruanak nem jtylnek. evzuegynek jgye | ev hozzayok
 be nem megyen. Jay bozzvt | allok az en ellenfegymre. vr iften
 mon | gya. Oh azert ember tanoly evzuegyevket | tyztelni. hog vegy
 10 iftentevl jutalmat. || tanolyad az zent evzuegyevknek eleteket | zent
 Ilona azzonal evzue keuetny. | Mafod reze lezen. vagy mafod tanol-
 fagonk lezen | az zentfegnek byzonfagos jegyerevl. holot azt | mongya.
 kyk byzonual vadnak. Ezre vl ker | detyk. hog mynemev jegyekkel
 elmertetyk | meg az zent evzuegy. Ezre feletetyk. hog | ennek ielefben
 heet jegyey vadnak. Elfév ie | gye ez az zent evzuegynek hog | ev |
 20 zent. hog az | evzuegy vesse mynd ev tellyes remenfegeet. || es chak
 iftent zereffe. Kyre vl vgy mond zent | pal apoftol corintyofokhoz irt
 elfev kevnyue | nek evtvd rezeben monduan. Ky byzonual | evzuegy
 es el hagyatot. remenkevgyek vr | iftenben. Mertmykoron chak az vr
 iftent |

(150^v)

valaztya maganak iegyefevl. kel mynd ev tel | lyes zyueet adny nagy
 byzodalma evneky. | hog criftufban legyen evneky vigasztalafa.
 kynek | egyebevnven vadnak zamlalhatatlan nyo | morufagy. mykep-
 pen meg nyomorodot | evzuegynek. Kyre vl vgy mond zent dauid. |
 Az en fok keferevfegym zerent. az te vigazta | lafyd meg vigasztalak
 az en lelket. Annak | okaert remenkedny iftenben. es bekeffeget |

coniugata visita viduas, adiuva et consolare, quare et tibi eadem mensura remetietur, quando viduaberis. Quarto honore defensionis in suis causis. Unde LXXXVII. di. p. totum dicitur: quod episcopi et alii ecclesiarum praelati praecipue viduarum protectioni et sustentationi debent intendere. Item XXIII. q. V. Regum, dicit Hiero. quod regum officium

est iudicium et iustitiam facere, et viduas defendere a potentibus et opprimentibus etc. Quo contra Esa. I.⁴⁰⁰ dicit: *Principes tui infideles: socii furum: pupillo non iudicant, causa viduae non ingreditur ad eos. Heu vindicabor de hostibus meis, dicit Dominus. O ergo homo disce viduas honorare, ut a Deo recipias mercedem: disce sanctitatem earum imitari. Circa secundum de sanctitatis testimonio probabili quaeritur. Quibus signis agnoscitur sancta vidua et probatur testimonium sanctitatis. Ad quod respondetur, quod praecipua signa huiusmodi sanctitatis sunt septem. Primum est spem totam in Deum ponere et ipsum solum diligere. I. Tim. V.⁴⁰¹ Quae vere vidua est et desolata, speret in Domino. Cum enim solum Deum elegit,*

Országos Széchényi Könyvtár

sibi in sponsum: totum cor fiducialiter illi dare debet, ut habeat in Christo consolationem, quae aliunde innumeras patitur tribulationes et oppressiones tamquam desolata: et sic habebit consolationem suae patientiae. Iuxta quod Psalmus ait:^{401/a} *Secundum multitudinem dolorum meorum, conso. tuae laeti. animam meam. Et Eccli. II.⁴⁰² Quis sperabit in Domino et derelictus est: quasi diceret, nullus. Unde spe-*

⁴⁰⁰ Is. 1, 29.

⁴⁰¹ I. Tim. 5, 5.

^{401/a} Ps. 93, 19. „Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo: consolationes tuae laetificant animam meam.”

⁴⁰² Vö. Eccli. 2, 11—12.

10 tartany ellene valokban. nagyob dolog ez zent || gergelynek mondafa
 zerent. hognem ha | lottakat tamaztan(a)y. es akar mely nagy | chodat
 tenny. Mafod jegye az zent evzuegy | nek. hog ev jmadfagban alyon.
 Kyrevl vgy | mond zent pal. thymoteufhoz irt elfev kevnny | venek
 evtevd rezeben monduan. Ky byzonual | evzuegy remenkevgyek vrban
 es alyon | jmadfagokban es kevnnyergefevkben eyel es | nappal. Anna
 20 pphetiffanak peldaya zerent. | kyrevl vgy jrt zent lukac kevnnyuenek ||
 mafod rezeben. hog ez anna pphetyffa | keet negyuen es harom ezten-
 deyg volt | evzuegy. Es eyel es nappal az templomba | lakozyk vala
 jmaduan. ennek okaert er | demle latny criftuft. Vgy mond zent agof-
 ton |

(151^r)

valaky meneuel zentfegefb. es zent keuanfagokkal | tellyefb. anneual
 ev jmadfaga kevn hullaffokkal | beueb.: — Harmad iegye az zent
 evzuegynek. hog | az zent evzuegy meg ehneyche ev nyelueet fok |
 zolaftvl. Mert falamonnak mondafa zerent. | fok zolaftban nynchen
 mezze az bevn. Azert va | laky meg meertekly az ev nyelueet. bevl
 em | ber az. Errevl mongya crifoftomus. Myne | mev az zyv. olytano-
 kat zol valamely ember | Ezenkeppen az bezedevknek heetfagabol.
 10 az zyv || nek heetfaga ertetyk. es az zerzeteffeeg heetfag | nak lattatyk
 techchyk. Vgy mond zent ger | gely. hog egy apaccha. ky jollehet tyzta
 va | la. de el karhozeek. azert hog az ev nyelueet | vgy nem ehneyte
 meg. mykeppen kel vala.: — | Negyed iegye az zent evzuegynek. hog
 fog | lalya magat iozagos myelkevdevekb. | Mert az evrefkevedv
 nem melto meeg chak | az kenerre es. melyet meg czyk. Mukalkodny |
 20 kel az evzuegynek. azzonyonk marianak pel || day zerent. Mert az
 templomba lakozuan | azzonyonk maria. eetket menden napon az |
 angeltwl vezen vala. de maga azert mukal | kodyk vala. es valamyt
 leel vala mynd az | zegenyeknek agya vala. az eetket es. kyt az |

(151^v)

pyfpekektevl vezen vala. zegenyeknek agya va | la. Ezenkeppen tezen
 vala zent erfebet azzon es. | egyeb fok zent azzonyok es. Vgy mond
 zent | agofton. Az oly alamyfnat zerety az vr ilten | es ioua hagyta.

rando in Deo, patientiam habere in adversis, maius est, quam mortuos suscitare et quaequam miracula facere, ut dicit Greg. Secundum signum est orationi insistere. I. Tim. V.⁴⁰³ Quae vere vidua est, speret in Domino et instet orationibus et observationibus nocte ac die. Exemplum de Anna, LXXXIII. annorum vidua, quae die ac nocte in templo orabat, Luc. II.,⁴⁰⁴ et ideo meruit videre Christum natum.

(Unde dicitur Eccli. XXXV.⁴⁰⁵ Non despiciet Dominus, id est diligit, minus enim dicendo plus significat. Sequitur: preces pupilli nec viduam, si effundat loquelam gemitus; Dominus enim exauditor est.)

Augustinus: Quanto quisquis sanctior et sancti desiderii plenior, tanto in eius oratione fletus uberior. Tertium signum: refrenare et verbositatem restringere. Nam ut scribitur Prover. X.⁴⁰⁶ In multiloquio non deest peccatum. Qui ergo moderat linguam, sapiens est. Hinc Chrysostomus super Mat.: Quale est cor talia verba quis loquitur. Sic ex vanitate verborum vanitas cordis intelligitur et religiositas vana videtur, prout Jac. I.⁴⁰⁷ testatur. Proinde Gregorius: li. dialo. narrat quandam sanctimoniam licet castam tamen damnatam ob hoc, quod linguam non refrenavit, ut debuit. Quartum signum operibus bonis se occupare. Unde I. Tim. V.⁴⁰⁸ Vidua eligatur in bonis operibus testimonium habens. Nam otiosa non est digna etiam pane, quo vescitur. II.⁴⁰⁹ Qui non vult operari, nec manducet. Unde dato, quod vidua in temporalibus abundantem ad hoc aeque bene propter pauperes alendos operari debet: sicut legitur in exemplo de Beata Virgine Maria,

quae licet in templo manens quotidie ab angelis escam sibi portatam acciperet, tanem manuum labore se propter pauperum distributionem occupabat: et etiam escam, quae de proventu templi sibi debebatur,

⁴⁰³ I. Tim. 5, 5. skk.

⁴⁰⁴ Vö. Le. 2, 36–38.

⁴⁰⁵ Eccli. 35, 17.

⁴⁰⁶ Prov. 10, 19.

⁴⁰⁷ Vö. Jac. 1, 27.

⁴⁰⁸ Vö. I. Tim. 5, 5. skk.

⁴⁰⁹ II. Thess. 3, 10. Érdekes, hogy a magyar szöveg az „Aki nem dolgozik, ne is egyék” idézetet nem veszi át a latinból.

melyet valamely ember az | ev igaz mukaybol ad. Evtevd iegye az | zent evzuegynek. hog ev tefteet kemenyen | meg nyomoreycha. Mert vgy mond zent agofto | hog kevnyeben tartatyk egy edenben az tevz |
 10 es az vyz. hognem mynt etelnek es italnak || gyenyerevfegeben tar-
 tathatneek meg az tyz | taffag.: — Hatod iegye az zent evzuegynek | hog nyluan valo helt el tauoztaffon. es ma | ganak lakozo helt zereffen. Azert mongya | zent ambrus. Tanolyatok zent zvzek es azzo | nyalla-
 tok. zvz marianak peldayauul. kevr | nyevl nem kerengeny egyebek-
 nek hazok | zerynt. nem keefny vchakon. Efmeg vgy | mond. valaky
 20 iduezevlny akar. el fuffa ez | velagot. fel menyen elmeyeuel. es kereffe ||
 az vr iftent. Errevl dyehrtetyk vala zent | judit azzon. hog ev marad
 vala ev haza | nak tytkos helyen.: — Heted iegye az zent | evzuegynek.
 hog ev criftusnak kennyanak | emlekevzetyt. myndenkoron ev zyue-
 ben hor |

(152^r)

dozza. Vgy mond bona ventura. hog zentfeg | nek tellyes keenche
 vagyon. criftus kennya | nak emlekevzetyben. Mely criftus kennya |
 nak emlekevzety mendeneknek felette my | elkevdy zerzy embernek
 lelkeben az zent fe | gev. Zent gergely es vgy mond. ha criftus | kennya
 embernek zyueben hozattatyk. | nynchen oly kemen dolog. ky egyen-
 lev le | leekkel el nem vifeltetyk. Azert ennek kel len | ny evzuegyeknek
 10 menden napy leckeyek || nek. Ezenkeppen tevn ez zentfeges zent ilona
 azzon | mert ev benne mynd meg leletenek ez felyevl | meg mondot
 iegyek. Es ielefben evbenne meg | leleteek criftus kennyanak zevnetlen
 valo emle | kevzety. Ez az dychevfezes zent ilona azzon. ky | nek
 oly igeen nagy buzgo zerelme vala criftus | kennyahoz. hog ev mynden
 helyeket meg iara | meg kerefe ierufalemben. valahol my edes id |
 uezeytent iefus kenzatot es az ev dragalatos | zent vereet ky hullata.
 20 Ez bodogfagos zent ilona || azzon mynd fel veue es be viue ierufalem-
 bevl | zyntyn romaba. nem akara hog ez dragalatos | keene. criftus
 vereuel meg zenteltetet fevld | es kevuek. meg nyomattaffanak poga-
 noknak | laboktvl. Yelefben kedeg mondatyk hog ezeket |

(152^v)

viue romaban. Elevel az [kev] garadychot. mely | kev garadychon
 iduezeytenk iefus fel vonta | tyk vala pilatos eleyben meg kevtevtz-
 tetuen. | Es mykoron az fydoktvl kegyetlenevl rangat | tatneek. idue-
 zeytenk iefus ev zent teerdeere | le efeek. es az kemen kev legottan
 neky en | gedueen. be horpada az ev zent labay alat. | es mondatyk hog
 az vapaba bele feerne | egy kychyn gyermek. ky mynd ez may na |
 10 pyg azon keppen me[c]g lattatyk. Vgyan || ezen kev garadychon. myko-
 ron criftus | vronk fel vontatneek. es jvtot volna az | garadychnak
 kevezepere. az my aldot meg | valtonk efeek az ev aldot zent orchayara |

pauperibus erogat. Sic et de Beata Helisabet et aliis multis. Unde Aug. de vita christiana dicit: Illam elemosynam Deus approbat, quam quis de iustis laboribus administrat. Quintum signum rigide carnem suam mortificare.⁴¹⁰

----- Item idem Augustinus dicit, quod facilius conservatur ignis in aqua in uno vasae, quam in deliciis cibi et potus servetur continentia.⁴¹¹

----- Sextum signum vitare publicum et solitudinem diligere. Unde Ambrosius: Discite vos sanctae virgines sic et mulieres exemplo Mariae non circumstare per alienas aedes: non demorari in plateis etc. Idem de fuga saeculi dicit: Qui salvus esse vult, fugiat mundum, ascendat: scilicet mente quaerat Deum. Unde Sancta Judith vidua de hoc commendatur, quae mansit in cubili secreto domus suae. Ultimum est: memoriam passionis Christi semper corde gestare.

Unde Bonaventura dicit, quod totus thesaurus sanctitatis est in memoria passionis Christi, quae super omnia operatur in anima sanctificationem. Et Gregorius: Si passio Christi ad memoriam revocetur, nil quam durus, quod non aequo animo toleretur. Haec sit ergo quotidiana lectio viduarum et studium. Sic fecit haec sancta, de qua hodie celebramus pro nostro exemplo.

(Imitent ergo non solum mulieres, sed etiam viri ad salutem.)⁴¹²

⁴¹⁰ Egy hosszabb Ágoston-idézetet kihagy a magyar.

⁴¹¹ Csak a már annyiszor idézett I. Tim. 5-re való hivatkozás marad ki a magyarból.

⁴¹² Ilona életrajzi adatainak forrása ismeretlen.

az garadyehon. ot es ottan engede neky az | kemen kev es be horpada.
 Ez es meg lach | chyk mynd ez may napyg. es mondatyk | hog ot az
 arant kys rofteeel vagon rayta. | Mafodzer zent ilona azzon viue
 20 romaban | az aytot. kyn iduezeytenket pilatozhoz viueek. || de myert
 ot három ayto vala. Zent ilona | azzon nem tudhata melyk az ayto.
 annak | okaert mynd az három aytot el viue. | Harmadzer zent ilona
 azzon viue roma | ban az fevldet es az kevueket. kyn iduezey |

(153^r)

iefuft hordoztak ev kenyanak ideyen. hullat | uan az ev dragalatos
 zent vereet. Es mon | datyk hog az fevldnek chynaltatot volt ha |
 rom nagy ozlopokat reez plehbevl. kyben | tetete az fevldet. Mely
 ozlopok oly temer | devkck hog keet ferfyv evleuel be nem | ery. kyk
 meeg ma es vgyan vadnak. | Az kevuek kedeg hol vronk iart egy mond |
 hatatlan nagy palotaban vadnak. pagy | mentom keppen. Negyedzer
 10 viue romaba || az kevuet zent ilona azzon. kyn az vitezek | verfelyet
 vetenek vronknak ruhayaert. | es az kevnek ketteyt. kyk meg hafa-
 doza | nak vronk kennya hala jdeyen. es az | aztalt. kyn vronk az
 veeg vachorat teue. | Ennek felette fok zantalan egyebeket kyket |
 reuidfegert el hagyok. Azert ezekbevl | eleg nyluan vagon. hog ez
 zentfezes zent | jlon azzonnak nagy zerelme vala eriftus | kennyahoz.:
 20 — Harmad tanolfagonk lezen. || az tyztafagnak erdemenek dychyre-
 tyrevl. | holot azt mongya. evzuegyek. Mely jgeek | melle kerdeyk.
 menemev iokkal erdemly | ember hog meg bodogeytaffek az tyztafag-
 nak | nyatta. kyre felettetyk. hog evzue gyevhtuën |

(153^v)

Országos Széchényi Könyvtár

zent jrafokbol. ielefevl bevlchnek jrafabol iegyez | tetnek heet jook.
 kykkel ember meg bodogey | tatyk. Mert így irattatyk bevlchnek kev-
 ny | veben monduan. O mely jgeen zeep az tyz | ta nemzetleg feneffeg-
 gel. mert halaltalan | ev emlekevezety. Mert iftenneel es efmeretes |
 jousa hagyafnak efmeretyuel. emberekneel es | ez velagon. Mert mykoron
 az tyztafag ielen | vagon. kevuettyek es keuannyak evtet em |
 10 berek. es evrekke orzagol meg coronaztat || uan. Elevzer az tyztafag
 meg ekefeyt em | bert chodalatos ekeffeggel. azert mongya | bevl
 nagy chodalozaffal monduan. | O mely jgeen zeep az tyzta nemzet-
 leg. | bizonyaban chodalatos keppen zeep az tyz | tafag. Mert az
 ifteny hafonlatoffagnak dy | chevfegeet rezefeyty maganak. kyrevl
 vgy | zent ianos latafarol valo kevnyueben mōd | uan. Iarnak en velem
 20 feyer ruhakban. | mert meltook. Mafodzer az tyztafag meg || fokafey-
 gya az bodogfagnak dymevlcheet. | annak okaert mongya feneffeggel.
 az az | erdemeknek es iutalmaknak feneffegeuel. | Harmadzer az tyzta-
 fag aad embernek fe | neffezes neuet evrekke. azert mongya ha |

Circa tertium de castitatis merito quaeritur: qualibus bonis meretur homo felicitari per castitatem. Ad quod responditur, quod recolligendo

ex scriptura, praecipue Sap. IIII.⁴¹³ notantur septem bona, quae felicitant hominem. Nam scribitur ibi sic: O quam pulchra est casta generatio cum claritate, immortalis est enim memoria illius, quoniam apud Deum nota est et apud homines; cum praesens est illa, imitantur et desiderant eam: et in perpetuum triumphat coronata etc. Primo ergo admirabili decore adornat: ideo admirantur; dicit: o quam pulchra, quod divinae similitudinis gloriam participat. Apoc. III.⁴¹⁴ Ambulabunt mecum in albis, qui digni sunt. Secundo: beatitudinis fructum accumulatur, propterea additur: eum claritate, scilicet meritorum ac praemiorum.

(Nam conjugali castitati debetur claritas felicissimi fructus tricesimus, viduali sexagesimus, virginali centesimus secundum doct.) Tertio clarissimum nomen perpetuo praestat: ideo dicitur: Immortalis est memoria illius.

⁴¹³ Sap. 4, 1.

⁴¹⁴ Apoc. 3, 4.

(154^r)

laltalan ev emiekevzety. Negyedzer az tyzta | lag embert fel magaztat
nagy meltofagra. | mert tezy evtet criftufnak zerelmes iegye | feue.
Azert mongya. mert efmeretes iften | neel es. az az. zerelmenk ieles
efmeretyuel. | Mely zerelmel vetetyk az lelek criftuftvl ie | gyefevl.
mykeppen anya zent egyhaz enekly | monduan. Ievvel criftufnak
iegyefe. | Evtvedzer az tyztafag embert meltofagolban | halonl
10 criftus vronkhoz es azzonyonk maria || hoz azert mongya. efmeretes
embereknel es. | Mert mykoron ielen vagyon az tyztafag. | kevuetyk.
az az criftuft es zvz mariat. | Errevel mongya zent ianos. Ezek kevue |
tyk az baran. valahoua megyen. Hatodzer | az tyztafag nagy bodog-
fagolt meg coronaz. | azert mongya evrekke orzagol meg coro | naz-
tatan. Mert menden tyztaknak aran | corona. de az zvzeknek ennek
20 felette ada | tyk aureola. az vyafkodafert kyt tevttek || ev teftekevn.
Hetedzer es vtolzer az tyzta | lag meg bodogeyt embert mert tarfo |
feygya evtet angeloknak evrevmekhez. | kyk fem hazafvlnak. fem
hazafeytatnak. | azert mongya. keuannyak evtet. az az. Az |

(154^v)

angelok. kyk az tyztab embereket jnkab ze | retyk. az ev hozyayok
valo hafonlatoffagnak | okaert. Ez dychevfeges zent ilona azzon.
mynd | meg lele az ev tyzta elete myat ez felyevl | meg mondot iokat.
Mert ev vranak con | ftantinus chazar halala vtan. nem akara meg |
hazafvlny. de mynd halaly zent es tyzta evz | vegyefegben marada meg.
Ez az meltofagos | zent ilona azzon. ky vala britanyay cloel ky | ral-
10 nak leanya. es constantinus chazarnak || felefege. Nagy constantinus
chazarnak edes | anya. Ez az zentfeges chazarne azzon. kynek | ev
meg fordulafakoron fordulanak criftuf | hoz evt ezer emberek. kyrevl
vgy enekel | anya zent egyhaz. ez zent azzonnak ev zolof | mayaban
monduan. O iftennek chodalatos | es hatalmas kegyelmeflege. ky ez
dychevfeges | kyralne azzonnak meg fordulafara engede | meg kerez-
telny evt ezer embereket. Ez az zent | jlona azzon. ky mykoron meg
20 lelte volna az || zent kereztfat. ot az helyen chynaltata egy | jgeen
nagy ekes templomot. Es kyraly kaz | dagfagokkal meg kazdageyta.
az zent ke | reztfanak feleet viue constantynapolyban | az ev fyanak
nagy constantinus chazarnak. |

Quarto: dignitate summa sublimat, scilicet quod facit sponsam Christi amabilem. Ideo dicitur: Apud Deum nota est et apud homines, scilicet notitia specialis amorositatis, qua acceptatur anima in sponsam a Christo: prout canit ecclesia dicens: Veni sponsa Christi etc. Quinto excellentius Christo et Beatae Virgini Mariae conformat et approximatur, ideo dicitur: Apud homines. Cum praesens est illa, scilicet castitas: simulantur Christum sequendo et matrem eius. Apo. XIII.⁴¹⁵ Hi sequuntur agnum, quocumque ierit. Sexto felicissime coronatur; ideo dicitur: In perpetuum triumphat coronata incoinquinatorum certaminum praemium vincens. Nam omnibus castis datur aurea corona essentialis, scilicet praemii, et insuper virginibus datur aureola pro victoria super carne.⁴¹⁶

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

⁴¹⁵ Apoc. 14, 4.

⁴¹⁶ Feltűnő, hogy a hetedik pont kifejtése a latin szövegben nincs meg, jóllehet maga Pelbárt is hetet jelent be az elején; — a magyarban viszont megvan. — Pelbárt De Sanctis-ának összes kiadásait átnéztük, de egyikben sem találtuk meg ezt a hetedik pontot. — A továbbiak latin forrásszövege ismeretlen.

(155^r)

es egyk rezeet hagyta ierufalemben. es ciria | cuft zerze ierufalemben
pifpekke. Ez az ala | zatos chazarne azzon. ky mykoron meg lelte |
volna az zent kereztfat. meg vigada ez ay | tatos lelkev tyztelendeu
chazarne azzon. es | tevn nagy vendegfeget. Valanak kedeg | ierufalem-
ben iftennek zentelt zvezek. ezeket | hyuata zent ilona azzon az ev
vendegfege | ben ebedre. Es oly jgeen nagy aytatoffaggal | gondola
10 ev vele. hog meltatlannak hyzy || vala azt. hogha ez zvezeknek zol-
galnanak | chazarne azzonnak zolgalo leany. hanem | evnen maga
Zent ilona azzon. hozza evue | deze az ev ruhayt. Es evnen maga tarta |
vizet kezeknek mofdany criftufnak zolgalo | leanynak. es evnen maga
hoz vala cetket | nekyk. es eleygben tezy vala. Ezenkeppen | jtalt es
zolgaltat vala nekyk evnen maga. | Ezen keppen alazya vala magat
20 ez alazatos | chazarne azzon. hogky vala romay chazarne || azzon.
es nagy constantinus chazarnak | anya. hog ev az criftus zolgalo
leanynak | zolgalo leanyua teue evmagat. Ezeknek | vtanna zent ilona
azzon foglala magat | jrgalmaffagnak es zent zerzetteffegnek my |

(155^v)

elkevdeyben. Mykoron ez zentfezes zent ilona | azzonnak volna keet
negyuen eztendeye. | Eletenek zentleben romaban. ez velagbol kymu-
leg | vrbán bekeffegben bodogyl el nyvgoueek. | feptember hauanak
tyzen evtevd napyan. | es temetteteek az ev zentfezes tefte. Zent |
marcellinus es zent peter egyhazaban. ky | nek tefteet az ev fya nagy
constantinus cha | zar romabol el viue constantinapolyban. | de jdev
10 jartaban az ev zent tefteet ez cha || zary varafbol. az velenchey vrak el
hozak. | Es maftan vagon velenchenek mellette | egy zygetben. ky
neuztetyk fetet varaf | nak. Zent ilona azzon claftromban. | nagy
ekeffeggel meg ekefeytetuen. Es kyk | evtet ot lattaak mongyak hog
egezen va | gyon az ev bodog tefte. es ev feyeben va | gyon dragalatos
zep aran corona. es ev | nyakan aran lanchban criftufnak kerezte |
20 fayaban chynalt dragalatos zep kerezte ev || melyen. ky feelyk kevlemb
kevlemb cho | dakkal. Azert ez az zentfezes ilona azzon | ky romaban
nagy fok martyroknak. | fok zent egyhazakat rakata. es fok evrek |
fegevkkel meg kazdageyta. kynek ev lelke |

(156^r)

keuankozeek iftennek pituaraban. az | ev zyue meg vigada ev iftene-
ben. Melto | levn azert vr iftennek orzagara ez zent | azzon. hogky
vgy vifele ez velagy tyzettefe | geet. hog erdemleneye az menyey dy |
chevfeget vallany mynd evreкке.: ——— |

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

*De visitatione Mariae. Sermo XLV.*⁴¹⁷

Benedicta tu in mulieribus et benedictus fructus ventris tui. Lu. I.⁴¹⁸ Ista verba dixit sancta Elisabeth, uxor Zachariae et mater Sancti Johannis Baptistae ad Beatissimam Virginem Mariam cognatam suam.

⁴¹⁷ Forrása: *Paratus, De Sanctis. sermo. 45.*

⁴¹⁸ Lc. I, 42.

XVII. *Kezdetyk nemes azzonyunk zyz mari | arol valo preciacio ky hyuattatyk vyfytacio marie napyanak monduan |*

- 10 Benedicta tu in mulieribus et bñdictus fructus || ventris tui. luce primo. Aldot vagy te az | zonyallatoknak kevzevte. es aldot te mehed | nek dymevlche. Ezeket zent lukae irya kevény | venek elfev rezeben. Ez igeiket monda zent | erfebet azzon zacariafnak felefege zent ianos | baptiftanak anya. azzonyonk marianak | az ev rokonfaganak. Mykoron azzonyonk | maria meg latogata zent erfebet azzont. | mely meg latogatafnak innepeet ma tyz | tellyevk. (My)Mely jgegeben nekevnk har || makat kel ezevknben vennevnk. Elevzer | azt. myert latogata meg azzonyonk ma | ria zent erfebet azzont. Mafodzer azzony | onk marianak meg aldafanak es valaz |

(156^v)

- tafanak erektevlfogua valo zerzefeert. Harmad | zer zyz marianak dymevlchenek dragalatos | haznalatoffaga. ky neuztetyk iefus criftufnak. | Ez predicacyonak elfev rezerevl ezevknben kel | vennevnk ezt. hog myre latogata meg azzo | nyonk maria zent erfebet azzont. Mert | ez azert let. hog zent janos baptifta meg | zenteltetneek ev anyanak meheben. Ennek | okaert neuztetyk ez jnnep azzonyonk
10 ma | rianak meg latogatafnak jnnepenek. || Mely jnnepnek zerzefe vagy eredety. mon | datyk hog jgy levt mykeppen zent lukac | mongya. Mert mondatyk vagy oluafatyk | hog azzonyonk zyz maria. ev jffyvf[a]g[at]v[el] | fogua mendenkoron templomban volt iften | nek zolgalatyaban. Es hallotta gyakorta | mondatny. hog volna zvletet egy zyz. Mely | zyznek kellene hordozny ev meheben. menyek | nek kyalat es vrat. Es azzonyonk maria | zevnetlen es zerelmel keuanya
20 vala vr iften || tevl. hog ev zolgalhatna ez zyznek. Es tahat | bochattateek evmagahoz azzonyonk zyz maria | hoz iftentevl gabriel archangyal. galileanak | varafaban. kynek neue nazaret. ferfyvnnak jegyzet zyzhez. kynek neue ioseph. dauid haza |

(157^r)

- bol. es az zyznek neue maria. Es az angyal | meg hyrdete azzonyonk marianak. hog ev | volna az zyz. kynek kellene vifelny ev mehe | ben menyeknek kyalat es vrat. Es bemen | ven az angyal. kevzevnuen monda. Iduez | legy malasztal tellyes vr vagyon teueled. | Es mykoron azzonyonk maria fogatta vol | na ev meheben iftennek fyat. legottan el | menuen fyeteteteffeggel az hegyre. es | bemene zakaryafnak hazaban. es kevze || ne erfebetnek. Ime azert mykeppen mene | alazatoffon az nagyob az kyffebhez. az azzon | az zolgalohoz. Menyorzagnak kyalne | azzonya. az evnfegebely zolgalo leához. | Es ezenkeppen

quando scilicet beata Maria eam visitavit. Cuius festum visitationis hodie celebramus. In quibus verbis tria nobis praenotantur. Primo, quare Virgo Maria Beatam Elisabeth visitavit. Secundo aeternalis institutio benedictionis et electionis Mariae.

Tertio practiosissima utilitas fructus Mariae, qui appellatur Jesus Christus. Circa primum considerandum est, quare Beatissima Virgo Maria Elisabeth visitavit, cognatam suam. Nam hoc ideo factum est, ut Johannes Baptista sanctificaretur in utero matris suae. Et ideo hoc festum dicitur visitatio Mariae, cuius institutio seu origo sic dicitur evenisse, ut dicit beatus Lucas. Legitur enim, quod Beatissima Virgo Maria a iuventute sua semper fuit in templo et servitio Dei et audivit multoties dici, quod una virgo esset nata, quae deberet portare caelorum regem, et Dominum. Et ipse assidue et diligenter desiderabat a Domino, quod posset famulari illi Virgini. Et tunc breviter missus est Gabriel a Deo in civitatem Galileae, cui nomen Nazareth, ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat Joseph,

Országos Széchenyi Könyvtár

de domo David et nomen virginis Maria, et annuntiavit ei, quod ipsa esset, quae deberet portare regem caelorum et Dominum. Et ingressus angelus ad eam salutando ait: Ave gratia plena, Dominus tecum etc.,⁴¹⁹ ut in evangelio. Et statim concepit virgo Filium Dei, verum Deum et hominem in anima et in carne ad salutem populorum. Tunc immediate post conceptionem exurgens Maria abiit in montana cum festinatione etc. et intravit domum Zachariae. Ecce quomodo humiliter ivit superior ad minorem, domina ad famulam, regina caeli et terrae ad ancillam, et sic laudando laudibus laudavit Elisabeth, et

⁴¹⁹ Lc. 1, 28.

dychyretekkel dychyruen. | kevzevne erfebetnek. Ez vala ez may
jnep | nek zerzefenek oka. Mafodzer ezevknben | kel vennevnk ez
igeegbevl. hog azzonyonk | zeepfeges zvz maria fok okokbol neuez-
20 tetet | aldotnak evrektevl fogua. Elevzer neuez || tetet aldotnak azzo-
nyonk maria az ev nagy | alazatoffagaert. kyuel levn az evrek ky | ral-
nak anya. es fel magasztateek menyen | es fevldevn. Mert evnen maga
az zvz | maria bodognak mongya magaat az |

(157^v)

ev alazatoffagnak okaert. kyrevl vgy ir zent lukac | kevnnyuenek elfev
rezeben monduan. Mert meg | tekeentette vr iften az ev zolgalo lea-
nyanak | alazatoffagat. mert ezbevl. az az. az en alazatof | fagombol
engemet bodognak mondnak men | den nemzetevk. Mert az zvz maria
oly jgeen | alazatos. hog ev nem vtal mynekevnk bevnfeknek | zol-
galny az ev nagy alazatoffagabol. | hog ev efedevzneyek az ev zent
10 fyanak elevtte | az bevnffegert. Az zvz maria kedeg zolgal az ||
bevnfeknek harom keppen. Elevzer az zvz maria | az bevnfeknek
ezben. mert ev el valtoztagyaz az | jgaz byronak kemenfeges sentencya-
yat. es az | bevnft meg fordeygya es meg hozya az bocha | natra.
Ez meg vala peldaztatuan elfev kyraly | kevnnyek hvzon evtev
rezeben. holot vgy mon | datyk. hogy mykoron nabal meg bantotta |
volna dauid kyralt. azert hog az ev kevuetyt | meg vtalta volna. Nabal-
20 nak ev felefege | abigail. le efeek dauid kyralnak labay elevt || el val-
toztatuan az kyralnak haragyat. es | nyere bochanatot ev vranak
nabolnak. Na | bolon ertetyk az bevnnes. ky meg bantotta | az vr iften
az ban. hog meg vtalta az ev | kevuetyt. anyazent egyhaznak paran-
chola |

Országos Széchényi Könyvtár

(158^r)

tynak engedetlenfege myat. vetkezuen halalos | bevnnek myatta.
Mely bevnft az ev iften az ev | kemenfeges sentencyaya myat iteel
evrek kar | hozatra. Melyet meg efmeruen abigail. az az. | az bodog-
fagos zvz maria. az ev nagy melfeges | alazatoffagabol el megyen cri-
tufnak zent la | bayhoz. Es ezenkeppen el valtoztagy[a] az kemen |
feges sentencyat. az bevnft meg bekeltety | vr iftennel. es bochanatot
10 nyer neky vr iften | tevl. Mely zolgalatyarvl az zvz marianak || my
kyk bevnfek vagyon. foha elegfeges ha | laat nem adhatonk. Mafodzer
zolgal az | zvz maria az bevnfeknek ezben. hog gya | korta zerez evne-
kyk bemenetevt es iarula | tot. az ev zent fyahoz my vronk iefus cri |
ftufhoz. Byzonyaban nagy byzodalm vagy | hyedelm volna ez vala
mely embernek. | hogha ez embernek volna valamly nagy | jgye vagy
20 pery valamly nagy feyedel | mel. Es ez embernek volna efmerety ez ||
feyedelmnek valamly rokonfagauaal. | vagy vduarabely ieles zolgaya-
aal. ky | vynneye evtet ez vrnak vagy feyedelm | eleyben. hog ez
vrnak meg mondhatnay | az ev dolgaat. Annal es nagyob byzodalm |

factum est etc. ut in evangelio.^{419/a} Haec fuit causa institutionis huius festi. Circa secundum nota, quod ex multis causis ista speciosissima virgo Maria ab aeterno nuncupata est benedicta. Primo propter eius nimiam humilitatem effecta est mater aeterni regis et sublimata in caelo et in terra. Nam ipsa dicit se benedicta propter eius humilitatem.

Lu. I.⁴²⁰ Quia respexit humilitatem ancillae suae, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Ipsa enim ex nimia humilitate non dedignatur servire omnibus peccatoribus, qui deberent eam diligenter adorare et eidem devote servire, ut ipsa pro eis intercederet ad Filium eius, Dominum nostrum Jesum Christum. Ista enim virgo servit peccatoribus tripliciter. Primo, quia ipsa mutat sententiam iudicis, et reum ad veniam convertit et adducit. Istud figuratum est I. Reg. XXV.⁴²¹ ubi dicitur, quod cum Nabal offendisset David regem in eo, quod nuntios eius contempsisset, uxor eius Abigail cecidit ante pedes David regis mutans sententiam regis et veniam Nabal viro suo impetravit. Per Nabal intelligitur peccator, qui offendit Deum in eo, quod nuntios suos contemnit per inoboedientiam mandatorum ecclesiasticorum mortaliter peccando,

quem Dominus de sua strenua iustitia adiudicat damnationi perpetuae. Quod cernens Abigail, idest Beatissima Virgo Maria ex nimia humilitate procidit ad pedes Christi et Patris in divinitate, sicque sententiam revocat: et peccatorem Deo reconciliat ac veniam impetrat. De quo sibi nunquam plenarie possumus regratiari. Secundo fuit ista Virgo benedicta peccatoribus in hoc, quod frequenter eis parat adiutum et accessum ad Filium suum, Dominum nostrum Jesum Christum. Certe magnum esset refugium, si homo haberet cum magno principe terreno causam et haberet tunc notitiam alicuius curialis seu familiaris illius principis, qui duceret eum ante dominum et domino suo propositum initiaret:

^{419/a} Vö. Le. 1, 39—47.

⁴²⁰ Le. 1, 48.

⁴²¹ Vö. I. Sam. (I. Reg.) 25, 1—4.

(158^v)

volna. ha ez embernek efmerety volna ez vrnak | rokonfaganal. de meeg ennel es nagyob volna | ha ez embernek efmerety volna. ez vrnak atya | fyahual. vagy fyauual. de jt az zvz marianal | nem valamely fevldy kyralnak baratyanal | vagy zolgayanal. vagy rokonfaganal. vagy | atyafyanal es fyanal vagyon nagy byzodal | mad. hanem vagyon neked nagy hyedelmed | vagy nagy byzodalnad. az te zerelmes nened | neel.
10 az menyey evrek kyralnak anyanal || az zvz marianal. Ky zerez neked bemenetet | az ev aldót fyanak iefufnak criftufnak zyne | eleyben. Ezenkeppen o te bynes ember batron | be mehec vr iftennek eleyben. es meg ielent | hetevd az te zyuednek keuanfagat. aytatos | jmadfagnak myatta. Az zvz maria nekevnk | nenenk hugonk es anyank. Mondam | hog az zvz maria nekevnk nenenk hugonk. | mert embery abraznak testeet fel veue. | Mondam hog az zvz maria nekevnk anyank. ||
20 mert ev zvlte mynekevnk ez velagnak terem | tevyet. az az. criftuft. ky menden teremtevt | allatoknak atya es teremteye. Es mykeppen | lehet ot valamynemev el evzees. holot | zeretetnek ennefok iegyey evzue folnak. |

(159^r)

Vgy mond zent bernald. Nagy byzodalmat | ad ez mynekevnk. hol vagy az anya. az fyv | nak elevtte. Es az fyv atyanak elevtte. efedez | veen my ertevnk. Mert az anya mutagya | ev fyanak az ev aldót emlejt. kykbevl vevt | eledelt ev emberlege zerent. Es hog az fyv | az zvz anyanak enne io tetelerevl zolgalatya | rol meg emlekevzseek. es ezert el valtoztaffa | atya iftennek kemenfezes sentencyayat.
10 Ezrevl es | meg (n)emlekevzyek az fyv. hog ezert meltolta || teek zvltny az zvz anyatvl. hog az bevnefeket | meg bekeltene atya iftennel. Es ezenkeppen | az fyv iften ev kegyeffegebevl meg engezteltet | veen lagya. hog az erevk hatalmas atya iften | meg jndvlt meg haragwt az bevnefekre. | Legottan az fyv iften meg mutagya atya iften | nek az ev kezeyt es labayt es oldalaat zyveet. | es egyeb febeyt monduan. En zeretev atyam. | te bochattal engemet ez velagban. hog en meg |
20 valtanam az bevnefeket. Es en az keent zenuet || tem nagy bekeffeggel. azert hog en az bevne | feket te hozzad meg hyvnam. Azert myert | en az bevnefeket illyen nehez kenommal valtót | tam meg. Kerem te felfeges kegyes atyafa | godat. hogne jary az te igaffagod zerent. de |

(159^v)

hog az te igaffagod zerent iary. es hagyad jvtny | az bevnefeget az te malasztodra. Mert az en aldót | anyamnak kegyes efedezesebevl. nem zenuedhetek | illyen nagy haborufagot. te kezevtted en zent atyam | es az zegeen bevnefek kezevtt. Oh azert bevnes | ember laffad mykep-

maius si consanguineum illius principis haberet amicum, maximum, si fratrem vel filium. Sed hic non habes tantum amicum familiarem neque consanguineum, neque fratrem aut filium domini terrestris, sed habes tuam sororem, Beatissimam Virginem Mariam et matrem regis aeterni, qui praeparat tibi aditum ante conspectum Domini nostri Jesu Christi, filii eius benedicti. Et sic secure potes ad eum venire et tuum affectum per devotam orationem intimare. Ipsa namque soror nostra est et mater. Soror, inquam, nostra est, quia formam carnalem assumpsit, mater nostra est, quia ipsa genuit nobis plasmatores et salvatores mundi, scilicet Christum, qui est pater et creator omnium creaturarum. Et quomodo possit ibi esse aliqua repulsio, ubi tot concurrunt charitatis insignia.

Bernardus: Magnam praestat nobis fiduciam ubi habemus matrem ante filium, et filium ante patrem pro nobis deprecantes. Mater enim ostendit filio suo benedicta ubera, ex quibus ipse recepit secundum humanitatem nutrimenta, ut memor illius beneficii mutet sententiam Patris et etiam ut memoretur illius quod propter hoc ab ea nasci dignatus est, ut scilicet Deo Patri peccatorem reconciliaret. Et sic filius ex pietate mitigatus videns adhuc patrem erga peccatorem commotum, ipse filius ostendit patri manus et pedes et latus et alia vulnera dicens: En Pater mi dilecte, tu me misisti in mundum, ut redimerem peccatores, et tam patienter sustinui, ut te ad eos revocarem. Ergo ex quo eos tam onuste redemi, tuam, deprecor paternitatem, ut tuam iustitiam non sequareis,

sed ut secundum tuam misericordiam procedas et peccatores ad tuam gratiam pervenire concedas, quia ex pia intercessione matris meae benedictae talem discordiam inter te et peccatores non valeo sustinere. Ecce homo, ista benedicta Virgo, tam diligenter aditum tuum ante

pen zerez vtat bemenetet | ez aldót zvz maria teneked. az vr iftennek
 elevtte. | hog zerezheffen erevs bekeffeget te keveztted. es | az te
 teremted kezevt. Azert tyztellyevk ez may | napon meltan valo tyz-
 10 teffezzel az zvz marianak || meg latogataffanak napyat. hog ennek my |
 atta nyerye nekevnk mynden bevnevnknek | bochanatyat. Harmadzer
 zolgal az zvz maria | az bevnefneknek ezben. mert ev meg bekeltety |
 az bevnefeket vronk iefus criftuffal. Kyrevl vgy | mond zent bernald.
 Te vagy azzonyom maria | irgalmaffagnak anya. es az byronak anya. |
 Te vagy iftennek anya. te vagy az kyrálnak | anya. te vagy az bev-
 20 nefnek te legy anya. Mykeppen zenuedhe | tevd el a te fyayd kezevt
 valo haborufagot | hanem meg bekeltetevd evket. Ezenkeppen be |
 keltete meg az zvz maria nemely bevneft iften | vel. ky meg tagatta
 vala criftuft zvz mariat. |

(160^r)

es az kereztyen hytet. Mafodzer mondatyk az | zonyonk maria aldót-
 nak. az ev nagy bevfege | ert. Mert ev jgeen felette meg ayandokozya |
 az evtet hyuen zolgalokat. ky meg jelentetyk | illyen peldabol. Vala
 egy joh paztor. ky azt | hallotta vala. hog valaky az zvz marianak |
 hyven zolgalna. az zvz maria neky bevfezzel | meg fyzetneye. Ez
 ioh paztor nagy zerelmel zol | gal vala. hog mykeppen tehetne kedues
 10 zol | galatot neky. Az az. hog ezte el muluan || keet iutalmat venne.
 Egyket az vrtol kynek | iohayt evryzy vala. mafykat azzonyonk ma |
 riatvl. kynek hyuen zolgalt vala. Myt mon | gyak tevbbit. Ez ioh
 paztor. femmy egyeb | zolgalatot nem tevt vala azzonyonk maria |
 nak. az ev nagy egygyevgyevfegetevl. vagy | egygyevgyevfege-
 nyatta. hanem chak ezt | hog menden reggel az feleftekemet mellyet |
 vele hoz vala. az zvz marianak kepe eleeben | tezy vala. Es zvz mariat
 20 egy aue mariaual || iduezly vala. Es mykoron ez joh paztor ef | meg
 (me) teer vala. femmyt az keep elevt | nem leel vala. kyrevl ez ioh
 paztor jgeen | erevl vala. Mert azt aleygya vala. hog az ev | felefteke-
 meet az zvz maria enneye meg. Azert |

(160^v)

az egy eztende el muluan. ez egygyevgyev | ioh paztor. az ev ezten-
 dey zolgalatyat meg | kere az zvz marianak kepetevl. Az zvz ma | ria
 neky ielenuen. mofolodeck. Kynek | monda az ioh paztor. O zvz
 maria te maftan | chak mofolygaz. es nekem femmyt nem | felelz.
 Jollatom hog az akarod. hog en me | gees neked zolgalyak. En evrev-
 meft meg | tezem. de laffad zvz maria. hog ennekem meg | agyad mynd
 10 az eleby zolgalatomat. mynd || az maftanyat. ha kedeg megnem
 adod | touab nem zolgalok neked. Es ezenkeppen | ez joh paztor zol-
 gala az zvz marianak keet | keet aue mariaual. mykeppen elevb. Az |
 mafod eztende es be telueen. efmeg meg | kere zolgalatyat az zvz

Dominum parit, ut firmam pacem inter te et Creatorem tuum constituere possit. Festum ergo visitationis eius hodie digna laude recolamus et eam cum summa diligentia honoremus, ut nobis remissionem omnium peccatorum nostrorum impetret. Tertio servit peccatoribus, quia ipsa reconciliat peccatores Domino Jesu. Bernardus: Tu es mater misericordiae et mater iudicis, tu es mater Dei, tu es mater regis, tu es mater rei, cum sis mater utriusque, quomodo sustinere poteris discordiam inter filios tuos, scilicet Deum et peccatores, nisi reconciliares eos. Et taliter ipsa reconciliavit quemdam, qui Christum negavit et Beatam Virginem

ac etiam fidem catholicam, ut supra patuit. Secundo dicitur ipsa benedicta propter eius nimiam largitatem, quia ipsa supra modum remunerat sibi servientibus, patet per exemplum. Erat quidam opilio, qui audiebat dici, qui Beatae Mariae Virgini fideliter serviret, ipsa sibi abundanter remuneraret. Hic cum summa diligentia laborabat, quomodo gratanter servitium ei impenderet, ut scilicet post anni circulum duplex praemium reciperet, unum a domino suo, cuius agnos pascebat, et aliud a Beata Virgine Maria, cui servierat. Quid plura: Nullum aliud obsequium impendebat pro nimia simplicitate, quam quod omni mane ientaculum, quod secum deferebat, ante imaginem Beatae Mariae Virginis ponebat, eamque unico Ave Maria salutabat. Et cum ipse opilio revertaretur nihil invenit, de quo nimium gavisus, qua putabat Beatam Virginem Mariam illud manducasse.

Anno igitur revoluto ipse praemium suum ab imagine Beatae Virginis gloriose postulavit, quae ei apparens subrisit. Cui opilio: Tu modo rides, o Maria, et nihil mihi respondes. Bene, video, quod me adhuc vis habere tibi servientem, quod et faciam, sed videas, quod mihi pristinum praemium cum posteriori tribuas, vel de cetero non serviam tibi. Et sic ut super servivit cum duobus Ave Maria. Anno vero revoluto fecit imago, ut prius. Ad quam puer ait: In veritate dico tibi, ex quo mihi nihil das modo serviam iam tertio anno, si mihi nihil dederis, dicam te fallacem. Et serviebat hic tertio anno cum tribus Ave Maria, ut supra.

maria kepetevl. | Az zvz maria neky ielenueen mofolodeek. | kynek
 monda ez ioh paztor ez iffyv. byzonya | ban mondom neked. myert
 20 ennekem femmyt | nem aech maftan. zolgalok teneked jmmar ||
 harmad eztendevben es. de ha ennekem | femmyt nem adandaas.
 byzon en tegedet | chalonak mondlak. Ez harmad eztendevben | es
 zolgala az zvz mariat ez ioh paztor mynt | eleb jmmar harom aue
 mariaual. Az harmad |

(161^r)

eztendev es be teluen. meg kere az ev zolgala | tyat az keptevl. Az zvz
 maria neky ielenveen | mofolodeek. Mykron latta volna az ioh paz-
 tor | az zvz maria neky femmyt nem adot volna. fem | neky nem zolt
 volna. Meg keferevdeek ez iffyv | paztor. bvchwt vevn ev vratvl
 kynek iohayt | evryzy vala. de az ev vra kere az paztort. hog | zamot
 veffenek. es ammy ev zolgalatya azt | el vigye. Kynek monda ez ioh
 10 paztor. My | keppen adnad temeg az en zolgalatomat. || ha en mennek
 es fevldnek kyralne azzonya | nak harom eztendeyg zolgaltam. es
 ennekem | femmyt nem adot. Ezenkeppen meg keferevduen | el mene.
 es mykron ez paztor koldulna ala | myfnaat. Nemely evzuegy azzon-
 tvl meg fed | deteek. ezert hog ev kvldulna. mert eletet | es ruhat
 kereshetne maganak mukayauul. | ffelele ez paztor. kynek zolgalyak
 valamyo ado | manyeert. ha az menyorzagnak kyralne azzo | nya. ha-
 20 rom eztendey zolgalatomrt femmyt || nem ada. Kynek feleluen ez
 evzuegy azzon | monda. keetfegnekevl meg ayandokoz tegedet |
 menyorzagnak kyralne azzonya .ffeleluen ez | paztor monda. Mynd
 nyayan jgyen mondo | tok. demaga en azert femmyt nem lelevk. |

Országos Széchényi Könyvtár

(161^v)

Monda neky az evzuegy azzon. akarze egy fakot | az zvz marianak
 tyzteffegeert vagy zerelmeert | hog neked agyam. kyuel be fedeztef-
 feel hydeg | tevl es effevtevl. ffelele ez paztor. byzonymal | akarom.
 Ez paztor el veue az fakot es el mene | tahat jme jevue nagy hertelen
 veez zeel es | effev. ez paztor mene egy jgeen fyrev agw | fa ala. es
 befevde magaat az fakkal. Melÿ | paztorhoz iarula nemely zepfeges
 10 zvz. vifel | veen ev evleben jgeen zerelmes zeep gyerme || kevt. Kev-
 nyevregueen ez zep zvz az paztornak | zvz marianak zerelmeert. hog
 evtet az gyer | mekkel evzue az fakkal be fedezneye. ffelele | ez paztor
 hog ev ezt femmykeppen nem tenneye. | mert ev az fakert harom
 eztendeyg zolgalt | volna. de maga ez zerelmes zeep gyermeket |
 akara az faak ala fogadny ez paztor. Kynek | monda ez zepfeges zvz.
 En vagyok az anya | es zvz. kynek te zolgaltal. az te zolgalatodnak |
 20 meg fyzetefeert. Vegyed azert ez leuelet. es || vygyed az kyralnak. es
 zvz el enezeek az gyer | mekkel evzue. Ez iffyv ez paztor hog veue ez |
 leuelet ez viue az kyralnak. es az kyral zerze | evtet tartany es taney-
 tany dyakvl ev fyay | kevzyben. mynd addeeg mygnem pappaa

Anno revoluto fecit imago, ut prius. Quare contristatus iuvenis a domino licentiam petiit, quem tamen dominus, ut computum faciat, requirit et praetium sumat. Cui iuvenis: Quomodo tu mihi praetium dares, cum ego reginae caeli et terrae tribus servivi annis nec quicquam tribuit mihi. Et sic desolatus abiit iuvenis, qui petens elemosynam a matrona increpatur, quod mendicaret, quia posset victum et vestitum laboribus acquirere. Cui ait: Cui pro praetio serviam, cum Beata Virgo caeli regina de servitio trium annorum sibi impenso nil donaverit mihi. Cui respondens matrona: Indubie remunerabit te. Ait iuvenis: Sic loquimini omnes, cum tamen nihil invenio.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Vis, inquit matrona, in honorem virginis Mariae saccum, quo pluviali tempore tegaris a pluvia et frigore. Utique, ait iuvenis et datum recepit et abiit. Veniens pariter ob repentinam supervenientem pluviam sub arbore condensa sacco se cooperuit. Ad quem progreditur speciosa quaedam virgo gestans in ulnis puerum amabilem, deprecans eum ob honorem Virginis Mariae eam cum puero cum sacco tegetet. Ad quam se nequaquam facturum respondit, quoniam pro eo sacco triennio servierat, voluit tamen puerum amabilem suscipere. Cui illa: Mater et virgo sum, cui servivisti, sed pro remuneratione servitii tui sume has litteras, quas regi portabis, et evanuit cum puero. Iuvenis vero, ut datam receperat litteram regi detulit, quem rex cum suis filiis educandum et instruendum usque ad ordinem presbyteratus commendavit.

(162^r)

levn. Es mykoron jmmar vy mifeet akarnaya | mondany. az kiral be
hyuata az vy mifere ev | vduaraat. kyk mykoron kevrnyevl allananak. |
es ez vy pap me[m]entot tenne auagy emlekev | zetet eleuenekrevl es
holtakrol. Meg ieleneek | evneky az zepplevtelen zvz maria. mutatuan |
evneky az fakot. hog meg emlekevzneek az ev | neky tevt zolgalatrol.
Kyneka okaert ez iffyv ky | jmmar pappa let vala. az zvz marianak
10 tevt | zolgalatbol. eltetyk vala tyzteffegevkkel es || kazdagfagokkal.
Az ev eleteet be tellyefeytuen | hyuen az zvz marianak zolgalatyban.
Azert | jmmar jme ez beuen fyzetev aldott zvz maria | az kyfded zol-
galatert zaz anneet aad. ky | nek zolgalnonk kel mendenkoron.:.
Har | madzer mondatyk aldottnak az zvz maria | az ev nagy zepfegeert.
kynek zepfegerevl el | chodalkozuan bevl falamon vgy mond.
eri | ftufnak kepeben. Tellyeffeggel zeep vagy en | zeretevm. es
20 zepplev nynchen te benned. az || az. bevneknék zepplevye. Mert volt
meg | zenteltetueen ev anyanak meheben. Es az ev | zent fyanak
foganyatyan. ez eleby meg | zentelees vgy volt ev benne meg confir |
maltatot. hog ev nem vethevzhetet fem |

(162^v)

bochanando keppen fem halalos keppen. Azert | meltan mondatyk
aldottnak menden teremtet | allatoktyl. kyknek zepfegerevl oluafatyk.
hog | ev zent haromfagnak tevkere. Negyedzer mon | datyk aldottnak
az zvz maria. az ev zyuenek | nagy tevredelmeffegeert es keferev-
fegeert. | kyt valla ev fyanak iefus criftufnak kennyä | ban. Mert ha
az zvz maria aldott nem volt | volna. es az menyey gyenyerevfeeggel es
10 edel | feggel megnem gyvlatott volna. lehetetlen || volt volt volna. hog
az zvz maria ennesok | es nagy keferevfegevket el zenuedhetvt |
volna. Melyeket zenuedvt ev zeretev fyan. | kynek ev lelkeet banat-
nak tevre altal folya. | kyrevl zolt fymeon ppheta. Azert tyztelyevk |
ez aldott zvz mariat fevldevn. hog ev es | meltoltaffeek efedevzny my
ertevnk. my er | my vronk iefus criftufhoz. Amen. |

XIX. *Kezdetyk bodogfagos zvz zent margit | azonnak zentfages elete es kemen-*
20 *fezes || martirumsag vallasa ezen keppen. |*

Tota pulchra es amica mea. et macula | non est inte. Cantocorū quar-
to. | Tellyeffeggel zeep vagy en zeretevm. es nyn | chen tebenned
zepplev. Ez jgeket(mo) jrya |

(163^r)

bevl falamon egy kevrnyuenek negyed reze | ben. Es ez jgeegben dychy-
ry vr ilten az ev | iegyefeet zent margyt azzont az ev zepfe | gerevl.
Mert az zent zvz zent margyt | azzon. zeep vala teftel es lelekkel.

Tempore autem primitiarum iuvenis, fecit rex vocare suos, quibus circumstantibus et iuveni memoriam vivorum agenti apparuit Virgo Beata saccum sibi ostendens et recordaretur servitii sibi impensi. Quare hic iuvenis iam presbyter factus est de servitiis Virgini Mariae exhibitis fruebatur ac vitam suam fideliter complens in Virginis glorioso servitio. Ecce quomodo illa larga datrix et benedicta Virgo pro simplo dat centuplum, cui semper servire debemus. Tertio appellatur benedicta propter eius speciositatem de quo Salomon admirans ait: Tota pulchra es amica mea et macula non est in te, id est peccatorum, quia fuit sanctificata antequam nata. Et in conceptione filii sui benedicti illa sanctificatio taliter in ea fuit confirmata,

quod venialiter peccare non potuit, nec mortaliter. Et ab omnibus creaturis merito dicitur ipsa benedicta, de cuius pulchritudine legitur, quod ipsa est speculum sanctae Trinitatis. Quarto ipsa dicitur benedicta propter eius nimiam cordis compunctionem et amarissimum dolorem, quem habuit in passione dilecti filii sui Domini Nostri Jesu Christi, quia si non fuisset benedicta et caelesti delectatione et suavitate accensa, impossibile fuisset, quod ipsa tot sustinere potuisset, quanta visa est perpessa in suo dilecto filio, cuius animam gladius doloris de quo locutus est Simeon, pertransivit. Hanc ergo virginem Mariam honoremus in terris, ut ipsa pro nobis intercedere dignetur in caelis ad Dominum nostrum Jesum Christum.

*De Sancta Margareta. Sermo XLVI.*⁴²²

Tota pulchra es amica mea et macula non est in te. Cant. IIII.⁴²³

In verbis istis praepositis commendat Dominus sponsam suam Margaretam a pulchritudine. Fuit enim pulchra corpore et anima; pulchritudo corporis tangitur ibi: Tota pulchra es amica mea, sed pulchritudo

⁴²² Forrása: *Paratus, De Sanctis. sermo. 46.*

⁴²³ Cant. 4, 7.

Az ev tefty | zepfege ez jgegben jt ertetyk. tellyeffeggel | zeep vagy en
 baratom. de az lelky zeepfeg | ertetyk jt. es zepplev nynchen te benned.
 | Az ev teftenek zeepfegeert olibrius zere | te evtet. es az ev lelkenek
 10 zeepfegeert ze || rete evtet vr iften. Az ev tefty zeepfegerel | jgyen
 oluafatyk. hog zent margyt azzon | (vo)volt tamaduan nemes es pogan
 zev | lektevl. Ez zent margyt azzon adatot volt | daykanak. es az
 daykatvl(u) nagy zerelmel | neulteteek. es kereztyen hytben meg ta |
 neytateek. Mykron kedeg iutot volna zent margyt azzon az ezeffeg-
 nek eztendev | ere. az az. tyzen evt eztendevre. kerezteget | vevn fel.
 20 Ezen idev kevzben meg hala az || ev anya. az ev atya teodofius pogan |
 patriarcha kedeg zent margyt azzont | igeen vtalya gyevevly vala.
 azert hog | kereztegevt vet vala fel. kynek okaert | zent margyt azzon
 el hagyva ev atyanak |

(163^v)

hazaat, es meg teerueen ev daykayahoz az ev | iohayt evryzy vala.
 Vala kedeg ez zent mar | gyt azzon chodalatos zeepfegev. es mende |
 neknek zemey elevt kedues. Tevrteneek | egy napon. hog olibrius
 feyedelm onnat | menne vton. hol zent margyt azzon az | iohokat
 evryzy vala. Es tekintueen ez fe | yedelm ez zveznek zepfegeet. legot-
 tan meg fo | gattateek ev zeepfegeben. Es monda ez feye | delm. ev
 10 zolgaynak. Menyetevk el es hozza || tok en nekem ez zvezet. ha zabad
 az az ha | nemes. vezem evtet felefegemme. ha kedeg | zolgalo lean.
 lezen en (paraznam) zeretevm. Ezenkep | pen nyluan vagon az ev
 tefty zeepfegerel. | mely tefty zeepfegert olibrius zerete evtet. | Mely
 tefty zeepfeg nem igeen dycherendev. | sem zevkfege embernek iduef-
 fegeere. Mert | vgy mond falamon pelda bezedrel irt ke^v | venek har-
 myc egyed rezeben monduan. | Chalard malazt es hyvlagos az zeep-
 20 feeg. || de az belfev zepfeg dychyrendev. ky al az io | zagos myel-
 kevdevevkben. Annak okaert | mondatyk vgyan ottan. azzonyallatt
 feel | ueen iftent. es dychyrtetyk. Mert valaky | fely iftent. az oly
 ember zerety az iozagos my |

(164^r)

elkevdevevket. es tezen io myelkevdevevket. | kyrevl vgy mond fyrac
 fya iefus. ky fely iftent. | tezen iokat. Meg kel kedeg tudnonk hog |
 az belfev zepfeg. mentevl jnkab kettevben | al. az az. ifteny zeretet-
 ben es tyztafaban. | kyrevl vgy mond bevle kevnyuenek negyed |
 rezeben. O mely igeen zeep az tyzta nemzet | feeg zeretettel. olyha azt
 mondanaya. Omely | jgeen zeep az lelek. ky meg gyvlatot ifte | ny

animae tangitur ibi: et macula non est in te. Propter pulchritudinem corporis adamavit eam Olibrius, propter pulchritudinem animae Deus. De pulchritudine corporis legitur sic: Beata Margareta ex nobilibus parentibus et gentilibus orta fuit, haec nutrice traditur et ab ea studiose nutritur et in fide christiana informatur. Cum autem ad annos discretionis, scilicet XV pervenisset, baptismum suscepit. Moritur interim mater eius et pater eius eam exosam plurimum habebat eo, quod baptismum susceperat, propter quod domum patris reliquit.

et ad nutricem eius rediens oves pascebat. Erat autem mirae pulchritudinis et omnium oculis gratiosa. Accidit autem, ut quadam vice Olibrius praefectus ille iter faceret, ubi oves pascebat et eius pulchritudinem aspiciens statim eius amore capitur. Dixitque servis suis: Ite et adducite illam, si libera est, ducam eam in uxorem, si autem ancilla fuerit, sit mihi concubina. Sic patet de eius pulchritudine exteriori propter quam adamavit eam Olibrius, quae pulchritudo non est multum commendanda, nec ad salutem homini necessaria, quod dicitur Prov. XXXI.⁴²⁴ Fallax gratia et vana pulchritudo existit etc. Sed pulchritudo interior, quae consistit in virtutibus illis est commendanda. Ideo sequitur ibidem: Mulier timens Deum ipsa laudabitur. Quoniam qui timet Deum, amat virtutes et facit bona opera.

Eccl. XV.⁴²⁵ Qui timet Deum faciet bona. Sciendum autem, quod pulchritudo interior maxime consistit in duobus, scilicet in charitate et castitate. Sap. IV.⁴²⁶ O quam pulchra est casta generatio cum charitate, quasi diceret: O quam pulchra est anima illa, quae accensa est charitate, et cum hoc casta est. Ista duo habuit Beata Margaretha. Quod autem habuit charitatem patet in hoc, quod propter Deum

⁴²⁴ Prov. 31, 30.

⁴²⁵ Eccl. 15, 1.

⁴²⁶ Sap. 4, 1.

10 zerelmel. es ezzel egyembe tyzta. Ez keet || iozagok valanak zent
 margyt azzonban es. | Hog kedeg ev benne lev legcen az ifteny |
 zerelm. ez meg ielentetyk ezbevl. mert | halalt zenuedevt iftenert.
 Vgy mond zent | ianos kevényuenek tyzen evtevd rezeben. | Senkynek
 nagyob zerelme nynchen. mynt | ha valaky ev lelkeet vety ev bara-
 tytaert. | Ezt meg teue zent margyt azzon. ky az ev | lelkeet vety ev
 baratytaert. az az. criftufert. | Vgy mond falamon. Erevs az zeretet.
 20 my || keppen halal. Magerazo iras vgy mond. | Sevt erevfb az zeretet
 az halalnal. mert | az zentek halara mentenek iftennek zerel | meert.
 Zent agofton vgy mond. femmy | erevfb az oly emberneel. mynt az
 kyneel |

(164^v)

zeretet vagyon. Mert az zeretevt femmynemev | keen megnem gyevz-
 hely zydalmazhagya. | zent bernald vgy mond. menden nehezeket |
 kevényeveye tezen az zeretet. Mert mykoron | zent margyt azzonnaal
 zeretet volna. | menden kenok evneky kevényeveyek valanak. | Annak
 okaert oluafatyk zent margyt azzon | rol. hog mykoron vitetet volna
 ev olibrius | eleyben. Es kerdeneve evtet olibrius ev | neuerevl. nem-
 zetfegerevl es zerzeterevl. || ffelele zent margyt azzon. margaretanak |
 10 hyuatom. nemzettel nemes vagyok. es zer | zettel kereztven. Kynek
 monda olibrius. | Az keet ellevk te hozzad illendevk. de az | harma-
 dykat hallany femkel. hog illyen | nemes es zeep lean. meg fezevlt
 iftent | jmagyon. kynek felele zent margyt azzon. | Az my meg val-
 tafonkert. es nem az ev | bevneert fezevlt meg. Tahat meg hara |
 20 gueek az feyedelm. hagyta evtet meg tevm || levcevezny. Mafod napon
 ky hozata evtet. | es monda neky. O io lean kevényerevl az te | zeepfe-
 gedevn. es imagyad az en iftenymet | hog iollegen teneked. Kynek
 monda zent | margyt azzon. Az oly iftent imadom kynek |

(165^r)

angelok zolgalnak. es melyet menden terem | tet allatok feelnek. Ky-
 nek monda az feyedelm. | Ez kettev kezzevl egyet valaz. auagy ima-
 gyad | az my iftenynket. hog melto legh az my | agyas hazynkra.
 mert felefegemme vezlek. | Vagy el veez kevlomb kevlomb kenokkal. |
 ffelele zent zent margyt azzon. Criftus en | ertem evmagat atta halalra.
 es annak | okaert nem felek meg halny criftuferth. | Tahat az feyedelm
 10 paranchola zent margit || azzont keenzo fara fel fyggczteny. es oly |
 igeen erevffen gyevtreny. Elevzer vezzevkkal. | annak vtanna vas gere-
 benekkel mynd az | az tetemeknek meg latafayglan. Vgy hog | az ev

mortem sustinuit. Joh. XV.⁴²⁷ Maiorem charitatem nemo habet, ut animam suam ponat pro amicis suis. Quod Beata Margaretha fecit, quia posuit animam suam pro amico suo, scilicet Christo. Canti. VIII.⁴²⁸ Fortis est, ut mors dilectio. Glossa: immo fortior est quam mors, quia propter Dei dilectionem sancti transierunt ad mortem. Augustinus: Nihil fortius homine habenti charitatem.

Amantem enim nulla poena superare potest. Bernardus: Omnia gravia facit amor levia. Cum enim Beata Margareta charitatem haberet, omnia tormenta sibi levia erant. Unde legitur de ea sic: Cum autem fuisset Olibrio praesentata, et de nomine, genera et religione interrogaret, ipsa respondit: Margaretha vocor, genere sum nobilis et christiana religione. Cui Olibrius: Duo prima tibi convenientia sunt, sed ultimum absurdum est, ut puella nobilis et pulchra deum adoret crucifixum. Cui Margaretha: Pro nostra redemptione et non propter scelera sua est crucifixus. Tunc iratus praefectus iussit eam incarcerari. Sequenti die fecit eam adduci et dixit ei: O bona puella, miserere pulchritudinis tuae et adora deos meos, ut bene sit tibi. Cui illa:

Országos Széchényi Könyvtár

Deum illum adoro, cui angeli serviunt et quem omnes creaturae timent. Ad quam praefectus ait: Unum ex his duobus elige: aut adora deos nostros, ut digna sis thalamis nostris, quia accipiam te in uxorem, aut diversis tormentis interies. Quae respondit: Christus semetipsum pro me morti tradidit et ideo pro Christo mori non timeo. Tunc iussit eam in eculeo suspendi et tam crudeliter primo virgis, deinde pectinibus ferreis usque ad nudationem ossium laniari, ita quod sanguis eius de corpore tamquam de fonte purissimo emanavit. Flebant autem, qui ibi aderant et dicebant: O Margareta, vere de te dolemus, quia corpus

⁴²⁷ Jn. 15, 13. *A Vulgátában*: „Maiorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis.”

⁴²⁸ Canti. 8,6.

vere ev teftebevl azon keppen ky zar | mazheek mynt egy igeen tyzta-
fagos kevt | fevbevl. Syrnak vala az kevrnyevl allook. | es mondnak
vala. O margareta byzon igeen | bankodonk te rolad. mert az te
20 teltedet la | tyvk(ig) il igeen meg keenzany. O mar || gareta mely nagy
zefpeget vezteel el az | te hytetlenfegednek myatta. Akar chak |
maftan hyg immar. hog ely. kyknek fe | lele zent margyt azzon. O
gonoz tanale | adok tauozvatok el en tevlm. Mert |

(165^v)

teftnek ez gyevtreleme. leleknek idueffege. Mon | da az feyedelmnek
es. zent margit azzon. Zegyen | telen eeb. meg elegevlhetetlen orozlan.
az teften | hatalmad vagyon. de az lelket criftus evry | zy. Az feye-
delm kedeg az ev orchayat be fevdy | vala ev palaftyauul. mert nem
neezhety | vala enne fok veernek ky evttefect. Tahat | paranchola
az feyedelm zent margyt azzont | le venny az keenzo farol. es be rekez-
10 teny | letet tevmlevchben. Mely tevmlevch || itentevl meg vilago-
feytateek. Es jme po | kolbely erdeg nagy farkannak abrazaban. |
ev hozza ievue. hog evtet be nyellye. de | mykoron zent margyt azzon.
zent kereztnek | iegyeet vetnee. az farkan kette repede es | zent mar-
gyt azzon ferelm nekevl ky ievue. | Annak vtanna az evrdeg ievue
zent mar | gyt azzonhoz. embery zemelyben. Es zent | margit azzon
evftevkevn ragada az erdeget. | es le teryezte evtet ev labay ala. es
20 nyo || moda evtet monduan. keuely erdeg teryez | le magadat leannak
labay ala. Tahat | az erdeg ordeytuan monda. hagy enne | kem el
mennem. es touabba hozzad nem | megyek. Monda zent margyt
azzon. |

Országos Széchényi Könyvtár

(166^r)

myre ievttel vala en hozzam. felele az evr | deg. Azert hog tanalchol-
nalak tegedet. | tenned az feyedelmnek akaratyat. Mon | da zent
margyt azzon. myre haborga | tot az kereztyeneket. kynek monda az
evr | deg. természet zerent valo gyevlevfeg | vagyon ember kezvezt es
evrdeg kezvezt | azert hog embernek kel byrnya az helt. | melyet
az erdeg el veztevt. honnat le | efeet. E meg monda az evrdeg. Sala-
10 mon || evrdevgevknek fokaffagat be rekeztevtte | vala jueg edenben.
hog embereknek | ne artananak. de mykoron falamon | meg holt
volna. az erdegek nagy tevzet | bochatanak valaky az edenbevl.
Emberek | kedeg aleytaak hog ot vagy keenc volna. | es az iueg edent
meg tevreek. az erde | gek kedeg ky ievueen. az eget be tevlteek. |
Ezeket monduan. Zent margyt azzon labat | fel emeluen monda.
20 fuffal neuolyas. es || legottan az erdeg el enezEEK. Mafod na | pon
elev hozattateek zent margyt azzon. | es kezerevtetyk az baluanyok-
nak aldozatya | ra. Kyt mykoron nem tenne zent mar | gyt azzon. az
ev orchayat egev faklyakkal |

tuum tam crudeliter laniari conspiciamus. O qualem amisisti pulchritudinem propter tuam incredulitatem. Jam nunc saltem credas ut vi-vas. Quibus illa: O mali consiliarii recedite!

Hæc carnis cruciatio est animæ salvatio. Dixitque ad præfectum: *Impudens canis, insatiabilis leo, in carnem potestatem habes, sed animam Christus custodit.* Præfectus autem faciem clamide operiebat, nec sanguinis tantam poterat videre effusionem. Tunc iussit eam deponi et in carcerem recludi, in quo lux immensa divinitus est accensa. Et ecce diabolus in forma magni draconis ad eam venit et ipsam deglutire voluit. Sed cum signum sanctæ crucis faceret, draco medius crepuit et ipsa illaesa exivit. Deinde venit ad ipsam in specie humana, et ipsa eum per caput apprehendit et subtus se sternens sub pedibus cum conculcavit dicens: *Diabole superbe sterne te sub pedibus feminae.* Tunc ille ululans ait: *Permitte me recedere et amplius tibi non appropinquabo.* Ait illa:

Ad quid venisti? Et ait ille: Ut consulerem tibi facere voluntatem iudicis. At illa: *Cur persequeris christianos? Cui ille: Naturale odium est inter hominem et diabolum eo quod homo debet possidere locum, de quo cecidit.* Et adiecit: *Salomon concluserat multitudinem daemonum in vase vitreo, ne hominibus nocerent, sed eo mortuo homines ibi thesaurum putabant et fregerunt vas et daemones exeuntes acrem impleverunt.* His dictis virgo sublevavit pedem dicens: *Fuge miser, et daemon statim evanuit.* Sequenti die adducitur et ad sacrificandum diis compellitur. Quod cum contemneret, facies eius facibus ardentibus comburitur.

(166^v)

egeteek meg. Es monda zent margyt azzon. | nem meltok ez jdevze-
rent valo kenok. az ieu | vendev dychevfegre. ky meg ielentetyk my |
bennevnk. Tahat az feyedelm vettete zent | margyt azzont egy hordo
vagy kaad tel | lyes hydeg vizben. hog az hydegfeggel | gyevevrtet-
neek. Legottan az kevtelek | meg zakadozanak. kykkel zent margyt |
azzont meg kevtevezteek vala. Es fevld | evzue verettetyk vala. es
10 mendenek || feelueen. Zent margyt azzon ferelm ne | kevl ky ievue
az hydeg vyzbevl. Tahat | latuan ez nagy chodat. evt ezer embe | rek
fordulanak criftufhoz. es iefufnak | neuert mynd az evt ezer emberek
veueek | nyak vagafnak fenteneyayat. es meg | evletenek. Az feyedelm
kedeg feelueen | hog egyebek es ne fordulnak erif | tufhoz. paran-
20 chola zent margyt azzon | nak nyakaat vagny. Es zent margyt ||
azzon jmadfagot teuen criftufhoz mon | da. halat adok teneked vram
iften. hog | az en kefalokodalomat gyevedelm vetelre | hoztad. keerlek
vram iften irgalmaz | azoknak. kyk az en emlekevezetevmet |

(167^r)

vagy kenomnak napyat tyztelendyk. Es | ha valakyk engemet hyuand-
nak ev zevk | fegevgben. es zevle azzonyallatok kyk en | gemet hyuand-
nak ev zevlefebekben. kegyel | mefevn fegeyed evket. Es zozat ievue |
menyorzagbol monduan. meg vadnak | halgattatuan te kerelyd.
Ezek meg leuen. | zent margyt azzon ev teerdeyt fevldre le haytuan
10 es nyakat ky teryeztueen. | Az nyak vago egy vagmaffal el vaga ez zent ||
leges zvznek feyet. Ezenkeppen veue az | martyromfagnak coronayat
ez meltola | gos zent zvz zent margyt azzon. az ev | zerelmes
iegyefenek zerelmert icfus | criftufnak zerelmeert. Iulius hauanak |
tyzenharmad napyan. Vala kedeg ez zent | zvz zent margyt azzon
theodofius patri | archanak leanya. antyochyanak vara | fabol. Ez
zent zvz zent margyt azzon mon | datyk margaretanak nemevnemev
20 dra || galatos kevrevl auagy gyevngyrevl. ky | margaretanak neuez-
tetyk. Mely kev | feyer fenes kyfded es iozagos. Ezenkeppen | zent
margyt azzon feyer vala zvzeffege myat | kyfded vala alazatoffaga
myat. iozagos |

(167^v)

choda tetelevknek myatta. No azert dychev | feges zent margyt
azzon az te zerelmes iegeye | federt. az te kemen kenaydert kyket
nagy | zerelmel zenuedeel. imagy my ertevnk by | nef ekert. ma es
halalonknak ideyen. Amē. |

Et ait: Non sunt condignae passiones huius temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis. Tunc fecit eam in dolium aquae frigidae poni, ut frigore puniretur et statim vincula eius, quibus ligata fuerat rumpuntur et terra concutitur et cunctis paventibus virgo illaesa egreditur. Tunc viso miraculo fere quinque milia hominum crediderunt et pro nomine Christi capitalem sententiam acceperunt. Praefectus autem timens ne alii converterentur, Beatam Margaritam decollari praecipit. At ipsa orationem faciens ad Christum, dixit: Gratias tibi ago Domine, quia certamen meum ad victoriam perduxisti, miscrere quaeso illorum,

qui mei memoriam egerint, et qui me in suis necessitatibus invocaverint et mulieribus me in partu invocantibus succurre clementer. Venitque vox de caelo dicens petitionem suam esse exauditam. Et hoc facto genua flectens et collum extendens spiculator uno ictu caput eius amputavit, et sic migravit ad Dominum XIII die mensis Julii. Item fuit filia Theodosii patriarchae de civitate Antiochia etc. Item Margaritha dicta est a quadam praetiosa gemma, quae margaritha vocatur, quae gemma est candida, parva et virtuosa. Sic Beata Margaretha fuit candida per virtuositatem, parva per humilitatem,

virtuosa per miraculorum operationem.

Vegeztem penteken zent dyenes eftyn vr zy | letety vtan Ezer evt
zaz tyzen nyolc ezten | devben. Ezen eztendevben gyevelekevztek |
10 az magery vrak es mynden nemeffek | baccha. valamý lezen benne.: ||
XX. *Kezdetyk bodogfagos zent praxedis azzon | nak elete ezen keppen mon-*
duan. |

Kychoda az ky embery elmeuel az zvezffe | get meg foghaffa. mely
zvzeffeget az | természet fem rekeztevt az ev tevrüenyebe. | Auagy
kychoda foghagya vagy mondhagya | meg természet zeren valo zoual
azt. ky az | természetnek zokafa felet vagon. Hyua | ez zvez menyozzag-
20 bol. azz. mellyet kevetne | fevldevn. Sem (choda ez) meltatlan kereste
|| menyekbevl ez zvez eletednek zokafat mo | gyat. ky emaganak
igyeft lelt menyor | zagban. Ez zvez az eegnek kevdyt es | az an-
gelokat es az chyllagokat által hata |

(168r)

iftennek igeyt az az iefus zvezeknek veragat | meg lele atya iftennek
kebeleben. es ky | mereyte mynd ev tellyes zyvyuel. Ezeket | zent
ambrus mongya. Azert ez tyztelen | dev zvez zent praxedis azzon. vala
feneffe | ges nemes nemzetbevl tamadot. es vala | romay fenatornak
bodog prudenlnek | leanya. ky vala az zent apoftoloknak ta | neytua-
nya. Es vala ez zent praxedis az | zon nouaciufnak es thimo(d)teofnak es
10 bodog || fagos zent potencia azzonnak hugok. | Mykoron zent praxedys
azzon igeen bankod | neek az ev nenyenek vagy huganak hala | laert.
fok nemeffek kereztyenek ievnek va | la ev hozza zent pius papaua
egyetevmben. | es vigasztalyak vala evtet. Ezen idevben | zent praxe-
dis azzon kere zent pius papat. | hog az ev bagyanak nouaciufnak fere-
dev | hazabol. kyben jmmar nem ferednek va | la. Zent egyhaz chynal-
20 tatneek. Mert || ez feredev hazban lattatyk vala lenny nagy | es bev
epevlet vagy rakaas. Mely kerees | kellemetes levn zent pius papanak.
Es chy | naltata zent egyhazza nouaciufnak fere | dev hazaat. Zent
praxedis azzon neueben. |

Quis autem humano eam possit ingenio⁴²⁹ comprehendere, quam nec natura suis inclusit legibus? Aut quis naturali voce complecti, quod supra usum naturae sit? E caelo accersivit, quod imitaretur in terris. Nec immerito vivendi sibi usum quaesivit e caelo, quae sponsum sibi invenit in caelo. Haec nubes, aera, sideraque transgrediens,

Verbum Dei in ipso sinu Patris invenit, et toto hausit pectore.

Praxedis virgo filia fuit beati Pudentis, nobilissima Romanorum, (de quibus supra dictum est XIII. calen. junii.)⁴³⁰

Novatus discipulus fuit illustrissimi generis urbis Romae, Pudentis discipuli Pauli apostoli et frater Timothei presbyteri, quorum sorores fuerunt sancta Potentiana, de qua supra actum est XIII. cal junii, et Praxedis, de qua infra dicitur XII. cal. augusti.⁴³¹

Venerabilis⁴³² virgo Praxedis, dum affligeretur propter transitum germanae suae Potentianae: multi nobiles Christiani veniebant ad eam: et consolabantur eam cum Sancto Pio apostolicae sedis episcopo.

Defuncto quoque Sancto Novato ipsius virginis germano, beata Praxedis thermas illius in vico lateritii per manus Sancti Pii episcopi ecclesiam consecrari fecit: in qua et baptisterium ordinavit.⁴³³

⁴²⁹ A Praxedis-legenda, illetve rövid prédikáció forrásait — éppúgy, mint a Potenciana-életrajzét — több helyről állítottuk össze. A magyar szöveg itt is liturgikus forrásokra vezethető vissza. — A beszéd kezdete a breviáriumi „Commune Virginum” VI. lekiója. (Vö. pl. Breviarium Romanum, Ratisbonae, 1862), amely Szent Ambrustól származik: *Sancti Ambrosii Mediolanensis episcopi, De Virginibus. Ad Marcellam sororem suam*, Lib. I. cap. 3. (Migne, PL. 16, 202.)

⁴³⁰ A részlet a *Catalogus Sanctorum*-ból való: Lib. VI. cap. 123.

⁴³¹ A kiegészítések Novatusnak, Praxedis és Potenciana fivérének legendájából: *Catalogus Sanctorum*, lib. VI. cap. 132.

⁴³² A továbbiakban a szöveg jól egyezik a *Breviarium Strigoniense* Praxedisről szóló lekióival (RMK. III. 206. fol. 208a. skk.); némely kiegészítései a *Catalogus Sanctorum*-ból.

⁴³³ *Cat. Storum, lib. VI. cap. 123.*

(168^v)

vevüen hatalmat romaban. Keet eztendevk es | tyzen nyole napok
vtan. levn az kereztyneknek | nagy kemen jdezefe. vgy hog vontattna-
nak | az baluanyoknak aldozatyara. es martyrom | fagnak coronayauul
meg coronaztatnak va | la. Tyztelendev zent praxedys azzon kedeg |
geryedevzueen lelkeben. fok kereztyeneket | el tytkol vala vgyan ezen
ev neuben zen | telt egyhazban. kyket eltet vala etekel es. | zent
10 leleknek igeyeuel es. Tahat ky hyr || detteteek antoninus chazarnak.
hog kerez | yeneknek gyevelekvzety lenne praxedifnak | egyhazaban.
Mely antoninus chazar | el bochatuan ev zolgayt. fok kereztyene | ket
meg fogata. es keerdees nekevl tevr | rel meg evlete vgyan azon egy-
hazban. | Es zent martyroknak ev tefteket zent pra | xedis azzon evzue
gyevte eyel. es el te | mete priscilla nevev cynteryomban. | Es evmaga
20 keferevfeggel meg zoreyvat || uan. jmad az vr iftent. hog ev ky mul |
neek ez velagbol. Kynek ev jmadfagy | es fyralmy az vr iftenhez
jutanak. Azert | harmyc neeg napok el muluan ez fe | lyevl meg mon-
dot zent martyrok halala |

(169^r)

vtan. ky muleek ez velagbol bodogfagos | zent praxedis azzon. aguftos
hauanak ty | zenkettevd kalendafan. kynek ev bodog | tefteet paltor
pap eltemete. az ev atya mel | let bodog prudens mellett priscilla
nevev | cymyteryomban falaria nevev vton. | Holot maftan viragoz-
nak zenteknek | jmadfagok es erdemeket.: ——— |
Vegeztem penteken zent peter martyr | napyan. vr zvletety vtan.
10 ezer. evt zaz. || tyzenkylene eztendevben. Ezen eztendev | ben hala
meg pereny jmreh. magyer | orzagbely nadrifpan. |

169^v — 174^v: beiratlan

(175^r)

XXI. *Kezdetyk zent bereck pifpeknek elele ez | keppen monduaan.:* |
Bodogfagos zent bereck. vala zent mar | ton pifpeknek dyakonofa.
ky zent mar | ton pifpeknek myelkevdeyty jgeen | jrylly vala. Es my-
keppen zent mar | ton pifpek meg pphetalta vala. Zent | marton pifpek
halala vtan zent bereck | valaztateek az pifpekfegre. de ez va | laztaf-
10 nak vtanna. Zent bereck fog || lala magat aytatos jmadfagban. |
ky annak elevtte zent marton pifpek | nek nagy fok bozzv bezedevket

1—2. sor rubrum.

Post^{433/a} annos autem duos et dies decem et octo, facta est persecutio magna Christianorum, ut traherentur ad culturam idolorum: et multi martyrio coronati sunt. Virgo autem Domini Praxedis fervens Spiritu Sancto multos christianos occultavit in domo sua: quos cibo pascebat et verbo Spiritus Sancti. Tunc divulgatum est Antonio imperatori, eo quod conventus esset in domo Praxedis et mittens tenuit multos. (Inter quos et tenuit Simicerium presbyterum, cum aliis triginta duobus), quos sine interrogatione gladio puniri praecepit in eodem titulo. Corpora autem sanctorum supradictorum noctu beata Praxedis collegit: et sepelivit in cimiterio Priscillae sub die septimo ante Kalendas junii. Tunc afflictione constricta beata Praxedis ingemuit et adoravit Dominum, ut transiret ex hoc mundo. Quibus orationes et lacrymae ad Dominum Jesum Christum pervenerunt. Post dies triginta et quattuor post martyrium et coronam sanctorum supradictorum

migravit virgo sacra ad Dominum: sub die duodecimo ante Kalendas Augusti. Huius corpus Pastor presbyter sepelivit iuxta patrem suum in cimiterio Priscillae, Via Salaria, ubi hodie florent orationes sanctorum.

*CLXII. De Sancto Bricio.*⁴³⁴

Bricius Sancti Martini diaconus, eiusque plurimum aemulus, multa eidem sancto convicia inferebat. Nam cum quidam pauper Martinum requireret, dixit ei Bricius: Si illum delirum quaeris, prospice eminus; ille enim est, qui quasi amens caelum respicit. Cum igitur pauper a Martino, quod petierat accepisset, vir sanctus Bricium ad se vocans dixit: An ego tibi delirus video, Brici?

^{433/a} *Breviarium Strigoniense. i. h.*

⁴³⁴ *Forrás: Jacobus de Voragine, Legenda Aurea. cap. 162.*

mond | vala. Es jollehet hog ez zent bereck | meges keuely vala. de
 maga teftel | tyzta vala. Egy jdevben mykoron ne | mely zegen keref-
 neye zent maron pifpe | ket. monda neky zent bereck. ha az bo |
 londot kerefed. tekenc mezze. Mert az. | akyt kerez. ky mykeppen
 20 bolond menyor || zagot nezy. Azert mykoron az zegen el | vette volna
 zent marton pifpekvevl. amyt | ev tevre keert vala. Zent marton pif-
 pek | hozya hyuan zent berecket monda neky. | auagy en teneked
 bolondnak lattatom. |

(175v)

bereck. Mely bezedeket mykoron Zent bereck | tagadnaya zegenlety-
 ben. monda zent mar | ton pifpek. Nemdee az en fyleym az te | z adon
 valanak mykoron ezeket tauol mez | ze zolod vala. Byzon mondom
 neked. hog | meg nyertem az vr iftentevl. hog en | vtannam telez az
 varafnak pifpeke. de | tugyad hog az pifpekfegeben teneked fok |
 bozzufagokat kel zenuedned. Melyet hal | uan zent bereck. meg meuty
 10 vala || zent marton pifpeket monduan. Nem | dee mondam ez embert
 lenny bolond | nak. Azert zent marton pifpek halala vtã. | zent pereck
 pifpekke valasztateek. ky ez va | laztaftvl fogua foglala magat jmad-
 fagba. | Es iollehet hog meges keuely volna. de | maga teftel tyzta
 vala. Zent berecknek | pifpekfegeken harmyc eztendeveben. nemely |
 zerzetes ruhaban evltevezvt azzonyallat. | ky zent berecknek ruhayat
 20 moffa vala. || fogada es fyat zvre. Tahat mynd az neepék | kevuekkel
 gyevlekevezenek zent bereck pifpek | nek aytovara monduan. Sok
 jdevtevl fog | ua. el halogattvk az te paraznafagodat | zent marton
 pifpeknek kegyeffegeert. de |

Országos Széchényi Könyvtár

(176r)

jmmar femmykeppen az te fertezetes kezeydet | megnem chokol-
 hagyvk. Ezeket haluan zent | bereck. nagy erevffen tagagya vala
 monduã. | hozzatok en hozzan az gyermekvevt kyt zvl | ez azzonallat.
 Mykoron ez harmyc napy | gyermeket el hoztak volna. monda neky |
 zent bereck. kezereytlek tegetet iftennek | fyara iefufra. hog mond meg
 mendenek | nek elevtte. ha en zvltelek tegetet ha en | vagyok te atyad.
 10 Es monda es kys gyer || mek. nem te vagy az en atyam. Az ne | pek
 kedeg kezereytk vala zent berecket. | hog meg kerdeneye ky volna
 evneky | atya. ffelele zent bereck. nem en dolgom | az. meg tevttem
 amy engem illetevt. | Az nepek kedeg zent berecknek ez fele | dolgyt
 mynd erdevgy tudomannak tu | laydoneytk monduan. femmykep-
 pen | hamys paztornak neuével. nem vral | kodol my raytonk. Tahat
 20 zent bereck || az ev neuenek meg tyztulafaert. cleuen | zeneket vevn
 ev kevntevfeben. es el viue | mendeneknek latafara mynd zent mar |
 ton pifpeknek koporfoyagy. Es ot el vet | veen az cleuen zeneket. az
 ev kevntevfe |

Quod cum ille prae verecundia se dixisse negaret, ait Martinus: Nonne aures meae ad os tuum erant, quando hoc eminus loquebaris. Amen dico tibi, quia a Domino obtinui, ut mihi in episcopatu succedas, sed scias multa te in episcopatu adversa passurum. Quod Briccius audiens irridebat dicens: Nonne vere dixi istum delirum esse. Post mortem igitur Sancti Martini episcopi in episcopum est electus. Qui deinde orationi vacabat. Et licet adhuc superbus, tamen corpore castus erat. Anno autem episcopatus sui tricesimo, mulier quaedam religiose vestita, quae eius vestimenta lavabat, concepit et filium peperit. Tunc omnis populus cum lapidibus ad eius ianuam congregatus est dicens: Diu pietate Sancti Martini luxuriam tuam dissimulavimus,

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

sed iam nequaquam pollutas manus osculari valemus. Illo autem viriliter hoc negante ait: Adducite ad me infantem. Quo allato cum XXX esset dierum, dixit ad eum Briccius: Adiuro te per Filium Dei, ut dicas coram omnibus, si ego te genui. Et ille: Non tu, inquit, es pater meus. Populo autem urgente, ut quis esset eius pater requireret, ille ait: Non est hoc meum, feci, quod ad me pertinuit. Populus autem hoc totum magicis artibus attribuebat dicens: Nequaquam nobis falso pastoris nomine dominaberis. Tunc ille pro sui purgatione prunas ardentis usque ad tumbam Sancti Martini cunctis videntibus deportavit. Proiectisque prunis

(176^v)

egees nekevl ieleneek. es monda zent bereck. | Mykeppen ez en ruham
 ez eleuen zenektevl | egees nekevl maradot meg. ezenkeppen en | teftem
 tyzta ez azzonyallatnak illetefetevl. | de maga az nepek meeg fem hynck
 ev | neky. hanem gyevtrek zent bereckevt | bozzv bezedekkel es bozzv
 tetelekkal. Es az | ev meltoffagabol pifpekfegebevl ky evzeek. | hog
 be tellyefevdneek az jge melyet mon | dot vala zent marton pifpek.
 10 Tahat || zent bereck lyruan mene papahoz. es | vgyan ottan papanal
 heet eztendeyg pe | nitenciat tartuan. valamyt zent mar | ton pifpek
 ellen tevt azt le vakara meg | bochantateek neky. Az nepek kedeg
 zent | bereck (ellen) helyeben teueek iuftinianuft | pifpekke. es kevl-
 deek romaban hog az | pifpekfeget oltalmaznaya zent bereck | ellen.
 20 Mykoron ez iustinianus menne | romaban zent bereck ellen. es iutot ||
 volna vercellenfis varafban. vgyan ottan | meg hala ez iuftinianus.
 Es az nepek | iuftinianus helyeben teueek armeniuft | pifpekke. Azert
 mykoron zent berecknek | zamkyueteffenek volna heted ezten-
 deye. |

(177^r)

meg tere zent bereck az ev pifpekfegeben | papanak hatalmanal. Es
 romatvl hat | meer fevlden zallaft vevn maganak. de | armenius azon
 eyel meg hala. Kynek | halalat zent bereck ielenetnek myatta | meg
 efmerueen. monda az ev tarfynak. | kellyetek fel es menyevnk el.
 el temetny | turonbely pifpekevt. Azert mykoron zēt | bereck be menne
 10 turon varafanak egyk | kapuyan. armenius pifpek kedeg az || varaf
 nak mafyk kapuyan halua vitetyk | valaky. Kyt mykoron el temettek
 volna. | zent bereck veue az ev pifpekfegeben | zekyt. es ez vtan ele
 az pifpekfegeben | heet eztendevt. Es vifelucon az pifpek | fegeben zent
 es dychyretes eletvt. Es | mykoron volna zent bereck pifpekfege |
 nek negyuen heet eztendeye. ez bodog | bekeffeges zent atya zent
 20 bereck pifpek | el nyvgoueek bekeffegben. es veue az || erevk eletet.
 holot fegele menden nyo | morulagban vettek ky hyvyak az ev |
 kegyelmes fegedelmeent. Es ez eletnek | vtanna nyery mynekevnk az
 evrek | bodogfagot. Kyt engyē. m. n. a. f. z. l. Amē. |

(177^v)

Oluaftatyk zent bereckrevl illyen pelda. hog | mykoron zent marton
 pifpek myfeet mon | dana egy jdevben. Zent bereck ky vala zent |
 marton pifpek dyaconofa. lata pokolbely | evredeget evluen az oltar
 meget es jrnya. | Es mykoron az evrdevgnek el fogyot volna | hargyaya.
 akara az erdeg az hargyat foga | ual ky huzny. hog tevbbet hyrhatna
 rea. | Mykoron az erdeg az hargyat huznaya. | az hargya el zakada.
 10 es az erdeg jgeen || evte feyet hatra az fev falhoz. Melyet | latuan
 zent bereck. kezde meuetny. | Es mykoron zent marton pifpek ker-

vestis eius illaesa apparuit. Et ait: Sicut hoc meum vestimentum a prunis mansit illaesum, sic corpus meum a contactu mulieris est mundum. Populo autem adhuc non credente Sanctum Bricium contumeliis et iniuriis afficiunt et a sua dignitate eiiciunt, ut verbum, quod Sanctus Martinus dixerat, impleretur. Tunc Bricius flens papam adiit et septem annis ibidem permanens, quicquid in Sanctum Martinum deliquerat, paenitendo deleuit. Populus autem Justinianum praefecit et Romam contra Bricium misit, ut episcopatum sibi contra Bricium defensaret. Quo cum tenderet, in civitate Vercellensi vitam finivit et Armenium loco eius populus omnis praefecit. Septimo igitur anno

Bricius cum auctoritate papae rediens sexto ab urbe milliario hospitium accepit et Armenius eadem nocte spiritum exalavit. Quod Bricius per revelationem cognoscens, ait suis, ut surgerent et secum ad tumultandum Turonensem episcopum properarent. Cum ergo Bricius per unam portam civitatem ingrederetur, ille per aliam mortuus efferebatur. Quo sepulto Sanctus Bricius sedem suam accepit et septem postmodum annis praesidens et vitam laudabilem ducens XLIII anno episcopatus sui in pace quieuit.⁴³⁵

⁴³⁵ A legenda után olvasható példa forrása ismeretlen. Valószínűleg valamelyik Márton-legendából került a kódexbe.

deneye. | hog myert meuetet volna. meg monda | neky zent bereck
nyluan. Meg keerd | ueen az evrdeget myt jrt volna. felele | az erdeg.
hogy az hevfagos jgeket jrnaya | melyeket emberek zent egyhazban
be | zelnek. Vgymond zent gergely. ha az ev | res jgerevl okot kel
20 adnonk az vtolfo napō. || megkel merteklenevnk. mene gonoffagok. |
kevuetkeveznek az fok zolalbol. Zēt bernald | vgi mond. hameg gon-
dolot mely erevs zamot | veznek az evres jgekrevl. nem lezen jgeen |
vtalatos te neked az filenciom az veztegfeg | tartas. Mely veztegfeg.
t. a. n. e. a. f. z. l. |

(178^r)

XXII. *Kezdetyk zvz zent iustina azzonnak elele | es martyromsaga ez keppen
monduan.* |

Iuftina neuzeztetyk az jgaffagtv. mert ev az | igaffagnak myatta
mendennek meg ada azt | akynek my evue vala. Mert meg ada az |
vr iftennek az engedelmeffegvt. ev evregbe | nek az tyzteffeget.
Ev hozya egyenlevnek az | egyenlevfeget bekeffeget. alab valonak
fegyel | met io erkevlchevt. ellenfegynek bekeffeggel | valo zenuedest.
10 Neuolyaloknak es gyevtettek || nek kevnnyerevletevt. es evnen maga-
nak | zent eletnek zentfezes myelkevdetyt. | Zvz zent iuftina azzon
vala antyochya | bely baluan jmado papnak leanya. Ez zent | zvz
zent iuftina azzon naponkent evlueen | nemely ablakon. halgatya vala
az euange | lymomot. melyet prelus diaconus oluas | vala. Mely prelus
diaconuftul meges | fordeytatek zent iuftina azzon. criftufnak |
20 hytyre. Mykoron zent iuftina azzonnak || ev anya az ev agyaban
bezelleneye. hog | zent iuftina azzon meg fordult volna eri | ftufnak
hytyre. Ezenkevzben mynd ketten |

(178^v)

el aluanak. es criftus ev angelyual evzue | nekyk ieleneek monduan.
Jevyetek en ho | zyam. es adom nektek menyeknek orza | gat. kyk
fel ferkenuen legottan ev leanyok | kal egyetemben meg kereztelkevede-
nek. | de ez zentfezes zvz zent iuftina azzon. ei | pryauftul jgeen
bantatyk vala. de maga | vegezetre evtet criftufnak hytyre fordey |
ta zent iuftina azzon. Mert ciprianus | mynd ev gyermek fegetevl fogua
10 evrdevgy || tudomanban neukekevdevt vala garbon | chas vala. mert
mykoron me(e)g het | eztendevs vala ez ciprianus. az ev zvley | tevl
evrdevgnek ayanlatek. Azert ez ei | prianus mendenkoron foglalya
vala | magat az evrdevgy tudomanban. es | tettety vala hog nemely
veen azzony | allatokat baromnak kepere fordeytana. | es fok egyeb
20 chalardfagokat tezen vala. | Azert ciprianus geryedevzuen zvz zent ||
juftina azzonnak zerelmeben. fordeyta | magat ciprianus az ev evrdev-
gy tudo | manyara. hog ez zent zvzet vehetneye | auagy evnen maga-
nak. auagy acla | dyus nevev embernek. ky es geryedez |

*De Sancta Justina Virgine.*⁴³⁶

Justina a iustitia dicta: ipsa enim per iustitiam unicuique, quod suum est, reddidit, scilicet Deo oboedientiam, superiori praelato reverentiam, pari concordiam, inferiori disciplinam, inimicis patientiam, miseris ac flictis compassionem, operosam sibi sanctimoniam.

Iustina virgo de civitate Antiochiae, filia sacerdotis ydolorum, quotidie ad fenestram sedens Prelum diaconem evangelium legentem audiebat, a quo tandem reverta est. Quod cum mater patri in lecto retulisset et ambo dormissent,

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Christus cum angelis apparuit eis dicens: Venite ad me et dabo vobis regnum caelorum. Qui evigilantes statim cum cum filia sua se baptizari fecerunt. Haec enim Justina virgo a Cyprianoplurimum molestata ipsum tandem ad fidem convertit. Cyprianus enim a sua pueritia magnus extiterat, nam cum VII annorum esset a parentibus diabolo consecratus est. Hic magicæ arti inserviebat et matronas in iumenta convertere videbatur et multa alia præstigia exercebat. Ardens igitur in amore Justinæ virginis ad magicas artes se contulit, ut ipsam pro se vel pro viro quodam Acladio, qui similiter in eius amorem exarserat, posset habere.

⁴³⁶ Forrás: *Jacobus de Voragine, Legenda Aurea. cap. 137.*

(179^r)

vala zent iuftina azzonnak zerelmeben. | Azert hyva hozya ciprianus
egy evrdev | get. hog az evrdegnek myatta valhatnaya | iuftinat. El
jevuen kedeg az evrdeg. mon | da ciprianufnak. Myert hyttal engemet |
myt akarz. monda cyprianus. En zere | tek egy zvzet az galileofok
kezzevl. az az. az | kereztyenek kezzevl. Tehetede hog en evtet |
valyam. es az en akaratomat ev vele meg | tevkellem. kynek monda az
10 evrdeg. En || ky embert paradyehombol ky evzhettem. | caymmal ev
atyafyat abelt meg evlet | tem. Az fydokkal criftuft meg evlly |
tetettem. embereket haborgattam. Nem | teheteme ez. hog egy leanyal
kedued | zerent elteffel. Vegyed jmez kenetet. es | juftina hazanak
kevrnyevle kyvevl hyn | ched el. es en es el jevuek. es az ev zyueet |
20 az zevuen || dev eyel az evrdeg be mene zent iuftina | azzonhoz. es
erevkevdyk fel gyohtany | zent iuftina azzonnak zyveet zertelen |
zeretetre. Melyet meg erezueen zent | juftina azzon. aytatoffon ev
magat vr | iftennek ayanla. es mynd ev tellyes teltet | zent kereztnek
jegyeuel meg erevfeyte. |

(179^v)

Az zent kereztnek iegyere. pokolbely evrdeg | (el fut) meg rettenuen
el futu. es iutuan | ciprianufhoz meg alla ev elevtte az er | deg. kynek
monda ciprianus. Myre | nem hoztad en hozyam az zvzet. kynek
felele az erdeg. lateek az zvzben nemyne | mev iegyet es meg jyedeek.
es en bennem | menden erev fogyatkozeek. Ciprianus | kedeg ez erde-
10 get el bochata. es maft erevf | bet hyua elev. Mykor elev ievt volna ||
ez erdeg monda ciprianufnak. hallam | az te parancholatodat. es latam
az en elevt | tem ievt erdegnek tehetetlenfegeet. de | amyt ev megnem
tehetet. az en meg | tellyefeytem. es az te akaratodat meg te | zem.
jme az zvzhez megyek. es az ev zy | veet meg febhetem fertezetes
zeretetre. | es eeltetel ev vele atte keuanlagod zerent. | Azert pokol-
20 bely erdeg be menuen kefer | tete myat zent iuftina azzonhoz. erev ||
kevdyk vala tanalchozny vagy jhleny. | es fel geryezteny zent iuftina
azzonnak | lelkeet zertelen zeretetre. Ezeket erez | veen ev magaban
zent iuftina azzon. | legottan aytatoffon ev magat vr iftennek |

(180^r)

ayanluan. zent kereztnek iegyeuel men | den kefertetet el evze. es
az erdegre lehelle | zent iuftina azzon. legottan az ellenfeg | el tauo-
zeek. Az ardeg kedeg meg zegye | nyevluen el futu. es ciprianufnak
elevtte | meg alla. kynek monda ciprianus. hol | vagyon az zvz kyhez
tegedet kevdtettelek | vala. Monda az erdeg. azt vallom | hog meg
10 gyeveztettem. de mykeppem meg | gyeveztettem felek meg mondanom. |

Advocavit igitur daemonem, ut ad se veniat et Justinam per eum valeat habere. Adveniens daemon dixit ei: Quid me vocasti? Cui Cyprianus: Amo virginem de Galileis, potesne facere, ut ipsam habeam et voluntatem meam secum perficiam. Cui daemon: Ego, qui hominem de paradiso eiicere potui, Judeos Christum occidere feci, homines perturbavi, et non potero facere, ut unam puellam habeas et iuxta tuum placitum fruaris. Unguentum hoc accipe et circa domum eius deforis sparge, et ego superveniens cor eius in tuum amorem incendam et tibi eam assentire compellam. Sequenti nocte daemon ad eam ingreditur et cor eius ad amorem illicitum incitare conatur. Quod illa sentiens devote se Domino commendavit et totum corpus suum signo crucis munivit.

Ad signum autem sanctae crucis diabolus territus fugit et ad Cyprianum veniens ante eum stetit. Cui Cyprianus dixit: Quare non adduxisti ad me virginem illam. Cui daemon: Vidi in ea quoddam signum et tabui, et omnis in me virtus defecit. Cyprianus autem eum dimisit et alium fortiozem vocavit. Cui dixit daemon: Audivi tuam iussionem, et vidi illius impossibilitatem. Sed ego emendabo et tuam complebo voluntatem. Aggrediar eam et corpus eius vulnerabo in amorem libidinis et ea iuxta desiderium tuum perfrueris. Ingrediens igitur diabolus nitabatur ei persuadere et animum eius ad amorem illicitam inflammare.

Illa autem se Deo devote recommendans signo crucis omnem temptationem repulit et insufflans in daemonem protinus eum abiecit. Daemon autem confusus abiit et aufugit, et ante Cyprianum stetit. Ad eum Cyprianus: Et ubi est virgo ad quam te transmisi. Et daemon: Victum me fateor, et qualiter dicere pertimesco. Quoddam enim signum terribile in ea vidi et continuo robur omne amisi. Tunc Cyprianus eum

Mert nemely (retten) iegyét lateek ez zvzen. es leg | ottan minden erev-
 met el vezteem. Tahat | ciprianus ez erdeget meg chufoluan el | kevldé.
 es az erdegegnék feyedelmeét hy | va ev hozya. Mykoron el jutot volna |
 ciprianufhoz. monda neky ciprianus. | Mydolog hog az ty erevtevk
 hatalma | tok illyen keues. hog meg gyevezfeek | egy leantvl. Monda
 20 az ellenfeg. Ime | ky megyek ev hozya. gyevtrevm evtet hy || deeg
 leleffekkel. es az ev zyueet geryedetef | ben fel geryeztem. es mynd
 tellyes ev tel | teet nagy geryedeteffeggel meg hyntem | meg evtvezem.
 es vgyan meg kabey | tom. es kevlemkevlemb keebzefeket es re |

(180^v)

muleteket vizek neky. es eyfeleen teneked | vyzem. Tahat pokolbely
 erdeg valtoztata | evmagat egy zvznek kepeben. es elmene | zent iuftina
 azzonhoz monduan. O en ze | retev azzonyom. Ime en te hozyad jevt-
 tem | mert en teueled tyztaffagban zvezfeegbe | keuanok elnem. de
 kerlek tegeted hog | mongvad meg. mychoda lezen az my | jvtalmonk.
 10 az zvezfeegben valo vyalko | dafert. felele zvz zent iuftina azzon. ||
 Az zvezfeegben valo vyalkodafert | az jutalm byzonual fok. de az
 vyaf | kodas kefalkodas es muka keues. | Monda az zvznek abrazaban
 az erdeg. | en io azzonyom ha my zvezfeget tar | tonk. tahat mychoda
 az. hog az vr | iften azt parancholta monduan. Ne | ve(g)[k]evgyetek es
 fokafulyatok es tevl | chetek meg az fevldet. Azert en jo | zvz tarlom
 20 jgeen felek hogha my az || zvezfeegben meg maradandonk. hog | my
 az my zvezfeeg tartalonk mya | ellene tezevnk az ifteny parancholat-
 nak. | Es efevnk nehez jtyletben mykeppen | az ifteny parancholat-
 nak vtaloy es |

Országos Széchényi Könyvtár

(181^r)

engedetlenevk. es honnat varonk vala | jutalmat erdemet. azbol
 efevnk nagy | kenokra. Tahat kezde zent iuftina azzonnak | zyue.
 gonoz gondolatokkal evzue verettetny | az erdegnék ihlese myat. es
 az gonoz | keuanfagnak geryedetevffege kezde erev | ben fel gyvldny
 langazny. annera | hog jmmar felkeluen el akarna menny zent iuftina
 10 azzon. Tahat zent iuftina | azzon evmagahoz teruen. es meg || ertueen
 azt. ky volna az aky ev vele zol | na. legottan evmagat meg erevfeyte |
 meg jegze zent kereztnék jegyeuel. | es az erdegre lehelle zent iuftina
 azzon. | legottan az erdeg meg oluada mykeppen | vyaz. es erze magat
 meg zabadultnak | minden kefertettevl ez zent zvz. Ennek | vtanna
 valtoztata magat pokolbely | erdeg jgeen zep iffyvnak zemelyeben. |
 20 es be menuen zent iuftina azzonnak || agyas hazaban. mykoron az ev
 agya | ban fekennek. Es nagy zegyentele | nevl be zekellek zent iuf-
 tina azzonnak | agyaban. es akara evtet meg evlehy. | Melyet latuan
 zent iuftina azzon. es |

deridens demisit et ipsum principem daemonum advocavit. Cumque venisset ad eum, dixit: Quae est virtus vestra tam modica, ut vincatur ab una puella. Dixit daemon: Ecce egrediens variis febribus eam vexabo, et animum eius ardentibus inflammabo, et totum corpus eius vehementi ardore respergam et freneticam illam faciam, et varia sibi phantasmata offeram,

et media nocte eam adducam tibi. Tunc diabolus in specie unius virginis se transfiguravit et ad virginem veniens dixit: Ecce ad te venio, quia tecum in castitate vivere concupisco, verumptamen quaero te, quoniam certaminis nostri merces erit. Cui sancta virgo respondit: Merces quidam multa, labor modica. Dicit ei daemon: Quid est ergo, quod Deus praecepit: Crescite et multiplicamini et replete terram. Times ergo, bona socia, quod si in virginitate manserimus verbum Dei irritum faciemus et velut contemptentes et inoboedientes in grave iudicium decidemus,

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

et unde videbamur sperare praemium et grave incurrerimus tormentum. Coepit autem cor virginis gravibus cogitationibus per immissionem daemonis concuti et ardore concupiscentiae fortius inflammari adeo, ut iam surgens abire vellet. Tunc sancta virgo ad se reversa et quis esset, qui secum loqueretur intelligens, continuo se cruce munivit et in diabolum sufflans ipsum instar cerae protinus liquefecit et ab omni temptatione statim liberata se sensit. Postmodum diabolus in speciem iuvenis pulcherrimi se transfiguravit et thalamum eius egrediens cum ipsa in lectulo iaceret, impudenter in eius lectulum prosilivet et in eius amplexum ruere voluit. Quod videns Justina

(181^v)

meg elmeruen pokolbely erdeget ielen | lenny. legottan zent kereztnék
iegyet ve | te. es pokolbely erdeget meg oluazta. | mykeppen vyaszt.
Tahat iftennek engé | detybevl pokolbely erdeg. Zent iuftina | azzont
gyevtevrüen hydeg lelefekkel. | es fokakat az chordakkal es evkevr
chor | dakkal meg evluen. Es erdegtevl meg | zallott emberek myat
10 nagy devg halalt | hyrdet vala. m jevuendevnek lenny || mynd tellyes
antyochyaban. ha zent | iuftina azzont hazaffagra nem adna | yak.
kynek okaert mynd az tellyes va | ras meg (devleteek) devgletüen.
Zent | iuftina azzon zvleynek aytoyara gyev | lekevzuen az nep kyal-
tuan. mondna | vala. hog iuftinat hazaffagra adnyak. | es ezenkep-
pen az varaft illyen nagy ve | zedelmtévl meg zabadeytanayak. de |
20 mykoron zent iuftina azzon femmykep || pen nem engedne az hazaf-
fagra. ezbevl | evtet mynd nyayan halallal fenyegetyk | vala. Mykoron
jmmar heet eztendeye | volna az devg halalnak. Zent iuftina | azzon
jmada ev ertek. es meg mente |

(182^r)

evket az devghalaltvl. Latuan pokolbely erdeg. hog ezzel femmyt nem
haznalna. | valtoztata evmagat zent iuftina azzonnak | abrazara kepe-
re. hog zent iuftina azzon | nak io hyreet meg fertetzetneye. es ci |
prianuft meg (chufolnaya) chufoluan. | es ezzel hannaya vetneye ma-
gat az er | deg. hog ev zent iuftina azzont cipria | nofhoz hoznaya.
10 Menueen kedeg az er | deg ciprianofhoz. Zent iuftina azzonnak ||
zemelyeben. es futamek ciprianofhoz. | akara evtet meg chokolny.
vgy mynt | azt ky az ev zerelmeben beteglene. Me | lyet latuan cip-
rianus. es hyue evtet | lenny iuftinanak. evremmel betelüen | monda.
Ioual jevttel iuftina. menden | leanyoknal ekefb. legottan hog cipria |
nus zent iuftinanak neuet neuze. az er | deg az iuftina neuet elnem
20 zenuedhete. | de ez nevnek ky mondafara. mykynt || fevft el enezeek.
Kynek okaert ciprianus | lata magat lenny meg chufoltnak | az
erdegtevl. marada nagy zomorufag | ban. Annak okaert annal es
jnkab | eeguen ciprianus. iuftinanak zerelme |

(182^v)

ben. fokayg vigyaza cipanus zent iuftina | azzonnak aytoyan. Es
nemykoron valtoz | tatgya vala magat cipanus erdegy tudo | manyal
azzonyallatta. nemykoron ma | darra. amynt techeyk vala. Mykoron |
kedeg jut vala ez zvznek aytoyahoz. fem | azzonyallatnak fem madar-
nak nem lat | tatyk vala. hanem legottan cipanusfnak | lattatyk vala.
10 Acladius nevev dyakes. | erdegy tudomanyal valtoztata magat ||
verebbe. Es mykoron ez acladius vereb | kepeben repevlt volna zent

et malignum spiritum adesse cognoscens mox signum crucis edidit et instar cerae diabolum liquefecit. Tunc diabolus permittente Deo febribus eam fatigans et plures cum gregibus et armentis occidens maximam mortalitatem in tota Antiochia futuram per daemones praedicebat, nisi Justina coniugio consentiret. Quapropter tota civitas morbo languens ad ianuam parentum Justinæ convenit clamans, ut Justinam coniugio traderent et sic civitatem a tanto periculo liberarent. Sed cum Justina nullatenus consentiret, et ex hoc mortem eidem omnes minarentur, VII anno mortalitatis ipsa pro eis oravit et omnem pestilentiam propulsavit.

Videns diabolus, quod nihil proficeret, in formam Justinæ se transmutavit, ut formam Justinæ pollueret et Cyprianum deludens se Justinam ad se aduxisse iactabat. Pergens igitur diabolus ad Cyprianum in specie Justinæ et eum quasi quæ eius amore langueret, osculari voluit. Quam Cyprianus videns et Justinam esse credens gaudio repletus ait: Bene venisti Justina, omnium feminarum decora. Mox, ut Cyprianus nomen Justinæ nominavit, diabolus nomen illud ferre non potuit, sed ad eius praelatorem instar fumi statim evanuit. Quæ Cyprianus delusum se videns tristis remansit. Unde et amplius in amorem Justinæ aestuans

ad ostium virginis diu vigilavit et quandoque in feminam quandoque in avem, ut videbatur, arte magica se commutans, cum venisset ad ostium virginis nequam femina nequam avis, sed Cyprianus protinus apparebat. Acladius quoque arte diabolica mutatus in passerem, cum ad fenestram Justinæ volasset, mox ut virgo eum aspexit, non passer, sed Acladius apparuit, angustiarique nimis coepit ac tremere, quia nec fugere poterat nec salire. Timens vero Justina ne caderet et creparet,

iuftina azzon | nak ablakara. legottan hog zent iuftina | azzon rea
tekente. nem verebnek. ha | nem acladiufnak ieleneek. Es kezde acla |
dius zomorgany es jgeen rezketny. | mert sem elnem futhat vala. sem
elnem | repevlhet vala. fflueen kedeg zent iu | ftina azzon. hog acla-
20 dius le ne efneek | es kette ne repedne. laytoryan evtet || le vetete.
Intuen evtet hog meg zevn | neek az ev bolondfagatvl. hog az tevr |
venyek zerent megne gyevtretneyek | mykkeppen erdenges. Azert meg
gyev | zetueen pokolbely erdeg mendenkeppen |

(183^r)

meg tere ciprianushoz. es ev elevtte meg | zegyenevluen meg allapeek.
kynek mon | da ciprianus. Nemde tees meg gyev | zettele. mychoda
az ty neuolyas erevtevk. | hog ty egy leant megnem gyevzhettek. |
hanem jnkab ev gyevzmeg tyteket. | es illyen jgeen neuolyafvl le
nyomod | tyteket. de kerlek tegedet hog mondmeg | ennekem. myben
10 vagyon az ev il nagy | erevffege. Monda az erdeg ciprianusnak. || ha
meg efkedendevl ennekem. hog en | tevlem foha el nem tauozol. es
az ev kev | zedelm vetelenek ereyet neked meg mon | dom. Kynek
monda ciprianus. myre | auagy mynek myatta efkegyem meg | neked.
Monda az erdeg. efkegyel meg | ennekem az en nagy ereymre. hog en |
tevlm foha elnem tauozo(m)l. Monda | neky ciprianus. az te nagy ereyd-
20 re efke | zem teneked. hog tegedet foha elnem had || lak. Tahat az erdeg
olyha meg batorul | van monda. ez lean az fezevltnek | jegyeet vete
magara. es legottan meg | iyedeek. es menden en erevmet el veztem. |
es el oluadeek mykent vyaz. az tevznek |

Országos Széchényi Könyvtár

(183^v)

zyne elevl. Monda neky ciprianus. tahat | az meg fezevlt nagyob tena-
ladnal. felele | az erdeg. byzonual nagyob mendenek | nel. es mynket
es mendeneket kyket | jt ez velagon meg chalonk. agya az | meg
olthatatlan tevznek gyevtreny. | kynek monda ciprianus. tahat en es |
az meg fezevltnek barátya lezek. | hog valamikor ne effem illyen
10 nagy | kenra. Monda az erdeg. meg efkettel || ennekem az en feregem-
nek ereyre. | melyekre nekem fenky nem efkevt. hog en | tevlem foha
elnem tauozom. Kynek monda | ciprianus. Tegedet. es menden te
fyftelgev | ereydet meg vtalom. es teneked. es menden | te evrdegydnek
ellene mondok. es en maga | mat meg iegyezem az meg fezevltnek
id | ueffleges iegyeuel. Es legottan az erdeg meg | zegyenevluen. el
tauozeek cipianustvl. Tahat | ciprianus mene az pispekhez. melyet
20 lat || van az pispek. es hyzy vala hog azert jvne | oda hog valam teuel-
geft tenne az kerez | yenek kevzevt. Es monda neky az pispek. |
Elegek legyenek teneked o ciprianus azok | kyk kyvevl vadnak anya-
zent egyhaznak |

cum per scalam deponi fecit, et admonens ut a sua vesania cessaret, ne iuxta leges tamquam malefictus puniretur. Ista omnia secundum figmenta diabolica ad quandam apparentiam fiebant.

Victus igitur per omnia diabolus ad Ciprianum rediit et ante eum confusus stetit. Cui dixit Cyprianus: Numquid et tu victus es? Quae est miser virtus vestra ut unam puellam non possetis vincere, nec in eam potestatem habere. Sed e converso ipsa vos vincat et tam miserabiliter vos prosternat. Dic tamen mihi, obsecro, in quo est eius tam maxima fortitudo. Cui daemon ait: Si mihi iuraveris, ut a me nequam recedas virtutem eius victoriae tibi pandam. Cui Cyprianus: Per quid tibi iurabo? Cui daemon: Iura mihi per virtutes meas magnas, quod a me nunquam discedas. Dicit ei Cyprianus: Per virtutes tuas magnas tibi iuro, quod a te nunquam discedam. Tunc diabolus quasi securus ei dicit: Puella illa signum crucifixi edidit et statim tabui et omnem virtutem amisi et quasi cera a facie ignis affluxi.

Dicit ei Cyprianus: Ergo crucifixus maior te est. Et daemon: Utique maior omnibus est et vos omnes, quos hic decipimus, tradit igni inextimabili cruciandos. Cui Cyprianus: ergo et ego amicus debeo fieri crucifixi ne tantam aliquando poenam incurram. Cui diabolus: Jurasti mihi per virtutes mei exercitus, per quas nemo periurare valet, quod a me nunquam discederes. Ad quem Cyprianus: Te et omnes fumigantes tuas virtutes contempno et tibi omnibus diabolis tuis abrenuntio et crucifixi salutari signo me munio. Statimque ab eo diabolus confusus discessit. Tunc Cyprianus ad episcopum ivit. Quem videns episcopus et credens eum venisse, ut christianos in errorem mitteret, ait ei: Sufficiat tibi Cypriane hi, qui foris sunt.

(184^r)

Mert femmyt nem hatalmazhatol. az iften | nek egyhaza ellen. felele
ciprianus. byzon | fagot vettem en azbol. hog en nem hatal | mazhatom
iftennek egyhaza ellen. mert gyevez | hetetlen criftufnak ereye. Es meg
ielente ei | prianus mynd az pifpeknek. valamelyek ne | ky tevtentek
vala. es meg kerezeltete evma | gat az pifpekkel. Es ez cipanus ennek
vtanna | jgeen haznala mynd tudomanban. mynd | kedeg eleyben.
10 Es az varafnak pifpeke meg || haluan. ciprianus zerezeteek pifpekke. |
Es ez bodog vzzet zent iuftina azzont cipri | anus pifpek clafstromban
zerze. es ot az | clafstromban nagy fok zent vzzeknek teue | feyedelme
zent iuftina azzont. Zent cipri | anus pifpek kedeg. az zent martirok-
nak | epiftulakat leueleket kevld vala. es az zent | martirokat az vya-
kodalban erevfeyty | vala. Az orzagnak ifpanya kedeg haluan | zent
20 ciprianufnak es zent iuftina azzon || nak hyreet. evket ev eleyben
hozattata. | Es meg keerde hogha aldozny akarnak. | kyk mykoron
erevffen allananak criftufnak | hytyben. paranchola evket vetny
vyazzal. | zvrokkal es kevuerral tellyes hevfezes vas |

(184^v)

evftben. Mely keen evnekyk ada evnekyk | chodalatos kyeffeget.
fem ada evnekyk va | lamynemev keent. Az baluan jmado pap |
monda az feyedelmnek. parancholy enne | kem allanom az evftnek
elevtte. es ezen | nel meg gyevzem mynden ev ereyeket. | Azert
mykoron az baluany jmado pap ju | tot volna az evft eleyben. monda.
Nagy | vagy hercules iften. es ifteneknek atya | jupiter. Es jme
10 legottan tevez jevueky az || evftbevl. es mendeneftvevl meg emezte az |
baluany jmado papot. Tahat zent | cipanus es zent iuftina azzon ky
von | tatanak az evftbevl. es ev reayok fen | tencia adatuan. mynd
ketten egyetem | ben nyakokat vagak. Ezeknek tettek | mykoron
hat napyg az ebeknek vetuen | marattak volna. annak vtanna roma |
ban vitetenek. Maftan kedeg mykeppen | mondatyk nyvgoznak pla-
20 cenciaban. || kenzatanak kedeg ez nemes zentek es | martirok october
huanak hatod nap | yan. Vr vzletety vtan keet zaz. nyole | vanheet
eztendevben. dyoclecianufnak | alatta. Vegeztetyk zent iuftina azzon-
nak | elete. vrnak eztendeyben. Ezer. evt. | zaz tyzenheet eztendevben.:
– rafkay lea. |

(185^r)

XXIII. *Kezdetyk az nagy cheterteky predicacio.* |

Accepit ihs pane et benedixit. fregit et de | dit difeipulis fuis dicens.
Accipite et come | dite. hoc eft corpus meu. Mathei vicefimo | sexto.

I. sor rubrum.

Nihil enim poteris aversus ecclesiam Dei. Invicta est enim virtus Christi. Cui Cyprianus: Certus sum, quia invicta est virtus Christi. Narransque, quae sibi acciderant ab eo se baptizari fecit. Qui postmodum tam in scientia quam in vita valde proficiens; mortuo episcopo ipse in episcopum ordinatus est. Beatam vero virginem Justinam in monasterio posuit et multis sacris virginibus eam ibidem in abbatissam praefecit. Sanctus autem Ciprianus martyribus epistolas saepe mittebat et eos in certamine roborabat. Comes autem regionis illius audiens famam Cypriani et Justinæ eos ad se praesentari fecit et an sacrificare vellent, requisivit. Qui dum in fide Christi persisterent firmi, iussit eos in sartagine plenam cera pice et adipe poni,

quae tamen eis mirum refrigerium praesitit nec aliquod supplicium irrogavit. Sacerdos autem idolorum praefecto dixit: Jubeas me ante sartagine stare et confestim vincam omnem virtutem eorum. Cum ego iuxta sartagine venisset, dixit: Magnus es deus Hercules et pater deorum Jupiter. Et ecce continuo de sartagine ignis exivit et penitus eum consumpsit. Tunc Cyprianus et Justina de sartagine extrahuntur et data super eos sententia, pariter decollantur. Horum corpora cum VII diebus ad canes projecta fuissent, postmodum Romam translata sunt. Nunc autem ut dicitur placentia requiescunt. Passi sunt autem VI. Kl. Octobris circa annos Domini CCLXXX sub Diocleciano.

*In coena Domini. Sermo LXXVIII.*⁴³⁷

Accipit Jesus panem et benedixit, fregit et dedit discipulis suis dicens: Accipite et comedite, hoc est corpus meum. Mat. XXVI.⁴³⁸ Hodie,

⁴³⁷ Forrása: *Paratus, De Tempore. sermo 71.*

⁴³⁸ Mt. 26, 26.

Az az. Veue iefus az kenyeret es meg | alda. meg zege es ada ev taney-
tuanynak | monduan. Vegyetek es egyetek. ez az en | teftem. Ezeket
irta meg zent mathe. kevn̄y | venek huzon hatod rezeben. Zeretev
10 atyam | fyay. ez may napon az felleges nagy pap || iefus criftus.
zolgalta auagy monta az ev | ellev vy myfeyt. Es ennek vtanna mon-
da | ny zerzette. mynd tellyes anya zent egy | zerte. Annak okaert
az myfenek (zerzefere) | magyerazafarol ertelmerevl. hallyonk va |
lamyt reuiden. Az myfe kevlomb kevlomb | doctoroktvl. kevlomben
kevlomben magye | raztatyk. Azert menere maftan akaronk | zolny
az myferevl. az myfenek officioma | auagy kezdete. iegzy iften fya-
20 nak meg || teftefevlefeet. Zoktanak kedeg nemelyeket | mondany az
myfeben hangos zoual. my | keppen az kantuft. oraciokat. epiftulat
euan |

(185^v)

gelyomot es ezekhez hafonlokat. Es ezek iegyez | nek nemikoron.
nemynemev vigaffagot. | Nemelyek mondatnak az myfen laffv zoual.
my | keppen fecreta canon es az vezteghalgatas es ezek | hez hafonlok.
Es ezek gyakorta iegyeznek nemy | nemev zomorufagot. Eleveler az
myfenek introi | tofa vagy kezdety lezen hangos zoual. ky iegzy |
az regy zent atyagnak keuanfagokat. kyk nagy | evremmel keuannyak
vala iften fyanak teftefev | lefeet. Azert mongya zent bernald. Az
10 fazko || do zent atyagnak keuanfaganak geryede | teflegeet. criftuflnak
teftben valo ielen voltat. | gyakorta meg gondoluan meg keferedem. |
es ennen magamban aleeg tartom meg az | kevn hullatafokat. Zent
agofton vgy mond. | Tugyak vala az regyek criftuft lenny ievuen |
devnek. es mendenek kyk keuannyak vala | vgy mondnak vala. O ha
it ez velagon leel | engemet az zent zevletees. o ha en meg | latom en
20 zemeymmel azt. melyet hyzek || zent irafokban. Zent ifayas es vgy
mond | mond vala. O vr iften tevrneed meg az | egeket. es zallanal le.
Zent moyfes es | vgy yr vala. bochaffad el vram kyt bo | chatando
vagy. Zent dauid vgy mond |

(186^r)

vala. Vram iften haychad le az egeket | es zalle. Symeon ppheta es
vgy mond | vala. Valyon aleytode hog meg latome. | valyon meg ereme.
mykoron el iev az | iduezeytev. de ez jntroytus vagy az my | fenek
kezdety keetzerezteyk vagy keet | zer mondatyk. azert mert keet he-
lyek | valanak hol criftuflnak teftben ievue | tyt varyak vala. Az az

fratres charissimi, summus sacerdos Jesus Christus primam missam celebravit et in posterum per totam ecclesiam fieri ordinavit. Unde de expositione missae breviter audiamus. Missa a diversis diversimode exponitur:

(a sublimibus sublimiter, a subtilibus subtiliter, a simplicibus simpliciter exponi potest.)

Quantum ad praesentem expositionem officium missae significat Filii Dei incarnationem. Solent autem proferri in missa quaedam sonora voce, scilicet cantus, orationes, epistola,

evangelium et similia, et ista ut frequentius significant quandam laetitiam. Quaedam submissa voce proferuntur, ut secreta, canon, silentium et similia, et ista ut frequentius significant quandam tristitiam. Primo introitus missae sit voce sonora, quod significat desiderium antiquorum patrum, qui cum gaudio magno desiderabant Filii Dei incarnationem. Unde Bernhardus: Ardorem desiderii patrum suspirantium in carne Christi praesentiam frequenter cogitans compungor.

(Ita pudet me temporis mensurabilium temporum horas cui namque ingerat tantum gaudium huius gratiae exhibitio quantum anti- quis intulit sola promissio.)

Augustinus: Sciebant antiqui Christum venturum esse, et omnes, qui cupiebant, dicebant: O si hic me invenit illa nativitas, o si quod credo in scripturis videam oculis meis. Isa. LXIII.⁴³⁹ Utinam dirumperet caelos et descenderet. Exo. III.⁴⁴⁰ Moyses ait: Mitte, Domine, quem missurus es.

David:^{440/a} Domine, inclina caelos tuos et descende. Simeon:^{440/b} Putas videbo, putas durabo, quando veniet. Sed iste introitus duplicatur, quia duo erant loca in quibus patres adventum Christi expectabant, scilicet in limbo et in mundo. Post haec sequitur voce sonora Kyrie eleyson novem vicibus, per quod significatur desiderium novem

⁴³⁹ Is. 64, 1.

⁴⁴⁰ Exod. 4, 13.

^{440/a} Ps. 17, 10.

^{440/b} Vö. Lc. 2, 25. skk.

10 lynbofban es ez | velagban. Ennek vtanna kezdetyk az myfen ||
 kyrreyefon hangos zoual. Kyleneher. kyn | ertetyk az kylene kar ange-
 loknak keuanfa | gok. Az kylene kar angelok kezzel keua | nyak vala
 nemelyek. iftenfyanak teft | fel veteleet. hog annak myatta az ev |
 romlajok meg epeytetneyek. Mert hy | tetyk hog az kylene kar ange-
 lok kezzel | mynden karbol efeit. Ennek vtanna | kezdetyk hangos
 20 zoual gloria in excel | lis deo. melyet oluafatnak hog ange || lok enek-
 letteek elevzer vronk zvlete | fenek jdeyen. Ez gloria in excellis deot |
 elevzer chak pifpekek enkletteek. de fy | makvs papa ezeben veucen.
 hog az pap | iftennek angela. Zerze hog menden |

(186^v)

pap enkelheffe ez angely enekevt. de az an | gelok nem eneklenek
 tevbben. hanem chak | ezt. Gloria in excellis deo. et in terra pax |
 hominibus bone voluntatis. Az az dychev | feg iftennek magaffagog-
 ban. es fevlden | bekeffeg io akaro embereknek. Es kyk ez | vtan mon-
 datnak zent illarius zerzette | telephorus papanak parancholatyabol. |
 Ennek vtanna az pap ev orchayat for | deygya az nepre. hangos zoual
 10 mond || uan dñs vobifeū. az az. vr veletek. | Ez meg fordulafon es
 orchayanak meg | mutatafan. iegyeztetyk. hog criftus az | ev [vyg]
 orchayat meg mutata ez velagnak. | melyet az zent atyak reegtevl
 fogua | keuantanak vala. Moyfes vgy mondot | vala. Vram iften ha
 malaztot leltem | te zemeyd elevt. mutaffad meg ennekem | te orcha-
 20 dat. Az lynbos bely zent atyak | vgy mondnak vala. iften irgalmazzon ||
 my nekevnk es meg algyon mynket. | meg velafyha ev orchayat my
 raytonk | es irgalmazzon my nekevnk. Hefter | azzon es vgy ir. jgeen
 chodalatos vagy | vram. es az te orchad tellyes malaztal. |

(187^r)

Ime azert mykeppen keuanyak vala latny | ez aldot orchat. de maga
 vegezetre az vr | iften irgalmaffagra indultatuan. ievue | ez velagra
 es meg mutata ev orchayat. | Ennek iegyere mutagya az pap es ev
 or | chayat ez nepnek. Ennek vtanna mon | datnak az oracyok. kyn
 iegyeztetyk | hog vyz kerezte napyan jmattatot vronk | az pogan kyra-
 10 lyokhtwl. Ennek vtanna | kezdetyk az epiftula. mely epiftulan ie ||
 gyeztetyk zent ianos baptyftanak pre | cacyoya. Mert zent ianosnak
 predicacyo | ya azonkeppen elevl vezy vala criftufnak | predicacyovat.
 mykeppen az epiftulah az | euangelyomot. Ezenkeppen zent ianos es. |
 eleue meg hyrdete criftufnak ievueteet | ez velagban es lynbofban.
 Es ezbevl levn | nagy evrevm az zent atyagnak lynbof | ban. nagy
 20 evrevm levn az zenteknek | ez velagban. nagy evrevm levn az an ||
 geloknak menyorzagban. Ez harom kep | pen valo evrevmert. lezen
 az epiftula | vtan harom keppen valo eneklees. Elfey | az gradual. ky
 iegyezy az lynbofbely zent | atyagnak evreymeket. Mafod eneklees |

ordinum angelorum. Creduntur aliqui cecidisse, qui desiderabant incarnationem Domini, ut per hoc eorum ruina restauraretur. Nam de quolibet ordine videlicet novem ordinum angelorum creduntur aliqui cecidisse. Post haec voce sonora sequitur Gloria in excelsis Deo, quod angeli leguntur primo cantasse in nativitate Domini. Unde per illum cantum signatur nativitas Christi. Canticum illud primo soli episcopi cantabant. Sed Symmachus papa advertens, quod sacerdos est angelus Domini, instituit,

quod quilibet sacerdos illum angelicum cantum cantare posset vel potuit. Sed angeli non cantabant nisi tantum Gloria in excelsis Deo et in terra pax hominibus bonae voluntatis, et quod sequitur addidit sanctus Hilarius de iussu Thelesphori papae. Postea vertit sacerdos faciem suam ad populum voce sonora dicens: Dominus vobiscum, per quod significatur, quod in nativitate sua ostendit mundo faciem iocundam, quam patres diu desideraverant. Moyses dixerat Exod. XXXIII.⁴⁴¹ Domine, si inveni gratiam in oculis tuis, ostende mihi faciem tuam etc. Sancti in lyngo: Deus misereatur nostri et benedicat nos Deus. Hester. XV.⁴⁴² Valde mirabilis es Domine et facies tua plena est gratiarum.

Országos Széchényi Könyvtár

Eccc quomodo desiderabant illam faciem benedictam. Tandem misericordia motus venit in mundum et ostendit faciem et ideo sacerdos ostendit faciem suam ad populum. Postea sequuntur orationes, per quod significatur, quod in epiphania a magis fuit adoratus. Deinde sequitur epistola, per quod significatur praedicatio Johannis Baptistae, qui praecedebat Christum, sicut epistola evangelium. Ita ipse praenuntiavit adventum Domini in mundo et in lyngo. Et ex hoc factum est gaudium magnum patribus in lyngo, sanctis in mundo et angelis in caelo, et propter hoc triplex gaudium sequitur triplex cantus, scilicet graduale, quod significat gaudium patrum in lyngo.

⁴⁴¹ Exod. 33, 13.

⁴⁴² Est. 15, 17.

(187^v)

az alleluia. ky iegzy az angeloknak evrevmev | ket menyorzagban.
Harmad eneklees az fe | quencia. ky iegzy ez velagban valo zentek |
nek evrevmeket. Ennek vtanna kezdetyk | az euangelyom. ky iegzy
cristufnak predica | cyoyat. Tahat az euangelyom koron az zent |
igeeknek tyztfellegeert fen allonk tyztfefleg | gel. ferfyak mezeytelen
fevuel. de az euan | gelyom oluaftatyk enekletyk czakra. az | ezakon
10 zokot iegzetny pokolbely evrdevg. || Mert zent kereztnek iegye myat.
vagy | az zent euangelyomnak predicacyoya | myat. erdeget meg gez-
zevk. es ennek | okaert akoron zent kereztnek iegyeuel | magonkat meg
erevfeigyevk erdegnek | ellene. Ennek vtanna credo in vnum | deū
kezdetyk. ky iegzy az apoftoloknak pre | dykacyoyat. kyk predycal-
tak mynd vela | got myat az kereztyen hytet. Mert vronk | ielus bocha-
20 ta az apoftolokat ketten ketten || predicalny. Ennek vtanna az pap
for | deygya ev orchayat az neepre. kyn ie | gvezetyk hog vronk iefus
fordeyta ev | ochayat verag vafarnapon. hog menne | ierufalemben
halalt zenuedny my ertenk. |

(188^r)

Tahat ez vtan kezdetyk dychyretnek | eneke. az az. az offertorium.
ky azt iegzy | hog vronk iefus fogadak az fydok verag | vafarnapon
dychyrettekkel es eneklefeekkel. | veragokkal es palmakkal. Ez offer-
toriū | koron zoktanak emberek adny ayandokozny | valamyt iftennek
tyztfeflegere. ky mynd | ev tehetlege zerent. Ezen iegyeztetyk az. hog |
mykoron iduezeytenk be ment volna az templom | ban. lata hog az
10 kazdagok fokakat adnanak || aldoznanak. es lata hog egy zegeen evz-
uegy | azzon ada aldoza iftennek keet fyllyert. Es | monda vronk hog
mendenekneel ev adot | volna tevbbet. Ez offertoriū vtan lezen ne |
mynemev filenciū auag veztegfeg. ez fi | lenciū iegzy azt. hog mykoron
iduezey | tenk be mene ierufalemben verag vafar | napon. es tyztel-
teteek az nepektevl. Es tahat | az fydok tytkon veztegfegben tanal-
20 chot tar | tanak. mykeppen evtet halalra arulnayak. || judas es
tytkon tanalchot tarta ev vele. | Ez filenciūnak auagy veztegfegnek
alatta | az pap fordeygya magat az nepre. es laffv | zoual mongya.
Orate p me. az az jmagya | tok en ertem. olyha zomorv volna. Ez zo |

(188^v)

morufag iegzy cristufnak az zomorufagat | kyt valla az ev kenya el
kevzeleytuēen. mert | zomoru vala ev lelke mynd halalyg. En | nek
vtanna az pap keezdi enekleny nagy | jnnepleffel az prefaciot. es
hozzabban | es nagyob jnnepleffel enekly hognem my | nt mynd az
tellyes myfet. kynek myatta | iegyeztetyk az hozzv es edeffeges bezed
es | predicacio. melyet tevn az my edeffeges | meg valtonk az veeg
10 vachoran. Iollehet || hog iduezeytenk iefus az elevt es edefde | devn

Alleluia, quod significat gaudium angelorum in caelo. Sequentia, quod significat gaudium sanctorum in mundo. Postea sequitur evangelium, quod signat praedicationem Christi, tunc ob reverentiam illorum sanctorum verborum stamus et capita nudamus; sed legitur evangelium versus aquilonem; per aquilonem solet diabolus designari. Nam per praedicationem evangelii diabolum superamus et immo tunc sanctae crucis signo contra diabolum nos muniamus. Postea sequitur Credo: quod significat praedicationem apostolorum, qui fidem christianam per mundum praedicabant. Nam Dominus misit eos binos et binos ad praedicandum, postea iterum sacerdos vertit faciem suam ad populum, per quod significatur, quod Christus in die palmarum vertit faciem suam ut iret in Hierusalem sustinere mortem pro nobis.

Tunc sequitur canticum laudis, scilicet offertorium, per quod significatur, quod cum laude et canticis, floribus et palmis receperunt eum. Tunc solent homines offerre quilibet secundum suum posse, per quod significatur, quod cum Dominus templum intrasset, vidit divites multa offerre et quaedam paupercula obtulit duo minuta, et dixit Dominus, quod plus omnibus obtulisset. Postea sit quoddam silentium, per quod significatur, quod postquam intravit in Hierusalem in die palmarum et sic honoratus esset, innuerunt consilium Iudaei secreto silentio quomodo eum morti traderent. Judas secreto consiliatus est cum eis, et infra illud silentium vertit se sacerdos submissa voce dicens: Orate pro me, quasi tristis sit,

quod significat tristitiam Christi, quam habuit appropinquante passione, quia tristis erat anima sua usque ad mortem. Postea incipit solenniter cantare praefationem, et longius et sollennius cantat, quam in tota missa unquam, per quod significatur ille longus et dulcissimus sermo, quem in caena fecit. Licet enim antea dulciter praedicaverat, tamen nunquam ita longum et dulcem sermonem fecisse legitur. Quem sermonem scripsit solus Joannes et solet legi in mandato. Postea

predicallott vala az taneytuanyoknak. | de maga nem oluafatytik hog
 Ioha id | uezeytevnk iefus. olyan hozzv es edes | predicacyot tevt
 volna. Mely bezedet | irt meg zent ianos chak. es zokot oluafat | ny
 az mandatomon. Ennek vtanna az | car enekel jnnepleffel fanctuft.
 ez iegzy | az apoftoloknak evrevmeket. mely ev | revmek vala az
 20 bezednek vigaffagabol. || es criftus teftenek vetelebevl. Melyet |
 vettek vala criftuftvl az veeg vachoran. | auagy iegzy angeloknak
 vigaffagat. | Ennek vtanna az pap le haygya magat | az oltar elevt.
 es imad laffv zoual. kynek |

(189^r)

myatta iegyeztetyk criftufnak imadfaga oly | vetym hegyen. Mykoron
 veert vereytezeek. | es monda. Atyam ha lehet. menyen el | en tevlm
 ez pohar. de maga nem mykep | pen [en] akarom. de mykeppen te
 akarod. Ta | hat ez vtan az pap fel emely magat. es | tezen három kerez-
 tetet. ky iegzy azt hog | vronk háromzer jmadkozot veres verey |
 tekkal vereytezuen. Es tahat veztegfeg le | zen mynd az tellyes car-
 10 ban. ez veztegfegen || iegyeztetyk az apoftoloknak el futafa. kyk |
 mynd nyayan vronkat ev edeffeges mefte | rek el hagyuan el futanak.
 fem meer | nek vala zolny. Valamyt zol az pap az vez | tekfegben.
 ez mynt laffu zoual lezen. Es neha | az pap ez idevben mendeneftvel
 fogua vezteg | halgat femmyt nem zol. Ennek myatta | iegyeztetyk
 hog criftus ev kenyanak ide | yen az evtet kerdevzevknnek lassu es ala |
 20 zatos zoual felelt. es nemykoron men || deneftevl fogua vezteg halga-
 tot. es | femmyt nem felelt. Criftus teftenek | fel emelety elevt. az pap
 tezen hat kerez | tetet. kyn iegyeztetyk hog mynek | elette criftus az
 kereztfan volt fel emeltetuē. |

Országos Széchényi Könyvtár

(189^v)

hatzer jzben vitetet byronak eleyben. Elevzer | viteteek annas pif-
 pekhez. es ot nyakon ve | retteteek. Mafodzer cayphafnak viteteek. |
 es ot meg pevkdevfteteek vtalatos nyallal. | es orchaya zeme be kev-
 teteek. Harmad | zer pilatofnak viteteek. es ot hamiffan | vadolta-
 teek. Negyedzer herodefnek vite | teek. es ot feyer (ruhában) meg
 chufoltateek. | Evtvedzer pilatofnak emeg meg hó | zattateek. es ot
 10 meg hoftoroztateek || meg coroztateek es meg cvfoltateek. | Hatodzer
 az itylev helyben emeg pilatos eley | ben viteteek. es ot halalra itel-
 teteek. Ennek | vtanna fel emeltetyk criftufnak zent tefte. | ky iegzy
 az meg fezeyteft. Ennek vtanna | fel emeltetyk az keleh. ky iegzy
 criftufnak | zent verenk ky evtfeft az kereztfan. En | nek vtanna
 az kelehnk le teteletevl fogua | ez igeyg kyt mond az pap mondan |
 20 nobis. leznenk nyole kereztek az mifen. || kyn iegeztetnek az nyole
 igeek. kyket vronk | monda az kereztfan. Elfev ige vala ez. | Atyam
 bochas nekyk. mert nem tuggyak | myt teeznek. Mafod ige vala ez.
 myko | ron zola az toluaynak. Byzon mondom |

chorus caritatis sollemniter sanctus, quod significat laetitiam apostolorum, quam habebant ex laetitia illius sermonis et concionis corporis Christi, quod ibi perceperunt, vel laetitiam angelorum. Deinde inclinat se sacerdos ante altarem et orat submissa voce,

per quod significatur oratio Christi in monte Oliveti, quando sudavit sanguinem et dixit: Pater si fieri potest, transeat a me calix iste, veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu. Tunc erigit se sacerdos et facit tres cruces, per quod significatur, quod ter oravit sic; et tunc fit silentium per totum chorum, per quod significatur fuga apostolorum, qui relicto eo omnes fugerunt, nec audebant loqui. Quicquid loquitur sacerdos in illo silentio, hoc fit submissa voce et aliquando omnino tacet, per quod significatur, quod Christus in passione interrogantibus submissa voce humiliter respondit et aliquando omnino tacuit et nihil respondit. Ante elevationem corporis Christi facit sacerdos sex cruces, per quod significatur, quod antequam Christus fuit in cruce levatus,

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

sex vice iudici fuit praesentatus. Primo Annae et ibi collaphizatus. Secundo Caiphae et ibi consputus et velatus. Tertio Pilato et ibi false accusatus. Quarto Herodi et ibi alba veste illusus est. Quinto Pilato reductus est et ibi flagellatus, coronatus et illusus. Sexto in loco iudicii iterum Pilato praesentatus fuit, ibi adiudicatus morti. Postea enim elevatur corpus Christi, quod significat crucifixionem. Deinde calix, quod significat sanguinis Christi in cruce effusionem. Deinde a depositione calicis usque ad *nobis* fiunt octo cruces, per quod significantur octo verba in cruce. Primum: Pater dimitte illis; Secundum: Amen dico tibi.

(190^r)

neked. ma velem leez paradychomban. Har | mad ige ez vala. mykoron
zola az ev zvlē | ynek es zent ianofnak monduan. Azzony | allat ime
(fyv neked) te fyad. es zent ianof | nak monda. ime te anyad. es ez levn
az | negyed ige. Evtēvd ige levn ez. ely ely lamazabatany. Az az. en ifte-
nem en iftenē. | myre hagyal el engemet. Hatod ige ez. | Zomehozom.
10 Heted ige ez. meg tevkelle | tevt. Nyolchad ige levn ez. Atyam te ke ||
zedben ayanlom az en lelkemet. Tahat | ennek vtanna az pap valame-
nere ma | gaffan mongya ez igeet. nobis. ky iegzy | azt. hog criftus
iduezeytevnk nagy zo | ual kyaltuan bochata ky az ev zent lel | keet.
Ennek vtanna lezen kyfded fy | lencyom az myfen. ky iegzy az idevt. |
mely idevben criftuf fekevűek az kopor | loban. Ennek vtanna az
20 pap fel emely | criftufnak zent tēsteet az corporalv. || es tezen crif-
tufnak zent tēsteuel evt ke | rezteket. ky iegzy criftufnak fel tama |
dafat. es hog ez napon evtzer ielent | meg vronk. Ennek vtanna kezde-
tyk | magas zoual az pater nofter. mely paf |

(190^v)

nofter iegzy azzonyonk marianak evrev | meet. es az apoftoloknak
evrevmeket. | Mely evrevmek vala. criftufnak dychev | feges fel tama-
dafan. Ennek vtanna az | pap enekel monduan. pax domini. ky |
iegzy azt. hog criftus halottaybol fel | tamaduan. az ev taneytuanyak
bekelfe | get hyrdete. Hog kedeg az hoftya ha | rom reezre oztatyk
10 vagy zegettetyk. | ez iegzy azt. hog criftufnak kenya haz || nalt három
fele nepeknek. Az az. az | zent atyának lynbofban. az zenteknek |
ez velagon. es az angeloknak meny | orzagban. Ennek vtanna enekel-
tetyk | vigaffagnak eneke az agnus dei. ky | háromzer eneketletyk |
meg. ez felyevl | meg mondot nepeknek három keppen | valo evrev-
mekert. Ennek vtanna | az pap vezy ev hozza criftufnak zent |
20 tēsteet. tellyes anya zent egyhaz kepe || ben. Az elfev egyhazban. az az.
az apof | tolok ideyeben. menden kereztyenek | menden napon comū-
nykálnak vala. | Annak vtanna chak vafar napon | kommunikal-
nak vala. Annak vtanna |

Tertium: Mulier ecce filius tuus. Quartum: Ecce mater tua. Quintum: Hely. Sextum: Sitio. Septimum: Consummatum est. Octavum: In manus tuas. Tunc dicit aliquantulum alte: *nobis*, quod significat quod Christus magna voce exspiravit.⁴⁴³ Postea sit parvum silentium, quod significat tempus, quo Christus iacuit in sepulchro. Tunc levat corpus Christi de corporali quod significat resurrectionem Christi et facit cum eo quinque cruces, quod significat, quod quinque vicibus ipso die resurrectionis apparuit. Post hoc sequitur alta voce Pater noster,

quod significat gaudium Beatae Mariae Virginis et discipulorum de resurrectione Christi. Post hoc cantat sacerdos: Pax Domini, quod signat, quod resurgens Christus pacem discipulis nuntiavit. Quod autem hostia frangitur in tres partes, significat, quod Christi passio praefuit triplici populo, scilicet patribus in limbo, sanctis in mundo et angelis in caelo. Inde cantatur canticum laetitiae: Agnus Dei, quod ter cantatur propter triplex gaudium praedicti triplicis populi. Postea sumit sacerdos sacramentum in persona totius ecclesiae. In primitiva ecclesia omnes fideles singulis diebus postea communicabant dominicis diebus tantum,

⁴⁴³ A magyarban a latin utalásai kiegészítettnek:

Lc. 23, 34.: „Pater, dimitte illis, non enim sciunt, quid faciunt.”

Lc. 23, 43.: „Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.”

Jn. 19, 26.: „Mulier, ecce filius tuus.”

Jn. 19, 27.: „Deinde dicit discipulo: Ecce mater tua.”

Mt. 27, 46.: „Eli, Eli lamma sabaethani? hoc est: Deus meus, Deus meus ut quid dereliquisti me?”

Jn. 19, 28.: „Sitio.”

Jn. 19, 30.: „Consummatum est.”

Lc. 23, 46.: „Pater, in manus tuas commendo spiritum meum.”

(191^r)

zerezteek. hog chak az nap vegye ez ol | tary zentfeget. menden embe-
reknek kepeben. | Ez vtan kezdetyk az communium. ky iegzy | az
hala adaft. vr iftennek enne fok io te | telerevl. Tahat ez vtan az pap
fordegyya | magat az nepre. ky iegzy az vtolfo iele | netet. Mykoron
vronk ielus meg iele | neek az ev taneytuanyinak. es mynd | ev elevt-
tevk menyorzagban fel mene. | Ennek vtanna el forduluan oracyo-
10 kat || mond. mely oracyok iegzyk azt hog | criftus vronk menyorzag-
ban fel mene. | es imad my ertevnk atya iften elevt. | mykeppen my
zonk zolo. vtolzer for | degyya magat az pap az nepre. aduan | evnekyk
aldomaft. kyn iegyeztetyk | criftufnak vtolfo ievuetele. Mykoron |
20 | az ev zent vgy orchayat meg muta | gya az ev valoxtattynak evket meg
| alduan es monduan. Yevyetek el || en atyamnak valasztottay. vegye-
tek | az orzagot ky vagyon zerezueen nek | tek en menyey atyamtv.
ez velag | nak kezdetytevl fogua. es evrekevl | evrekke. Amen. ihs.
maria.: — |

191^v— 198^v: beiratlan

(199^r)

XXIV. *Kezdetyk zent lucia azzonnak elete ez keppen.* |

Zent lucia azzon vala firacufana vevev va | rafbol. nemzettel nemes.
Haluan zent lu | cia azzon. zent agota azzonnak hÿreet. | ky hyrhedny
mynd tellÿes ficiliaban. el | mene az ev koporfoÿahoz. az ev anyaual |
evticiaival. hogky jmmar tyzenneeg ez | tendeÿg zenuette vala meg
gyogyvlha | tatlan veer folyafnak betegfegeet. Tevr | teneek hog az
10 mifeeknek zolgalatÿ kev || zevt. az euangelium oluafatneek. kyben |
mondatyk hog jduezeytenk az azzonyal | latot ez fele betegfegtevl
meg gyogeh | totta. Tahat monda zent lucia azzon | az ev anÿanak. ha
hÿz ezeknek kyk ol | valtatnak. hÿgÿed hog zent agota azzon | ezt
meg nyerhety. ky az iefufnak neuert | meg kenzatot. Es hog az ev
elevtte myn | denkoron jelen vagyon. kynek neuert az | keent
20 zenuette. Azert ha hÿvÿn illeten || devt az ev koporfoÿat. tevkelletes
egeffeg |

1. sor rubrum.

postea statutum est, quod solus sacerdos sumat in persona omnium. Postea sequitur communio, quod significat gratiarum actionem pro tanto beneficio. Tunc vertit se sacerdos, quod significat ultimam apparitionem Jesu, quando ostendit faciem suam discipulis, et coram omnibus eis in caelum est elevatus. Postea vertens se dicit orationes, quod significat, quod Christus ascendit in caelum et orat pro nobis apud patrem tamquam advocatus. Ultimo vertit se sacerdos ad populum dans benedictionem, per quod significatur ultimus adventus Christi, quando ostendet faciem suam electis cum benedictione dicens: Venite benedicti etc.⁴⁴⁴

*De Sancta Lucia Virgine.*⁴⁴⁵

Lucia Virgo Syracusana,⁴⁴⁶ nobilis genere audiens famam Sanctae Agathae per totam Siciliam divulgari, sepulchrum eius adiit cum matre sua Euthicia annis quattuor fluxum sanguinis incurabiliter patiente. Inter ipsa igitur missarum sollennia coniugit, ut illud evangelium legeretur, in quo Dominus mulierem ab hac passione sanasse narratur. Tunc Lucia matri dixit: Si credis his, quae leguntur, crede Agatham illum semper habere praesentem pro cuius nomine sustinuit passionem. Si ergo eius sepulchrum credens contigeris, perfecta continuo sanitate gaudebis.

⁴⁴⁴ Mt. 25, 34. „Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi.”

⁴⁴⁵ A Lucia-legenda magyar szövegének nem ismeretes az egységes (és pontos) latin megfelelője. Eddig úgy vélték, hogy a kizárólagos forrás a *Legenda Aurea*, de ez csak részben igaz. Jelen kiadásban — több forrásból — azt a latin szöveget közöljük, amely ismereteink szerint a legközelebb áll a magyarhoz.

⁴⁴⁶ Az első részlet forrása: *Jacobus de Voragine, Legenda Aurea cap. 4.*

(199^v)

gel leg ottan evrelz. Annak okaert mykoron | az neep el tauozot volna.
le teryezteek ev | magokat az koporfonal zent lucia azzon es | az ev
anÿa. es kezdenek kerny fegedelmet | Iyralmakkal. Ezen jdev kevzben
zent lucia | azzon el alueek. es lata almaban zent | agota azzont allanÿ
angelok kevzevt | gyevngyevkkel meg ekelevlveen. es mond | uan
evnekÿ. En hugom lucia myt keerz | en tevlem. melyet te magad legot-
10 tan meg || nyerhech. Mert jme az te hÿted mÿa | meg gyogyvlt az te
anyad. Es mykeppen | cathanyenfys varafa en myattam. criftuvtvl |
fel magaztatyk. ezenkeppen liracufana | varaffa te myattad meg eke-
feytetyk vr | iefus criftuvtwl. mert vigaffagos lako | dalmat zerzettel
vr iftennek az te zvzeffe | gevdben. Ezeket haluan zent lucia azzon |
fel ferkenuen fel kele. es rezketueen | monda az ev anyanak. En zeretev
20 || anyam jme meg gyogyvltal. azert an |

(200^r)

nak myatta kerlek tegedet. ky tegedet | az ev jmadfagyual meg gÿo-
geytot. hog | touabba en nekem jegeft ne neuez. fe | akarÿad kerefnd
nyerned az en teftem | nek magzatytwl. halaloffagnak dymevl | cheet.
de mendeneket kyket volna adan | do ennekem jegÿ ruhaert. agyad
ennekem | menevnek az tyztafagnak tevremtevehez my | vronk
iefus criftufhoz. Az az hog agyam ze | genyeknek. kynek monda az ev
10 anÿa. Myn || deneket kyk voltanak kylenec eztendeunek | elevtte meg
holt atyade kar nekevl erezven. | jnkab beveyhttettem hognem kyf-
febeytettem | te atyattvl maradot evrevkfegevt. Az enyemet | es.
myndeneket kÿk vadnak es lehetnek. | te azt jnkab tudod. Elevzer
fegyed be en | zemeymet. es valamÿt akarandaz az vtan | azt tegÿed
az te erekfegydvrl. Monda | zent lucia azzon az ev anÿanak. nem jÿeen
20 | kedues az iftennek. ky az vr iftennek azt || agva. melyeket vele el
nem vihet. de ha | akarz iftennek kedues lennÿ. azokat agyad | evnekÿ.
kykkel elhetneel ez velagban. Meg |

(200^v)

mert meg haluan femmyt veled elnem vi | heech. Myt meg haluan
aach. azert adod | mert veled elnem vihetevd. Agyad azert | criftuflnak
melyet byrz. addeg myg celz | es jvtalmat veez. es valamÿt fogach
vala | es gondolz vala nekem adnÿa. kezgyed | criftuflnak adnÿ.
Azert mykoron haza | teernenek. es ezekreyl naponkent bezelle |
nenek. legottan levn az ev jozagoknak | el oztogatafa. zegenyeknek
10 zykfegevkre. || Mykoron mynden jozagokat el oztottaak | volna
zegenyeknek. aruaknak. evzuegyevk | nek. zarandokoknak. es iftent

Igitur⁴⁴⁷ dum peractis omnibus turba absecessisset, prostraverunt se ante sepulchrum virginis mater et filia et coeperunt lachrymis flagitare suffragium. Interea dum orationis prolixitas extenditur, somnum Lucia virgo arripuit, viditque in somno beatam Agathen in medio angelorum gemmis ornatam stantem et dicentem: Soror mea Lucia, virgo Deo devota quid a me petis, quod tu poteris praestare continuo? Nam et matri tuae fides tua subvenit et ecce salvata est. Et sicut per me civitas Catanensium sublimatur a Christo, ita per te Siracusana civitas decorabitur, quia iucundum Deo in tua virginitate habitaculum praeparasti. Et his auditis expergefata tremens, ait matri suae: Mater mea ecce salvafacta es per ipsam,

te precor per eam, quae te salvavit suis orationibus, ne tu mihi aliquando sponsum nomines, ne tu velis de corporis mei posteritate fructum mortalitatis inquirere: de quibus mihi criminantur adversarii. Sed omnia quae mihi data es eunti ad corruptionis meae mortalem hominem: da mihi eunti ad integritatis meae factorem dominum nostrum Jesum Christum. Cui mater Euticia ait: Omnia, quae sunt patris tui defuncti ante novem annos incontaminanter custodiens ampliavi potius quam minui patrimonium tuum. Mea vero omnia quae sunt vel esse possunt ipsa melius nosti. Tege prius oculos meos: et quodcumque tibi placuerit de facultatibus facito. Sancta Lucia dixit: Audi mater consilium meum: Non satis Deo carus est: qui illi hoc dat, quo ipse perfrui non potest. Sed si tibi vis gratum esse, hoc illi da, quo poteris uti.

Moriens enim nihil poteris tecum deferre. Et quodcumque das, ideo das, quia tecum deferre non praevalēs. Veniens ergo et salutem corporis tui tenens da Christo quae possides; quidquid mihi te daturam sponderas vel cogitabas largiri, incipe Christo tradere. Igitur cum reversae fuissent Syracusas: et de his quotidie sermocinaretur virgo cum matre sua, fiebat rerum distractio: et quotidie necessitatibus pauperum impendebant. Interea dum distrahuntur praedia et gemmae, ad res sponsi noticiam pervenit: quare sollicitus coepit inquirere a

⁴⁴⁷ A forrás: Bonimus Mombritius, *Sanctuarium seu vitae sanctorum*. I—II. Paris. 1910². p. 107—108. — A magyarral való egyezés nem pontos.

zolgálok | nak. Ezen jdev kevezben mykoron az ev | evrevkfegevknek
el tekozlafa ez oztafa. | zent lucia azzon jegyefenek tudafara jv | jot
volna. meg tudakozeeek ezekrevl az | jegyes az daykatwl. ffelele okofon
az day | ka. hog zent lucia azzon levlt volna | job evrekfeget. kynek
20 jevuedelmebevl (bev) ||

(201^r)

tevb jevne ezer foryntnal. kyt akarna ma | ganak valtany. ezert lattat-
neek az ev joza | ban valameneet el tekozlany. El hyve ez bo | lond ez
teftý valtozalt. es kezde ev es. arulny | zent lucia azzonnak evrek-
feget. Mykoron | myndeneket el attak volna. es hoztotta | volna zent
lucia azzon az arrat mynd az | zegenyeknek. az ev jegefe vona evtet |
10 pafcafius fejedelm eleýben. monduan ev | tet lenny kereztyennek. es
hog celne || az chazarok tevrueye ellen. Pafcafius | zent lucia azzont
meg feduen. es meg foguan kezde evtet jnteny az balvanýok | nak
aldozatýara. Kynek monda zent lu | cia azzon. Az byzon es zeplevte-
len aldo | zat ez. az atya iftennel. latogatny ar | uakat. es zegenyeket.
es fegellený ev zvk | fegevgben. Es myert jmmar nynehen tevb myt
aldozým. enen magamat al | dozom iftennek elev aldozatot. Monda |
pafcafius. ez bezedeket te hozzad hafán | lo bolond kereztyennek zol-
20 hatod. nekem kedeg ky fejedelmeknek tevrueyeket ||

(201^v)

evryzem. ezeket heyaban mondot. kynek | monda zent lucia azzon.
Te feyedelmeknek | parancholatyt evryzed. en es en iftenem | nek
parancholatyt evryzem. Te feyedel | meket feelz. en es iftent felem. The
azo | kat nem akarod meg bantaný. en iftent nem akarom meg ban-
tany. The azok | nak keuanz kellemetes lenny. en azt keuanom. hog
10 criftuflnak kellemetes le | gyek. Azert azt tegyed te melyet efmeren ||
dez. hog haznalatos teneked. En azt tezem | melyet efmerendevg
vagy latandoz en ma | gamnak haznalatosfnak. Kynek monda | pafca-
fius. Az te atyattwl maradot evrek | fegedevt el kevltvtted teftnek
rontoyval. | es annak okaert vgy zolz. mykeppen pa | razna. Kynek
monda zent lucia azzon. Az en atyamtwl maradot evrevkfeget bator
helyre zerzettem. teftnek es elmenek | rontoyt kedeg foha (me) nem
20 tuttam. ffe || lele pafcafius. Kychodak teftnek es elme |

(202^r)

nek rontoy. ffelele zent lucia azzon. Ty | vattok (azok) [az elmenek ron-
toy.] kyk tanalchozyatok el hadny | az leleknek az ev teremtevyet.
de az teftnek | rontoy azok. kyk az teftnek gyenyerevfeget. felette

nutrice sanctae Luciae: quid hoc esset, quod distractione repentina possessiones praediorum et gemmarum vendisset. Cui nutrix caute confixit dicens: Sponsa tua invenit possessionem in venalibus:

quae mille solidos et eo amplius praestet. Hanc ergo in tuo nomine cupiens comparare videtur aliquanta distrahere. Credidit stultus carnale mercimonium: et animum ab indignatione revocans etiam ipse coepit esse auctor vendentium. At ubi pene omnia sunt distracta et pauperibus erogata: viduis et orphanis et peregrinis et Deo servientibus. his visis sponsus proponit litem in iudicio Paschasii consularis dicens: sponsam suam christianissimam esse, et secundum leges non vivere augustorum: quam Paschasius comprehensam corripiens coepit ad sacrificium daemoniorum invitare. Cui beata Lucia ait: Sacrificium verum et immaculatum apud Deum et Patrem hoc est: visitare viduas et orphanos in tribulatione eorum.⁴⁴⁸ — — — — — Iam enim quia nihil est, quod sacrificem me ipsam offero in sacrificium summo Deo hostiam viventem, quod ipsi placet de hostia sua faciat. Paschasius dixit: Haec verba simili tuo narrare poteris Christiano: mihi autem, qui principum directa custodio,

ista frustra prosequeris. Cui Lucia dixit: Tu principum tuorum gesta custodies et ego legem Dei mei die noctuque servabo. Tu principes tuos formidas, et ego Deum meum timeo. Tu illos offendere non vis, et ego Deo meo offendere non queo. Tu illis placere desideras, et ego ut soli Christo placeam consupisco. Ergo facito quidquid tibi videtur utile et ego agam, quae prosint mihi ad salutem animae meae. Tum Paschasius ad eam: patrimonium tuum cum corruptoribus expendisti, et ideo quasi meretrix loqueris. Respondit Lucia: patrimonium meum tuto loco constitui: corruptores autem mentis meae et corporis mei aliquando non suscepi. Paschasius dixit: Qui sunt et corruptores et mentis et corporis?

Et illa: Corruptores mentis vos estis, de quibus dicit Apostolus: Corruptunt mores bonos colloquia mala: suadetis enim animas hominum meretricari et discedere a suo creatore et sequi daemonia surda et

⁴⁴⁸ Nem lehet eldönteni, hogy Mombritius, vagy a Legenda Aurea volt-e a forrás.

vetyk az evrek menyey vendegfe | gevknec es gyenyerevfegevknek.
Monda | pafcafius. meg zevnnek az bezedeg. my | koron jvch az vere-
fegevkre. Kynek mon | da zent lucia azzon. iftennek jgyhy meg |
10 nem zevnhetnek. Kynek monda pafca || fius. tahat te iften vagy.
ffelele zent || lucia azzon. iftennek zolgalo leanya | vagyok. ky azt
monta. Mykoron al | landotok kyralyoknak es feyedelmeknek | elevtte.
ne akaryatok gondolny mykep | pen vagy myt zolyatok. mert meg |
adatyk nektek az horaban. myt zolya | tok. touab efmeg vgy mond
vr iften. | Mert nem ty vattok kyk zoltok. De | az ty zent atyatoknak
20 lelke. ky zol ty || bennetek. Monda pafcafius. tahat |

(202^v)

te benned zent lelek vagyon. kynek mon | da zent lucia azzon. kyk
tyztan elnek | azok iften templomy. es zent lelek lakozyk | ev bennec.
Kynek monda pafcafius. en | tegedet el vitetlek az fertezetes hazban |
hog ot fertezeteffeget vegy. es el vezeffed | zent lelket. Kynek monda
zent lucia | azzon. nem ferteztetyk meg az teft. | hanem chak az elme-
nek engedetybevl. | Mert ha engemet teez meg ferteztetny || akaratom
10 nekevl. az tyztafag ennekem | meg kettevztetyk coronara. Az en aka |
ratomat es rea valo engedetemet. foha | erre nem jngerhated. Jme
az en teftê | mynden kenra keez. myt kefel. kezdel | evrdegnek fya
az te kenaydnak keuan | fagytt en bennem tenned. Tahat pafca | fius
hyvata fertezetes ferfyakat mond | uan. vogytek evtet mynden nephez. |
20 es mynd addeg chvfoltaffek. mygnem || meg holtnak jzenteffeek. Aka-
ruan ke | deg evtet el vonny. annera meg erev |

(203^r)

feyte evtet zent lelek. hog femmykeppen ez zent | zvzet el ne jndeyt-
hatak az helyrevl. Tahat pa | ranchola pafcafius ezer ferfyakat jevny.
es | zent lucia azzonnak kezeyt labayt meg kev | tevznÿ es vgy vonny.
de femmykeppen megnê | jndeythatak ez zent zvzet. Tahat pafcafius |
az ezer ferfyakhoz ada nagy fok jga barmo | kat. demaga vrnak zvze
zent lucia azzon | jndulatlan meg marada. Tahat pafcafius | hyvata
10 evrdevnges deakokat. hog az ev || erdegy tudomanyokkal zent lucia
azzont el | jndeytanayak. de femmykeppen nem tehetek. | Tahat monda
pafcafius. melyek ez evrdeg | fegek. hog egy lean ezer ferfyaktvl meg |
nem jndeytatyk. Monda zent lucia azzon | ezek nem evrdegfegek.
hanem eriftufnak | jo tetely. byzonual meegha tyz ezer ferfy | akat
adandaz ezekhez. azonkeppen jndulat | lannak laac engemet mykep-
20 pen eleeb. | Aleytvan kedeg pafcafius nemelyeknek || lelemefek zerent
[vagy tetteteefek zerent.] hog az evrdegy tudomany | mofaffal el
tauoztatneek. hagma evtet |

caeca vanissimos lapides colentes. Corruptores vero corporis sunt ii, qui temporalem delectationem praeponunt epulis sempiternis et abeuntem laetitiam aeternis gaudiis anteponunt. Cui Paschasius dixit: Cessabunt verba, cum fuerit perventum ad verbera. At Sancta Lucia: Dei verba cessare non possunt. Paschasius dixit: Tu ergo deus es. Respondit Lucia: Dei summi ancilla sum, quia ipse dixit: Cum steteris ante regés et praesides propter nomen meum, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini. Dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos estis, qui loquimini, sed Spiritus Patris vesuri qui loquitur in vobis. Paschasius dixit:

In te ergo Spiritus Sanctus Sanctus est? Et Lucia: Apostolus Dei Paulus dicit: Qui caste et pie vixerint in hoc saeculo: templum Dei sunt et spiritus sanctus habitat in eis. Paschasius dixit: Ego te faciám ad lupanar duci, et dum fueris scortata, fugiet te Spiritus Sanctus.⁴⁴⁹ — Sancta Lucia dixit: Tu nunquam poteris voluntatem meam ad consensum peccati provocare. Ecce corpus meum paratum est ad omne supplicium, quid moraris? Incipe desideria poenarum tuarum in me exercere fili diaboli. Tunc Paschasius iussit lenones venire ad provocationem virginis Dei dicens eis: Ecce nunc invitate ad castitatem eius populos et tandiu eam illud facite, quandiu mihi nunciatur mortua.

Volentes⁴⁵⁰ autem eam trahere tanto pondere Spiritus Sanctus eam fixit,

Országos Széchényi Könyvtár

ut omnino eam movere nequirent. Fecitque Paschasius mille viros accedere et manus eius et pedes ligare. Sed eam nullatenus poterant movere. Tunc et cum viris mille plura boum paria adhibuit, sed tunc virgo Domini immobilis permansit. Vocatis autem magis ut suis incantationibus moverent, omnino moveri non potuit. Tunc dixit Paschasius: Quae sunt illa maleficia, quod una puella a mille viris non movetur. Lucia dixit: Non sunt ista maleficia, sed beneficia Christi. Porro si adhuc decem milia adhibueris, aequè ut prius, immobile me videbis. Putans vero Paschasius secundum quorumdam figmenta, quod lotio fugarentur maleficia, iussit eam lotio perfundi.

⁴⁴⁹ Paschasius beszédének további részleteit elhagyja a magyar.

⁴⁵⁰ A 202^v. lap. 21. sorától a 204^t. lap 16. soráig a forrás ismét a Legenda Aurea.

(203^v)

vizzel meg evtteny. Mykoron ezenkeppen fem | jndeythatnayak ky
az helybevl zent lucia azzont | jgeen meg zomoroduan. paranchola
nagy | tevzet gyohtany ez zent zveznek mellette. | auagy kevrnyevle.
Es paranchola pafcafius | zent lucia azzonra fekete zvrkot es fenyeve |
zvrkot es jgeen bvzgo forro olayt evtteny. | Monda zent lucia azzon.
az en martyrom | fagomnak haladekyat meg nyertem az en | vram
10 iefus criftuftvl. hog az kereztyenek || nek el vegyem az keen zenuedef-
nek felel | meet. es az poganoknak el vegyem ev tev | lek bozzontafnak
zauat. Latuan kedeg | pafcafiufnak baraty. hog pafcafius | jgeen
zomorkodneyek kefergene. tevrt | evteneke ez artatlan zent zveznek
zent lu | cia azzonnak torkaba. de zent lucia az | zon azert az ev zola-
fat el nem vezte. ha | nem monda. Anya zent egyhaznak | bekefegeet
20 meg [adotnak] (teertnek) hyrdetem ty || nektek. maximianus ma meg
holt. | es dyoclecianus orzagabol ky evzetevt. |

(204^r)

Es mykeppen cathanenfis varafanak adatot az (en) | en hugom zent
agota azzon oltalmvl. ezenkeppen | en es adattam firacufa varafanak
efedezevevl. | Mykoron zent lucia azzon ezeket zolnaya. jme | romayak-
nak zolgay el jevueneke. pafcafiuft | meg fogak. es fogva ev veleke chazar-
hoz vi | veek. Mert hallotta vala chazar. hog mynd | az tartomant el
puzteytotta volna pafcafius. | jvtuan kedeg romaban. meg vadoltatek
10 az | tanalchnak. meg es gyevzetek. es feye el va || gafnak fentenyay-
aual gyevtretek meg ev | letek. Zent lucia azzon kedeg az hely | revl
addeg el nem jndula. mely helyen | az tevrt ev torkaba evteek. fem
megnem | hala. mygnem papok jevueneke. es criftuf | nak zent tefteet
neky adak. Olyha mon | danaya ez zent feges zvez zent lucia azzon. hog |
nem illenecek az meny azzonnak. az vev | legennek jelen volta nekevl
20 mas orzagba | menny. az az criftufnak jelenvoltanekevl || kyt hozya
vevn az oltary zent fegeben. Es az | ev aldot jegefenek criftus iefufnak
zokafa | zerent. edeffeges bezelleffel kereztyeneknek |

(204^v)

anyazent egyhaznak bekefegeet hyrdete. Criftuf | nak peldaya zerent.
ky az vtolfo vachoran az | ev tancytvanyanak bekefeget hagyta.
Ezenkeppen | ez dychevfeges zent lucia azzon ev bezedet el ve |
gezuen. es valuan criftus iefuft. ev magat | neky ayanla. Es mykoron
az kevrnyevl allok | feletek volna amen. az ev zent feges lelket | el

Eamque nec sic movere posset, angustiatus nimis copiosum ignem circa eam accendi, picemque et rasim et fervens oleum super eam fundi iussit. Dixitque Lucia: Inducias impetravi martirii mei, ut credentibus timorem auferam passionis et non credentibus vocem insultationis. Videntes autem amici Paschasii eum angustiari in gutture eius gladium immerserunt. Quae nequaquam loquelam omittens dixit: Annuntio vobis pacem ecclesiae redditam Maximiano hodie mortuo et de regno suo Diocleciano expulso.

Lucia Lucia

Et sicut civitati Catanensi soror mea Agatha data est protectrix, sic et ego civitati Siracusanae concessa sum interventrix. Cum haec virgo loquitur, ecce ministri Romanorum veniunt, Paschasium apprehendunt, vinctum ad caesarem secum ducunt: audierat enim caesar, quod universam provinciam fuerat depredatus. Veniens ergo Romam et senatui accusatus pariter et convictus capitali sententia est punitus. Virgo vero Lucia de loco in quo percussa est, mota non est, nec spiritum tradidit, quoadusque sacerdotes venirent et corpus Domini ei traderent.

Országos Széchényi Könyvtár

... quasi diceret,⁴⁵¹ quod non deceret, ut scilicet sponsa absque sponsi praesentia ad patriam aliam transiret, quando autem voluit, spiritum tradidit, quia dulci allocutione more sui sponsi Christi Jesu benedicti, qui pacem discipulis in ultima coena reliquit, ipsa quoque in pace christianis annunciata verba finivit,

et confitens Dominum Jesum Christum se ipsi Deo commendavit. Et cum omnes astantes respondissent Amen, sacratissimum emisit spiritum. In eodem autem loco est sepulta et ecclesia fabricata. Passa vero est anno Domini CCCX. O igitur virgo sanctissima Lucia, o vere lucis amica, o Christi Jesu sponsa dilecta, o omni virtute famosa, o virgo

⁴⁵¹ Az utolsó rész forrása: *Temesvári Pelbárt, De Sanctis. Pars hyemalis, sermo 10.: De Sancta Lucia.*

bochata. Vgyan azon helyen temetteteek | el es ez zent zvz es martir.
 10 es vgyan ottan | zent egyház es rakateek. Kenzatek kedeg zent ||
 lucia azzon. vr zyletety vtan három zaz es | tyz eztendeiben. O azert
 zentleges zvz zent | lucia azzon. o byzonual az byzon velagoffag |
 nak baratya. O iefus criftufnak zeretev je | gyefe. O mynden(joz) lelky
 jozagokkal hyres. O dychevleges zvz. martyromfagnak gyev | zedel-
 mes coronaya. kerevnik tegetet hog | kevyevrgeffed jmagyad my
 20 ertevnk criftuft. hog az te erdemed myat adaffeeke nekevnik ma |
 lazt ez velagon. es dychevleg az mas velagon. || kyt my nekevnik enge-
 gyen atya fyv zēt lélek | mynd erekkevl erkeke. Amen. |

Vegeztetet zent lucia azz^o eftyn zerdan. Vr vzle | tety vtan. Ezer.
 evt zaz. tyzen evt eztendeiben. | ezen eztendeiben zenteltek meg az
 kapolnat. | zēt kat'ina azzon napyan vafarnapon. |

(205^r)

XXV. *Kezdetyk zvz zent agnes azzonnak elete.*

Zent agnes azzon vala jgeen ezés zvz. | mykeppen zent ambrus tezen
 ev rula ta | nolfagot. ky meg jrta evneky kennyat. | Zent agnes azzon
 ev eletenek tyzenhar | mad eueben. halalt el vezte. es eletet lele. |
 lollehet hog zent agnes azzonnak ezten | devkben iffyvfag zamlaltat-
 neek. de az ev | elmeenek merhetetlen nagy venfege va | la. Teftel iffyv-
 10 chka vala. de lelekben veen. || Zeep vala orchauul. de zeeb vala hyttel. |
 ky mykoron meg terne fcolabol. az feye | delmnek fyatvl meg zerette-
 teek. kynek | ev gyevngyevket es zamtalan kazdagfa | gokat igyre.
 ha ev neky hazaffagat | megnem tagadnaya. Kynek zent agnes |
 azzon felele. tauozyal el en tevlem byn | nek gyevkerezety. gonoffag-
 20 nak eltetevye. | halalnak etke. mert jmmar egyeb ze | retevtevl vetet-
 tem elevl. Tahat zent ||

(205^v)

agnes azzon kezde az ev zeretevyet es je | gyefeet evtbevl dychyrny.
 kyket jegye | fek egy maiban jelennen kerefnek. | Az az kezde zent
 agnes azzon az ev je | gyefeet criftuft dychyrny nemzetének | nemef-
 fegerevl. zepfegenek ekeffegerevl. kazdagfaganak bevfegeterevl. Erevf-
 fege | nek es hatalmanak tehetfegerevl. es | zeretetynek nagyfagarol
 10 monduan. Ky na | ladnal fokkal nemefb. nemzeteuel es melto || fagauul.
 kynek anya zvz. kynek atya azzo | nyallatot nem (efmer) twd. kynek an-
 ge | lok zolgalnak. kynek zepfeget nap es hold | chodalyak. kynek kaz-
 dagfagy foha meg | nem fogynak. kynek marhay nem kyffe | bevlnek.
 kynek illatyauul holtak meg | elevenevlnek. kynek illetefeuel korok
 meg | batorulnak. Kynek zeretete tyztafag. ille | tefe zent feg. zerkezefe
 20 zvzefeg. Ezeket | kedeg zent agnes azzon evt jgeben fog ||

gloriosissima, corona martyrii victoriosissima, rogamus, ut pro nobis Christum exores, ut per tua merita det nobis gratiam et gloriam. Amen.⁴⁵²

*De Sancta Agnete virgine.*⁴⁵³

Agnes virgo prudentissima, ut testatur Ambrosius, qui eius passionem conscripsit, XIII anno aetatis suae mortem perdidit et vitam invenit. Infantia quidem computatur in annis, sed erit senectus mentis immensa, corpore iuvenula sed animo cana, pulchra facie sed pulchrior fide, quae dum a scholis revertitur a praefecti filio adamatur. Cui ille gemmas et divitias innumerabiles promisit, si consensum eius coniugio non negaret. Cui Agnes respondit: Discede a me fomes peccati, nutrimentum facinoris, pabulum mortis, quia iam ab alio amatore praeventa sum.

Országos Széchényi Könyvtár

Caepitque ipsum suum amatorem et sponsum a quinque commendare, quae sponsae in sponsis praecipue requirunt, scilicet a nobilitate generis, a decore pulchritudinis, a divitiarum abundantia, a fortitudine et potentiae efficacia et ab amoris excellentia sic dicens: Illum amo, qui longe te nobilior est et genere dignior, cuius mater virgo est, cuius pater feminarum nescit, cui angeli serviunt, cuius pulchritudinem sol et luna mirantur, cuius opes nunquam deficiunt, cuius nunquam divitiae decrescunt, cuius odore reviviscunt mortui, cuius tactu confortantur infirmi, cuius amor castitas est, tactus sanctitas, unio virginitas.

⁴⁵² A befejezést a magyar valamelyest bővíti, illetve a szokásos záradékkal látja el: „quod concedat nobis Pater, Filius et Spiritus Sanctus in saecula saeculorum. Amen.”

⁴⁵³ Forrása: *Jacobus de Voragine, Legenda Aurea, cap. 24.* (A bevezető rész hiányzik a magyarból.)

(206^r)

lalyabe monduan. Kynek nemeffege felfegefb. | hatalma erevfb. neze-
le zeeb. zeretete edefb | es mynden malasztal felyevl mvl. Ezek | vtan
zent agnes azzon veet evt jo teteelt | kyket az ev jegyefe criftus neky
ayanlot | auagy adot. mely jo teteleket ad criftus | egyeb jegyefynek
es. Mert evtet hytnek | gyevreveuel gyevrevzy. jozagoknak fok |
10 kepev kevlombegeuel ruhazya es ekefey | tÿ. ev kenyanak vereuel
jegyezy ev || tet. ev zeretetenek kevtelueul foglal | lya. es menyey
dychevfegnek kazdag | fagyual kazdagegya monduan. Ky | engemet
ev gyevreveuel meg jegyzet. | jokkezemet es nyakamat foglalta
dra | ga kevuekkel. fel evltevtetevt enge | met aranyal zevt atlachba.
es mer | hetetlen nafuakkal ekefeytet engemet. | Iegyvet vetevt en
20 orchamra. hog fen | kyt egyeb zeretevt hozyam ne bochaf || fak. es
ev vere meg ekefeytette en |

(206^v)

orchamat. Immar az ev tyzta elelefeuel zorey | tattam. Immar az ev
tefte. en testemhez zer | kezet. oltary zentfegnek myatta. Keenckeket |
mutatot en nekem. kyket nekem jgyrt. | ha ev benne meg maradandok.
Haluan | ezeket az hyt iffyv. agyba efeek. es hog | az zeretet mya
korvlt volna meg. oruofok | twl meg esmerteteek. az iffyvnak nagyfel |
valo fazkodafy mya. Azert mykoron ez | iffyvnak ev atya zvy zent
10 agnel azzonnak || azonokat bezelleneye. es zent agnes azzon | az ev
elevby iegyefenek criftuInak fogada | faat mondanaya. hog ev meg-
nem zeplevfeyt | hetneye. kezde az feyedelm kerdeznye | hogky volna
az jegyes. kynek hatalma | rvl agnes magat hannaya. Mykoron |
azert nemelyek mondanayak. hogy cri | Ifuft mondanaya jegyefe-
nek. Elevzer az | feyedelm kezde zent agnes azzont hyzel | kevdev
20 edes bezedekkel ferkegetny. az vtâ || fenyeztetekkel. Kynek monda
zent ag | nes azzon. Valamyt akarz azt tegyed. | mert melyet te kerez
megnem nyerhe |

(207^r)

tevd. kynek az feyedelm monda. Ez kette kezzevl | egyet valaz magad-
nak. auagy vefta nevev iften | azzonnak az zvyekkel aldozyal. ha az
zvyeffeg kel | lemetes teneked. Auagy az paraznakkal fertez | teffel.
Myert kedeg zent agnes azzon nemes | vala. erevt nem vehete rayta es
ennek okaert | az kereztyenfegnek neuuet vete neky. hog az | kerez-
tyenfegert kenzanaya evtet. kynek | monda zent agnes azzon. Sem
10 az te iftenyd | nek nem aldozom. fem jdegen fertezetek || kel megnem
zeplevfedevm. Mert velem | vagyon en testemnek evryzevye. vrnak
an | gela. Tahat az feyedelm hagyva zent ag | nes azzont ruhaybol ky
foztany. es me | zeytelen az burdelban vinyy. demaga az | vr iften
az ev hayanak anne fevrevfeget | ada. hog hayayual jnkab be fedez-

Haec autem ponit in quadam autoritate dicens: Cuius generositas celsior, possibilitas fortior, aspectus pulchrior, amor suavior: et omni gratia elegantior. Deinde ponit quinque beneficia, quae sibi sponsus contulit et aliis sponsis confert, scilicet quia eas fidei annulo subarrat, multiplici virtutum varietate eas vertit et ornat, passionis suae sanguine eas assignat, vinculo amoris eas sibi copulat et thesauris caelestis gloriae eas ditat sic dicens: Qui annulo suo subarravit me, dexteram meam et collum meum cinxit lapidibus pretiosis, induit me ciclade auro texta et innumeris monilibus ornavit me, posuit signum in faciem meam, ut nullus praeter eum amatorem assumam et sanguis eius ornavit genas meas.

In amplexibus eius astricta castris sum. Iam corpus eius corpori meo sociatum est, ostendit mihi thesauros incomparabiles, quos mihi se daturum, si in eo perseveravero, repromisit. Audiens haec insanus iuvenis lecto prosternitur et quae amore aegrotaret per alta suspiria a medicis aperitur. Cumque pater iuvenis eadem virgine replicaret, et illa prioris sponsi foedera violare non posse assentiret, caepit praefectus inquirere, quis esset ille sponsus, de cuius se Agnes potestate iactaret. Cum ergo quidam assereret, quod Christum sponsum suum diceret, blandis prius sermonibus, demum terroribus eam pulsat. Cui Agnes: Quicquid vis, age, quia quod quaeris, non poteris obtinere.

Ipsam enim terrentem et blandientem similiter deridebat. Cui praefectus: Unum tibi de duobus elige; aut cum virginibus deae Vestae sacrificia, si tibi virginitas placuit, aut cum meretricibus scortaberis, quia enim nobilis erat, vim sibi inferre non poterat. Et ideo titulum sibi christianitatis opposuit. Cui illa: Nec sacrificabo diis tuis, nec sordibus polluar alienis, mecum enim habeo custodem corporis mei, angelum Domini. Tunc praefectus iussit eam expoliari et nudam ad lupanar duci; tantam autem densitatem capillis eius Dominus contulit, ut melius capillis, quam vestibus tegeretur. Ingressa autem turpitudinis locum, angelum Domini praeparatum invenit, qui locum claritate nimia circumfulsit.

teteek, hognem ruhayual. Be menuen kedeg | zent agnes azzonh az
20 fertezeteffegnek | helyere, es lele vrnak angelat kezen|| ev fegedelmere.
Mely angyal az helt | fenefleggel kernyevl veue, es zent agnes |

(207^v)

azzonnak feyerfeges ruhat zerze. Ezenkeppen | levn az fertezeteffeg-
nek (helye) haza, jmadfagnak | helye, vgyhog (zent agnes azzon)
tyztaban jevue | ky, hognem be mene, valaky tyzteffeget ad va | la
az [nagy] velagoffagnak. Az feyedelmnek ev fya ke | deg egyeb iffyak-
kal jevue az rutfagnak helyere, | es elevzer evket jngerle az gonoffagra,
kyk be | menuen, de az velagoffagnak chodayabol meg | yeduen,
keferevfeeggel meg terenek. Kyket ez | feyedelmnek fya neuolya fok-
10 nak neuezueen, es || ev maga mereggel be menuen ev hozya, Myko |
ron az feyedelmnek fya akarnaya illetny zent ag | nes azzont, rugaz-
kodeek az feneflegre, ky myko | ron az vr iftennek nem adot volna
tyzteffeget, | meg fojtateek evrdegtevl, es meg hala, Melyet | haluan
az feyedelm, nagy fyraffal jevue ev fya | hoz, es nagy zeretettel tuda-
kozyk ev halalanak | okan, kynek monda zent agnes azzon, az, aky |
nek akaratyat akarya vala meg tevkelleny, | az vevt ev rayta hatalmat,
20 es meg evlte. || Mert az ev tarly latuan az chodat, meg jyed | uen
ferelmnekevl meg terenek, Kynek az fe |

(208^r)

yedelm monda. Ezben ielenyk meg, hog ezt evrdev | gy tudomanyod-
dal nem tevtted, ha azt nyerheted | hog en fyam fel tamagyon, Ima-
duan azert zent | agnes azzon, es az ifyv meg cleuenevle, es e | (tevle)
myatta crifus nyluan predicaltatyk, Ezre | templomoknak pifpeky
zendevleft haborufagot | indeytanak auagy tamaztanak, az neep kev |
zeet nagy jvevlteffel monduan, Ved fel ez evr | dengevt, ved fel ez
gonoz tevevt, ky elmeket | változtat, es lelkeket jdegenevt, Az feye-
10 delm || kedeg latuan il nagy chodat, akara evtet | meg zabadeytany, de
zamkyveteltel valo fel | teben, kepebelyet hagyta, Es myert zent
agnes | azzont megnem zabadeythata az feyedelm, | zomoruffaggal
el mene, Tahat kepebely alpa | fyos nevev paranchola zent agnes
azzont nagy | tevzben be vetny, de az tevznek langya keet | fele
ozoluan, haborgo nepeket meg egety vala | zvz zent agnes azzon kedeg
20 ferelm nekevl al | vala az tevz kevzevt, Tahat alpafius paranchó || la
zent agnes azzonnak torkaban tevrt gyak | nya, es ezenkeppen feyer
pyros iegyefe evtet |

(208^v)

maganak iegyefeue es martyrra zentele, | Kenzateek kedeg ez zent fe-
ges zvz zent agnes | azzon, mykeppen hytetyk, nagy constantynus |
chazar jdeyeben, Vr zvletety vutan haronazaz | es kylene eztendevben,

sibi que stolam candidissimam praeparavit. Sicque lupanar locus sit orationis adeo, ut mundior exiret, quae fuisset ingressa, quae immenso lumini dabat honorem. Praefecti autem filius cum aliis iuvenibus ad lupanar venit et eos prius ad ipsam invitavit. Qui ingressi sed ex miraculo territi redierunt; quos ille miseros appellans et ad eam furens intrans, cum eam vellet contingere, in ipsum lumen irruit, qui cum Deo non dedisset honorem, praefocatus a diabolo expiravit. Quod praefectus audiens cum ingenti ploratu ad eam venit et causam mortis eius diligentius seiscitavit. Cui Agnes: Ille, cuius voluntatem volebat perficere, potestatem in eum accepit et occidit. Nam socii eius ex viso miraculo territi redierunt illaesi.

Cui praefectus: In hoc apparebit, quod non magicis artibus hoc egisti, si impetrare poteris, ut resuscitetur. Orante Agnete iuvenis resuscitatur et Christus ab eo publice praedicatur. Ad haec templorum pontifices seditionem excitantes in populo exclamaverunt: Tolle magam, tolle maleficam, quae mentes mutat et animos alienat. Praefectus autem viso tanto miraculo eam liberare voluit, sed proscriptionem metuens vicarium dereliquit, et quia eam liberare non potuit, tristis abcessit. Tunc vicarius, Aspasius nomine, iussit eam in copiosum ignem iactari. Sed in duas partes flammae divisae seditorum populum exurebat. Tunc Aspasius in gutture eius gladium immergi praecepit, et sic sponsus candidus rubicundus

ipsam sibi sponsam et martirem consecravit. Passa est autem, ut creditur, tempore Constantini Magni, qui caepit anno Domini CCCVI. Cum igitur corpus eius christiani et parentes ipsius cum gaudio sepe-

Azert mykoron az ev | tefet kereztyenek es ev zvley viga faggal el te |
 metneek. aleeg zaladanak el az evket kevue | zev poganoktvl. Emeren-
 ciana kedeg. zent agnes azzonual evzue neuokevdevt. Zentfezes zvj
 10 lean. lehet hog meeg chak meg hyvle || tet volna. mykoron zent agnes
 azzonnak | ev korpofoyanal allana. es alhatatofon fedde | neye az
 poganokat. ev tevlevk meg kevuez | teteek. Es legottan fevld indulas.
 meny | gergees es villama fok levnek. vgy hog po | ganok kezzevl fokan
 el vezenek. vgyhog | touabba zent agnes azzon koporfoyahoz jev |
 vevket nem fertetteek. Zent emerencia[na] az | zonnak tefteet kedeg.
 20 zent agnes azzonnak | mellette temeteek. Mykoron zent agnes az ||
 zonnak zvley nyolchad napon. koporfoyanal | vigyaznanak. latak
 zvezeknek feregeet |

(209^r)

aranyas ruhaban fenleny. kyk kevzevt latak | zent agnes azzont vgyan
 azon ruhaban fen | leny. Es ev iogyara allany honal feyerb ba | rant.
 kyknek monda zent agnes azzon. | Laffatok. hog engemet ne fyraffa-
 tok mykent | holtat. de vigagyatok en velem es evruen | gyetek.
 myert mynt ezekkel fenes zekeket | vettem. Ez latafert zent agnes
 azzonnak | mafodzer illetyk jnnepe napya. Conftancia | kedeg zvj
 10 lean. conftantinus leanya jgeen || nehez pokloffagban munkalkoduan.
 mykorō | hallotta volna ez lataft. jevue zent agnes | azzonnak kopor-
 foyahoz. Es mykoron ot | jmadfagban volna el zvjyada. es lata |
 bodog zent agnes azzont. ky monda neky. | Alhatatoffon myelkevgyel
 conftancia. ha | criftufban hyendez. jgeen hamar meg za | badvz.
 Ez zora fel ferkenuen conftancia. lele magat tevkelleles egeffegben.
 20 Conftan | cia kereztfteget veuen. Zent agnes azzonnak || tefteneel
 zent egyhazat rakata. Es ot zvjef | fegben eluen. ev peldayauual oda
 fok zvjze |

(209^v)

ket gyevte. Vala nemely paulinus pap jam | bor. zent agnes azzonnak
 egyhazaban. ky kez | de teftnek chodalatos kefertetyuel gyevtretny. |
 de mykoron az ev tefty kefertety myat nem | akarnaya az vr iftent meg
 bantanya. al | domaft kere papatvl. hog meg nevzhetneek. | Kynek
 egygyevgyevfeget es io voltat papa | meg efmeruen. ada evneky
 Imaragdus | kevuel chynalt gyevrevt. Es hagyta hog (az) | az zent agnes
 10 azzonnak zepenek ky az ev egy || hazaban vala. parancholna papanak
 hatal | maual vagy zauauual hog hadnaya ma | gat iegyezny ez pauli-
 nufnak. Es mykorō | ez pap paranchola zent agnes azzon ke | penek
 papa zauauual. hog meg hadnaya | magat gyevrevzny. Zent agnes
 azzon | legottan elev nyoyta ev gyevrevs vyat. es | az gyerevt el veuen.

lirent, vix a paganis in eos lapides mittentibus evaserunt. Emerentiana autem eius collactanea, virgo sanctissima, licet adhuc cathecumina, dum iuxta sepulchrum eius staret, et constanter gentiles argueret, ab eis lapidata est. Statimque terraemotus, coruscationes et fulgura extiterunt adeo, quod ex paganis plurimi perierunt, ita quod ipsi de cetero venientes ad sepulchrum virginis non laeserunt. Corpus autem Emerentianae iuxta corpus Sanctae Agnetis positum est. Cumque parentes eius VIII die iuxta tumulum vigilarent, viderunt chorum virginum

vestibus aureis radiantem, inter quas viderunt Beatam Agnetem simili veste fulgentem et a dextris eius agnum candidiorem nive stantem. Quibus illa: Videte, ne me quasi mortuam lugeatis, sed congaudete mecum et congratulamini, quia cum his omnibus lucidas sedes accepi. Propter hanc visionem celebratur festum Agnetis secundo. Constantia autem virgo, filia Constantini lepra gravissima laborans cum hanc visionem audisset, tumulum eius adiit, et ibi dum in oratione persisteret obdormivit, viditque Beatam Agnetem sibi dicentem: Constante aga Constantia, si in Christum credideris, continuo liberaberis. Ad hanc vocem evigilans se sanatam invenit. Quae baptismum recipiens super corpus Sanctae Agnetis basilicam fecit et ibi in virginitate degens multas exemplo suo virgines ibidem aggregavit.

Quidam vir nomine Paulinus in ecclesia Sanctae Agnetis sacerdotii fungens officio, mira coepit carnis temptatione vexari. Sed cum Deum offendere nollet, a summo pontifice licentiam petiit contrahendi. Cuius bonitatem et simplicitatem papa considerans, annulum ei smaragdo dedit et iussit ut imagini formosae Beatae Agnetis, quae in sua ecclesia depicta erat, ex potestate sua praeceperet, ut se permetteret desponsari. Cumque hic sacerdos imagini imperaret, illa continuo digitum anularem porrigens, et annulo suscepto digitum retrahens omnem temptationem a sacerdote fugavit. Praedictus autem annulus adhuc dicitur in eius digito apparere. Alibi cum legitur, quod cum ecclesia Beatae Agnetis rueret, papa cuidam sacerdoti

az ev vyat meg | vonuan, legottan az paptvl menden tefty | kefertetevt
20 el tauoztata. Mondatyk kedeg || hog az gyerev meges az kepnek vyaba |
lattatyk. Nemely jrafban kedeg oluaftatyk. | hog mykoron zent agnes
azzonnak egy | haza el omlana. papa nemely papnak |

(210^r)

monda, hog akarna hadny evneky nemely | zvezet. zent agnes azzon
egy hazanak evry | zetyre es evregevletyre. Es az papa aduan az |
papnak egy gyevrevt. paranchola hog az | zvezet meg gyevrevezneye.
Mely zvez ev vyat | ky nyoyta es efmeg be huza. az ev vyat | meg
gyevrevze.: — Ez zvezrevl vgy mond | zent ambrus. zvezeflegrevl irt
kevnyben mond | uan. Ez zentfezes zvezet zent agnes azzont | dychy-
10 ryk az venek. ezt dychyryk az jffyak. || es gyermekek. Efmeg vgy
mond. fenky | dychyretelb annal. mynt ky mendenektevl | dychyr-
tetyk. Menyen az emberek vadnak. annyian vadnak az hyrdetevk.
kyk az mar | tyrt az az. zent agnes azzont hyrdeteyk. | mykoron zolnak.
El chodalkozyatok mynd | nyayan. hog jmmar ez lev iftenfegnek |
tanoya. ky meeg az ev jdeye zerent. az ev | nen akaratyat fem byr-
20 hatta volna. Es te | ue azt ez zent zvez. hog evneky hygyenek || iften-
revl. kynek meeg nem hynnenek em | berrevl. Mert amy az természet-
nek felette | felette vagon. az atermezetnek teremtevytevl |

(210^v)

vagon. Martyromfagnak vy neme. az kenra | meeg nem alkalmas.
es jmmar az gyevezedelm | re zvetet. vyafkodny nehez. meg coronaz-
tat | ny alkalmas. Az iozagos myelkevedetevknek | tevkelleteffegeet
be tellyefeyte. kyuel meeg nem | vala az jdevkornak jtylety. Nem olyan
vigan | menne ez zent zvez hazaffagra adatuan az ev | termeben. mely
vigan hamar valo iaraffal | fyete az kennak helyere. Ezeket zent amb-
10 rus | mongya. Efmeg vgy mond zent ambrus. || az prefacioban. Zent
agnes azzon az ev | nemeffegenek gyenyerevfegeet meg vtaluan |
erdemle az menyey meltofagot. Az embery tarfoffagban tarfofeytateek. |
Cristufert veueen dragalatos halalt. egye | temben levn ev hozya
egyenlev. O byzonual | tyztafagos zvez zent agnes azzon. az te tyzta |
fagod mya olhad meg mybennevnk az byne | ket. O byzonfaggal
20 dychevfezes zvez jmagy || my erettevnk. hog adaffeeek mynekevnk cri |
ftul malazt es dychevfeeg mynd evreкке. | : . . Amen.: — |

dixit se sibi velle quandam sponsam custodiendam et nutriendam, scilicet ecclesiam Sanctae Agnetis committere. Dansque ei anulum iussit, ut dictam imaginem desponsaret, quam illa extendente et retrahente digitum desponsaverit. De hac virgine dicit Ambrosius in libro de virginibus: Hanc senes, hanc iuvenes, hanc pueri canant, nemo est laudabilior, quam qui omnibus laudari potest, quot homines, tot precoces, qui martirem praedicant dum loquuntur. Stupete universi, quod iam divinitatis testis extiterit, qui adhuc arbitria sui per aetatem esse non possent. Fecit denique, ut ei de Deo crederetur, quia quod ultra naturam est, hoc de auctore naturae

OSZK

est. Novum martirii genus nondum idonea paenae et iam natura victoriae, certare difficilis, habilis coronari. Magisterium virtutis implevit, qui nondum iudicium habebat aetatis. Non sic ad thalamum nupta properaret, ut ad supplicii locum successu gradu festina virgo processit. Item Ambrosius in praefatione: Beata Agnes generositatis oblectamenta despiciens, caelestem meruit dignitatem, societatis humanae vota contemnens, aeterni regis est sociata consortio, praetiosam mortem pro Christi confessione suscipiens, simul est ei facta conformis.⁴⁵⁴

(Rogemus ergo charissimi hanc virginem sanctissimam ut pro nobis apud Christum interventrix existat. Unde et Ambrosius dicit: Hanc senes, hanc iuvenes, hanc pueri canant et laudaent, quia nimirum omnibus est ibi exemplum sanctitatis.) O vere virgo castissima per tuam castitatem extingue in nobis vitia. O virgo vere gloriosa pro nobis ora, ut detur a Christo gratia et gloria. Amen.

⁴⁵⁴ A befejezés forrása: *Temesvári Pelbárt, De Sanctis sermo 18.* (a beszéd vége.)

(211^r)

XXVI. <Ez az leg első Példa az kit kelirn> | <Vala egi Toluai ki lakik vala
egi> | <erdőben ez mikor latot volna> | nemely zerzetevffeket bemenny
az erdevben | kyben ez toluay lappag vala. Es tevredel | meffegre
jndultateek ez toluay. es futvala | ev vtannok kyaltuan. hog ev
gyonafat | meg halgatnayak. Ez zerzetes emberek | kedeg meg iyeduen
10 kezdenek fvtny. | Ez toluay es ez zerzetefek vtan futuan || le efeek az
kevzyklarol. es nyaka zakaduâ | meg hala. Es latak ez zerzeteffek.
hog | angelok jevuenek. es az toluaynak lel | keet menyorzagban
viueek. Harmad | rend bely emberek vadnak. kyknek ev | lelkek ala
mennek purgatoryomban. | kyk zent pal apoftol mondafa zerent |
ev uelek az mas velagra viznek faat. | zenat. es pozdoryat. kyken
20 ertetnek | az bochanando bynek. Mely bocha || nando bynek kezzevl.
nemelyek nagyok | nemelyek kevzefevk. es nemelyek | kyfdedevk.
Az pozdoryan kynek nyn | chen nagy tevze vagy hevfege. jegez |
tetnek az apro kyfded bochanando | bynek. Az zenan kynek vagon
tev | ze es hevfege. jegeztetnek az kevzep |

(211^v)

bochanando bynbelyek. Az faan kedeg ky | nagyal erevben eeg az
zenanal. jegyez | tetnek az nagy bochanando bynek. de | embery allat
annefokat rakhatna az | pozdoryaban es az zenaban es az faba. | evzue.
hog egy jgeen nagy tevz lehet | ne belevle. Ezenkeppen embery allat |
annefok bochanando byneket tehet. | hog jgeen nagy nehez purga-
10 toryo | mot zenued ertek. Ezrevl olvaftatyk || illyen pelda. hog nemely
lean ev ha | lala vtan tyzen evtevd napon. meg | jeleneek nemely
embernek. Es mon | da hog fokayg volt volna purgato | ryomban.
nemely gonoz enekert. Mely | eneket halgatot vala ez lean enekleny |
nagy gyenyerevfeffel. Azert ne ale | hak emberek femmynek az bocha-
nan | do byneket. mert gyakorta nagy by | nek azok. kyk kyfdedevk-
20 nek technek. || Elmeg olvaftatyk meg illyen pelda. | Valanak keet
tarfok. kyk mynd ketten | be menenek egy zerzetben. es egy maft |
zereteek. Mykoron ez keet fraternek |

(212^r)

egyik beteglene. es kevzeleytene halalara. | el jevue az ev tarfa fyruan
es keeruen | ev tarfat. hogha lehetne tahat ev hala | la vtan evneky
valamyt jelentene az | ev allapatyarvl. Tahat az ev tarfa meg | haluan.

Latro⁴⁵⁵ quidam vidit religiosos silvam intrare, in qua latitabat, et ad paenitentiam ductus concurrat post eos clamans, ut eius confessionem audirent. At illi terribi fugere coeperunt. At ille currens post eos cecidit de rupe et fracto collo expiravit. Et viderunt illi angelos venientes et animam eius ad caelum deferentes. — Tertii, qui ad purgatorium descendunt sunt, qui secundum Apostolum⁴⁵⁶ lignum, foenum, stipulam secum portant, per quae significantur peccata venialia, quae sunt magna, medioeria et parva. Per stipulam, quae non habet magnum calorem significantur venialia parva. Per foenum, quod habet ignem et calorem, significantur medioeria

peccata venialia. Per lignum, quod multo fortius ardet, quam foenum, significantur magna peccata venialia. Sed posset homo tantum de stipulis, feno et lignis componere, ut magnus ignis fieret. Sic potest homo tanta venialia contrahere, quod magnum purgatorium sustinebit. Sic legitur de puella quadam, quae cum fuisset XV diebus defuncta, apparuit cuidam dicens; quod multum diu fuisset in purgatorio propter unam cantilenam malam, quam audierat cum delectatione cantari. Ideo non parvipendant homines peccata venialia, quia saepe sunt magna, quae parva videntur. Exemplum. Duo socii religionem intraverunt et se mutuo dilexerunt. Cumque unus eorum

aegrotaret et morti appropinquaret, venit socius eius flens et rogans eum, si posset, quod de statu eius revelaret. Mortuus ergo ille apparuit socio suo dicens, quod in magnis poenis purgatorii esset. Cumque

⁴⁵⁵ A magyar kézirat utolsó szövegegysége töredék. Forrása: *Paratus, De Sanctis, sermo 75*. (A latin forrás szövegéből csak a meglévő magyar megfelelőjét közöljük).

⁴⁵⁶ Vö. I. Cor. 3, 12.

meg ieleneek az ev tarfanak | monduan. hog ev purgatoryomnak |
 nagy kennyaban volna. Mykoron az | ev tarfa kerdeneye ennek okat.
 10 felele | az meg holt. Mykoron en elek vala. || es ennekem vy faruk adat-
 nak vala. | az ruhas hazbol. az o farukat elrey | tem vala az agy ala.
 es megnem | adom vala. mykeppen kel vala en | nek okaert egek pur-
 gatoryomnak | nagy kennyaban. de kerlek tegedet | menyel az en
 20 agyamhoz. es el veveen | az o farukat vydmeg az feyedelmnek. | es
 keryed hog ayanlyon engemet az | fratreknek jmadfagyban. Azert my
 || koron az meg holtnak tarfa ezeket. | meg monta volna az feyedelm-
 nek. | es az fratek jmittanak volna ev erte. | efmeeg meg jeleneek
 az meg holt |

(212^v)

es monda magat meg zabadultnak. | Azert jmmar nyluan vadnak ez
 három | rendbely emberek. kyk ala zalnak pur | gatoryomban. Ezek
 keryk az my fegedel | mevntet monduan. Miseremini mei. | misere-
 mini mei saltem vos amici mei. | Az az. kevnnyerevlyetek en raytam. |
 kevnnyerevlyetek en raytam akar chak | ty en baratym. Vadnak kedeg
 10 kev | lemb kevlomb rendbely fegedelmek kyk || kel fegeytethetnek az
 purgatoryombely | lelkek. Elfev kyuel fegeytethetnek az pur | gato-
 ryombely lelkek. eristus teftenek | aldozatya. kyrevl peldat veet zent |
 gergely jndialogo. hog nemely ev | baratya iuftus nevev. jutuan ev | ha-
 lalara meg ielente ez iuftus ba | rat hog evnala voltanak tytkon el | rey-
 20 tuen három arany kupak. es | ezrevl fazkoduan vagy bankoduan || meg
 hala. Zent gergely kedeg az | egyeb baratoknak rettenetefegere | hagyta
 az ev teftet az kvpakkal az | ganera ky vetny es ot eltemetny. |

(213^r)

Es paranchola egy baratnak. hog har | myc napyg mynden napon
 myfet mon | dana ev erte. kyt mykoron meg tevt | volna. harmychad
 napon meg ieleneek. | es monda magat lenny meg zabadult | nak.
 Elmeg egyeb pelda oluافتatyk ezrevl. | hog mykoron nemely emberek
 ezevftvt af | nanak az kev zyklaban. az kevzykla vagy | az verem
 le efeek es mynd meg evle ev | ket. Ez emberek kezzevl kedeg egyk.
 10 az kev || zyklanak egy veremben vagy lykaban | fekevueek ferelm-
 nekevl. kyt az ev felefege | aleythuan lenny meg holtnak Men | den
 napon az ev vraert myfet oluافتat | vala. es ad vala egy kenyeret.
 egy meer | teek borral. es gyergyauaal. Pokolbely | evrdeg kedeg ezt
 meg jreluen. három | napon ielenek ez azzonyallatnak mond | uan
 20 mykoron myfere akarna men | ny. meg let az myfe myt jarz ot. ||
 Ezenkeppen három napon nem mon | data myfet fem alamyfnat nem |
 ada ev erte. Ennek vtanna nemely |

quaereret causam, ait: Cum mihi novi socci darentur de vestiario, antiquos abscondi sub lecto meo et non restitui, sicut debui, et ideo uror. Sed vade ad lectum meum et accipiens reporta abbati, et roga, ut committat me orationibus fratrum. Cum ergo statim abbati revelasset et fratres pro eo orassent, iterum apparuit

dicens se esse liberatum.

Sic ergo patet de tribus generibus hominum, qui ad purgatorium descendunt. Isti ergo nostrum iuvamentum implorant dicentes: Misere-mini, misere-mini mei, etc.

Sunt autem diversa suffragia, quibus animae in purgatorio iuari possunt. Primum est corporis Christi oblatio. De quo ponit Gregorius exemplum in dialogo: Quidam monachus suus, nomine Iustus ad extremum veniens tres aureos ciphos occulte se habuisse indicavit et de hoc ingemiscens mortuus fuit. Sanctus autem Gregorius ad terrorem aliorum iussit corpus eius cum ciphis aureis in sterquilinum proieci et sepeliri

Országos Széchényi Könyvtár

et praecepit cuidam, ut XXX dies omni die pro eo missam celebraret. Quod cum ipse fecisset, tricesima die apparuit dicens se esse liberatum. Item aliud exemplum. Cum quidam argentum foderent in rupe, rupes cecidit et omnes extinxit. Unus autem eorum in quadam concavitate iacuit sine laesione, quem uxor eius existimans mortuum fecit singulis diebus pro eo missam legi et obtulit unum panem et mensuram vini cum candela. Diabolus autem apparuit ei tribus diebus, cum ad ecclesiam ire vellet in specie hominis dicens: Missa est celebrata, et sic tribus diebus nihil fecit.

(213^v)

ember ez meg mondot kevzyklaban afuan | ezevftvt. halla az verem-
 bevl zozatot mond | uan. laffan vagyvad. mert en feyem felet | egy nagy
 kev fevg. Es mykoron ezeket | haluan meg jyedet volna ez ember. es |
 hyvt volna tevb embereket. es efmeg afot | volna. Efmeg halla ezt
 mondany. laf | fan vagyvad mert nagy kev fevg en feyem | fevlevt.
 Tahat ez ember kezde afny olda | lul. mynd addeg mygnem juta ez
 10 em || berhez. es ky huza evtet egeflegben. Es | mykoron kerdeneve.
 hog mykeppen elhetet | volna enne jdeyg. Es ev felele. hog mynd |
 den napon hozatot evneky egy kynyer | es egy merteek bor gyergyauual.
 három | naptvl meg valua. Melyet haluan az | ev felefege. meg efmere
 hog az erdeg | chalta volna meg evtet. hog az myfet | el hatta volna
 20 az három napon. Ma | fodzer fegeytetnek az purgatoryombeiy || lelkek
 alamyfna adalnak myatta. An | nak okaert oluafatyk makehabeofok-
 nak | mafod kevnyuenek tyzenkettevd reze |

(214^r)

ben monduan. Erevffeges ferfy Iudas. kevl | de ierufalemben tyzen-
 keet ezer gera ezevftvt. al | dozny ot ierufalemben meg holtaknak
 bevnekert. | Azert oluafatyk alamyfnas zent ianos cleteben. | hog
 ev taneyt vala embereket evrevmest adny | alamyfnat. Vetuen illyen
 peldat. hog nemely | ember volt. ky poganoktwl meg fogatot volt |
 es tartatyk volt fogfagban. Ez embernek ev | zyley aleygyak vala evtet
 10 meg holtak lenny. | es menden eztendevben negy kevtecs lent adnak ||
 vala zegenyeknek ev erte. Es mendenkoron az | napon el jev vala
 feyerfezes iffyv ez fogolyhoz. | es menden ev kevtelet meg oldozuan.
 paran | chol vala neky el menny. Ez fogoly kedeg feel | veen. nem meer
 vala el menny. Vegezetre ke | deg byzuan iftenben el mene. es meg teer-
 uen | ev zvleyhez. valamelyek neky tevrteentenek | vala mynd meg
 monda. Es vgy lelek | hog az napokon oldoztatot el. mykoron ev |
 20 erte az alamyfnat attak. Ezekbevl jmmar || nyluan vagyon. menceet
 haznal az halottak | nak az alamyfna. Harmadzer fegeytetnek | az
 halottak elevknek jmadfagokkal. Kyrevl | jllyen pelda oluafatyk.
 Vala nemely deak | ky valamikorontal megyen vala az |

(214^v)

cynteryen. myndenkoron az halottakert icles | jmadfagokat tezen
 vala. Es mykoron ez deak meg | holt volna. es az pap ev erte vigilyat
 monduan | mondanaya. requiescant in pace. felelee | nek mynd az
 meg holt tettek. amen. Efmeg | mas pelda oluafatyk. Nemely vitez.
 valame | nezer az cyteryen által megyen vala jmad | fagokat mond

Quidam autem post hoc in praedicta rupe fodiens audivit quandam vocem subitus dicentem: Percutias plane, quia capiti meo magnus lapis imminet. Et cum ille tremere et plures vocasset, iterum fodit et similiter vocem audivit. Qui a latere fodiens usque ad ipsum perveniens sanum ipsum extraxit. Cum quaereret, quomodo tam diu vixisset, dixit, quod singulis diebus sibi oblatus fuisset unus panis et mensura vini cum candela exceptis tamen tribus diebus. Quod uxor eius audiens cognovit, quod diabolus eam deceperat, quod missam praetermiserat. Secundo adiuvantur animae per elemosynarum largitionem. Unde legitur II. Mach. XII.⁴⁵⁷

Vir fortissimus Judas collatione facta duodecim milia drachmas argenti misit Hierosolymam offerri sibi pro peccatis mortuorum sacrificium. Unde legitur in vita Sancti Johannis Elemosynarii, quod docebat homines libenter dare elemosynas, ponens exemplum, quod quidam captus a paganis tenebatur in vinculis. Parentes autem eius existimantes ipsum mortuum singulis annis quattuor stipas pro pauperibus erogabant, et semper illis diebus venit quidam candidissimus iuvenis et omnia vincula sua solvens ipsum abire praecepit. Ille autem timens non audebat. Tandem confidens in Deum abscessit et revertens ad parentes, singula, quae sibi acciderant, enarravit, et inventum est, quod eisdem diebus solutus est, quando pro eo elemosyna dabatur. In hoc patet, quantum elemosyna valet pro defunctis.

Tertio adiuvantur per vivorum orationem. Exemplum. Scholaris quidam quandocumque per cimiterium transibat,

semper speciales orationes pro defunctis dicebat. Cumque mortuus esset et dictis vigiliis sacerdos diceret, Requiescant in pace, responderunt omnia corpora alta voce: Amen. Item aliud exemplum: Miles quidam quotiens cimiterium pertransivit, orationes pro defunctis dixit. Qui miles cum ab inimicis suis deberet captivari, fugit ad cimiterium

⁴⁵⁷ II. Mach. 12, 43—46.

vala az halottakert. Mely vy | teez mykoron meg akarna fogatny ev
10 ellen | fegytevl. be futa az cünterymben. Es legottan || fel kelenek az
halottak. ky mynd fel veue ke | zeben az algyvyat. mynemev myes
volt ez ve | lagón. Az kapafok ragadak kappayokat afoyo | kat. che-
peket. lapatyokat. kev myefek chaka | nyokat. chyzarok tevrevket.
Ezenkeppen egyeb | myefek. olyha akaruan meg oltalmazny ez |
vitez. kyt latuan ev ellenfegy meg retten | veen el futanak. Negyedzer
fegeytethetnek | az halottak bevtnek myatta. ky meg byzoneyta |
20 tyk ez felyevl meg mondot peldabol. Az fyvrol || ky ev anyanak bev-
nerevl eleget tevn. heet ez | tendeyg penyteneyat tartuan. Elmeg
fegeytet | hetnek az halottak. kereztnek fel veteleuel. My | koron papa
valakynek kereztet ad. harom vagy | neegy lelekert. Kyrevl ilyen
pelda oluaftatyk. |

(215^r)

Mykoron egy idevben az kereztnek fel vetele pre | dicaltatneek. egy
ember altal menuen az erdevn | elevl lele harom fekete louakat. egy
maft mar | vaan. Annak vtanna jevue negyed lo. kyn | evl vala egy
ember. chodalatoffon es neuolyaf | fagos kyaltuan juevltuen. Es kerde
az ember | tevl hogha latot volna valakyet fekete lo | uakon. ffelele
ez ember hog latot volna fe | kete louakat. de nem latta az louon ev-
10 levket. | Tahat kezde az fekete louon evle ember nagy || keferevfeleg
jvevlteny monduan. Oh enne | kem neuolyafnak. ky menden feget-
feegtevl | meg foztattam. Es az erdevben iaro ember | kerdeneye az
ev fyralmanak okat. felele ez | fekete louon evlev ember. keues jde-
nek | elevtte valanak harom tarfym. kyk evlnek | vala fekete louakon.
es az louak valanak | erdegek kyk evket kenozyak vala. (Meh) | Mely
harom tarfymert az ev io baratyok | vettenek kereztet fel. es evk ky
20 zabadultak || az kenbol. Ennekem kedeg neuolyafnak | egy baratom
fynchen ez velagon. ky en ertem | fel venneye az kereztet. Tahat ez
ember ir | galmaffagra jndultatuan. fevldre le terde | pevluen. foga-
daft fogada iftennek. hog fel |

(215^v)

venneye az kereztet ez lelekert. ha az vr iften | evtet meg zabadeyta-
naya. Legottan ez fekete | louon evle ember el enezeek. es nagy fenef |
feggel halat ada. Es ev tetemey azon he | lyen nagy fenefeggel le
efenek. az fekete | lo kedeg nagy ordeytaffal el mene.

(*it vége vagyon.*)

et continuo mortui surrexerunt et unusquisque instrumentum suum manu tenens, quasi illum defendere vellent. Quo viso illi territi fugerunt. Quarto possunt iuari per ieiunium, quod patet de illo, qui pro peccatis suae matris septem annis satisfecit. Require in eodem sermone.⁴⁵⁸ Item possunt iuari per crucis assumptionem, quam papa dat alicui pro tribus vel quattuor animabus. Exemplum.

Cum enim quadam vice crux praedicaretur, quidam transiens per silvam habuit obviam tres equos nigros se invicem mordentes. Postea venit quartus in quo sedit homo miserabiliter clamans et quaesivit, utrum ne vidisset aliquos in equis nigris. Respondit se tantum vidisse equos et non sessores, et tunc ille miserabiliter clamare coepit. O me miserum, qui omni auxilio sum destitutus. Cum quaereret causam fletus sui, respondit: Tres socios habui ante parvum tempus, qui insidebant equis nigris et fuerunt daemones, qui eos cruciabant, pro quibus amici eorum crucem acceperunt et ipsi liberati sunt. Ego autem miser nullum amicum habeo in mundo, qui pro me crucem accipiat. Tunc ille misericordia motus flexis genibus in terra vovit Deo

Országos Széchényi Könyvtár

quod pro eo crucem acciperet, et Dominus eum liberaret. Statim ille disparuit et cum magno lumine gratias egit et in eodem loco ossa hominis candidissima ceciderunt, equus autem ululatu magno recessit.

⁴⁵⁸ A magyar nem veszi figyelembe az utalást és nem közli a példát.

III. A CORNIDES-KÓDEX
JELLEGE ÉS SZERKEZETE

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Első pillantásra úgy látszik, hogy a Cornides-kódex célját, rendeltetését megnyugtatóan meghatározhatjuk tartalmából. Az egyházi év jelesebb ünnepeire prédikációkat, s jelesebb nőszentek legendáit tartalmazza. Kézzenfekvő tehát a következtetés: a latinul nem tudó szigeti dominikánák közönsége által használt kéziratnál van dolgunk.

Fel kell vetnünk azonban a kérdést: *miért másolták a kódexet ilyen hosszú ideig: az ébejegyzések tanúsága szerint is 1514-től 1519-ig?*

Az apácáknak természetesen állandóan szükségük volt olvasmányokra: a jámbor írárok hallgatása és olvasása a szerzetesélet mindennapi követelménye.

A templomban (kápolnában) vagy a kapitulumban a prédikáció hallgatása (az „egyházbíró pap” meghallgatása) volt a kötelesség, de ezenkívül az ebédlőházban (refectoriumban) is mindennapi alkalom nyílt az apácáknak a szent olvasmányok közös meghallgatására.

A Birk-kódex említi meg az ebédlői olvasást, s arra buzdítja éppen a szigeti apácákat, hogy a szokás szerint történő olvasást figyelmesen hallgassák, s fülük fogadja be Istennek igéjét. Megemlékezik a kapitulumbeli olvasmányokról is; előírja, hogy a felolvasó nevezze meg a napot, mondják el a kötelező imádságot, majd olvassák fel a leckét a szerzetesregulából vagy az evangéliumból.

A Margit-legendából tudjuk azt is, hogy nemcsak a regulát és a bibliai részeket olvasták, hanem prédikációkat, legendákat, elmélkedéseket, példákat, tanításokat is.

A közösségi olvasáson túl nem volt tilos a magánolvasás sem, sőt előírás! A Példák Könyve az írásra és olvasásra buzdít, a Horváth-kódex pedig az olvasmányok tárgykörében ad eligazítást. Elsősorban a szentek életének olvasására hívja fel a figyelmet; olyanokra, amelyek építő jellegűek, s elűzik a hívságos gondolatokat.

A Margit-legendából értesülünk arról, hogy a kisdud leányok kora gyermekéjükben kezdték tanulni az abc-t, Ave Maria-t és az énekeket. Margit 10 éves kora előtt deákul is tanult mesterétől, Soror Katerinától. Az apácák tehát — legalább az előkelő származásúak — tudtak olvasni. A Birk-kódexbeli regula bizonyítja, hogy valóban olvastak is, amikor arról intézkedik, hogy a kolostor tulajdonába tartozó könyveket magánolvasásra is kiadják, s a könyvtáros intézze szabályszerűen a kölesönzést.

„S hogy az írásolvasást ajánló szabályoknak fogantjuk is volt, arra nézve elegendő bizonyíték az, . . . hogy egyes apácáknak is voltak saját kódexeik, meg hogy a másolók nyilatkozatai is igen sokszor magányos olvasót tartanak szem előtt.”¹

¹ Horváth János, *A magyar irodalmi műveltség kezdetei 1944². c. művének „A kolostori irodalom típus-jellege és életformái” c. fejezete nyomán. (p. 148. skk.)* Az idézetek is Horváth János átirásában.

Nyilvánvaló tehát, hogy az olvasmányoknak a kolostor életében jelentős a szerepük. Hogyan lehetséges mégis, hogy a Cornides-kódex ilyen hosszú ideig készült?

A természetes az lenne, hogy egy év alatt másolják le a breviáriumi lekiókkal azonos szerepet betöltő olvasmányokat: mindig úgy, hogy a megfelelő anyag az ünnep előestéjére elkészüljön.² Nem lehetett ennek akadálya a szigeti klostromban az alkalmas anyag hiánya, hiszen Margit itteni élete óta a legelőkelőbb családok leányaiból kerültek ki a „nemes szűzek”; — aligha jelentett tehát anyagi problémát a könyvek beszerzése. A Cornides-kódexet mégis hosszú időn át másolták. Az évbejegyzéseken kívül ezt bizonyítják az írásváltozások, a papíryanag változásai és a különböző források is.

A kódex tartalmából biztosan következik, hogy olvasmány-jellegű. Ha az első részben (1—228. lap) foglaltak prédikációként említettek is, ez nyilván csak arra utal, hogy ezek a szövegegységek abból az anyagból kerültek ki, amelyet az emberek szélesebb körében forgolódo férfiszervezetek el is mondtak. A népnek szükségszerűen magyarul prédikáltak, s az apácák-nak is elsősorban magyarnyelvű olvasmányokra volt szükségük.

Az olvasmány — mint láttuk — kettős szerepet tölthet be: felolvashatják a közösségben, vagy olvashatja ki-ki a maga cellájában. Ám hogy a Cornides-kódex tulajdonképpen melyik funkció betöltésére rendeltetett, nehéz eldönteni.

Ha közösségi használatra készült, akkor a hosszú időn keresztül történő másolás csak azzal okolható meg, hogy a többéves használat során már ismertté, megszokottá vált rendi, dominikánus jellegű anyagot frissítették fel a szomszéd szerzetek klostromaiból kikerült, kölesönként források alapján.

Lehetséges azonban az is, hogy magánhasználatra készült: Ráskay Lea a maga vagy családja számára másolta le, állította össze a gyűjteményt azokból a könyvekből, amelyek a kolostor könyvtárában kezébe kerültek. Mintha erre utalna az, hogy a legendáris részben a Ráskay-családban is előforduló nevek védőszentjei szerepelnek;³ az első részben pedig csak igazán nagy ünnepekre szánt prédikációk fordulnak elő. Ezeket az ünnepeket a világban élők is megülték; a kolostorban viszont kétségtelenül jóval többször ünnepeltek, tehát nyilván jóval több prédikációjellegű olvasmányra is szükség lett volna. A kódexben olvasható személyes, azaz a Ráskay Lea családjával kapcsolatba hozható megjegyzések is mintha ez utóbbi elgondolást támogatnák.

Akár közösségi, akár magánhasználatra készült a kódex, kétségtelen, hogy másolójának sokat kellett könyvekkel foglalkoznia. Az írás-olvasás alapos ismeretén túl nyilván komoly intelligenciával is rendelkezett, amit e kódex szövegegységeinek összeválogatásán kívül a Margit-legenda önálló szerkesztése is bizonyít. E tulajdonságok pedig szinte predestinálták a könyvtár vagy a scriptorium vezetésére. Valószínűbbnek látszik, hogy

² A Cornides-kódexben Luca estéjére (dec. 12.) fejezte be a másoló a Lúcia-legendát; az „uronk kénjáról való prédikációt” tartalmazó Weszpremy-kódexben pedig ez áll: „ebből virágvasárnap este s nagyestüörtök estve olvasnak”. (Idegen kéz bejegyzése a kódex hártafedelén belül.)

³ Érdeemes megjegyezni, hogy ezeket a szenteket abban a korban különösen tisztelték és neveik nemesak a Ráskay-családban fordulnak elő. Közkezdveltségük oka alighanem regényes legendáikban keresendő.

a könyvtár gondozása volt a feladata, hiszen rendi jegyeikkel a szomszédos kolostorok felé mutató könyvek kódexünkbeli felhasználása elsősorban ezáltal lehetséges; a könyvtáros-nővérnek kellett a kolostorközi kölesönzés rendjére is ügyelnie.

„A könyvtáros soror igyekezzék beszerezni kellő számban a kézikönyveket, s egyéb még hiányzó, kegyes tárgyú írásokat, s tartsa eszében, hogy a derék szerzetesnőknek főleg három dolog kell a szerzetesi élethez: a szentbeszédek sűrű hallgatása, a gyakori szentáldozás és bőséges jó olvasmányok.”⁴

A könyvek beszerzésének módjáról felvilágosít a nürnbergi Szent Katalin kolostor XV. századbeli könyvjegyzéke. 370 művet sorol fel, s legnagyobb részükről azt is megmondja, hogyan jutottak a kolostor birtokába: a kéziratok legnagyobb többségét maguk a nővérek másolták a kolostor írószobájában. Néhányat ajándékba kaptak külső jóakaróktól, elég sokat hoztak magukkal a sororok belépésükkor, pénzért csak igen kevés könyvet vásároltak.

Ismerték a külső kikölesönzés intézményét is. Más kolostorok tagjait, sőt világi asszonyokat is elláttak könyvekkel. Alighanem ilyen kölesönzés útján jutottak az egyes zárdák a saját könyvtáruk számára lemásolandó szöveg egy részéhez. A kölesönvevő kolostor főnöknője írásos elismervényt állított ki az átvett kötetről. Például: „Én Katalin nővér, a baseli Mária Magdolna kolostor főnöknője ez írással elismerem, hogy kölesönvettem a szentmihályszigeti priornőtől és kolostortól a prédikátori-rend apácáinak szabályzatát németül. Anno dni M^oCCCC^oLIII in translatione S. Dominici.” Az elismervényt sokszor más könyv letétbe helyezésével vagy zálogadással kellett megtoldani.⁵

Talán nem irreális az a feltevésünk, hogy Ráskay Lea a könyvtáros-nővér imént leírt funkcióját töltötte be. Minden lehetősége megvolt tehát arra, hogy a gyűjteményt — akár közösségi-, akár családi- vagy magánhasználatra — összeállítsa: azokból a könyvekből, amelyekhez kötelessége teljesítése közben hozzájutott.

Az összeállítás mikéntjének meghatározása jelenti a kódex tulajdonképeni problematikáját. A kódex külső (lásd a bevezető tanulmányban: papíryanag, írásváltozások, stb.) és belső (tartalom, források) jegyeinek birtokában feleletet adhatunk azokra a kérdésekre, amelyek a kézirat szerkesztését, szerkesztési módját illetik.

2. A K Ó D E X S Z E R K E Z E T E.

A Cornides-kódex szerkezetének problémája — bár magával a kódexszel, főképp forrásaival⁶ sokan és eredményesen foglalkoztak — sajátos módon elkerülte a kutatók figyelmét. Feltűnő ez azért is, mert ez a nyelvemlék számos olyan évbejegyzést és egyéb adatot tartalmaz, amelyek később a

⁴ Az apáca könyvtára és a könyvtáros nővér szerepére vonatkozó anyagot Gulyás Pál állította össze: *Apáca könyvtár a Nyulak szigetén*. Kath. Szle. 31. (1917) 440—444. c. tanulmányában. Magyar anyag híján külföldi analógiákra támaszkodik. Vö. Ernst Kelchner, *Eine Bibliotheksordnung aus dem Jahre 1259*. Centralblatt für Bibliothekswesen. 1884. 307—313.; Franz Jostes, *Meister Eckhart und seine Jünger*. Freiburg. 1895. 113—160.

⁵ Vö. Gulyás Pál, i. h.

⁶ A források kérdésével alább részletesen foglalkozunk.

Ráskay-kéziratok időbeli elrendezéséhez hasznos szempontokat nyújthatnak; kódexünk szinte kulshelyzetet foglal el a Ráskay-kéziratok között.

A jelenlegi Cornides-kódexen kívül a Bod-kódexet, a „Könyveeské”-t, a Példák Könyvét és a Sándor-kódexet is magában foglaló ún. Cornides-kolligátum szerkezetével, a jelenleg különálló részek egymáshoz való viszonyának problémájával foglalkozott ugyan Horváth Cyrill,⁷ de ő elsősorban a Bod-kódex keletkezési idejének meghatározására törekedett, a tulajdonképpeni Cornides-kódexre csak mellékesen utalt. Igaza van abban, hogy az Illés-féle másolatból⁸ ismert Cornides-kolligátum éppúgy nem a keletkezés rendjében összeállított egység, mint maga a Cornides-kódex: mindkettőben fel van forgatva az évek rendje. Utóbbival kapcsolatban Horváth Cyrill megjegyzi: „az eredeti állapot visszaállítása nem jár nehézséggel” — de ezt a munkát nem végezte el.

A szerkezet-probléma érzékeltetésére alább összeállítottuk a kódex jelenlegi rendjét mutató táblázatot, s egyúttal közöljük azokat az adatokat is, amelyek a kézirat keletkezési rendjének meghatározásához szükségesek.

A táblázatból mindenekelőtt szembetűnő az évbejegyzések zavarja: 1514, 1518, 1519, 1517, 1515. Ha csak az évszámokra fordítjuk figyelmünket, esetleg lehetséges valamelyes rendet teremteni a kódex második, szentekkel foglalkozó részében (XIII.—XXV. szövegegység); az első rész rendje azonban bizonytalan marad (I.—XII. szövegegység). Ugyanesek szembetűnő, hogy sem az első, sem a második rész szövegegységei nem követik az egyházi év naptári rendjét. Mindeme rendtelenség magyarázata, ill. az egyes szövegegységek időbeli (évek- és naptár szerinti) elrendezése határozza meg a kódex keletkezésének körülményeit és sajátos szerkezetének okait.

A rend helyreállításában figyelembe vettük:

- 1) az évbejegyzéseket,
- 2) az ünnepek naptári rendjét,
- 3) az egyes szövegegységek megírásának valószínű alkalmát,
- 4) a forrásokat,
- 5) a papíryanagot, amelyet a vízjelekkel regisztrálunk⁹,
- 6) a feltűnő írásváltozásokat.

* * *

A Cornides-kódex — mint már említettük — két jól elkülönülő részre bontható. Az első részben a Máriával foglalkozó¹⁰ I. és II. szövegegységen kívül az egyházi év nagyobb ünnepeire találunk prédikációkat, ill. olvasmányos anyagot: III.—XII. szövegegység (De Tempore); a második részben pedig — XIII.—XXV. szövegegység (De Sanctis) — jeles szűzek (egyedül Szent Ilona özvegy képez kivételt) és vértanúk legendája szerepel.¹¹

⁷ Horváth Cyrill, *Codex-tanulmányok*. ItK. 4. (1894) 60—68.; 5. (1895) 56—64.

⁸ A kolligátum Illés László orvosdoktor által 1841-ben készített másolatát a Magyar Tudományos Akadémia könyvtára őrzi. Jelzete: M. Cod. 26. *Magyar Kir. Akad. H. 116. 264*

⁹ A vízjelekről a bevezető tanulmányban már részletesen szölvünk. Itt — célnknak megfelelően — csak annyiban használjuk fel a belőlük levonható következtetéseket, amennyiben az a papíryanag rögzítéséhez szükséges.

¹⁰ Az első és második szövegegység önálló résznek is tekinthető, de célnknak jobban megfelel a De Tempore egységekkel együtt kezelni.

¹¹ Az egyetlen férfi, Bereck is tisztaságával tűnt ki.

Az első rész datálatlan, a másodikban több évbejegyzés található.

Ha a két különálló részt párhuzamosan vizsgáljuk, kitűnik, hogy a két rész egy-egy szövegegysége azonos papírra íródott, azonos jellegű forrásokra vezethető vissza és az írásjellegzetességek is azonosak.

A következtetés kézenfekvő: ha a datálatlan részben olyan jegyeket találunk, amelyek az évszámokkal ellátott rész sajátságaival megegyeznek, az így párhuzamba állítható szövegegységek nyilván egyidőben készültek.

A kódexünkben található legkorábbi dátum: *1514. június 10.*, a Dorottya-ról szóló XIII. szövegegység (prédikáció) végén. *c* jelzésű papírra íródott; forrása Temesvári Pelbártnak a Dorottya legendát feldolgozó prédikációja (a *De Sanctis* kötetből).¹²

A kódex első részében *c* papírra került az első mindenszenteki prédikáció, a karácsonyi prédikáció és a húsvéti beszéd nagyobb része: III., IV., és V. szövegegység. A III. és IV. szövegegység főforrása Herolt, a húsvétié Herolt¹³ és Pelbárt¹⁴ vegyesen, a végéhez csatolt Paratustól származó példák biztosan későbbiek.

Herolt dominikánus. Munkája már nyomtatott formában is meglehetett az apácák vagy az „egyházbíró pap” (nyilván dominikánus) könyvtárában. A prédikációskötet végéhez csatolt példagyűjtemény (amelynek ugyan önálló kiadásai is vannak) az 1510 körül másolt *Példák Könyvének* a főforrása, — Herolt szövegek tehát már előbb is előfordulnak a szigeten.

A Heroltra és Pelbártra visszavezethető szövegek (egy helyen Ludolphus de Saxonía *Vita Jesu Christi*-jével rokon összekötő részletet is találunk) összefonódnak és azonos írásjellegzetességeket mutatnak. — Természetszerű a kérdés: hogyan készült ez a több forrásból származó szövegegység?

Lehetséges egy egyszerű, de nem minden tekintetben megnyugtató magyarázat: a Herolt-féle húsvéti prédikáció másolása közben került Lea nővér kezébe az a Pelbártra támaszkodó magyar szöveg, amelynek egyes részleteit saját elgondolása vagy a lelkivezető útmutatásai szerint beleszötte a prédikációba.¹⁵ Később ugyanígy csatolhatta volna a Paratus-féle példákat.

Kérdés viszont, miért és hogyan került a szigeti dominikánák klostromába a ferences jegyeket mutató Pelbárt-textus.

A „hogyan”-ra azzal felelhetünk, hogy bizonyára valamelyik szomszédos ferences kolostorból kölesönzés útján. Közel volt az óbudai klarisszák háza, sőt magán a szigeten is volt ferences zárda.

A „miért” megválaszolása már nem ilyen egyszerű. Vagy azért szerezték be a kéziratot, hogy egyes részeket lemásoltassanak belőle saját használatukra, vagy azért, hogy egy ideig belőle olvassanak az ebédelőben, kapitulumban.

Ha az utóbbi lehetőség valósult meg, akkor bizonyára magán vagy családi

¹² A Dorottyaról szóló beszéd forrását Horváth Cyrill mutatta ki (*Pomerius*, 1894). Ugyanő hívta fel a figyelmet a húsvéti prédikációban található Pelbárt-helyekre.

¹³ A III. szövegegység forrása tisztán Herolt, a IV-ben már Ludolphus de Saxonía, *Vita Jesu Christi* c. munkájából is vannak részletek.

¹⁴ A húsvéti prédikációt a források szerint három részre oszthatjuk: V/a: Herolt; V/b: Pelbárt; V/c: Paratus. A Ludolphus-tól származó részletet e szempontból nem szükséges figyelembe venni.

¹⁵ Lehetséges, hogy a többévi használat során unalmassá vált Herolt-anyagot igyekeztek így felfrissíteni!?

Évszám	A szövegegység			Az ünnep időpontja	Évbejegyzés
	száma	tárgya	forrása		
1513 előtt	XXVI.	Halottaknap beszéd töredéke	Paratus	nov. 2.	
1513	III. IV.	Mindenszentek Karácsony	Herolt Herolt	nov. 1. dec. 25.	
1514.	V.	Húsvét	Herolt Pelbárt Pelbárt	ápr. 16.	
	XIII.	Dorottya		febr. 6.	1514. jún. 10.
1515.	XXIV.	Lúcia	(<i>Vegyes</i>)	dec. 13.	1515. dec. 12.
1516.	XXV. I. II. XXI.	Ágnes Mária élete és szentsége Bereck	Leg. Aur.? Pelbárt Leg. Aur.?	jan. 21. — — — nov. 13.	
1517.	XXII.	Jusztina	Leg. Aur.	jún. 17. szept. 26.	1517.
1518.	XIV. XV.	Ágota Julianna	Leg. Aur. Leg. Aur.	febr. 5. febr. 16.	
	XXIII. V.	Nagyesütörtök Húsvét Paratus- részlete	Paratus Paratus	ápr. 1. ápr. 4.	
	VI. XVI. XVII. VII. VIII.	Áldozóesütörtök Potenciána Ilona Pünkösöd Szentháromság ünnep	Paratus (<i>Vegyes</i>) (<i>Vegyes</i>) Paratus Paratus	máj. 13. máj. 19. máj. 22. máj. 23. máj. 30.	
	IX. XVIII. XIX. X.	Úrnapja Visitatio BMV. Antiochiai Margit Mindenszentek	Paratus Paratus Paratus Paratus	jún. 3. júl. 2. júl. 20. nov. 1.	1518. okt. 8.
1519	XI. XII. XX.	Kiskarácsony Vízkereszt Praxedis	Paratus Paratus (<i>Vegyes</i>)	jan. 1. jan. 6. júl. 21.	1519. ?

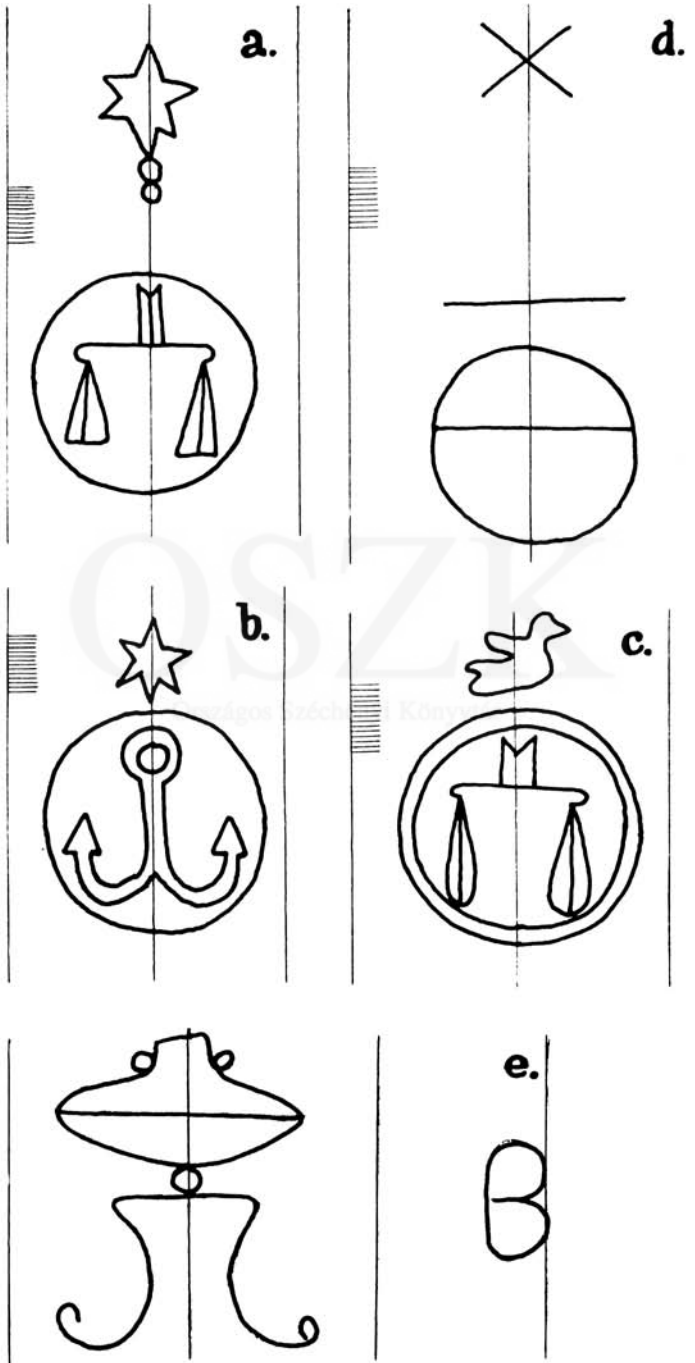
I. TÁBLA

A KODEX SZERKEZETE.

Fv. szá.	folió	Vf. jel	Évbejegyzés	Szövegszám	folió
1.	1—14	a		I—II. Szűz Mária élete és regulái	1 ^r —29 ^r
2.	15—28	b		III. Mindenszentek	30 ^r —36 ^r
3.	29—43	c		IV. Karácsony	36 ^r —47 ^r
4.	44—57	c		V. Húsvét	47 ^r —59 ^r
5.	58—72	b		VI. Mennybemenetel	59 ^r —64 ^r
6.	73—85	b		VII. Pünkösd	64 ^r —70 ^r
7.	86—99	d		VIII. Szentháromság	70 ^r —84 ^r
8.	100—105	d		IX. Úrnapja	85 ^r —92 ^r
9.	106—119	d		X. Mindenszentek	92 ^r —102 ^r
				beíratlan	
				XI. Kiskarácsony	109 ^r —112 ^r
				XII. Vízkereszt	112 ^r —119 ^r

Fv. szá.	folió	Vf. jel	Évbejegyzés	Szövegszám	folió
10.	120—133	c	1514. VI. 10.	XIII. Dorottya	120 ^r —130 ^r
				XIV. Ágota	130 ^r —136 ^r
				XV. Julianna	136 ^r —139 ^r
11.	134—147	b		XVI. Potenciána	139 ^r —141 ^r
				XVII. Ilona	142 ^r —156 ^r
12.	148—161	b		XVIII. Visitatio Mariae	156 ^r —162 ^r
13.	162—174	b	1518. X. 8. 1519. IV. 19.	XIX. Margit	162 ^r —167 ^r
				XX. Praxedis	167 ^r —169 ^r
				beíratlan	
				XXI. Bereok	175 ^r —177 ^r
14.	175—178	c	1517.	XXII. Juszтина	178 ^r —184 ^r
15.	189—198	e		XXIII. Nagy csütörtök	185 ^r —191 ^r
				beíratlan	
16.	199—210	a	1515. XII. 12.	XXIV. Lúcia	199 ^e —204 ^r
				XXV. Ágnes	205 ^r —210 ^r
17.	210—215	c		XXVI. Halottak napja	211 ^r —215 ^r

II. TÁBLA

használatra másolta a kódexet Ráskay Lea. A Herolt-féle dominikánus anyagból¹⁶ lemásolta előbb a III. és IV. szövegegységet, majd nem sokkal utóbb a közösségben olvasott ferences anyag felhasználásával összeállította a húsvéti prédikációt.

Ma is szokás még a szerzetesközösségekben egy-egy könyv közös olvasása, helyesebben a felolvasó meghallgatása: férfikolostorokban, szemináriumokban különösen az ebédlőben, étkezés alatt, apácázárdákban a kapitulumban is: a breviáriumi lekeciók helyett vagy elmélkedési célokra. Nyilvánvaló, hogy régen sem olvasták el szívesen többször ugyanazt a könyvet; nem imádságról, hanem szoros értelemben olvasmányról lévén szó.¹⁷ Kezdték azzal, amelyhez legkönnyebben hozzáférhettek, amelyiket ti. saját rendtársuk talán éppen saját kolostoruk számára fordította magyarra; amikor azonban az ilyen anyag elfogyott, a szomszédos klastromokból szereztek olvasnivalót: kölcsönkérték a könyveket. A Pelbárt-féle anyag a ferencesektől, a Paratustól származó pedig alighanem a premonstreiektől került a dominikánákhoz. Az olvasmányok egy-egy szebb részlete vagy valamely nagyobb ünnepre szánt beszéd megtetszett a könyveket őrző apácának, s a maga gyönyörűségére vagy családja használatára lemásolta.

Lehetséges azonban egy másik magyarázat is. Az is szokás a szerzetesközösségekben, hogy nagyobb ünnepeken abbahagyják a folyamatosan olvasott könyvet és más, az ünnephez jobban illő olvasnivalót keresnek (a változatossággal és az olvasmány tartalmával egyaránt ki akarják emelni az ünnep jelentőségét). Nem lehetséges-e, hogy a Cornides-kódex is hasonló megfontolás alapján készült? Elvileg kétségtelenül lehetséges, de ezzel a feltevessel nehéz megmagyarázni a hosszú időn keresztül történő másolást. De ha igaz a feltevés, akkor a kódex közösség használatára készült: a lelki vezető lefordította vagy a könyvtárosnővér összeállította a kéznél levő könyvekből az ünnepre szánt olvasmányt.¹⁸

Az említett húsvéti prédikáció másolásának, illetve összeállításának alkalma valamelyik év húsvétja lehetett, bármelyik is az igaz a két feltevés közül. Ha az előbbi, akkor a húsvétkor hallott beszédet másolta le Ráskay Lea, mégpedig minden bizonnyal húsvét táján, ha az utóbbi, akkor a beszédnek húsvétra kellett elkészülnie.

Hogy melyik év húsvétjáról van szó, meghatározható a Dorottyáról szóló beszéd végén közölt dátumból. 1514. június 10-én a másoló már befejezte a Pelbárt-féle Dorottya életrajzot, s ez az időpont húsvét utáni. Az azonos papírra írt, azonos forrásra (Pelbártra) támaszkodó húsvéti beszéd tehát bizonyára 1514 húsvétjára készült.¹⁹ A megelőző két beszéd — III. és IV. szövegegység — keletkezési idejét természetesen ennél korábbra kell tennünk, alkalmasint 1513 mindenszentekére, ill. karácsonyára.

A gondolatmenettel szemben két ellenvetés lehetséges:

1. Ha a III–V. szövegegységek alkalomra (mindenszentekre, karácsonyra húsvétra) készültek, miért nem áll ez Dorottyára is? (Ünnep febr. 6-án.)

¹⁶ Ludolphus de Saxonía is előbb dominikánus volt; később lett csak karthauzi

¹⁷ Ahlden Tage, *Nonnenspiegel und Mönchsvorschriften*. Göteborg. 1952.

¹⁸ Kódexirodalmunk néhány idevágó elvi problémájával alább részletesen foglalkozunk.

¹⁹ 1514 húsvétjának időpontja: április 16.

2. Hogyan magyarázható meg az, hogy a húsvéti beszéd Pelbárt-részei a *De Tempore*, a Dorottya-ról szóló prédikáció pedig a *De Sanctis* kötetből való?

Az első ellenvetésre azt felelhetjük, hogy egy-egy szövegegység lemásolásának oka nemcsak az ünnep alkalma lehet, hanem az alkalmas anyag jelenléte is, vagy valami személyes indíték. A húsvéti beszéd összeállításának idején jelenlevő, Pelbárttal összefüggő ferences anyagban megvolt a szép Dorottya-történet, amely valamilyen oknál fogva megnyerte a másoló tettségét és a húsvéti ünnepek után, a kevesebb elfoglaltságot jelentő időszakban lemásolta.

Ha a „ferences anyag” kifejezés tartalmát kifejtjük, és kódexünk másolat voltát megfontoljuk, a második ellenvetésre is könnyen válaszolhatunk: Ráskay Lea nyilvánvalóan magyar szövegeket másolt. A magyar szövegekben pedig — különösen ha prédikációkról, vagy apácák számára készült egyéb jámbor írásokról van szó — aligha szabad keresnünk a liturgikus könyvekhez való szoros ragaszkodás jegyeit: nem szükségszerűen van bennük megkülönböztetve a *De Sanctis* és a *De Tempore* rész. A ferences anyag kifejezésen tehát olyan írásokat értünk, amelyek kapcsolatban vannak ugyan Pelbárt latin prédikációival, de ez a kapcsolat nem olyan szoros, hogy egészen pontos fordításról beszélhetnénk; bővítések, magyarázó megjegyzések mindenütt előfordulnak. Sőt egyes esetekben az is lehetséges (jóllehet kevésbé valószínű), hogy azok a magyar szövegegységek, amelyekből a Cornides-kódexet másolták, nem közvetlen Pelbárt-fordítások, hanem azoknak a latin szövegeknek az alapján készültek, amelyek Pelbártnak is forrásai.

A kódex szövegegységeinek kronológiai elrendezéséhez komoly támpontot nyújt a következő adat: az írásában annyira egységes Cornides-kódexben a húsvéti prédikáció Herolt + Pelbárt részei és a Dorottya életrajz után található szembetűnő írásváltozás.²⁰ Ebből arra lehet következtetni, hogy a húsvéti prédikáció két részének leírása (1. rész: Herolt + Pelbárt szövegek; 2. rész: Paratus), valamint a XIII. szövegegység befejezése és a XIV. kezdése között idő telt el. Hogy mekkora ez az időköz, azt az írásjegyekből nehéz megállapítani, de itt is segít az évszámok, a források és a papíryanag vizsgálata.

Időrendben a következő dátum: *1515. december 12.* a Lúcia-legenda (XXIV. szövegegység) végén. A népszokások tanúsága szerint máig is különösen tisztelt szent (Luca széke, stb.) életrajza éppen ünnepének előestéjére készült el. A papíryanag *a*. Ettől a szövegegységtől teljességgel elválaszthatatlan a következő: ugyanazon forrásokból származik, azonos papírra és azonos írással másolódott az Ágnes-legenda (XXV. szövegegység). A két legenda tehát egyszerre készült, az utóbbi minden bizonnyal a következő év Ágnes-napjára, *1516. január 21-re*. Mindkét szövegegység forrása Pelbártnak és a *Legenda Aureának* a keveréke, — az az anyag, amelyre bizonyára ráillik a fentebb említett „ferences anyag” kifejezés. És ez igen jelentős a továbbiak tekintetében.

Az I. és II. szövegegység (Mária életéről és szentségéről) forrása ismét Pelbárt. Az összefüggő két „predikáció”²¹ *a* jelzésű papíryanagon kezdődik

²⁰ Előbbi a kódex 111-ik, utóbbi a 259-ik lapján.

²¹ Inkább elmékedések, mint prédikációk.

és *b* jelzésűn folytatódik. Következtetésünk: az I–II. szövegegység az Ágnes legenda után, 1516-ban készült. Keletkezésének alkalma és közelebbi időpontja meghatározhatatlan.²²

Az említett szövegegységek időbeli rendjét a mondottak alapján a következőképp állapítottuk meg:

1514 előtt (1513 mindenszentekére ill. karácsonyára) készült a III. és IV. szövegegység, *c* papíron, domonkos forrásokból.

1514-ben íródott a húsvéti prédikáció Herolt + Pelbárt részlete és a Dorottyáról szóló prédikáció. A papíryanag mindkettő esetében ismét *c*, a forrás pedig ferences jegyeket is mutat.

1515 december 12-re készült el a Lúcia-legenda,

1516 január 21-re pedig a hozzákapcsolódó Ágnes-életrajz.

1516-ban készült még a Máriáról szóló I. és II. szövegegység.

A Lúcia- és Ágnes-legenda papíryanaga *a*; az I. és II. szövegegység is *a* papíron kezdődik, de *b*-n folytatódik.

Mielőtt a többi szövegegység keletkezési idejének meghatározására térnénk, jónak láttuk a már érintett egységek tartalmát, szerkezetét és forrásait közelebbről is szemügyre venni. Ezek az egységek ugyanis éppen tartalmuknál fogva alkalmasak a fentebb mondottak részletes alátámasztására.

Az időrendben első szövegegységről (III.), a mindenszenteki prédikációról nincs sok mondanivaló. Forrása a dominikánus Herolt²³ munkája: *Sermones de tempore et de sanctis*.²⁴ Maga a beszéd a dominikánus breviárium²⁵ rezponzóriumainak feldolgozása, illetve magyarázata. Érdekes felhívni a figyelmet arra, hogy az 59. lap 17. sorának: „kyk az eyel enkel tetetenenek” a latinban „*quae hodie canantur*” felel meg. Ebből arra következtethetünk, hogy aki a Cornides-kódexben megmaradt másolatot először magyarra fordította, az vagy maga is mondta az éjszakai zsolozsmát, vagy magyarázni akarta, hogy a *hodie* (a *matutinum nocturnum*aíróól van szó) éjjeli karéneket jelent eredetileg. A jegyzetben már említett²⁶ hely: „*ne a baptisni gratia impediatur* = az keresztsegnek malaztyatul meg ne bantassek” nyilvánvaló félreértés. Hasonló félreértés a karácsonyi prédikációban a „*chorum ducito* = kart viseljed vagy bírjad” értelmezés.²⁷ Utóbbi esetben érezhető, hogy a fordító küszködik a szöveggel: a *ducito* szót két magyar szóval próbálja magyarázni. Egyszerűen nem értette a kifejezést.

A félreértések jellege hasonlít a Példák Könyvében is előforduló tévedésekhez.²⁸ És ebből talán lehet arra következtetni, hogy a Példák Könyve első

²² Alighanem a hasonló szövegeket tartalmazó Horváth-kódexszel áll összefüggésben.

²³ A forrást először megjelölte: Katona Lajos, *Adalékok codex-irodalmunk forrásaihoz* *ItK.* 9. (1899) 246–249.; 371–377.

²⁴ A latin szöveg az Egyetemi Könyvtár 586. sz. őnyomtatványából való: fo. 254b–255a.

²⁵ Érezhető a latinnal való küszködés, bár egyszerű nem-értésről van csak szó.

²⁶ Vö. a latin szöveg 86/a jegyzetével.

²⁷ Vö. a latin szöveg 110. jegyzetével.

²⁸ A Példák Könyvében a „*chorem duxit candidam*” kifejezést értette félre a fordító. *Codices Hungarici* IV. 1960. p. 113.

keze (aki valószínűleg férfiszereztes) azonos a kódexünkben is szereplő Herolt-szövegek fordítójával.

A karácsonyra írt beszéd (IV. szövegegység) első része ismét Heroltra vezethető vissza: 36^v. lap 1. sorától a 39^r. lap 15. soráig.²⁹ A további néhány lap (39^r. lap 15 sorától a 41^r. lap 21. soráig) forrása azonban már Ludolphus de Saxonia híres munkája, a Vita Jesu Christi. A részlet összekötő jellegű és inkább a misztikus, csodálatot keltő elemeket emeli ki. A Landulffus³⁰ néven említett szerzőtől itt is és a húsvéti prédikációban is csak töredékeket, illetve válogatást találunk. Azt kell hinnünk, hogy az első magyar fordítás készítője, kompilátora művelt férfiú volt, aki olvasmányaiból kiegészítette a Herolt-textust.

A prédikáció további részeinek forrása ismét Herolt (41^r. lap 21. sorától a 46^r. lap 15. soráig) a befejezése pedig megint Ludolphus mester.³¹ A 84. lap latin megfelelőjéből hosszabb részlet marad el a magyarban (Herolt-féle szöveg). A részlet tárgya a predestináció. Ez erősen spekulatív volta miatt nyilván nagyon nehéz lelki táplálék lett volna a magyar nyelvű szöveg közönségének: apácáknak vagy egyszerű híveknek. Ezért marad el.

A már fentebb is bővebben tárgyalt húsvéti prédikáció (V. szövegegység) kulcshelyzetet foglal el a Cornides-kódexben: Horváth Cyrill, Katona Lajos és Timár Kálmán foglalkozott vele részletesebben.³² Katona külön tanulmányt is írt róla. E prédikációban -- a szentek életrajzát tartalmazó Legenda Aurea érthető kivételével -- együttesen előfordulnak mindazok a források (Herolt, Ludolphus, Pelbárt, Paratus), amelyekkel kódexünkben találkozunk, s e prédikációban található az egyik döntő jelentőségű írásváltozás.

A szövegegység forrásainak áttekintése:

A 47^v. lap 1. sorától a 49^r. lap 6. soráig a forrás:

Herolt: De Temp. serm. 50. A. (In die sancto Pascae, sermo I.)

A 49^r. lap 9. sorától a 50^r. lap 5. soráig a forrás:

Ludolphus: Vita Jesu Christi, Pars II. cap. LXX.³³

A 50^r. lap 6. sorától a 52^v. lap 8. soráig a forrás:

Pelbárt: De Temp. Pars pasch. serm. 2. XYZ.³⁴

A 52^v. lap 10. sorától a 56^r. lap 20. soráig a forrás:

Pelbárt: De Temp. Pars pasch. serm. 3. K.

A 56^r. lap 20. sorától a 57^r. lap 18. soráig a forrás:

Herolt: De Temp. serm. 50. A.

A 57^r. lap 19. sorától a 58^v. lap 14. soráig a forrás:

Herolt: De Temp. serm. 50. K.

A 58^v. lap 15. sorától a 59^v. lap 20. soráig a forrás:

Paratus: De Temp. serm. 72. I.

²⁹ De Tempore, sermo 11.

³⁰ Az Érdy-kódexben „*Ludolfus Carthusiensis super vita xpr*” és „*Ludolfus cent atya*”; a Debreceni-kódexben pedig „*Ludolfus nro doctor*” néven idézik.

³¹ Ludolphus de Saxonia, *Vita Jesu Christi e quattuor evangelis et scriptoribus ecclesiasticis concinnata*. (Ed. Ac. Bolard — L. M. Rigollot — J. Carmandet). Parisiis et Romae. 1865. — Az első részlet: Pars I. cap. IX. (p. 41.) a második: p. 39—40.

³² Horváth Cyrill, i. h.; Katona Lajos, i. h.; Timár Kálmán, *Adalékok kódexünk forrásaihoz*. ItK. (1936) 42—53.; 169—184.; 264—270.

³³ Id. kiadás p. 699—700.

³⁴ RMK. III. 240.

Az említett írásváltozás, amely kétségtelenül azt jelzi, hogy a Paratus-féle szöveg később csatlakozott a prédikációhoz, a 116. lap 14. és 15. sorát különbözteti meg. Az ezt megelőző részek — az írásjegyek tanúsága szerint — közel egyidőben keletkezettek.

— A régebbi kutatások azt állapították meg, hogy Herolt 50. beszédébe van beiktatva a két Pelbárt-részlet; a 49^r–50^r. lapokat is Pelbárttól származónak hitték.

A 49^r–50^r. lapok tartalma: Mária öröme Krisztus feltámadásán. A bevezetésben arról olvashatunk, mit tett Mária mielőtt a feltámadt Krisztus először neki megjelent: böjtölt, sírt és sanyargatta magát fia szenvedései miatt. Ezután Pelbárt is, a magyar szöveg is felveti a kérdést, miért nem ment Mária is a sirató asszonyokkal Jézus sírjához. Pelbárt szerint azért, mert „animam pertransierat gladius adeo, ut . . . pro nimia debilitatione ad filii sui sepulchrum ire non valeret,” — azaz, mert nagy fájdalom miatt nem volt képes odamenni. A magyar szöveg szerint viszont azért nem ment a sírhoz, mert egyrészt tudta, hogy Krisztus teste nem romolhatott meg még akkor sem, ha „*tyz ezer eztendegg allot volna fevldben*”, másrészt meg azért, mert tudta, hogy Krisztus teste már nincs a koporsóban. „*mert immar az halhatatlansagara es rodhatalansagara fel tamadot.*”

A magyarral elég jól megegyező latint csak Ludolphus de Saxonía munkájában találunk: tárgy szerint tökéletesen egyezik, csak némely misztikus érzéseket keltő részletekkel bővebb a magyar. Az összefüggés így is kétségtelen.

— Ha a húsvéti prédikációval kapcsolatos problémákat (több forrás, a szerkesztés módszere, stb.) meg akarjuk oldani, érdemes közelebbről szemügyre vennünk a beszéd tartalmát, felépítését.

A beszéd tárgya, mint mottója is mutatja, a húsvéti öröm.

A bevezetés a mottót exegetizálja; — azért kell örülnie minden teremtménynek, mert Krisztus feltámadt, megdicsőült és feltámadásával megváltotta az emberiséget.

A tárgyalásban fel vannak sorolva a teremtmények, akiket megörvendeztetett Krisztus feltámadása:

- 1) Örülnek a „felsők és alsók”: az angyalok és a limbusbéli szentatyák;
- 2) örül Mária;
- 3) örülnek a szentasszonyok, jelesül Mária Magdaléna;
- 4) örülnek a földön lakozó emberek és örvendezik a természet: a nap, a fák és virágok, a madarak.

A befejezésben végül arról van szó, miért jelent meg Krisztus feltámadása után először az asszonyoknak.

— A második pontot részletesen kifejti kódexünk: (Ludolphus és Pelbárt első része) elmondja, hogy Mária azért „örüle ez mai napon nagy örömmel”, mert neki jelent meg először Krisztus és megdicsőítette azzal, hogy felvonultatta előtte a mennyei megdicsőülteket: az angyalokat, Ádámot és Évát, a prófétákat és ószövetségi szenteket, az újszövetségi szenteket. Mária a Magnificat-tal válaszol, Krisztus pedig nevének betűi szerint öt különös kegyelmet juttat Anyjának.

Mivel itt Mária örömről van szó, érthető, hogy a magyar szöveg megszerkesztője nem használhatta fel azt a Mária-képet, amelyet Pelbárt rajzol

e részlet elé: Mária annyira el van gyötörve a fájdalomtól, hogy nem képes elmenni Krisztus sírházhoz, hanem erőteljesebbet választ: Mária tudja, hogy Krisztus nincs a sírban, mert feltámadt, nem is akar a sírhoz menni.

A mennyei megdicsőültek Máriát dicsőítő felvonulását plasztikusan állítja elének Pelbárt nyomán a kódex. Az üdvözlő himnuszok fordítása, ha nem is vers, kétségtelenül ritmikus próza, s ez minden bizonnyal arra mutat, hogy ezeket a himnuszokat általában ismerték és gyakran elmondták.

Mária válasza után Krisztus közli Máriával az ötféle kegyelmet, amelyet nevének betűi szerint ad neki:

M: mater misericordiae — irgalmasság anyja;

A: adoptiva mater, auxiliaria christianorum — fogadott anya, keresztények segítsége;

R: regina angelorum et totius mundi — az angyalok és az egész világ királynéja;

I: impetrandi iurisdictio — a végrehajtás hatalma;

A: advocata omnium peccatorum et hominum — minden bűnös és ember szószólója.

A jámbor asszonyok örömeivel kapcsolatosan (a Pelbárttól származó második részlet) kódexünk lényegében a bibliai eseményeket ismerteti a középkori kommentárokból vett bőszéges magyarázatokkal.

A Herolt-részlet után következik az érdekes befejezés: Miért jelent meg Krisztus először asszonyoknak? A magyarázat kettős: egyrészt azért, mert ezzel ki akarta emelni, hogy asszony által a világba jött bűn egy másik asszony, Mária által győzetett le, s ezért különösen tisztelnünk kell Máriát; másrészt azért, mert azt akarta, hogy a feltámadás híre hamar elterjedjen: „*asszonyallatok tytkot nem tarthatnak, de valamit halnak, azt legottan meg ielen-tetyk egybeknek.*” Az asszonyok beszédességének megmutatására felhossa a kódexirodalmunkban másutt is ismert példát: a gyóntatni akaró apácák példáját, s ezzel szinte tréfás befejezést ad a prédikációnak.

A már eddig elmondottakból is nyilvánvaló, hogy a húsvéti prédikáció különböző forrásokból származó részeit nem minden logika nélkül állította egymás mellé a beszéd szerkesztője. Herolt húsvéti prédikációja adja az alaphangot: húsvétkor Krisztus feltámadásán minden teremtménynek örvendnie kell. A közbeiktatott Pelbárt-részletek pedig az olvasók igényeit kielégítő bővítményül szolgálnak. Az első Pelbárt-beszéd (50^r–52^v. lap) Máriát dicséri, a második (52^v–56^r. lap) a szentasszonyok szerepét ismerteti. Mindkét részlet elsősorban nők, közelebből apácák érdeklődési körébe vág. Erre mutat egyébként a beszéd törzsanyagának befejező része is: megint asszonyok, apácák szerepelnek.

A különböző forrásokból származó szövegek összekapcsolása tehát kézzelfoghatóan bizonyítja, hogy a beszéd összeállítója előtt eléggé határozott cél — a húsvéti öröm különös hangsúlyozása — lebegett.

Az első betoldást így vezeti be: „Ennek felette evrevle ez may napon nagy evremmel az zeplevtelen anya vzv maria” (49^r lap 7–9. sor.) és nem Pelbárttól, hanem az öröm kifejezésére alkalmasabb anyagot nyújtó Ludolphustól veszi a bevezető megokolást, s csak a tárgyalásban tér át a Máriát dicséző Pelbárt-szövegre.

A második Pelbárt-részlet bevezetéseként ismét örömet kifejező összekötő sorokat találunk: „Ennek felette evrevlenek ez may napon az zent azonyallatok, ielesevl maria magdalena” (52^v. lap 9–10. sor.)

A latin szöveg bevezető részeit (*tertia causa est, secundo notandum*) egyik esetben sem fordítja kódexünk.

A húsvéti prédikáció eddig tárgyalt törzsrésze tehát szerkesztett egész. Kézenfekvő a kérdés: Ki volt a szerkesztője — és ez a szerkesztő latin vagy magyar szövegekből állította-e össze írását?

Ha Ráskay Lea kész magyar szöveget másolt, akkor a fordítónak kell tulajdonítanunk a szerkesztést. Ez azonban kevésbé valószínű. Nehéz elképzelni, hogy a latinul és magyarul egyaránt jól tudó férfiszereztes ne a középkori prédikáció szigorú előírásai szerint állítsa össze beszédét. A húsvéti prédikációban ugyanis — bármennyire világos célra-irányozottsága — nincs meg az egyes részeknek az a harmóniája, amely a latin beszédekben a késő-középkorban feltétlen követelmény.

A Paratustól származó példák kétségtől jóval később kerültek a beszéd végére, s ez is csak a másoló önálló elhatározásának eredménye lehet.

Mindebből arra következtetünk, hogy maga Ráskay Lea szerkesztette meg a beszédet. Saját kolostorában könnyen hozzáférhetett a Herolt-féle húsvéti prédikáció magyar változatához, amikor pedig a ferencesektől kölesönkapott magyarnyelvű anyagot olvasták a közösségben, a Pelbárttal kapcsolatos magyar szövegekhez is. A két beszédből a szöveg lényeges megváltoztatása nélkül állította össze a kezünkben levő prédikációt, csak a már idézett néhány összekötő sort szőtte közbe. Nem mond ellene e feltevésünknek az sem, hogy a Herolt-részleteket Ludolphus de Saxonía szövege köti össze Pelbárttal, ez már így lehetett a másolt magyar szövegben is.

A másolt szöveg alighanem magyarnyelvű kéziratosszöveggyűjtemény volt. A húsvéti beszéddel közel egyidőben másolt Dorottyról szóló szöveg egység ugyanis szintén prédikációformában van feldolgozva, jóllehet kódexünk a továbbiakban a szentekről szóló anyagát szinte mindig a *Legenda Aurea*-ból meríti. Érthető is ez, hiszen a *Legenda Aurea* a késő-középkor egyik legtekintélyesebb könyve és szerzője a dominikánus *Jacobus de Voragine*. Úgy véljük, hogy ha a Dorottya-legenda *Legenda Aurea*-ból vett magyarja rendelkezésre állott volna Ráskay Leának a másolás időpontjában, feltétlenül ezt használta volna. A XIII. szöveg egység azonban beszéd, s a benne található legenda szövege sokban eltér a *Legenda Aurea* textusától. Abból a tényből viszont, hogy az egésznek a forrása Pelbárt, arra kell következtetnünk, hogy onnan származik, ahonnan a húsvéti prédikáció Pelbárt-részletei is: ferences jellegű magyarnyelvű prédikációskötetből.

Magáról a szöveg egységről nincs sok mondanivalónk. A Dorottyról szóló beszéd jól egyezik a latin szöveggel; a benne előforduló javítgatások világosan mutatják, hogy régebbi magyar szövegekről másolódott. A 125^v. lap 15. sorában a másoló a *cupiditas* magyar megfelelőjeként előbb *zerel*-t írt, de azután ezt törölte és *keuansag*-gal helyettesítette. Igaz ugyan, hogy a *cupiditas* jobb magyarja a testi kívánság, mint a testi szerelem; de ebből nem igen lehet arra következtetni, hogy Lea nővér a latin textust is figye-

lembé vette másolás közben. Inkább arra kell gondolnunk, hogy az apácák előtt nem szívesen emlegette a testi szerelmet.

Kódexünknek a húsvéti prédikáció mellett legtöbb problémát rejtő része az időrendben Dorottya után következő szövegegység, a Lúcia-legenda. Eddig azt tartották róla, hogy közvetlenül a Legenda Aureából származik.

A latin és a magyar szövegek részletes összevetése azonban mást mutat.

A bevezető (199^r lap) forrása a Legenda Aurea ugyan;³⁵ a továbbiakban azonban már Mombritius Sanctuarium-ához³⁶ közelálló magyar szöveget találunk (199^v–202^v lap). Nem állíthatjuk, hogy Mombritius a közvetlen forrás, kihagyások bőven előfordulnak. Kétségtelen azonban, hogy a Sanctuarium textusa jobban egyezik a magyarral, mint a Legenda Aurea vagy Pelbárt szövege. Bizonyára egy olyan ismeretlen latinból készült a fordítás, amely Mombritius és a Legenda Aurea között áll: az előbbinél rövidebb, az utóbbinál bővebb.

A 202^v. lap 21. sorától a 204^r. lap 16. soráig ismét a Legenda Aurea latinjával állítható párhuzamba kódexünk szövege; a befejezés forrása viszont Temesvári Pelbárt Lúciáról szóló beszédének befejezése.³⁷

Az első kérdés: miért ez a sok forrás?

Figyelemreméltóak a kódexíró javításai is. Ezek közül az első (199^v. lap 20. sor) egyszerű elírás, a többi azonban szolgai másolás feltételezésével nehezen értelmezhető.

200^v. lap. 20. sor: (bev) tevb: amplius.

202^r. lap. 2. sor: az *elmenek rontoy*: corruptores mentis.

203^r. lap. 20–21. sor: nemelyeknek lelemesek *vagy tettelessek zerent*: secundum quorundam figmenta.

203^v. lap 20. sor: bekeseget meg *adotnak teertnek* hyrdetem ty nektek: annuntio vobis pacem redditam.

204^v. lap 15. sor: O mynden (jöz) lelky jozagokkal . . . hyres: o omni virtute famosa.

Úgy tetszik, mintha az író a felsorolt esetekben latin szavakkal küszködne. Az első esetben az *amplius*-t talán *bővebbnek* akarta először fordítani (ez is a szó elsődleges jelentése!), a szövegbe azonban jobban illik a *több*. Ugyanez lehetséges a *virtus* értelmezésénél is, amely a középlelatinban inkább *lelki erőt, érényt* jelent.

Az *elmenek rontoy* közbeszúrása azért volt szükséges, mert a fordító a latinban a *corruptores mentis vos estis, qui suadetis . . . ut animae suum deserant Creatorem* mondatot találta (ezt hozza pl. a Legenda Aurea is), amelyben a *corruptores mentis* és a mellékmondat ugyanazt a gondolatot fejezi ki – nem éppen logikus összefüggésben. A latin szöveg tisztelete mégis azt követelte, hogy ha már ott van, le kell fordítani.

A 203^r. és 203^v. lapon található tévedések végül szinte perdöntő bizonyossággal arra mutatnak, hogy a latin szöveg világos meg nem értésével állunk szemben. Az első esetben a *figmentum* értelmezése jelentett problémát, a másodikban a *redditam*. Az utóbbiban a fordító nem tudta eldönteni, hogy

³⁵ cap. IV.

³⁶ B. Mombritius, Sanctuarium seu vitae sanctorum. I–II. Paris. 1910². p. 107–108.

³⁷ De Stis. Pars hyem. serm. 10.

a *redeo* (visszatér, megtér) vagy a *reddo* (visszaad) ige participiumával van-e dolga, hát mindkettőt lefordította.

Következtethetünk-e ebből arra, hogy maga Ráskay Lea fordította le ezt a szövegegységet, vagy legalább a latin textust is figyelembe vette másolás közben? — ez a Lucia-legendával kapcsolatos második kérdés.

A második lehetőséget, hogy ti. a magyar szöveg másolása közben a latin forrást is figyelte, teljes bizonyossággal kizárja a dolgok belső logikája.

Elvileg lehetséges azonban, hogy Ráskay Lea maga fordított. Ezt a lehetőséget Horváth János sem zárja ki: „Sövényházi Márta, az Érsekújvári-kódex leírója, tekintélyes terjedelmű latin szövegeket is közöl, a magyar fordítmányba beékelve. Neki . . . tudnia kellett latinul. Ráskai Leának is hasonló okból. Sőt az sines kizárva, hogy e két utóbbi nemesak másolt, hanem fordított is.”³⁸

Kétségtelen, hogy Ráskay Lea kódexünkben hibátlanul másolta le a latin szövegeket. A magyarban viszont többször hibázott. Ám a magyarhoz viszonyítva lényegesen kevesebb a latin szöveg, úgyhogy e tekintetben nincs meg a kellő összehasonlítási alap. Sőt, éppen ez a hibátlanság lehetne annak a bizonyítéka, hogy nem tudott latinul: az érthetetlen szöveg másolása közben jobban figyelt. A másoló latin tudása mellett fel lehetne hozni, hogy egyes, a latinban csak utalt bibliai, stb. részleteket kiegészített; de az is éppúgy lehetséges, hogy már kiegészített szövegeket másolt.

A Lucia-legendá esetében mégha feltesszük is, hogy maga Ráskay Lea fordította le, semmiképpen sem állíthatjuk, hogy a kezünkben levő szöveg közvetlen fordítás. Ha így lenne, sokkal több javításnak kellene benne előfordulni. Még a Birk-kódexet fordító Váci Pál is, aki nyilván jobban tudott latinul, mint Lea nővér, impurumát igen sokszor korrigálta. A jelenlegi szöveg tehát nem lehet maga az első fordítás.

Elképzelhető, hogy a másoló saját fordításának impurumát tisztázta kódexünkbe; azokat a helyeket, amelyeket végleg nem tudott megérteni, a jelenlegi formában írta le. Erre mutat a 203^v. lap 20. sorában levő javítás. Nem húzta át a *teertnek* szót, mint a javítandó kifejezésekkel máskor tenni szokta, hanem csak fölírta az *adotnak* kifejezést: nem tudta eldönteni, melyik a helyes.

Más lehetőség, hogy egy másik fordító — férfiszereztes — impurumát másolta a kódexíró. Ezt támogathatja a *lelemesek-tetteteesk* zavara, ha úgy értelmezzük, hogy a másoló véleménye szerint a hallgatók nem értették volna a *lelemesek* kifejezést, ezért a *tetteteesk* vagylagos közbeszúráásával megmagyarázta. Ebben az esetben is kézenfekvőbb azonban az a vélemény, hogy maga a fordító küszködött a nem éppen közhasználatú *figmentum* szóval.

A felvetett kérdés — fordított-e Ráskay Lea — végleges eldöntése a Példák Könyve és jelen kódex alapján még aligha lehetséges. A többi Ráskay-kódex hasonló feldolgozása bizonyára sok olyan utalással szolgál majd, amelyek Lea nővér fordítói tevékenységére is fényt deríthetnek. Különösen a Domonkos-kódex és a Margit-legendá ígér ilyen vonatkozásban értékes adatokat.

³⁸ Horváth János, i. m. p. 150.

A Lúcia-legendával kapcsolatban csak feltevésként merjük megkockáztatni, hogy Ráskay Lea fordítása. A felhozott érvek elég súlyosak ugyan, de talán más magyarázat is lehetséges.

Feltevésünk szerint a Lúcia-legendára 1515. „Lucia azzon estyn, zerdan” szükségük volt a szigeti apácáknak: valamilyen oknál fogva olvasni, ill. hallgatni szerettek volna. A szentek életrajzát tartalmazó gyűjtemény — a *Legenda Aurea* magyar fordítása — még nem állt rendelkezésükre (az időben előbbi szövegegység, a Dorottyról szóló prédikáció sem onnan való!); megkérték tehát a könyvtáros nővért, aki egyúttal a scriptorium vezetője is lehetett, hogy állítsa össze számukra a szent életrajzát. Ráskay Lea a kéznél levő latin forrásokból lefordította, illetve megszerkesztette a legendát. Úgy látszik, hogy több forrást használt. A források változásakor ugyanis mindig új mondatot kezd, nagy betűvel. Az egyes részeket előbb fogalmazványban írta meg, majd mindjárt le is tisztázta őket egy újonnan elővett füzetbe, *a* jelű papírra. A világosan megkülönböztethető négy írásváltozás négyeszeri másoláskezdést jelent.

Nem mond ellene feltevésünknek az a tény, hogy e szövegegység egyes részletei a *Legenda Aurea*ból valók. Az aranylegenda latin szövegének különböző változatait ugyanis nagy szeretettel használták a középkori szerzők: néha szószerint idézik, máskor csak kivonatossan, ismét máskor egyéb forrásokból bővítve. Éppen ezért igen sokszor egyáltalán nem, vagy csak nagyon nehezen lehet eldönteni, hogy valamely szöveg közvetlenül a *Legenda Aurea*ból származik-e, vagy esetleg van más közvetítő láncszem. Maga Temesvári Pelbárt is gyakran szó szerint idézi a *Legenda Aurea* szövegét.

Esetünkben — úgy látszik — nem a *Legenda Aurea*ból kerültek kódexünkbe e vele rokonságot mutató részletek, hanem valamely más mű (breviárium, prédikációskötet, stb.) közvetítésével. Nem gondolhatjuk, hogy egy tárgyában homogén történetet több forrásból állítson össze a fordító, ha ez a nyelvben egyszerű legendagyűjtemény is rendelkezésére áll.

A Lúcia-legendát tárgyalásának kezdetén felvetett kérdésre — miért ez a sok forrás? — egyszerűen azt is válaszolhatjuk, hogy Lúcia egységes életrajza nem volt meg a klostromban, s a meglévő anyagból kellett összeállítani. Lehetséges azonban az is, hogy számunkra ismeretlen kéziratoss breviárium Luca-napi lekecióinak fordítását tartalmazza kódexünk. Ebben az esetben a források változása, illetve a magyarban az új mondatkezdés a lekeciók egymásutánjának felelne meg. Ebből az is következne, hogy nem maga a fordító állította össze különböző forrásokból az életrajzot, hanem a breviáriumi latin textus származik több helyről, illetve a breviáriumi olvasmányok és a tőlünk felhasznált források között valamiféle kapcsolat áll fenn: közös ősforrás, egyik a másikból másolódott, stb.

* * *

Lúcia legendája 1515. december 12-én estére készült el. A közvetlenül utána következő Ágnes-legendája — XXV. szövegegység — ugyanerre az ívre került (*a* jelű papír) és hasonló írásjellegzetességeket mutat. Jogosan feltehetjük tehát, hogy a két szövegegység másolása között nincs nagy időbeli

távolság: „zvz zent agnes azzonnak elete” minden bizonnyal a következő év Ágnes napjára készült: 1516. január 20-ra.

Ez a szövegegység már biztosan másolat: valószínűleg a *Legenda Aurea* magyar fordításának másolata. Azért mondjuk, hogy valószínűleg, mert a szövegegység végén olvasható záradék: „O bizonual tyztafagos zvz zent agnes azzon . . .” nincs meg a *Legenda Aurea*-ban, hanem — úgy látszik — Temesvári Pelbárttól való. Pelbárt a közölt részletet megelőzően, a *Legenda Aurea* e legenda végén idézi Ambrosiust, ami azt mutatja, hogy a szövegegység forrásaként megjelölt két mű egyazon őssel tart rokonságot. A magyarban közölt záradék ezenkívül a szűzek legendájának olvasásakor mondott általános jellegű befejező formula is lehet, amelynek Ambrus *prae-fatio*-ja a forrása.

Ha elfogadjuk, hogy az Ágnes-legenda a *Legenda Aurea* magyar fordításának másolata — azaz nincs közvetítő latin forrás —, akkor azt kell mondanunk, hogy a magyar aranylegenda 1515. december 12. és 1516. január 20. között került a szigeti dominikánák klostromába. Ez esetben a záradék valóban valami általános formula lehet.

Gondolhatunk azonban arra is, hogy a *Legenda Aurea* és a kódexünkbe másolt magyar szöveg között ott áll egy másik latin textus, amely szószerint egyezik Jacobus de Voragine latinjával, de tartalmazza a záradékot is.

Mint hogy az előző szövegegység forrása még nem a *Legenda Aurea*, és az időben következő Bereck-legendába is került más forrásból eredő anyag, ezért úgy véljük, hogy a XXV. szövegegységnek sem közvetlen forrása az aranylegenda.

A záradék Pelbárttal való kapcsolata talán útmutatással szolgálhat a tekintetben is, mely irányban kell keresnünk ezt a közvetítő forrást. A Dorottyról szóló prédikáció forrása Pelbárt, a Lúcia-legendában szintén Pelbárttal találkozunk, sőt az ugyancsak a papíron kezdődő, tehát időben nyilván közeli, I. és II. szövegegység forrása is Pelbárt. Ezen az alapon feltehetjük, hogy az Ágnes-legenda forrása is valamilyen, Pelbárttal is kapcsolatos ferences anyag.

A Lúcia- és Ágnes-legendával azonos papírra kezdte másolni Ráskay Lea a Mária életéről és szentségéről szóló I. és II. szövegegységet. A későbbi kéztől prédikációnak titulált két szövegegység tulajdonképpen nem prédikáció, hanem inkább elmélkedés vagy jámbor traktátus Máriáról. Könnyen meg lehet, hogy eredetileg nem tartozott ahhoz a kéziratsoporthoz, amelyet ma Cornides-kódexnek nevezünk. Ferences forrása (Temesvári Pelbárt *Stellarium-a*), papíryanaga és írásjegyei alapján mégis azt kell tartanunk, hogy kódexünkkel közel egyidőben készült. (Pontos időbeli elhelyezésére és keletkezési alkalmának meghatározására nem találunk benne adatokat.)

Fordítója latinul jól tudó és teológiailag képzett dominikánus lehetett. Hogy latinul jól tudott, azt magyarázó megjegyzései (pl. *character*: jegy, bélyeg) és a szöveg nehezebb, néha szinte értelmetlennek tűnő helyeinek világos fordítása igazolja (csak egy helyen zavarodik meg: vö. a szövegkiadás 6. sz. jegyzete). Dominikánus voltát talán az bizonyítja, hogy a domonkosok és ferencesek között e korban vitatott kérdés, Mária szeplőtelen fogantatása és e tétel következményei tárgyában nem foglal állást; fordítása során figyelembe veszi a magyar szöveg közönségének kapacitását: a spekulatív

vagy túlságosan sok idézettel terhelt részleteket elhagyja. A Stellarium későbbi szakaszaira vonatkozó utalásokat a fordító gyakran figyelembe veszi és ha bővebb magyarázatra van szükség, le is fordítja. Mindez arra utal, hogy kész, valószínűleg már nyomtatott Stellarium volt a forrása.

Kódexünk eddig tárgyalt része a két kolduló szerzetesrend anyagából készült. A dominikánus anyag nem túlságosan sok, a ferences terjedelmesebb. Érthető ez abból, hogy a ferencesek többet foglalkoztak az egyszerű, csak magyarul tudó nép lelki gondozásával, mint a tudományokat kedvelő dömések. Persze ha feltesszük, hogy az I. és II. szövegegység szövege már a ferenceseknél elkészült magyarul, akkor a dominikánus fordító, illetve szerkesztő dícséretét a ferences fordító és a másoló magasztalásával kell helyettesítenünk. A latin nyelvtudás, a Stellarium különböző helyeinek összeállítása, a közönség igényeinek figyelembevétele a fordítót, a vitatott kérdések (Mária szeplőtelen fogantatása, Mária halála stb.) elhagyása a másolót dícsérnék. De feltehetünk-e ekkora teológiai műveltséget Ráskay Leáról? Ha fordított is, következőleg latin könyveket is forgatott, akkor igen. Ha viszont nem tudott latinul, akkor egy teológiában jártas dominikánus volt a fordító.

E kérdés eldöntése, valamint annak a problémának a megoldása, hogy a másoló — esetünkben Ráskay Lea — mennyiben alakította át az előtte fekvő, másolandó szöveget, csak akkor lesz lehetséges, ha az egyes szövegegységeken belül a források szerint már elkülönített részletekben stíluskülönbségeket is felfedezünk, azaz a másolandó szöveget állítjuk helyre — eredeti szövegek hiányában — legalább elméletileg. A jelenlegi szövegekből ezáltal le tudjuk vonni a másoló hozzáadásait s a nyert eredmények segítségével meghatározzuk az igazi fordító munkamódszerét, stílusjegyeit. E munka elvégzése után nemcsak a források alapján lehet majd megkülönböztetni a szövegek szerzetenkénti hovatartozását, stb., hanem stílusjegyek alapján is. Sőt az anoním fordítóegyenységek is előtérbe kerülhetnek, s a források szerint homogén szövegegységekben is felfedezhetjük egyik vagy másik fordító keznyomát. Ezt a munkát azonban csak a többi Ráskay-másolta kódex (Domonkos-, Horváth-kódex, Margit-legendá) hasonló szövegvizsgálati elemzése és kiadása után tudjuk megkísérlni.

A Cornides-kódex eddig tárgyalt részében — a források tanúsága szerint — két szerzetesrend szellemének tükröződését kereshetjük. A továbbiakban a szentek legendái, bizonyos időbeli elhatárolhatósággal, a Legenda Aureából valók, az egyházi év nagyobb ünnepeire szánt prédikációk forrása pedig kivétel nélkül Paratus.

A Legenda Aurea szerzője a dominikánus Jacobus de Voragine, ezért gondolhatnánk arra, hogy a belőle való anyag helyben (a szigeti klostromban) készült először magyarul. Ám az évbejegyzések, a papíryanag, az illető szent ünnepének időpontja stb. alapján készült időbeli elrendezés azt mutatja, hogy a (magyar?) Legenda Aurea a valószínűleg 1516. nov. 13-ra,

Bereck ünnepére, készült legenda előtt került a másoló kezébe. Előbb még nem szerepel: a Lúcia-legenda biztosan nem ebből a műből való, az Ágnes-legendáról nem biztos, hogy onnan való, sőt ha figyelembe vesszük, hogy a Bereck-legenda végén olvasható példa forrása ismeretlen, az is lehet, hogy csak Bereck történetének megírása után jutottak hozzá. (A Bereck-legenda pontos egyezése a Legenda Aurea textusával jó közvetítést is jelenthet!)

1517-ben, Jusztina legendájának másolásakor, amely nyilván Jusztina napjára, szept. 26-ra készült, viszont már bizonyosan megvolt. Belőle való még az Ágota- és Julianna-legenda, amelyek szintén ünnepükre (febr. 5. ill. febr. 16.) készülhettek a következő évben, 1518-ban. A továbbiakban viszont nem szerepel már Jacobus magiszter munkája; még a szentek legendái is Paratustól vagy más forrásból vették. Nem tekinthetjük tehát a Legenda Aureát a szigeti klostromban állandóan meglévő munkának. Nem kizárt, hogy a szentek tiszteletére inkább hajló ferencesek anyagából került a kódexbe. Véglegesen természetesen csak az említett stílusvizsgálat után mondhatunk e kérdésben.

A Paratustól származó szövegegységek rendi hovatartozását nem tudjuk pontosan megállapítani; maga a szerző is ismeretlen. Úgy sejtjük azonban, hogy Paratus premontrei volt és munkájának magyar fordítása is a szigeten szomszédos premontrei apácáktól került a dominikánákhoz. Kódexünk legnagyobb terjedelmű rétegét tehát premontrei eredetűnek tarthatjuk.³⁹

A Cornides-kódex további, részletesen még nem tárgyalt szövegegységeit időbelileg a következőképp rendezhetjük el.

Az évjegyzéssel ellátott Jusztina-legenda — XXII. szövegegység — 1517-ben másolódott *e* papírra. Leírásának alkalmá, mint említettük, a szent ünnepe lehetett: szept. 26.⁴⁰ Ezt a datált szövegegységet megelőzi az ugyan-*e* papírra másolt Bereck-legenda: XXI. szövegegység. Másolásának alkalmá az előző év Brietius-napja lehet: 1516. nov. 13.

A két szövegegység között feltett hosszabb időbeli distanciát az 1517-ben másolt Domonkos-kódex tölti ki. Ha Szent Domonkos életrajzát ünnepére, aug. 24-re be akarta fejezni a kódexíró, nem nagyon maradt ideje más szövegek másolására.

Ugyanerre az *e* papírra íródott még a nagyésütörtöki prédikáció: XXIII. szövegegység. Tartalmánál fogva nem kapcsolódik szükségszerűen az ünnephez (mísemagyrázat), forrása azonban Paratus De Tempore gyűjteménye, úgyhogy legalkalmasabban időben is a többi Paratus-beszéd közelében helyezhetjük el.

A Paratustól származó prédikációk összefüggő sorozatot alkotnak Húsvét-től Mindenszentekig. A nagyésütörtökre írt prédikáció helye az egyházi év szerint húsvét előtt van; esetünkben a húsvéti prédikáció Paratus-részlete előtt. A kérdés most már csak az, hogy ez a beszédsorozat melyik esztendőben másolódott, és miért került a nagyésütörtöki prédikáció a De Sanctis ünnepek közé.

³⁹ Paratus kilétének meghatározása külön tanulmány feladata

⁴⁰ Jusztinának több ünnepe is volt: jún. 17.; szept. 26. Vö. Radó Polycarpus, Libri liturgici manu scripti Bibliothecarum Hungariae. Bp. 1947.

A nagykesütörtöki beszéd az 1517. szept. 26-ra befejezett, vagy az ünnep kapcsán készült Jusztina-legenda után készült. Ha magára az ünnepre másolta le a kódexíró, ez csak 1518 nagykesütörtöke lehetett. S ebben az esetben az egész Paratus-féle sorozat másolásának éve 1518.

Más oldalról közelítve meg a problémát, ugyanerre az eredményre jutunk.

A Paratustól származó (antiochiai) Margit-legendát 1518. okt. 8-án, pénteken fejezte be a kódexíró *b* papíron. A ternióban üresen maradt helyre került a következő évben a Praxedis-legenda, amelynek végén kódexünk utolsó dátumát (1519. ápr. 28.) találjuk.

E tényből kiindulva is nyilvánvalónak látszik, hogy a *b* papírra írt, illetve Paratustól származó szövegegységek mind 1518. okt. 8. előtt készültek.

A De Tempore sorozatban Húsvét után minden beszéd forrása Paratus; a De Sanctis-ban is két Paratustól származó szövegegységet találunk (XVIII. és XIX. szövegegység). A szentekről szóló rész papíryanaga mindvégig *b*; a változó ünnepekre írt Paratus-féle prédikációk is *b* papíron kezdődnek.

A következtetés tehát kézenfekvő: a Paratustól származó szövegegységek mind 1518-ban íródtak. A szövegegységek másolási rendjének meghatározására pedig nincs más adatunk, mint az ünnepek időrendi egymásutánja az egyházi évben. Meg kell jegyeznünk azonban itt is, hogy ez nem csak azt jelentheti, hogy a szövegegység magára az ünnepnapra készült el, hanem azt is, hogy a másoló az ünnep előestéjén a kölesönkapott magyar szöveg felolvasását *hallotta* s az előljáró rendelkezése vagy éppen a saját tetszése szerint adandó alkalommal – lehetőség szerint nyilván még az ünnephez közel eső időpontban – lemásolta.

Az ünnepek időpontját figyelembe véve a kódexünk Paratus-rétegéhez tartozó szövegegységeket a következőképp rendezhetjük el:

1518. ápr. 1.: Nagyesütörtöki prédikáció.	XXIII.
ápr. 4.: Húsvét Paratus-részlete.	V/e.
máj. 13.: Áldozócsütörtök.	VI.
máj. 19.: Potenciána.	XVI.
máj. 22.: Ilona.	XVII.
máj. 23.: Pünkösd.	VII.
máj. 30.: Szentháromság vasárnap	VIII.
jún. 3.: Úrnapja.	IX.
júl. 2.: Visitatio Mariae.	XVIII.
júl. 20.: Antiochiai Margit.	XIX.
(Csak okt. 8-án lett készen!)	
nov. 1.: Mindenszentek.	X.
1519. jan. 1.: Kiskarácsony.	XI.
jan. 6.: Vízkereszt.	XII.
júl. 21.: Praxedis.	XX.
(Ápr. 28-án másolódott!)	

Hogy a nagykesütörtöki beszéd miért került *e* papírra, pontosan nehéz megmondani. A legegyszerűbb magyarázat alighanem az, hogy a Jusztina-legenda után még volt üres hely (most is van!), s ezt a kódexíró nem akarta kihasználatlanul hagyni.

Mindenesetre nagyon valószínűnek kell tartanunk, hogy a nagycsütörtöki beszédet 1518. nagycsütörtökén fel is olvasták: mégpedig vagy a kezünkben levő másolatból, vagy a kölesönkapott eredeti fordításból.

Ha az előbbi lehetőség vált valóra, akkor Lea nővérnek még nagycsütörtök előtt kellett lemásolnia a prédikációt. Másolás közben feltűnt neki a Paratus-féle húsvéti prédikációt befejező esinos példacsoport, amelyet az ünnepi felolvasásra már előkészített prédikáció végére másolt.

Ha viszont magát a valószínűleg premontrei eredetű fordítást olvasták fel, akkor lehetséges, hogy a nagycsütörtöki prédikáció csak az ünnep után másolódott és a példák is csak húsvét után kerültek a húsvéti beszéd végére.

A példák egyébként nemcsak érdekességüknél fogva kelthették fel a kódexíró figyelmét, hanem tartalmuk szerint is. Illeek ugyanis a kódexünkbeli húsvéti prédikáció végére: a húsvéti gyónás-áldozást szorgalmazzák. Érdemes megjegyeznünk, hogy a húsvéti beszéd befejező részének forrása Herolt 50. beszéde, az 51. pedig éppen a gyónás-áldozással foglalkozó külön beszéd.

A mondottakból kitűnik, hogy Ráskay Leának 1518. ápr. 1-től az egyházi év végéig elég zsúfolt másolási programja lehetett. 1517. szept. 26-ig szintén hosszabb szövegeket másolt: előbb a terjedelmes Domonkos-kódexet, majd a Jusztina-legendát. A szept. 26. utáni időszakban szentek ünnepein olvashatták a még náluk levő (magyar) aranylegendát, illetve a már előbb lemásolt legendákat: nov. 13-ra Berekek, dec. 13-ra Lúcia, jan. 21-re Ágnes legendája, febr. 6-ra pedig a Dorottyáról szóló prédikáció már készen volt. Természetesen nemcsak ezeket olvasták, hanem más szentek életleírását is.

Lúcia legendájában meg van említve Szent Ágota, akinek ünnepe nem sokkal Ágnes napja után van. (Ágnes: jan. 20., Ágota: febr. 5.). Talán éppen a különösen tisztelt Lúcia legendájában történt említése miatt Ágota életrajza is belekerült kódexünkbe: XIV. szövegegység. Bizonyára 1518. febr. 5-re fejeződött be másolása.

Érdekes, hogy ez a szövegegység a még évekkal előbb lemásolt Dorottyáról szóló beszéd végére került *c* papírra; mintegy azt jelezve, hogy a másoló febr. 5-én hallotta az Ágota-legendát, s a következő nap szentjének, Dorottyának dicséretét tartalmazó termió üresen maradt lapjaira kezdte másolni, majd az 1518-ban legtöbbit használt *b* papíron fejezte be.

Szervesen kapcsolódik az Ágota-legendához a következő, XV. szövegegység források, papíryanag és írásjellegzetességek tekintetében egyaránt. Jogos tehát az a következtetésünk, hogy „dychevfeges zent Iuliana azzonak zentfeges elete” ünnepére. 1518. febr. 16-ra⁴¹ készült el.

Február 16. után az egyházi évben már a nagyböjt, a húsvétra való előkészület ideje következik. (1518-ban hamvazószerda éppen febr. 17-re esett!) Ebben az időszakban az apácák több prédikációt hallgattak a lelki vezetőtől,⁴² szorosabb volt a napirend; ha olvastak is a szentek életrajzaiból, másolásukra kevés idő maradt. Inkább olyan szövegeket kellett felolvasásra előkészíteni (másolni), amelyek az időszak hangulatának megfelelnek és előkészítenek az ünnepek ünnepére.

⁴¹ Vö. Knauz, Kortan. Bp. 1876. p. 204.

⁴² A prédikációhallgatás napjairól vö. Bognár András, Temesvári Pelbárt (sajtó alatt).

A kódex törzsanyagának fentebb ismertetett időbeli elrendezése eléggé megnyugtatónak látszik. Problémát jelent még a jelenlegi kódex legvégén levő halottaknapi beszéd töredéke. A már említett Illés-féle másolatban ez a töredék nem szerepel együtt a törzsanyaggal (közbe van iktatva a Bod-kódex), de a gyűjteményhez tartozónak látszik: Ráskay Lea másolta c papírra, forrása Paratus, írásjegyei alapján pedig a kódex legrégebbi részeivel készülhetett egyidőben.

A probléma: ha a forrás Paratus, miért került ez a beszédtöredék (az 1514 körül használt) c papírra?

A kérdésre választ keresve mindenekelőtt azt kell figyelembe vennünk, hogy a halottaknapi beszéd a Paratus-kötet De Sanctis részének legutolsó beszédei közül való. Nyilván a kötet végén szerepelt abban a gyűjteményben is, amelyből Ráskay Lea másolt, ha nem éppen az utolsó beszéd volt. Közismert dolog, hogy a (kötetlen) könyv utolsó és első lapjai könnyebben megrongálódnak, mint a belsők. Gondolhatunk tehát arra, hogy a halottaknapi beszéd töredéke annak a magyar kódexnek erősen megrongálódott utolsó lapjait volt hivatva pótolni, amelyből a mai Cornides-kódex Paratus részletei másolódtak. Ez a XXVI. szövegegység forrása és évbeli időpontja szerint a második mindenszenteki beszéd (X. szövegegység) után kívánkozik (a mindenszenteki beszéd forrása Paratus, De Sanctis, serm. 74., a halottaknapie serm. 75). Hogy mégsincs ott, annak csak az lehet a magyarázata, hogy más alkalommal, más időpontban készült.

Ha felvetjük a kérdést, mi lehetett ez az alkalom, azt felelhetjük, hogy más esztendőben is kölesönkaphatták a dominikánák a Paratus-féle beszédgyűjteményt, s annak megrongálódott utolsó lapjait írta át olvashatóbbá Ráskay Lea házi használatra. Hogy melyik volt ez a más esztendő, arra nézve csak az írásjellegzetességekből következtethetünk. Az első mindenszenteki beszédben és az 1514-ben másolt Dorottváról szóló prédikációban találkozunk régies, a Példák Könyvéhez és a Margit-legendához hasonló írással. A XXVI. szövegegység papíryanaga is a III. és XIII. szövegegységével azonos, ill. rokon. Utóbbi biztosan 1514-ben, az előbbi valószínűleg még 1513-ban másolódott. Feltehetjük tehát, hogy a halottaknapi beszédtöredék keletkezési alkalma is 1513. vagy esetleg valamely még korábbi év halottaknapja.

A Cornides-kódex szövegegységeinek időbeli elrendezése után a még részletesen nem ismertetett legendák és prédikációk belső vizsgálatával kell foglalkoznunk: előbb a De Tempore, majd a De Sanctis szövegegységeit vesszük sorra.

Az 1518-ban és 1519 elején készült s az egyházi év nagyobb ünnepeire szánt prédikációk mind Paratustól valók: XXIII., V/c., VI – XII.

A nagyestetörtöki prédikációban „az myfenek magyarazafarol értelmevevl” olvashatunk „valamyt reuiden.” A magyar fordítás jól egyezik a latinnal, éppúgy, mint a többi Paratus-féle beszéd. A 185^r. lap 15. sorában található javítás bizonyossága annak, hogy a nagyestetörtök mint a „myse zerzesenek” ünnepe élt a kódexíró gondolatvilágában; előbb ezt másolta a kódexbe, majd amikor látta, hogy a szövegben „magyerazas” szerepel,

az előbbi törölte. A második, lényegesebb javítást (190^r. lap 4. sor) vagy úgy értelmezhetjük, hogy a kódexíró a „fyv neked” kifejezést nem találta elég magyarosnak, ill. túlságosan régiesnek vélte, s a „te fyad”-dal helyettesítette; vagy megfordítva: az eredetiben szerepelt a „te fyad”, a törölt szavakat pedig a másoló emlékezetből írta oda.

Bármelyik feltevés is az igaz, felvethetjük a kérdést, miért szerepel az egyértelmű „filius tuus” kifejezésnek ez a — legalább számunkra — furcsa fordítása is. (Egyszerű másolási hibával, elírással nem magyarázhatjuk a dolgot.) Akár az eredeti fordításban, akár a másoló emlékezetében élt ebben az alakban a kifejezés, valami okának kell lennie.

Lehetséges, hogy használtak olyan latin szöveget, amelyben „ecce filius tuus” helyett „ecce filius tibi” szerepel; de nem ezt hozza a kétségtelen forrás, Paratus, s a Vulgátának sem ismerjük olyan szövegváltozatát, amelyben a mondat így szerepelne.

A húsvéti prédikációt befejező példaktól az úrnapi beszéd végéig (58^v. lap 16. sorától a 92^v. lap 20. soráig) kódexünk magyar szövege mindvégig jól egyezik a latin textussal. Az írásjegyek alapján — mint említettük — ezeket a szövegegységeket közel egyidőben (egy évben) másoltnak kell tartanunk; ehhez az egységes részhez a lapalji jegyzeteken túl nincs lényeges hozzáfűznivalónk. A bibliai idézetek kiegészítésével és a Vulgátától való eltérésekkel részletesen itt nem kívánunk foglalkozni, ez már túllépné a szövegkiadás kereteit. Középkori kódexeink bibliai szövegeinek és az idézeteknek vizsgálata egyébként is hosszabb tanulmányt kíván.⁴³

A második mindenszenteki prédikáció forrása kétfős: Paratus és a Legenda Aurea. Timár Kálmán megjegyzi,⁴⁴ hogy „Paratus maga is forrás gyanánt használta az aranylegendát, így bajos pontosan megállapítani, hol kezdődik a Legenda Aureából átvett rész.” Úgy véljük azonban, hogy ebben az esetben sem közvetlenül a Legenda Aureából átvett szöveggel van dolgunk, hanem csak jó közvetítéssel. Kódexünkben ugyanis a Legenda Aurea mindenszenteki fejezetének tetemes része hiányzik (és több van meg benne, mint Paratusnál). Ennek a magyarázata bizonyára csak az lehet, hogy a másolt magyar szöveg eredeti latin forrásában (kéziratos Paratus-kötetben?) szerepelt így a dolog. Kódexünk magyar szövege annyira egységes és zökkenőmentes, hogy a több forrásból való összeállítás feltevése indokolatlan.

Az 1519-ben készült kiskarácsonyi és vízkereshti prédikáció ugyanúgy pontos fordítása Paratus textusának, mint az előző szövegegységek: kevés kihagyás, ill. magyarázat, elenyészően kevés íráshiba, ill. javítás. Mindez azt látszik bizonyítani, hogy Paratus jól olvasható magyar változatban feküdt a másoló előtt. Ez egyúttal azt is jelentheti, hogy Paratus magyar fordítása nem sokkal — legalább nem több évtizeddel — előbb keletkezett.

⁴³ Különböző kódexeinkben található bibliafordításokkal és összefüggéseikkel már sokat foglalkoztak; a „forrásokkal” (ki melyik bibliaiszöveget használta) viszont még alig. Nagyobb tanulmányunk a kérdéstről előkészületben.

⁴⁴ ItK. i. h.

A szentekkel foglalkozó szövegegységek közül biztosan a *Legenda Aurea* a forrása Jusztina (XXII.), Ágota (XIV.) és Julianna (XV.) legendájának. Valószínű, hogy a Bereck-legendája is Jacobus de Voragine művéből ered, csak a 354. lapon található példa származik más forrásból. (Bizonyára az igen gazdag Szent-Márton-irodalomból.)

Bereck egyébként az egyetlen férfi-szent, akinek legendája kódexünkbe került. A leírás tartalma szerint a kevélységet kárhóztatja és a tisztaság erejére hívja fel a figyelmet. A hozzá csatolt példa önálló egész: a vesztégségtartásra buzdítja az apácákat, ill. egy elsősorban női gyengeség, a beszédeség elleni küzdelemre buzdítja őket.

Nehéz megmondani, miért került ennek a férfi-szentnek a legendája kódexünkbe. Lehet, hogy a Magyarországon igen elterjedt Márton-tiszteletnek következményeként; lehet, hogy a szigeti apácáknak az e legendában érintett hiba, a kevélység ellen kellett különösen küzdeniök; nem lehetetlen az sem, hogy a klastrom lelkivezetőjét Berecknek hívták ebben az időben, s a nővérek védőszentje legendájának lemásoltatásával kedveskedni akartak neki; lehetséges végül, hogy a másolónak volt valamilyen családi vonatkozása azonos nevű férfiúval.

Mind a Bereck-legendája, mind az időben közeli Jusztina-, Ágota-, Julianna-legendája jól megegyezik a latin szöveggel, a *Legenda Aurea* textusából rendszerint csak a bevezető névmagyarozatok fordítása marad el.⁴⁵ A magyar szövegben található javítások világosan mutatják azt is, hogy régebbi magyar szövegről készült másolattal van dolgunk.

Érdemes még megjegyeznünk a végén befejező záradék szerepét. Ha csak az van írva, hogy „vegeztetik zent . . . azzonak zentfegecs elete”, ezt a másoló saját megjegyzésének tarthatjuk. Ilyenekhez csatolja a Jusztina-legendája végén és több más helyen inkább személyes jellegű megjegyzéseit. A Bereck-legendája végén viszont olyan rövidítéseket találunk (kit engedjen nekünk atya, fiú, szent lélek), amelyet a szentek legendájának olvasását befejező, általánosan használt formulának tekinthetünk.

Az aranylegendából származó szövegegységekhez hasonlóan nem igényelnek részletes tárgyalást a Paratustól származó szentekkel foglalkozó szövegegységek: XVIII. *Visitatio BMV.*, XIX. *Antiochiai Margit.* Ugyanazt mondhatjuk róluk, amit a *De Tempore* rész Paratus-szövegegységeiről már elmondottunk.

Az ismeretlen, illetve egyes forrásból származó szövegegységek — XVI. *Potenciána*, XVII. *Ilona*, XX. *Praxedis* — sem jelentenek önmagukban különösebb problémát, hiszen biztosan régebbi magyar szöveg másolatai, de leszűrhető belőlük egy-két olyan tanulság, amely szinte kódexirodalmunk egészét érinti.

A vértanú testvérpárnak, *Potenciánának* és *Praxedisnek* kódexünkbeli legendájáról az eddigi kutatók azt tartották, hogy azok jobbra a *Catalogus Sanctorum*ból erednek.⁴⁶ Annak ellenére, hogy a *Potenciána-legendája* pontos

⁴⁵ Van olyan *Legenda Aurea* kézirat is, amelyben szintén hiányoznak a bevezető névmagyarozatok. Vö. *Jaroschka-Wendehorst*, *Das Kreuzensteiner Legendar*. Mitt. d. Inst. f. Öst. Geschichtsforschung. LXV (1957) 369—478.

⁴⁶ Igy Vargha Damján és Timár Kálmán idézett műveiben.

forrását nem ismerjük, biztosan állíthatjuk, hogy ez a két szövegegység breviáriumi latin szövegek magyar megfelelője. A *Catalogus Sanctorum*ban is, a *Legenda Aurea*ban is meglehetősen röviden és rendszertelenül van előadva Potenciana és Praxedis életrajza; mindkét helyen hiányzik a zsolozsma olvasmányaira annyira jellemző bevezetés: valamely jelesebb egyházatyva (Ágoston, Ambrus) homíliája a szűzekről, vértanúkról.

A breviáriumban a bevezető után több részre, *lectio*-ra bontva következnek a napi szent életrajza, ugyanúgy, mint kódexünkben. Következtésünk: ezt a két szövegegységet liturgikus könyvekből fordította le valaki. Mivel pedig a valószínűleg premontrei-eredetű Paratus-féle szövegegységek közé illenek (időben és stílusban egyaránt), talán valamelyik premontrei férfiszerzetes volt a fordító.

(A Praxedis-legendának viszonylag jól sikerült forrásmegjelölése mindezt világosan igazolja, — bár nyilvánvaló, hogy nem a felhasznált *Breviarium Romanum* ill. *Strigoniense* az elsődleges forrás, hanem bizonyára valamely más, hasonló módszerrel összeállított szerzetesbreviárium⁴⁷).

Biztosra vehetjük, hogy a magyar kódexek forrásainak felderítésére irányuló további kutatás számos, eddig még ismeretlen eredetű szöveg forrását találhatja meg liturgikus könyvekben, a legendákét és zoltárokat természetesen a breviáriumban, sőt a már ismert forrású szövegegységeknek is közelebbi megfelelőjét rejthetik a honi zsolozsmás könyvek olvasmányai. A dolog magyarázata egyszerű: jelenleg meglévő kódexeink legnagyobb része apácák (közösségi) használatára készült. Az apácákban pedig minden időben megvolt az a törekvés, hogy utánozzák az „első rend” (a férfirend) szokásait: magukra alkalmazzák fegyelmét, olvassák olvasmányait. Latinul nem olvashatták a zsolozsmát, hiszen legtöbbjük nem tudott latinul, még a zoltárokat is többnyire magyarul mondhatták (ezért kódexeinkben a sok zoltárfordítás), vagy ha latinul mondták is, nem sokat értettek belőle.⁴⁸

Hogy kódexeink eddig felderített forrás-szövegei nem mindenben látszanak igazolni a fenti gondolatot, azt könnyű megmagyarázni. Magyar szövegre elsősorban prédikáció formájában volt szükség. A magyar szó elsődleges közönsége a már kereszténnyé vált egyszerű nép nagy tömege. A középkori társadalomnak ez a legszélesebb rétege nem olvasott, (mert nem tudott olvasni): felolvasást sem hallgatott a kolostorhoz hasonló zárt keretben; minden vallásos ismeretét, sőt mondhatjuk, szinte egész műveltségét a vasár- és ünnepnap predikációból merítette. A hazánkban is széles körben elterjedt latinnyelvű predikációskötetek — kéziratok vagy nyomtatottak — a forrásai ennek a műveltségnek minden fogyatékságuk ellenére. Hogy ezek a könyvek latin nyelvűek, annak a nyomtatás előtti korban az az oka, hogy az olvasók (papok és szerzetesek), ha nem is tökéletesen,

⁴⁷ Radó Polikárp idézett művében csak a miscelaneumokkal foglalkozik. A breviáriumban foglalkozó kézírata is csak a sajtót várja. A magyarországi liturgikus kéziratokat felsoroló munkája: *Index codicum manuscriptorum Regni Hungariae*. (A Pannonhalmi Főapátsági Szent Gellért Főiskola Évkönyve. Új folyam. 1. szám. Pannonhalma. 1941.) p. 143—203.

⁴⁸ Még a közelmúltban is gyakran előfordult, hogy az apácák a zoltárokat latinul recitálták, s egy szót sem értettek belőle.

de tudtak latinul. A fennmaradt latin szövegek magyar glosszáiban megmutatkozik ugyan az anyanyelvűség igénye, fordítások készítése azonban jóval több gondot jelentett volna, mint a latin szövegek egyszerű másolatátása⁴⁹. A nehezebb latin fordulatok megértését megkönnyíthették a jobb képzettségű egyháziak glosszái. A gyűjteményeket is könnyebb volt azon a nyelven összeállítani, amelyen forrásaik íródtak. A könyvnyomtatás felfedezése utáni korban, amikor talán már többen tudtak olvasni, a fenti okhoz még hozzájárul, hogy egyrészt nem volt meg a magyarnyelvű könyvek megteremtéséhez a gazdasági alap, másrészt hiányoztak a technikai feltételek: nem volt elegendő nyomda Magyarországon.

A latin prédikációsköteteket a papok, szerzetesek és licenciátusok kétféleképpen használhatták fel a nép körében: vagy úgy, hogy többször elolvasták a latin szöveget és saját szavaikkal mondták el a népnek: — vagy úgy, hogy legalább vázlatosan írásban is rögzítették mondanivalójukat.

Az apácakolostorokkal ez a magyarnyelvű prédikációs irodalom kétféle összefüggésben állhatott: A férfiszertetek lefordította beszédek eljutottak a saját szerzetbeli nénekhez, a „második rendhez”, innen, kölesönzés útján, más női zárdákba is: pl. a klarisszáktól a dominikánákhoz és viszont. Ha már volt magyarnyelvű beszéd, amelyet tárgya elsősorban az egyházi év változó ünnepeire determinált felolvasásra, (és ezt a klostrom lelkiéletét irányító férfiszertetes bizonyára ismerte is) nem volt szükség újabb fordításra, vagy fordíttatásra. Felolvastatta vagy alkalmasint lemásoltatta a kész prédikációt, s a másolatot olvastatta. Az apácák számára készült fordításokat viszont nyilván felhasználták a prédikátorok is.

Mint hogy kolostori irodalmunk változó ünnepekre szánt szövegegységei legnagyobb részét latin prédikációk fordításai, úgy látszik, hogy az előbbi kapcsolat volt élénkebb.

A fentiek megfontolása magyarázatot adhat arra a kérdésre is, miért van az, hogy kódexirodalmunk túlnyomó többsége kolostorok számára készült másolat. A kolostor zárt keretében jobban vigyáztak a könyvekre, mint az egyszerű plébániákon; a férfiszertetek házaiban is könnyebben rongálódhattak a gyakori használatban. A török idők viszontagságai között pedig azok a nagyobb kolostorok őrizhették meg legjobban kéziratok kincseiket, amelyeknek megvolt az anyagi alapjuk a biztonságos menekülésre.

A szentekről szóló jámbor anyag a néphez szintén prédikáció formájában jutott el. Az emberek nem olvasták az olvasandókat, hanem erkölestani feldolgozásban hallgatták. Mindenekelőtt azoknak a szenteknek a legendája jutott el ilyen formában hozzájuk, akiket Magyarországon különösen tiszteltek: rendszerint külön ünnepük is volt. A kolostori irodalomba is ebből az anyagból kerülhettek a szentekről szóló prédikációk.

A kódexünkben szereplő négy ilyen feldolgozás is igazolja ezt a folyamatot. Dorottyának minden magyar eredetű liturgikus kéziratban (misszálban és breviáriumban) külön miséje és officiuma van. Ugyanígy Antiochiai Margitnak is. Mária látogatásának ünnepét nemesak megülték, hanem vigiliával készültek rá s nyolcadáról is megemlékeztek.

⁴⁹ Vö. Bognár András: Magyar glosszák egy Pélbárt kötetben. Magyar Nyelv 59 (1963) 223-25.

Elsőrendű figyelmet érdemel ebben a vonatkozásban kódexünk egyik legterjedelmesebb darabja, az Ilonáról szóló prédikáció: XVII. szövegegység.

Nagy Konstantin császár anyját, Ilonát hazánkban annyira tisztelték, hogy három ünnepe is volt: febr. 8.; máj. 22.; okt. 12.⁵⁰

A kódexünkben szereplő Ilona-prédikáció főforrása Temesvári Pelbártnak bármely özvegyre ráillő „közös” beszéde; a legendáris adatokat közlő részletek közvetlen latin forrása pedig ismeretlen. A szent egyéniségét megrajzolni igyekvő anyag azoknak a meglehetősen gyér adatoknak az összefoglalása, amelyeket a középkorban Ilonáról egyáltalán ismertek. A magyar szövegnek bizonyára van egy vagy több latin elődje, amelyből először összeállították (pl. a *Legenda Aurea*-ban az *Inventio Crucis*ről és az *Exaltatio Crucis*ről szóló fejezet), de ez nem nagyon volt alkalmas arra, hogy egyéni képet lehessen belőle kialakítani. Nálunk viszont szükség volt olyan Ilona életrajzra, amely a szent egyéniségét adta. Magyarországon nemcsak Krisztus keresztjének megtalálása miatt tisztelték, hanem állítólagos magyar földről való származása miatt is.

A Pelbárt-prédikációba szőtt részletek világosan mutatják, hogy ez a beszéd Ilona tiszteletére és nem a kereszt feltalálásának ünnepére készült. Az első közbeszúrás (a 145^v. lap 5. sorától a 146^f. lap 23. soráig) említi csak meg Ilona életének legnagyobb eseményét, a kereszt megtalálását, de itt sem ezen van a főhangsúly, hanem a szent megkeresztelkedésén. A második részlet (a 147^f. lap 1. sorától a 13.-ig) a *sermo communis viduarum* állításainak rövid Ilonára való applikációja; a harmadik pedig azt mutatja be (152^f. lap 11. sor. — 153^v lap 15. sor), hogy a Jeruzsálembé zarándokolt Ilona mit hozott onnan magával Rómába:

„az kev garadychot”, amelyen Jézust Pilátushoz vitték.

„az aytot kyn iduczeytenket pilatozhoz vivueek”,

„az fevdet es kevuect . . .”,

„az kevuect . . . , kyn az vitezek verfelyet vetenek vronknak ruhayaert”,

„. . . ennek felette sok zantalan egyebeket kyket reuidsegert el hagyok.” (153^v. lap. 16—17. sor).

A negyedik betoldás (154^v. lap 4. sortól a 156^f. lap 6. soráig, a beszéd végéig) az özvegyek tisztaságáról szól: arra buzdít, hogy az özvegyek ne menjenek még egyszer férjhez, hanem tartsák meg a tisztaságot, még akkor is, ha ez nehezebb mint a szűzeknek. „Azert mongva zent ambrus, hog kevvzel valo modon nem kyffeb lelky jozag az hazaffagtyvl valo zenuedes evzuegyfegben. kyt neha gyenyervekvttet vala. mykeppen az hazaffagnak gyenyerevfeget nem tudnya. Mert kevvnyeb az zvzeffeg tartas az oly teftben, ky teftnek gyenyerevfeget nem tutta”. (141^v. lap 8. skk. sor)

A betoldások forrására is történik utalás: „kyrevl vgy (ir) enekel anya zent egyhaz ez zent azzonnak ev zolofmayaban monduan” (154^v. lap 14—16. sor)

A mondottakból világos az is, miért és hogyan jött létre ez a szövegegység: Ilonát nálunk személyében is különösen tisztelték. Nemesak az egyháziak

⁵⁰ Vö. Radó, i. h.

emlékeztek meg ünnepéről, hanem a nép is ünnepelte. Az ünnepen kellett prédikálni: nem a kereszt feltalálásáról, hanem magáról Ilonáról. (A kereszt megtalálásának külön ünnepe volt.) A beszédet onnan kellett összeszedgetni, ahol volt valami anyag. Minthogy nem volt sok Ilona személyére vonatkozó adat, a zsolozsmáskönyv részleteit szőtték bele egy olyan beszédbe, amely minden jámbor özvegyről elmondható.

A beszéd először bizonyára nem kolostori használatra készült, hanem elmondásra. A 149^v. lap 14. skk. soraiban buzdítást olvashatunk: „Oh azért mynd hazasok, mynd zvzek, meg latogassatok segelyetek és vigasztalyatok az evzuegyeket...” A latin megfelelője: *O ergo tu mulier conjugata visita viduas, alinra et consolare...* A latinban tehát nem szerepelnek a „szűzek”; csak a kolostori használatra készült másolatban. Ennek az a magyarázata, hogy a másoló saját körülményeihez alkalmazta a beszédet: a kolostorban elsősorban szűzek élnek; ezenkívül némely özvegyek is, akiknek szintén kellett buzdítás életkörülményeiknek megfelelő formában.

Ilona hazánkbeli liturgikus tiszteletén túl e beszéd kódexünkbe kerülésének oka az is lehet, hogy a kolostorban élő özvegyek számára is akart példaképet állítani a kódexíró. A szereplő többi szentek mind szűzek, legtöbbjük vértanú is, egyedül Ilona az özvegy és nem vértanú; természetes, hogy azt a szent özvegvet állították példaképül a szerzetbe vonult özvegyek elé, akit azok már világi életükből is ismertek, éppen a templomokban halott prédikációkból.

Ami a Pelbárt-féle latin és a magyar szöveg összefüggését illeti, az Ilonáról szóló prédikációban nem olyan szoros a kapcsolat, mint a többi Pelbárt-féle szövegegységekben: több kihagyás, több magyarázó betoldás fordul elő, mint egyebütt.

Külön figyelmet érdemel a 153^r. lap 21. sk. sora. Pelbárt latinjában is, a magyarban is azt találjuk a 152^v. lapon, hogy „zent jrafokbol... iegyzetetnek heet jook, kykkel ember meg bodogeytatik” (ex scriptura... notantur SEPTEM bona, quibus felicitat hominem). A magyar fel is sorolja mind a hetet; a latinban azonban csak hat szerepel – minden nyomtatott Pelbárt-kiadásban!

Kérdés, miért van ez így?

A legvalószínűbb magyarázat alighanem az, hogy ennek a beszédnek első fordítója nem nyomtatott, hanem kéziratos Pelbárt-textust használt, amelyben megvolt mind a hét pont. Az első nyomtatott kiadásból véletlenül kimaradhatott a hetedik, a többi pedig ennek alapján készült. Természetesen ezért még nem szükséges a beszéd első fordítását Pelbárt De Sanctis-ának első megjelenését megelőző korra tenni, hiszen az ősnymtatványok korában a könyvek még kéziratosan is terjedtek. Az a tény azonban, hogy a fordító minden bizonnyal kéziratos latint használt, felhívja a figyelmet arra, hogy a régi nyomtatott kiadásokat nem szabad mindig másolt kódexeink eredeti forrásának tartani. Voltak olyan latin kéziratok is, amelyek teljesen fedik a kódexeinkbe másolt magyar szöveget: egyszerű papok használatára készültek elsősorban, kimaradhattak belőlük a most kezünkben lévő magyarból is hiányzó nehezebb részletek, ill. a bővítő magyarázatok már bennük lehettek.

ÖSSZEFOGLALÁS

A jelenleg Cornides-kódex néven számontartott nyelvemlékünket taglaló tanulmányunk tárgyát elsősorban a kódex belső problematikája szabta meg. Arra törekedtünk, hogy meghatározzuk a szövegegységek keletkezésének időbeli egymásutánját, s amennyiben lehetséges, másolásuk alkalmát és körülményeit is. A kódex forrásainak, papíryanagának és írásjellegzetességeinek segítségével, az évbejegyzésekre támaszkodva sikerült megtalálnunk azt a feltevést, illetve elméletet, amely a kódex keletkezésének rendjét megnyugtatóan meghatározza. Minthogy a kódex jórészt már előzetesen felderített forrásaival jól egyezik, a latin és magyar szöveg részletes összevetésére kevésbé volt szükség, mint előző kötetünkben, a Példák Könyvében; a szövegegységek tartalmi ismertetésére pedig azért nem volt szükség, mert azok önálló egészek, s nem szerves részei valamely szerkezetnek. A kódex maga sem szerves egész, inkább csak kiragadott olvasmányok gyűjteménye az egyházi év nagyobb ünnepeire és a valamilyen oknál fogva különösen tisztelt szentek napjára.

A kódex szerkezetére vonatkozó kutatásainkat az alábbi táblázatban foglaltuk össze.

A táblázatból kiolvasható eredmények:

1) *A keletkezés körülményei:* az egyes szövegegységek létrejöttének ill. lemásolásának oka, magyarázata az, hogy az egyházi év egyes (változó vagy meghatározott napon ült) ünnepein az apácák *olvastak vagy olvasniok kellett* valamilyen jámbor szöveget. Ha előbb olvasták, s csak azután másolták le az illető szövegegységet — és a legtöbb esetben alighanem így van — akkor a másolás oka a főnöknő vagy a lelkivezető utasítása, ill. talán Ráskay Lea elhatározása, — hogy magának vagy rokonainak később is legyen olvasnivalójuk. Ha viszont a szövegegység magára az ünnepre készült el (mint pl. a Lúcia-legenda), akkor azért készült, mert azon a napon szükség volt olvasnivalóra, amely nem volt meg a klastromban magyarul . . .

2. Ha a táblázatban a forrásokat vesszük figyelembe, az is kitűnik, hogy melyik évben melyik (szomszédos) szerzetesháztól kaptak kölesön olvasnivalót, (amelyből azután másoltak vagy másoltattak is).

1518—19-ben a valószínűleg *premontrei* eredetű magyar Paratus-kötetet olvasták, (csak azok a beszédek, ill. legendák származnak más forrásból, amelyek Paratusnál nem szerepelnek: Ilona, Praxedis és Potenciána Magyarországon különösen tisztelt szentek voltak);

1517-ben és 1518 elején a *magyar aranylegendából* másolt legtöbbet a kódexíró, ez azonban szoros kapcsolatban állhat az előző esztendőben, tehát 1514—16-ban használt *ferences* anyaggal.

1513-ban Herolt magyar fordítása volt a textus, körülbelül 1514. húsvétjáig. Ez magában a kolostorban készülhetett házi használatra.

Források szerint és időbelileg tehát világosan megkülönböztethető a kódex három, ill. négy *rétege*. (Három, ha az aranylegendából származó részletek összetartoznak a ferences anyaggal; négy, ha önálló csoportot alkotnak.) A rétegek stílusának, szókincsének részletes elemzése után el lehet majd dönteni azt is, hogy egy vagy több fordító munkájával van-e dolgunk.

3. A mondottakból következik az is, hogy a kódex nem jelenlegi formájában készült eredetileg. Egyes részleteit alkalmasszerűen másolta le a kódexíró: a jelenlévő forrásból az éppen kéznél lévő papírra. Innen érthető a hosszú időn át folyó másolás is. A kézirat jelenlegi rendje, amelyben az ívek engedte lehetőségekhez képest el van választva egymástól a De Tempore és De Sanctis rész, valamint a Máriát dicsérő két szövegegység, csak későbbi hozzáértő rendezés eredménye lehet. A hozzáértést bizonyítja az is, hogy az ünnepek — természetesen ismét a lehetőségekhez képest — nagyjából az egyházi év ünnepeinek rendjébe vannak állítva. Ez az oka egyben az évbejegyzések zavarának is.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

IV. KÖNYVÉSZET
SUMMARIUM
TÁRGYMUTATÓ

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

KÖNYVÉSZET

Volj György, Régi magyar codexek. Nyelvelméltár. VII. kt. Bp. 1878. (Közli a kódex teljes szövegét a diakritikus jelek nélkül. A kézirat sorbeosztását nem jelöli.)

Irodalom

Csak azokat a műveket soroljuk fel, amelyek kifejezetten is foglalkoznak a Cornides-kódexszel.

Beöthy Zsolt, A magyar szépprózai elbeszélés a régi magyar irodalomban. I. Bp. 1886.

Bognár—Levárdy, Példák Könyve 1510. Codices Hungarici IV. Bp. 1960.

Ferencki Zoltán, A magyar irodalom története 1900-ig. Bp. 1913.

Gulyás Pál, Apácakönyvtár a Nyulak szigetén. Kath. Szle. 31 (1917) 437—444.

Harsányi András, A Domonkosrend Magyarországon a reformáció előtt. Debrecen. 1938.

Helik Flóris, Adalékok codexeink forrásaihoz. ITK 32 (1922) 121—130.

Herger Antal, Ráskai Lea nyelvjárása. Magyar Nyelvőr 24 (1897) 193—202.; 245—251.

Horváth Cyrill, Temesvári Pelbárt és codexeink. Budapesti Szemle 1891. 120—121. füzet.

ua., Codex-tanulmányok. ITK 4 (1894) 5 (1895) 56—64.

ua., Pomerius. Bp. 1894.

ua., A régi magyar irodalom története. Bp. 1899.

Horváth János, A magyar irodalmi műveltség kezdetei. Bp. 1944^z.

Imre Sándor, A középkori magyar irodalom stíljáról. Bp. 1890.

Katona Lajos, Adalékok codex-irodalmunk forrásaihoz. ITK 9 (1899) 246—249.; 371—377.

ua., Újabb adalékok codexeink forrásaihoz. ITK 16 (1906) 327—342.

ua., A magyar irodalom története a mohácsi vészig. (Kiadta Dobai János és Bogner Mihály) Bp. 1909.

Király György, A Margit-legenda és rokonai. ITK 25 (1915) 1—25.

Knieszta István, Helyesírásunk története a könyvnyomtatás koráig. Bp. 1952.

Pintér Jenő, Magyar irodalomtörténet I. Bp. 1932.

Rössler Mária, Magyar domonkosrendi példák és legendák. Kassa. 1927.

Szabó Dénes, A magyar nyelvemlékek. Bp. 1959^z.

Szerecz Alajos Imre, Codexeink párhuzamos szentírási töredékei. Bp. 1916.

Szilády Árcsn, Temesvári Pelbárt élete és munkái. Bp. 1890.

Thienemann Tivadar, Irodalomtörténeti alapfogalmak. Bp. 1930.

Timár Kálmán, Kódexeink legendái és a Catalogus Sanctorum. ITK 35 (1925) 241—248.

ua., Adalékok kódexeink forrásaihoz. ITK 35 (1925) 245—250.; 36 (1926) 179—184. (A Cornides-kódex beszédeinek és legendáinak forrásai)

ua., Magyar kódex-családok. ITK 37 (1927) 60—67.; 210—224.; 38 (1928) 58—72.; 39 (1929) 16—28.; 146—154.

ua., Domonkosrendi magyar kódexek. ITK 40 (1930) 403—415.

ua., Adalékok kódexeink forrásaihoz. ITK 46 (1936) 42—53.; 169—184.; 264—270.

Toldy Ferenc, A magyar nemzeti irodalom története. I. Pest. 1851.

Vargha Damján, A Domonkos-rend érdeme a magyar irodalom megalapozásában. Szent István Akadémia Értesítője. Bp. 1916.

Vargha Damján, A Szent Domonkos-rend és a magyar kódexirodalom. (Horváth Sándor szerk., A Szent Domonkos-rend múltjából és jelenéből.) Bp. 1916.

ua., Codexeink legendái és a Catalogus Sanctorum. Bp. 1923.

Zolnai Gyula, Nyelvemlékeink a könyvnyomtatás koráig. Bp. 1894.

SUMMARIUM

Ms. Hungaricum de Dan. *Cornides* nominatum.

Bibliotheca Universitatis Budapestiensis: Cod. Hung. XVI. Nr. 4.

Chartaceum; — ff. 215 — 18,5 × 13,6 cm. — scriptura Gothica, una columna. Ff. 29^v, 103^r—105^v, 169^r—174^v, 191^v—198^v vacant.

Scriptor: *Lea Ráskai* O. Praed., monialis in Insula Leporum (S. Margaritae). Nomen descriptoris: f. 184^v.

Compactum scorteum ex saec. XIX.

Signa translucida: *Briquet*: Nr. 482, 2514, 2517, 2586, 3063, 3471. *Lihacsev*: Nr. 3414.

Editio nostra publici iuris facit facsimile totius manuscripti, lectionem textus Hungarici ad litteram, et textus parallelos Latinos: ie. fontes, ex quibus ms. translatum fuit.

Codice saec. XIX (post 1846) denuo compacto, cum margines mutilati fuissent, textus Hungaricus aliquantulum corruptus est; — sed textus originalis ex apographo iussu Acad. Scient. Hung. anno 1841 a *László Illés* confecto restitui potest, et nunc in forma resarta publicatur. Hoc apographum nostrum manuscriptum prius partem cuiusdam maioris colligati (Colligatum *Cornides*) fuisse demonstrat; — quod colligatum nullo modo est confundendum codice nostro similiter de Dan. *Cornides* nominato.

Finis codicis: Ad usum monialium S. Dominici in Insula Leporum habitantium inter annos 1514—1519 fuit descriptum hoc manuscriptum: materiam praebet sororibus ad meditandum et legendum in capitulo vel in cella privata.

Ms. in forma hodierna in duas partes dividitur: De Tempore (ff. 1^r—119^v) et De Sanctis (ff. 120^r—215^v). Annotationes autem annorum (f. 129^v: 1514.; 204^v: 1515.; 184^v: 1517.; 167^v: 1518.; 169^v: 1519), signa translucida, mutationes scripturae et fontes ostendunt codicem originaliter non in hac forma conscriptum esse.

Demonstratur, quod ordo descriptionis unitatum textus fuisset sequens:

Országos Széchényi Könyvtár	
(ante 1513) XXVI. Comm. Omnium Defunctorum. (in 1513) III. Festum Omnium Sanctorum. IV. De Nativitate Domini. 1514 V. Pascha 1515 XIII. Dorothea XXIV. Lucia 1516 XXV. Agnes I. De B. Mariae vita II. et sanctitate XXI. Brietius 1517 XXII. Justina 1518 XIV. Agatha	XV. Juliana XXIII. In Coena Domini V. Pars ultima sermonis Paschalis: exempla ex opere Parati sumpta. VI. Ascensio Domini XVI. Potentiana XVII. Helena VII. Pentecostes VIII. De S. Trinitate IX. Festum Corporis Christi XVIII. Visitatio B. Mariae Virginis XIX. De S. Margarita Antioch. X. Festum Omnium Sanctorum 1519 XI. In circumcissione Domini XII. In Epiphania Domini XX. Praxedes

De fontibus Latinis: Ante 1513 probabiliter prasesens fuit in claustrum monialium textus Hung. operis Parati: *Sermones de Tempore et de Sanctis*, cuius pars ultima completa fuerat a *Lea Ráskai*: pars sermonis de Comm. Omnium Defunct. — Opus Parati probabiliter ex claustrum Praemonstratensium ibidem existente mutuum sumpserunt sorores S. Dominici.

Ab anno 1513 usque ad annum 1516 fontes primarii fuerunt opera Joannis Herolt (Discipulus) O. Praed. et Pelbarti de Temesvár O. Franc.

Anno 1517—1518 acceperunt sorores textum Hungaricum Legendae Aureae, et dein denuo librum Parati.

Provenientia: Sorores S. Dominici ab invasione Turcorum fugientes — post 1526 — prius ad Nagyvárad, dein ad Nagyszombat portaverunt codicem. Cum autem dominicanae extinguerentur, manuscriptum prius ad Clarissas Tyrnavienses (Nagyszombat), postea ad eandem in Pozsony pervenit. Ordinibus anno 1782 abolitis in Bibliothecam Universitatis Budapestiensis fuit translatum.

Argumentum:

I. De B. Mariae vita 428	XIII. De S. Dorothea 640
II. et sanctitate 456	XV. De S. Agatha 662
III. Festum Omnium Sanctorum
468	XV. De S. Juliana 674
IV. In nativitate Domini 490	XVI. De S. Potentiana 678
V. In die Paschae 510	XVII. De S. Helena 682
VI. De ascensione Domini 534	XVIII. Visitatio Mariae 708
VII. De S. Spiritu 542	XIX. De S. Nargarita Antioch. 718
VIII. De S. Trinitate 552	XX. De S. Praxede 728
IX. In Festo S. Corporis Christi
582	XXI. De S. Brietio 730
X. In Festo Omnium Sancto-
rum 596	XXII. De S. Justina 736
XI. In Circumcisione Domini 616	XXIII. In Coena Domini 746
XII. In Epiphania Domini 628	XXIV. De S. Lucia 758
	XXV. De S. Agnete 768
	XXVI. Commemoratio omnium de-
functorum 778

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

TÁRGYMUTATÓ

A kódex szövegegyeségei:

- I. Mária élete 428
 II. és szentsége 456
 III. Mindenszentek 478
 IV. Karácsony 490
 V. Húsvét 510
 VI. Áldozésütörtök 534
 VII. Pünkösd 542
 VIII. Szentháromság napja 552
 IX. Úrnapja 582
 X. Mindenszentek 596
 XI. Kiskarácsony 616
 XII. Vízkereszt 628
 XIII. Dorottya 640
 XIV. Ágota 662
 XV. Julianna 674
 XVI. Potenciána 678
 XVII. Ilona 682
 XVIII. Mária látogatása 708
 XIX. Antiochiai Margit 718
 XX. Praxedes 728
 XXI. Bereck 730
 XXII. Juszтина 736
 XXIII. Nagyesütörtök 746
 XXIV. Lúcia 758
 XXV. Ágnes 768
 XXVI. Halottaknapja 778
- Agatha (Ágota) 809, 812
 Ágnes 809
 Antiochiai Margit 812, 814
 Ambrosius 805, 813
 Aranyosi—Gellértfi-kódex 13
 Ágnes-legenda 804
 Ágota-legenda 809
- Bakócz Tamás 15
 Bánffy-család 16
 Bánffy Ferenc 16
 Bánffy János 16
 bácsi országgyűlés 9, 19
 Bereck (Brietius) 792, 806, 809
 Bereck-legenda 805, 806, 807, 812
 bibliafordítások 811
 Birk-kódex 789, 803
 Bod-kódex 11, 12, 792, 810
 Bodó Ferencé 16
- Bognár András 13, 809, 814
 Bolard, Ac. 798
 Breviarium Strigoniense 729, 731
 Briguet 9, 10, 16
- Carnandet, J. 798
 Catalogus Sanctorum 13, 691, 729, 812, 813
 Cornides Dániel 9
 Cornides-kolligátum 19, 792
 Csánky Dezső 16
 Csergező Géza 16
- Debreczeni-kódex 798
 dominikánusok könyvtárai 19
 dominikánus kéziratok 13
 dominikánus jellegű „anyag” 798, 805
 Domonkos (Szent) 805
 Domonkos-legenda (= Domonkos-kódex 10, 11, 12, 19, 803, 807, 809
 Dorottya 9, 794
 Dorottyról szóló prédikáció 805, 809
 Dózsa György 15
- Elekes 15
 exaltatio crucis 815
 éjszakai zsolozsmázás 797
 Érdy-kódex 798
- „ferences anyag” 796, 805, 818
 ferences források 805
 Feuerné Tóth Rózsa 15
 Főgel József 18
 Fraknoi Vilmos 18
- Gerevich Tibor 15
 Gulyás Pál 19, 791
 Guth-Keled nemzetség 16
 gyónás-áldozás 809
 gyóntatni akaró apácák 800
- helyesírás 12
 Herolt 479, 491, 529, 531, 792, 794, 795, 796, 797, 798, 799
 hét főbűnről 13
 Holik Flóris 13
 Horger Antal 12, 14
 Horváth Cyrill 12, 20, 792, 794, 798

- Horváth János 12, 789, 803
 Horváth-kódex 10, 11, 14, 19, 20, 789, 806
 Humbertus a Romanis 19
 húsvéti öröm 800
 húsvéti prédikáció 13, 797, 798, 800, 809
- Illés László 9, 12, 20, 792
 Illés-féle másolat 792, 810
 Ilona (Szent) 812, 816
 Ilonáról szóló prédikáció 815
 írásjellegzetességek 11
- Jacobus a Voragine 791, 804, 805
 Jostes, F. 791
 Julianna 811
 Julianna-legenda 806
 Jaroschka 811
 Jusztina 9, 806, 811
 Jusztina-legenda 806, 807, 808
- Kanizsai-család 16
 kápolna építése a Szigeten 9
 „Katerina soror” 9
 Katona Lajos 12, 20, 797, 798
 Kelechner, E. 791
 Kempelen Béla 16
 keresztshad 9, 15
 kései gót stílus 15
 kézirat szerkezete 791
 Király György 13
 kiskarácsonyi prédikáció 811
 Knauz Nándor 809
 Kniezsa István 12
 kódexiró javításai 802
 kódexek kölesönzése 20, 791
 könyvtár a szigeti klostromban 790, 791
 könyvtáros nővér 20
 külső kikölesönzés (könyveké) 791
 Künstle, Karl 19
- latin forrásszövegekről 20
 Lederer Emma 15
 Legenda Aurea 12, 605, 681, 687, 731,
 737, 759, 765, 769, 798, 801, 802, 806,
 807, 808, 813, 814, 817
 Levárdy Ferenc 13
 Lihacsev 10
 liturgikus könyvek 796, 813
 Lúcia 9
 Lúcia-legenda 801, 803, 806, 807, 811, 817
 Ludolphus de Saxonia 13, 497, 509, 511,
 515, 794, 798, 799, 800, 801
 Lux Géza 15
- magyar aranylegenda 817
 magyar glosszák 814
 magyarnyelvű prédikációs irodalom 814
 másoló személye 14
 Mátyás király 15, 16
 Margit-legenda 11, 12, 13, 14, 19, 70,
- 789, 803, 806, 808, 810
 Mária látogatása 814
 Márton-tisztelet 812
 Mombiritus 761, 763, 802
- nagyesütörtöki beszéd 808
 Nagy Iván 16
 nyelvjárás 14
- Pálóczy-család 18
 parasztháború 15
 Paratus 12, 13, 533, 535, 543, 553, 565,
 597, 617, 629, 707, 719, 747, 779, 794,
 795, 798, 806, 808, 809, 810, 811, 812,
 817
 Perényi Imre 9, 16, 18
 Perényi-család 16
 Pethő Ferenc 16
 Péter mártír 9
 Példák Könyve 11, 13, 14, 19, 789, 792,
 800, 803, 807
 Potenciana 19, 812, 813
 „pór hadnagykok” 9, 15
 Praxedes 19, 812, 813
 predestináció 797
 premontrei „anyag” 817
- Radó Polikárp 807, 813, 815
 Ráskay Balázs 14, 16
 Ráskay család 14, 16, 790
 Ráskay Dorottya 19
 Ráskay Lea (passim) 18, 19, 803
 nyelvjárása 14
 szerkesztési módszere 801
 fordított-e 803
 társadalomszemlélete 13
 kézírása 20
 írásának fejlődése 20
 Ráskay-kéziratok 792
 Rigollot 798
 Rozgonyi-család 16
- Sándor-kódex 11, 792
 scriptorium 790
 stíluskülönbségek kódexeinkben 806
 Szabó Dénes 10
 Szabó Dezső 16, 18
 Szalkay László 18
 Száleresi Ambrus 15
 Szapolyaiak 16
 Szathmáry György 15
 Szent Apostolok Méltóságáról, Köny-
 veske 11
 Szentháromságról (prédikáció) 13
 Szentgyörgyiek 16
 — szerkesztési módszer 791
 szerzetesközösségek olvasmányai 795
- Tage, Ahldén 795

- Temesvári Pelbárt 12, 13, 429, 517, 521,
641, 695, 767, 777, 793, 794, 798, 800,
803, 804, 814, 815
Timár Kálmán 13, 20, 797, 810, 811
tinta színe a kódexben 10
Toldy Ferenc 11
Tomori Pál 15
több forrású szövegegységek 804
- Váci Pál 803
Vargha Damján 13, 14, 812
- velencei követ 18
Végh János 19
Vita Jesu Christi 794
vízkeresztői prédikáció 811
Volf György 11, 12, 14
Volf szövegkiadásáról 21
- Zolnai Gyula 12, 14
- Wendehorst 812
Weszprémy-kódex 790

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó igazgatója.

Műszaki szerkesztő: Garamvölgyi Ágnes

Burkoló és kötésterv Varga Győző munkája

Kézirat beérkezett: 1907. X. 27. Terjedelem: 72 (A/5) ív

Példányszám: 1100. Alkalmazott betűtípus 10/10

AK 193 k 0770

07.63469 Akadémiai Nyomda, Budapest — Felelős vezető: Bernát György

